

Theol. O.

C
1052.

Theol. O.

C

1052.

Ex Bibliotheca Excellentissimi
 quondam Domini Comitis Ada-
 mi Teleki de Frék primis
 Mensis 7bris diebus in Anno
 1793 in tres partes dissa-
 cessi in partem Ill. Dominae
 Comissae Mariae Teleki de
 Frék.

872441

872441

SANCTI PATRIS NOSTRI
JOANNIS DAMASCI
SCENI

MONACHI ET PRESBYTERI
HYEROSOLIMITANI
OPERA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA
QUÆ EIUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR

Ex editione Veneta & Parisiensi

Pars secunda complectens

Quatuor de Fide Orthodoxa Libros

cum

Illustrissimi, ac Reverendissimi
Domini
PETRI PAULI AARON
de Biztra

EPISCOPI FOGARASIENSIS Benedictione,
nunc primum hoc ordine typis edita.

Balasalvæ Anno Domini MDCCLXIII.

S. GREGORIUS

NAZIANZENSIS

COGNOMENTO THEOLOGUS

ORAT. XXXVI

Præstantissimus hic apud nos Theologus
censetur, non qui totum invenerit, nec
enim * hoc vinculum potest capere to-
tum: sed qui alio plus mente conceperit,
ampliusque in se ipso collegerit Veritatis
simulachrum vel adumbrationem, vel quo-
cumque tandem alio vocabulo uti quis malit.

* id est corpus cui copulatus est animus. Elias
cretensis

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

SANCTI PATRIS NOSTRI
JOANNIS DAMASCI
SCENI

MONACHI ET PRESBYTERI
HYEROSOLIMITANI
OPERA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA
QUÆ EIUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR

Ex editione Veneta & Parisiensi
Pars secunda complectens

Quatuor de Fide Orthodoxa Libros

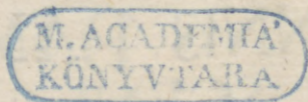
cum

Illustrissimi, ac Reverendissimi
Domini

PETRI PAULI AARON
de Biztra

EPISCOPI FOGARASIENSIS Bene licentione.
nunc primum hoc ordine typis edita.

Balasfalva Anno Domini MDCCLXIII.

S. GREGORIUS

NAZIANZENSIS
COGNOMENTO THEOLOGUS.

ORAT. XXXVI

Præstantissimus hic apud nos Theologus
censetur, non qui totum invenerit, nec
enim * hoc vinculum potest capere to-
tum: sed qui alio plusmente conceperit,
ampliusque in se ipso collegerit Veritatis
simulachrum vel adumbrationem, vel quo-
cumque tandem alio vocabulo uti quis malit.

* id est corpus cui copulatus est animus. Elias
cretensis

Sed & in aliis urbibus tumultus excitati sunt, dum Ariani Ecclesiis pellerentur. Hic vero Imperatoris (*THEODOSII*) prudentiam mirari mihi in mentem subit. Neque enim passus est urbes diutius tumultuosis motibus agitari: sed pro virili parte huic malo occurrens, brevi e lapsa tempore, omnium Sectarum Concilium iterum cogi iussit: ratus ex mutuo Episcoporum inter se colloquio futurum, ut una apud omnes eademque sententia obtineret. Atque hoc Imperatoris institutum, causam fuisse arbitrator eorum quæ tum illi feliciter evenerunt. Iisdem temporibus divina quaedam providentia Barbaræ Gentes sub illius ditionem redactæ sunt. Inter alios Athanarichus Gotthorum Rex cum universo populo sese ei dedit: qui quidem paulo post Constantinopoli extremum diem obiit. Tunc etiam Imperator Arcadium filium suum Augustum renuntiavit, Merobaude iterum & Saturnino Consulibus, die septimo decimo Calendas Februarii. Nec multo post uniuscujusque Sectæ Episcopi undique convocati adfuerunt,

iisdem Consulibus mense Junio . Imperator igitur accito Nectario Episcopo (*Constantinopolitano Catholico*) sollicita deliberatione cum eo tractavit , quoniam modo Christiana religio dissensionibus liberari , & Ecclesia ad unitatem revocari posset . Agebatque discutiendam esse controversiam quæ Ecclesias segregaret , ut amputatis discordiarum causis , Ecclesiis concordia restitueretur . His auditis Nectarius , anxius ac sollicitus hærebatur . Et accersito Agelio tunc temporis Novatianorum Episcopo , utpote qui cum ipso in Fide consentiret , Imperatoris consilium ei aperit . Ille cum vir esset alioqui pius ac religiosus , sed qui de Fidei doctrina cominus disputare haudquaquam valeret , Sifnium Lectorem suum qui hoc differendi munus obiret , elegit . At Sifninus vir imprimis disertus & magno rerum usu præditus , & qui præter sacrarum Literarum scientiam , Græcorum quoque Philosophiam egregie callebat , cum probe nosset , eiusmodi disputationibus non modo dissidia minime sanari , verum etiam hæreses ad majorem contentionem accendi , hoc consilium suggestit Nectario . Quoniam compertum habebat ,

Sed & in aliis urbibus tumultus excitati sunt, dum Ariani Ecclesiis pellerentur. Hic vero Imperatoris (*THEODOSII*) prudentiam mirari mihi in mentem subit. Neque enim passus est urbes diutius tumultuosis motibus agitari: sed pro virili parte huic malo occurrens, brevi e lapsa tempore, omnium Sectarum Concilium iterum cogi iussit: ratus ex mutuo Episcoporum inter se colloquio futurum, ut una apud omnes eademque sententia obtineret. Atque hoc Imperatoris institutum, causam fuisse arbitrator eorum quæ tum illi feliciter evenerunt. Iisdem temporibus divina quadam providentia Barbaræ Gentes sub illius ditionem redactæ sunt. Inter alios Athanarichus Gotthorum Rex cum universo populo sese ei dedit: qui quidem paulo post Constantinopolim extremum diem obiit. Tunc etiam Imperator Arcadium filium suum Augustum renuntiavit, Merobaude iterum & Saturnino Consulibus, die septimo decimo Calendas Februarii. Nec multo post uniuscujusque Sectarum Episcopi undique convocati adfuerunt.

iisdem Consulibus mense Junio . Imperator
igitur accito Nectario Episcopo (*Constan-*
tinopolitano Catholico) sollicita deliberatio-
ne cum eo tractavit , quoniam modo Chri-
stiana religio dissensionibus liberari , & Ec-
clesia ad unitatem revocari posset . Ajebat-
que discutiendam esse controversiam quæ Ec-
clesias segregaret , ut amputatis discordiarum
causis , Ecclesiis concordia restitueretur . His
auditis Nectarius , anxius ac sollicitus hæ-
rebat . Et accersito Agelio tunc temporis
Novatianorum Episcopo , utpote qui cum
ipso in Fide consentiret , Imperatoris consi-
lium ei aperit . Ille cum vir esset alioqui
pius ac religiosus , sed qui de Fidei doctri-
na cominus disputare haudquaquam valeret ,
Sifinnium Lectorem suum qui hoc differendi
munus obiret , elegit . At Sifinnius vir im-
primis disertus & magno rerum usu prædi-
tus , & qui præter sacrarum Literarum scienti-
am , Græcorum quoque Philosophiam e-
gregie callebat , cum probe nosset , ejusmo-
di disputationibus non modo dissidia minime
sanari , verum etiam hæreses ad majorem con-
tentionem accendi , hoc consilium suggestit
Nectario . Quoniam compertum habebat ,

Veteres studiose cavisse, ne principium existentiæ Filio tribuerent, quippe qui censerent illum Patri coæternum esse: suadet ut Dialecticas quidem concertationes omittat; expositiones autem Veterum in testimonium adducat: utque, Imperator singularum Sectarum principes interroget, utrum Veterum Doctorum qui ante dissidium in Ecclesia flourissent, rationem habendam esse censerent; an vero tanquam a Christiana religione alienos eos rejicerent. Nam si illos rejiciunt, audeant igitur eos etiam anathemate damnare. Id vero si facere ausi fuerint, a multitudine vulgi protinus extrudentur. Atque hoc facto manifesta erit Veritatis Victoria. Quod si priscos Doctores minime repudiabunt, nostrum erit libros Veterum proferre, quorum testimonio sententia nostra confirmetur. Hac Nestarius cum a Sisinnio audisset, statim in palatium contendit, & quid sibi suggestum sit consilii, Imperatori significat. Ille consilium avide amplexus, rem ipsam prudenter exsequitur. Occultans enim id quod in animo habebat, id unum ex illis sciscitatus est, num rationem aliquam ducerent eorum qui ante ortam dissensionem Doctores Ecclesiæ existi-

tiſſent; & utrum eos admitterent. Illis mi-
nime inſiciantibus, ſequere eos tanquam Ma-
giſtros impenſe colere affirmantibus; iterum
quæſivit Imperator, utram illis tanquam i-
doneis ac fide dignis Chriſtiane doctrine Te-
ſtibus aquietant. Quæ cum audiſſent Se-
ctarum Epifcopi eorumque Dialectici (erant
enim cum illis non pauci ad diſputationis cer-
tamen inſtructi) quid ætari eſſent ambige-
bant. Etenim ſinguli in varias diſtrahaban-
tur ſententias: dum alii rectum eſſe dicerent
id quod ab Imperatore proponeretur alii ſuis
rationibus id nequaquam conducere: exſtima-
rent. Quippe alii aliter affecti erant erga Pri-
ſcorum libros. Exinde ergo male inter ipſos
convenit: diſſidebantque non ſolum ab aliis
Sectis, verum etiam inter ſemetipſos ij qui
ejuſdem Sectæ eſſe videbantur. Concors ita-
que malitia, non ſecus ac veterum illorum
Gigantum lingua, diviſa eſt; & improbitatis
Tarris everſa. Poſtquam Imperator multipli-
cem eorum diſperſionem animadvertit, eoſque
ſola diſputatione, non autem Veterum Pa-
trum expoſitione fretos eſſe, ad aliud confi-
lium ſe convertit Juſſitque ut ſingula Sectæ fi-
dei ſuæ formulam ſcripto comprehenſam ipſi
offerent, &c.

CAPITA DOGMATICA.

- D**EUM comprehendi non posse, nec ea quæ a SS. Prophetis, Apostolis, & Evangelistis tradita non sunt, curiosius inquirenda esse, I.
- De his quæ sermone exprimi possunt, vel non possunt, deque his quæ in cognitionem cadunt, vel quæ cognitionem fugiunt, II.
- Demonstratio quod Deus sit, III.
- Quidnam sit Deus; quodque comprehendi non possit, IV.
- Demonstratio quod Deus unus sit, nec multi, V.
- De Verbo Dei & Spiritu, VI.
- De Spiritu sancto. VII.
- De Sancta Trinitate, VIII.
- De iis quæ de Deo dicuntur, IX.
- De Divina unione & distinctione, X.
- De iis quæ de Deo modo corporeo dicuntur, XI.
- De iisdem rebus, XII.
- De Loco Dei, & quod solus Deus incircum
- A
- cum

Sancti Joannis Damasceni

cumscriptus sit,	XIII.
Proprietates divinæ naturæ,	XIV.
De seculo, XV. De rerum creatione,	XVI.
De Angelis,	XVII.
De Diabolo & dæmonibus,	XVIII.
De Creatura visibili, XIX. De Cælo,	XX.
De Luce, igne, luminaribus, Sole, Lu- na & stellis,	XXI.
De Aere & ventis, XXII. De Aqua,	XXIII.
De Terra, & iis quæ de ea producuntur,	XXIV.
De Paradiso, XXV. De Homine,	XXVI.
De Voluptatibus,	XXVII.
De Tristitia, XXVIII. De Timore,	XXIX.
De Ira, XXX. De Phantasia,	XXXI.
De Sensu, XXXII. De Cogitatione,	XXXIII.
De Memoria,	XXXIV.
De Sermone intraneo, & prolatitio,	XXXV.
De Passione & actione,	XXXVI.
De actu,	XXXVII.
De Voluntario & involuntario,	XXXVIII.
De eo quod in nostra voluntate situm, hoc est de libero arbitrio,	XXXIX.
De illis quæ fiunt,	XL.
Quam ob causam libero arbitrio præditi si- mus,	XLII.

de Fide Orthodoxa.

- De iis quæ in nostra potestate posita non
sunt, XLII.
- De Providentia, XLIII.
- De Præscientia & Prædestinatione, XLIV.
- De Dei erga nos dispensatione & cura,
dequæ nostra salute, XLV.
- Quomodo conceptum sit Verbum, & de
divina ejus incarnatione, XLVI.
- De duabus naturis, XLVII.
- De modo mutuæ communicationis proprië-
tatum, XLVIII.
- De numero naturarum, XLIX.
- Quod tota divina natura in una suarum per-
sonarum toti humanæ naturæ unita sit,
& non pars partì, L.
- De una Dei Verbi persona, LI.
- Ad eos qui sciscitantur, an ad continuam
quantitatem, an ad discretam Domini
naturæ reducantur, LII.
- Ad illud quod quæritur, sit ne ulla natu-
ra quæ subsistentia careat, responsio,
LIII.
- De Hymno Trisagio, LIV.
- De Natura quæ in specie, & quæ in indivi-
duo consideratur, deque differentia Uni-
tionis

Sancti Joannis Damasceni

- tionis & Incarnationis: & quomodo illud accipiendum sit, *unam Dei Verbi naturam incarnatam*, LV.
- Quod Virgo sancta sit Dei genitrix, LVI.
- De Proprietatibus duarum naturarum, LVII.
- De Domini nostri Jesu Christi duplici voluntate & arbitrii libertate, LVIII.
- De Operationibus, quæ in Domino nostro Jesu Christo sunt, LIX.
- Adversus eos qui dicunt, si duæ naturæ & actiones sunt in homine, necesse est tres esse in Christo naturas, ac totidem dicere actiones, LX.
- De eo quod carnis Domini natura & voluntas deificata sit, LXI.
- Iterum de voluntate duplici, arbitriique libertate; itemque de mente duplici, scientia, & sapientia, LXII.
- De Theandrica, seu Dei-virili, actione, LXIII.
- De naturalibus, nec reprehensione dignis passionibus, LXIV.
- De ignorantia & servitute, LXV.
- De Profectu, LXVI.
- De Timore, LXVII.
- De

- De Domini oratione , LXVIII.
De adpropriatione , LXIX.
De corporis Domini passione , ipsiusque
divinitatis impassibilitate , LXX.
Quod Verbi divinitas ab anima & corpore
inseparabilis manserit , etiam in Domini
morte : & quod una interim persona per-
sisterit , LXXI.
De Corruptione & corruptela , LXXII.
De Descensu ad inferos , LXXIII.
De iis quæ resurrectionem sequuta sunt ,
LXXIV.
De Sessione ad dexteram Patris , LXXV.
Adversus eos qui ita obijciunt : si duæ na-
turæ Christus est , aut creaturam colitis ,
naturam creatam adorando , aut alte-
ram naturam dicitis adorandam , alteram
non adorandam , LXXVI.
Cur Dei Filius , non Pater , aut Spiritus
sanctus homo factus sit ; & quid factus
homo præstiterit , LXXVII.
Ad eos qui querunt , Christi persona sitne
creata , an increata , LXXVIII.
Quando Christus est appellatus , LXXIX.
Ad eos qui sciscitantur , an sancta Dei geni-
trix

Sancti Joannis Damasceni

trix duas naturas genuerit , & an duæ natura in Christo pependerit ,	LXXX.
Quomodo Primogenitus dicantur Unigeni- tus Dei Filius ,	LXXXI.
De Fide & baptismo ,	LXXXII.
De Fide ,	LXXXIII.
De Cruce : ubi rursus de Fide ,	LXXXIV.
De adoratione ad Orientem ,	LXXXV.
De Sacrosanctis & divinis mysteriis ,	LXXXVI.
De genere Domini , deque sancta Dei ge- nitricè ,	LXXXVII.
Quis sanctis , ipsorumque reliquis honos ha- bendus sit ,	LXXXVIII.
De Sanctis imaginibus ,	LXXXIX.
De Scriptura ,	XC.
De his quæ de Christo dicuntur ,	XCI.
Deum non esse auctorem malorum ,	XCII.
Non esse duo principia ,	XCIII.
Cur Deus eos condiderit , qui peccaturi es- sent , nec pœnitentiam acturi ,	XCIV.
De lege Dei , & lege peccati ,	XCV.
Adversus Judæos , de Sabbato ,	XCVI.
De Virginitate ,	XCVII.
De Circumcisione ,	XCVIII.
De Antichristo ,	XCIX.
De Resurrectione ,	C.
	EX.

EXPOSITIO ACCURATA

Fidei Orthodoxæ.

LIBER PRIMUS.

*Deum comprehendi non posse ; nec ea quæ a
sanctis Prophetis & Apostolis & Evangelistis
minime tradita sunt , curiosius inquirenda
esse .*

CAP. I.

✿✿✿ EUM * nemo vidit unquam . Unige-
✿✿✿ nitus filius , qui est in sinu Patris ,
✿✿✿ ipse enarravit . Deus ergo nec ora-
tione ulla explicari , nec ullo modo com-
prehendi potest . ** Nemo enim Patrem no-
vit , nisi Filius ; nec filium , nisi Pater . Quin
etiam Spiritus sanctus perinde novit ea quæ
Dei sunt , atque Spiritus hominis novit ea
A 5 quæ

* Joan. I. v. 18. ** Math. II. v. 27.

quæ in ipso sunt. * At vero, post primam illam beatamque naturam nemo unquam Deum cognovit, nisi cui ipse revelaverit. Neque de hominibus tantum mihi sermo est; sed de virtutibus etiam illis mundo sublimioribus, ac de ipsis quoque Cherubim ac Seraphim.

Non nos tamen in omnigena prorsus ignorantia versari passus est Deus. Nemo quippe mortalium est, cui non hoc ab eo naturaliter insitum sit, ut Deum esse cognoscat. Quin ipsæ quoque res conditæ, earumque conservatio atque gubernatio, divinæ naturæ prædicant Majestatem. ** Adhæc tum ante per legem & Prophetas; tum postea per Unigenitum Filium suum, Dominum, Deum, & Salvatorem nostrum Jesum Christum, pro captu ac modulo nostro notitiam sui patefecit. Quocirca omnia quæ nobis, tam per legem & Prophetas, ¶ quam per Apostolos & Evangelistas tradita sunt, amplectimur, agnoscimus, & vene-

* 1. Cor. 2. v. 11.

** Sap. 13. v. 5.

Greg. Naz. orat. 34. ¶ Dionys. c. 1.
de div. nom.

veneramur ; nec ultra ea quidquam inquirimus . † Nam cum Deus bonus sit , omnis profecto boni auctor & largitor est , ut qui nec invidia , nec ullis passionibus affectibusve laboret . Invidentia siquidem procul abest a divina natura ; quippe quæ omnis perturbationis expertis , solaque bona est . Proinde , cum cuncta perspecta habeat , & quod cuique conducibile sit administret , id quod nostra scire intererat , aperuit : quodque vires nostras & captum excederet , tacuit . † His itaque contenti simus ; in his hæreamus , nec terminos antiquos , traditionemque divinam transgrediamur .

† *Greg. Naz. orat. 34. † Prov. 22. v. 28.*

De his quæ sermone exprimi possunt , vel non possunt ; item de his quæ in cognitionem cadunt , & quæ cognitionem fugiunt .

CAP. II.

PLane itaque noscat necesse est , * qui de Deo loqui vel audire studet , ea quæ

* *Dionys. cap. 1. de div. Nom.*

Greg. Naz. orat. 34. & 37.

quæ ad doctrinam, tum de divinitate, tum de incarnatione spectant, eam rationem habere, ut nec omnia vim omnem orationis superent, nec omnia sermone explicari queant; itemque nec cognitionem nostram penitus fugiant, nec penitus in eam cadant. Aliud porro est quod cognosci potest, aliud quod dici; quemadmodum videlicet aliud est loqui, atque aliud cognoscere. Multa igitur ex iis que obscure de Deo intelliguntur, non satis commode proprieque efferri possunt; cogimurque, cum de rebus supra nos positis sermo nobis est, more humano loqui; ut cum de Deo verba facientes somnum, iram, incuriam, manusque, ac pedes, aliaque id genus vocabula usurpamus.

Et quidem quod Deus initio ac fine careat, quod æternus, sempiternusque sit, quod increatus, immutabilis, ab omni alteratione liber, simplex, compositionis expertus, incorporeus, invisibilis, tangi nescius, in circumscriptus, & infinitus sit; quod cognitionem omnem fugiat; quod cogitatu

major

major, incomprehensus, bonus, justus, creatorum omnium opifex, omnia potens, omnia continens, omnium inspector, omnium provisor, potestate decernens, ac denique judex fit; hæc, inquam, omnia & scimus, & confitemur: illudque item, quod unus sit Deus; hoc est una substantia quodque in tribus agnoscatur & existat personis, nimirum in Patre & Filio & Spiritu sancto: tum quod Pater & Filius & Spiritus sanctus unum omnino sint, excepta ingeniti, generationi que, & processioni proprietate, insuper quod unigenitus Filius & Verbum Dei, ac Deus, per viscera misericordiae suae, ob salutem nostram, benigna Patris voluntate, ac sanctissimi Spiritus cooperatione, absque semine conceptus, citra ullam corruptionem ex sancta Virgine Dei que genitrice Maria per Spiritum sanctum natus sit, atque ex ea homo perfectus exstiterit: quodque idem simul & perfectus Deus & perfectus homo sit, ex duabus naturis, divinitate nempe & humanitate & in duabus naturis, intelligentia, voluntate, agendi facultate, atque arbitrii potestate prædi-

præditis ; atque , ut verbo dicam , in quibus secundum definitionem ac rationem utriusque , hoc est divinitati & humanitati , atque uni compositæ personæ congruentem , nihil omnino desit ; quod insuper esurierit , sitient , iueritque fatigatus & suffixus cruci , mortisque ac sepulture periculum fecerit , triduoque post resurrexerit , & in cœlos , unde ad nos venerat , reversus sit , ac denuo tandem venturus sit , tum divina scriptura testatur , tum universus sanctorum chorus .

At vero , † quid Dei substantia sit , aut quo pacto omnibus rebus insit , vel quomodo Deus ex Deo genitus sit , vel processerit ; aut qua ratione unigenitus Filius ac Deus sese exinaniens , ex virgineis sanguinibus homo factus sit , aliter videlicet quam naturæ lex ferat , effectus ; aut quomodo siccis pedibus super aquas incesserit : hæc sane nec scimus , † nec dicere possumus . Fieri ergo nequit , ut præter illa quæ divinitus nobis a sacrosanctis veteris ac novi Testamenti oraculis enuntiata sunt , aut dicta , aut patefacta , de Deo quidquam loqua-

† *Dion. cap. 2. de div. Nom. † Ibid. cap. 1.*

loquamur, aut omnino cogitatu assequamur.

Demonstratio quod Deus sit. CAP. III.

Quod ergo Deus sit, ab illis qui sacras literas, vetus inquam & novum Testamentum, recipiunt, non ambigitur, ut nec a plerisque Gentilium. Velut enim jam diximus, insitum nobis a natura est, ut Deum esse noscamus. † Quoniam vero Satanæ improbitas tantum adversus hominum naturam valuit, ut & quosdam in stolidissimam, & quovis malo pejorem exitii voraginem detruferit, ita ut Deum esse negarent (quorum insipientiam divinorum verborum interpres David palam faciens ait, † *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*) eam ob causam discipuli Domini & Apostoli a Spiritu sancto eruditi, divinis ejus potentia & gratia editis prodigiis, miraculorum sagena eos ex ignorantiae gurgite extractos, ad agnitionis Dei lumen provererunt. Eodem quoque modo illorum tum

gratiæ,

† *Sup. cap. 1. † Psal. 13. v. 1.*

gratiæ, tam dignitatis munerisque succes-
sores, Pastores nimirum atque Doctores,
illuminantem spiritus gratiam consequuti,
tam miraculorum virtute, tam sermoni-
bus gratiæ obtæcatos illuminabant, erran-
teque in viam reducebant. At nos, qui
nec miraculorum, nec doctrinæ donum ac-
cepimus (ut qui nimia erga voluptates pro-
pensione, nos eo indignos reddiderimus)
† age pauca eorum quæ gratiæ interpretes
nobis tradiderant, de hoc argumento dis-
seramus; implorata tamen prius Patris &
Filii & Spiritus sancti ope.

Omnia quæ sunt, aut creata sunt, aut
increata. Si creata, utique & mutabilia
sunt. Quorum enim esse a mutatione in-
cepit, ea mutationi quoque subsint neces-
se est, sive intereant, sive per voluntatis
actus alia atque alia fiant. Sin autem in-
creata, sequitur profecto ut & mutari om-
nino nequeant. Quorum enim esse con-
trarium est, horum etiã modus quo sunt,
proprietaesve contrariæ sunt. Ecquis er-
go hoc nobis non assentiatur, omnia quæ
sunt

sunt, mutabilia esse, nec ea tantum quæ sub sensum nostrum cadunt, sed & Angelos mutari, alios ex aliis fieri, multiplici modo moveri, ac transmutari: sic nimirum, ut intelligibilia, Angelos dico animas, & dæmones, ratione voluntatis, sive procedentis in bono, sive rursus ab eo recedentis, seque vel intendentis, vel remittentis; reliqua vero secundum generationem & corruptionem, augmentum & decrementum, aut secundum qualitatem, & secundum motum de loco in locum immutentur? Cum ergo mutabilia sint, sane etiam creata esse oportet. Si vero creata, haud dubium quin ab aliquo opifice sint condita. Atqui creatorem increatum esse necessum est. Nam si ipse quoque creatus est, a quodam profecto creatus erit, sicque donec ad aliquod increatum venerimus. Increatus igitur cum sit ille conditor, omnino nec mutabilis est. Hoc autem quid aliud nisi Deus fuerit?

Porro ipsa quoque rerum creatarum compages, conservatio, atque gubernatio, nos docent Deum esse, qui universum hoc co-

gmet.

gmentarit, † sustentet, & conservet, eique perpetuo provideat. Qui enim fieri potuisset, ut inter se pugnantes nature, ignis inquam, & aquæ, aeris, & terræ ad unius mundi constitutionem coirent, tenacique a deo nexu conererent, ut nulla ratione solvi possint; nisi omnipotens vis aliqua ea compaginasset, ac perpetuo a dissolutione servaret.

Quid est quod ea quæ in cœlo, & quæ in terra existunt, quæque aerem pervagantur, & quæ in aquis degunt; imo etiam quæ his anteriora sunt, cœlum, terram & aerem, † ignis quoque & aquæ naturam certis disposuit locis? a quonam commista hæc sunt, & distributa? quid est quod motum his impressit, perenni que nec ulla re cohibito cursu ea versat? Annon eorum artifex, qui rebus omnibus rationem modumque, quo universum hoc agatur, & regatur, indiderit? At quis horum artifex? Annon is qui ea condidit, inque rerum naturam produxit? Nec enim τὸ αὐτομάτω, seu casui, eam vim facultatemque tribuerimus. Sic enim sane casus, quod extiterint

† Athan. cont. Gent. † Greg. Naz. orat. 34.

rint : † at cujus tandem erit ea disposuisse ?
verum illud quoque si lubet concedamus :
† cujus vero erit , eadem juxta illas quibus
primum condita sunt leges conservare &
custodire ? Alterius profecto quam casus : at-
que hoc quidnam aliud sit , nisi Deus ?

† *Athan. de Incarn. Verbi post. init.*

† *Greg. Naz. orat. 34.*

*Quidnam Deus sit , quodque comprehendere
non possit .* CAP. IV.

QUOD itaque sit Deus , liquido constat :
quid autem secundum essentiam & na-
turam sit , nullo prorsus modo compre-
hendi , vel etiam cognosci potest . Nam quod
incorporeus sit , perspicuum est . † Quo e-
nim modo corpus esse queat , quod infini-
tum & interminatum est , quod figura ca-
ret , quodque nec tangi , nec oculis cerni
potest ; † quod denique simplex est nec com-
positum ? quomodo quippe immutabile erit ,
si circumscriptum ac passioni obnoxium sit ?
quinam expers passionis erit , quod ex ele-

B

men-

† *Greg. Naz. orat. 32. & 34. † Greg. Naz. ibid*

mentis conflatur, atque in eadem rursus dilabitur? compositio liquidem pugnae origo est; pugna, dissidii; dissidium, solutionis, solutio autem a Deo prorsus aliena est.

Qua ratione autem & illud stabit certumque erit, quod Deus omnia pervadat & impleat, sicut ait scriptura, * *nonne caelum & terram ego impleo, dicit Dominus?* ** Neque enim fieri possit ut corpus corpora permeet, quin simul & dividat, & dividatur, compliciturque, & opponatur per juxta oppositionem, ut loquantur; quemadmodum liquida omnia cum inter se miscentur ac temperantur.

Quod si quidam contendunt, hoc corpus immateriale esse, non secus atque corpus illud, quod Graecorum sapientes quintum appellant ¶ (quod quidem esse nequit) movebitur certe uti caelum. Hoc enim est, quod quintum corpus vocant. Ecquis igitur ei motum affert? quidquid enim movetur, ab alio moveri necesse est. Aquonam item

* *Jer. 23. v. 24.* ** *Greg. Naz. ibid.*

¶ *Idem. ibid.*

illud movetur? atque ita in infinitam progrediar, quo usque ad aliquod tandem perveniamus quod omni motu careat. Nam primum movens aliunde non movetur: & hoc quidem Deus est.* Huc accedit, quod loco circumscribi oportet illud quod movetur: ac proinde solus Deus motu caret, sua immobilitate omnia movens. Ex quibus efficitur, ut Deus incorporeus statuendus sit.

At ne hoc quidem essentiam ejus declarat: "quemadmodum nec cum ingenitum, principiique, ac mutationis & corruptionis expertem eum dicimus, & cœtera quæ de Deo, vel circa ipsum esse dicuntur. Hæc enim non quid sit, sed quid non sit indicant. Atqui oportet eum, qui rei alicujus naturam exponere in animo habet, quid ea sit dicere, non quid non sit. De Deo autem impossibile est, quidnam essentia sua ac natura sit enuntiare: ** aptiusque est ex omnium remotione & negatione sermonem de eo facere. ¶ Neque enim aliquid est eorum

B 2

rum

* *Greg. Naz. ibid.* ** *Idem ibid.* ¶ *Dionys. de Myst. Theolog.* " *Idem. ibid.*

rum quæ sunt : non ut nullatenus sit ; sed quia super omnia quæ sunt, atque etiam supra ipsummet esse ipse sit. Etenim si cognitiones circa res quæ sunt variantur ; profecto quod cognitionem superat , supra essentiam quoque erit : vicissimque quod est supra essentiam , cognitionem superabit .

Infinitus igitur est Deus , & incomprehensibilis : atque hoc unum est , quod de eo percipi possit & comprehendi . Quæcumque autem de Deo per affirmationem dicimus , non Dei naturam , sed quæ circa naturam illius sunt , ostendunt . Ita sive bonum , sive iustum , sive sapientem , sive quocumque tandem aliud dixeris , non Dei naturam , sed quæ circa naturam sunt , exponis . Sunt porro nonnulla quæ tametsi per affirmationem de Deo dicantur , præcellentis tamen negationis vim habent , V. gr. cum de Deo verba facientes , tenebrarum vocem usurpamus , non tenebras ipsas intelligimus , sed quod lux non sit , verum luce præstantior . Eodem modo , cum lucem eum dicimus , hoc significamus , quod tenebræ non sit .

Demonstratio quod unus sit Deus & non plures . CAP V.

Igitur quod Deus sit, quodque ejus essentia comprehendi nequeat, abunde demonstratum est. Quod autem unus sit, & non plures, apud eos quidem, qui Scripturæ divinæ fidem adhibent, extra controversiam est. Dominus enim quam legem Israeli tulit, verbis his auspicator. * *Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Non erunt tibi Dii alii præter me.* Et rursus ait: † *Audi Israel: Dominus Deus tuus, Dominus unus est.* Et per Esaiam Prophetam: † *Ego enim, inquit, sum Deus primus, & ego post hæc; & præter me non est Deus. Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit, & præter me non est.* Quin & Dominus in Evangeliiis in hæc verba alloquitur Patrem: ¶ *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum.* Cum illis autem, qui nullam scripturæ sacræ fidem ar-

B 3

10-

* *Exod. 20. v. 2.* † *Deut. 6. v. 4.*

† *Esai. 43. v. 10.* ¶ *Joan. 17. v. 3.*

rogant, ad hunc modum disputabimus.

Deus perfectus est, & absque defectu, five bonitatem, five sapientiam, five potentiam spectes; principii ac finis expers, sempiternus, incircumscriptus, ac denique, † ut rem uno verbo complectar, omnibus modis est perfectus. Quocirca si plures Deos esse asseruerimus, inter plures discrimen animadvertere necesse erit. Nam si nihil discriminis inter eos reperiatur, unus potius est, quam multi: si autem discrimen aliquod inter eos existit, ubi tandem erit illa perfectio? Etenim si, vel bonitatis, vel potentiae, vel sapientiae, vel postremo temporis ratione, aliquid in eo ad perfectionem desideretur, Deus certe non erit. At vero identitas sibi per omnia constans, unum potius, quam multos ostendit.

Jam vero si multi sunt, quomodo salva & incolumis ipsis manebit incircumscriptio? ¶ ubi enim unus fuerit, illinc alter aberit.

§ Quid insuper afferri potest, quin si mundus

† *Greg. Nyss. Prol. lib. Catech.*

¶ *inf. lib. 4. c. 21. § Greg. Naz. orat. 35.*

us a multis gubernetur, non dilabatur, corrumpaturque, & intreat: quippe cum inter gubernatores pugna vulgo percipiatur? discrimen siquidem pugnae & contentioni aditum facit. Sin autem quis dicat singulos parti praesse; quaram ex eo quis hujus ordinis auctor fuerit, imperiumque inter ipsos partitus sit? Hic enim potius Deus unus erit. Unus proinde est Deus, perfectus, circumscriptionis expers, mundi architectus & conditor, conservator, & gubernator, perfectione omni sublimior & anterior.

† Ad haec a natura quoque necessitate omni comparatum est, ut unitas binarii origo sit.

† *Dionys. de div. Nom. cap. 5. 15.*

De Verbo ac Dei Filio, Probatio ducta a ratione. CAP. VI.

HIC ergo ille unus ac solus Deus, verbo destitutus non est. Verbum porro si habeat, non ejusmodi illud habiturus est, quod non subsistat, aut quod esse coeperit,

aut sit desitura n . Neque enim fuit unquam, cum Deus sine verbo esset . † Quin potius Verbum suum ex se genitum semper habet, non quod ad instar nostri non subsistat, & in aerem diffuat; sed in se consistens, vivumque, & perfectum, atque ejusmodi, ut extra ipsum non progrediatur, sed in ipso semper existat. Quo enim, quæso, loco esset, si extra ipsum excedat? Nam quia natura nostra caduca est, & fragilis, ob eam quoque causa n sermo noster subsistentia caret. At Deus, cum sempiternus perfectusque sit, perfectum quoque & subsistens, vereque existens Verbum suum habet; & quod semper sit, & vivat, & omnia habeat, quæ Pater habet. Sicut enim sermo noster ex mente progrediens, nec prorsus cum mente idem est, nec rursus omnino ab ea diversus (quatenus enim ex mente, hactenus alius est a mente: quatenus vero mentem ipsam palam profert, non jam prorsus a mente diversus est; verum natura quidem est una cum ea, subiecto autem ab illa diversum) ad eundem modum Dei quoque

Ver-

† *Greg. Nys. lib. Catech. c. 1.*

Verbum , quatenus per se subsistit , ab eo distinguitur , a quo habet ut per se subsistat: quatenus autem eadem in seipso ostendit , quæ in Deo conspiciuntur , idem natura cum ipso est . Quemadmodum enim omnimoda undique perfectio in Patre perspiciuntur , eadem etiam in Verbo ex ipso genito spectatur .

De Spiritu sancto , Probatio ducta ex ratione . CAP. VII.

SUUS quoque Verbo Spiritus sit oportet . Nam ne noster quidem sermo spiritus est expers . Hoc autem inter utrumque interest , quod in nobis spiritus a substantia nostra alienus est . † Aeris quippe attractio & emissio est , qui tuendi corporis causa vicissim attrahitur & profunditur ; ac loquutionis tempore sermonis vox efficitur , sermonis vim in se ipsa promens . At in divina natura , quæ simplex est , nec ullatenus composita , quod quidem Dei Spiritus sit , pie confitendum est (neque enim Dei Verbum

B 5

bum

† *Greg. Nyss. Catech. c. 2.*

bum minus quid nostro sermone ad perfectionem habet) Cœterum existimare Spiritum alienum quiddam esse, quod Deo extrinsecus adveniat, ut in nobis qui compositæ naturæ sumus, hoc a pietate abhorret. Quin potius, ut, cum Dei Verbum audimus, non ejusmodi verbum esse arbitramur quod substantia careat, vel doctrina comparetur, vel voce proferatur, vel in aerem dilabatur & evanescat: sed quod substantialiter consistat, sitque libera voluntate præditum, & efficax, atque omnipotens. Eodem modo cum Dei Spiritum Dei Verbi comitem, ipsiusque vim declarantem docemur, non statum quemdam substantia destitutum animo concipimus (sic enim divinæ naturæ majestas in humilitatem deprimetur, si Spiritum, qui in ea est, spiritus nostri similem esse conjiceremus) sed vim substantialem, quæque ipsa per se in propria ac distincta persona consideretur, atque a Patre procedat, & in Verbo conquiescat, ipsumque declaret & exprimat: quæ præterea, nec a Deo in quo est, nec

a Verbo cujus comes est, disjungi queat : nec denique ita dilabatur, ut omnino esse desinat; verum æque ac Verbum, per se, inque persona propria consistat, vivat, libere velit, suapte vi moveatur, efficax sit, bonum semper velit, atque ad id omne, quod decreverit, concurrentem cum voluntate potentiam habeat, ejusque naturæ sit, ut nec principium habuerit, nec finem habitura sit. Neque enim Patri Verbum unquam defuit, nec Verbo Spiritus.

Atque hac ratione, per naturam quidem unitatem, Gentilium multos Deos asserentium error adimitur: † rur usque admissis Verbo & Spiritu, Judæorum dogma evertitur, ‡ remanetque quod in utraque secta commodi est; ex Judaica nimirum sententia unitas naturæ; ex Gentilismo autem personarum sola distinctio.

Quod si contradicat Judæus, ne Verbum admittatur & Spiritus, divinæ Scripturæ testimonio confutetur, osque illi obstruatur. De Verbo enim ait divinus David:

118

† Greg. Naz. orat. 28. & alibi.

‡ Greg. Nyss. lib. Catech. c. 3.

* In æternum Domine Verbum tuum permanet in cælo . Et rursus . ** misit verbum suum ; & sanavit eos . Atqui verbum illud quod ore profertur , nec mittitur , nec in æternum manet . De Spiritu rursus ait idem David : † Emitteres Spiritum tuum & creabuntur . Et alio loco , ¶ Verbo Domini cæli firmati sunt , & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum . Job ite n : “ Spiritus Domini qui fecit me , est flatus omnipotens , qui me tuetur atque conservat . § Spiritus porro qui mittitur , facit , firmat , tuetur , atque conservat , non evanidus quidam halitus est ; quemadmodum nec Dei os , membrum corporeum : utrumque enim horum consentanea Deo ratione intelligi debet .

* Psal. 118. v. 89. ** Psal. 106. v. 20.

† Psal. 103. v. 30. ¶ Psal. 32. v. 6.

Greg. Nyss. ibid. “ Job. 32. § Basil. lib. de Spir. S. ad Amphil. c. 18.

De Sancta Trinitate . CAP. VIII.

CRedimus igitur in unum Deum , principium unum , principio carentem , increa-

creatum , ingenitum , interitus ac mortis ne-
scium , aeternum , immensum , incircumscri-
ptum , nullis terminis definitum , infinitæ
potentiæ , simplex , incompositum , incor-
poreum , a fluxu , passione , omnique mu-
tatione & alteratione liberum , invisibilem ,
omnis bonitatis ac justitiæ fontem , lucem
intellectualem & inaccessam , potentiam
nulla mensura comprehensam , quamque
sola voluntas sua metiatur (potest enim
quidquid vult) “ rerum omnium conditri-
cem , tam visibilium , quam invisibilium
effectricem ; omnium conservatricem , omni-
bus providentem , omnia continentem ac
regentem , perpetuumque ac immortale re-
gnum in omnia obtinentem ; nihil contra-
rium habentem , omnia implentem , a nul-
la re comprehensam , imo vero ipsam uni-
versa complectentem & continentem ac
præhabentem , substantias omnes sine pol-
lutione penetrantem , ultra res omnes & es-
sentias , longe proveciorem , ut quæ super
substantialis est , omnibusque entibus subli-
mior ; divinitate , bonitate , plenitudine su-
perio-

“ *Psal. 134. v. 6.*

periozem ; principatus omnes atque ordines
 statuentem, super omnem principatum at-
 que ordinem positam ; essentia, vita, sermo-
 ne, & cogitatu altiozem ; quæ lux ipsa est,
 bonitas ipsa, ipsa met vita, ipsa met essen-
 tia ; utpote quæ nec esse suum, nec quid-
 quam eorum quæ est, ab alio habeat ; ve-
 rum ipsa iis quæ sunt, essentiæ ; illis quæ
 vivunt, vitæ ; & illi quæ ratione utuntur,
 rationis fons existat : bonorum omnium cur-
 ætis parentem, intuentem omnia priusquam
 fiant : unam substantiam, unam divinita-
 tem, unam virtutem, unam voluntatem,
 unam operationem, unum principatum,
 “ unam potestatem, unam dominationem,
 unum regnum ; ut tamen in tribus perfectis
 personis noscatur, & adoratione una ado-
 retur, credaturque, & colatur ab omni
 rationali creatura ; quippe quod illæ citra
 permissionem & confusionem unitæ sint,
 & sine distantia (” quod cogitationem o-
 mnem superat) discretæ : in Patrem & Fi-
 lium & Spiritum sanctum, in quorum e-
 tiam

” *Greec. Naz. orat. 12. 32.*

” *Idem. orat. 12. 37. 40.*

tiam nomine baptizati sumus . “ Sic enim Dominus Apostolos baptizare iussit : *Baptizantes eos , inquit , in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti .*

In unum Patrem (credimus) principium omnium & causam , ex nullo genitum , qui solus causæ & generationis expers est : omnium quidem conditorem ; § cæterum unus duntaxat natura Patrem unigeniti Filii sui Domini nostri Jesu Christi , sanctissimi- que Spiritus productorem . Et in unum Filium Dei unigenitum Dominum nostrum , ex Patre natum ante omnia sæcula ; lumen de lumine , Deum verum de Deo vero ; genitum , non factum , consubstantialem Patri , per quem omnia facta sunt . Quem cum ante omnia sæcula dicimus , ipsius generationem , nec tempus , nec initium pati ostendimus . ¶ Non enim Dei Filius ex nihilo in ortum productus est ; “ ille , inquam , gloriæ splendor , Paternæ figura substantiæ , viva sapientia , & virtus , subsistens Verbum , substantialis ipsa , perfecta , atque vivens

“ *Math. 28. v. 19. § Greg. Naz. orat 35.*

¶ *Greg. Naz. or. 30. “ Hebr. 1. v. 3-*

vivens imago Dei invisibilis ; sed semper cum Patre , & in Patre erat , sempiternæ & absque ullo initio ex ipso genitus . “ Neque enim Pater unquam fuit , quando Filius non esset : † verum simul Pater , simul Filius , qui ex ipso genitus est . Neque enim Pater vocari possit , qui Filio careat . Nam si Filio aliquando caruit , Pater certe non erat . § Et si postea Filium habuit ; postea quoque factus est Pater , cum ante Pater non esset , atque ex eo quod Pater non erat , mutatus est , eoque progressus ut Pater esset : id quod omni blasphemia gravius foret . ¶ Nefas enim est dicere , Deum fœcunditate naturali caruisse . Fœcunditas porro in hoc posita est , ut quis ex seipso , id est ex propria substantia , prolem natura similem sui edat .

“ Proinde cum de Filii generatione agitur , tempus intercessisse dicere impium est ; “ aut Filii existentiam Patre posteriorem constituere . Ex ipso enim , hoc est ex Patris

“ Col. 1. v. 15. † Greg. Naz. orat. 35. § Cyril. in Theof. ass. 4. & 5. ¶ Ibid. ass. 6. “ Ibid. assert. 4. “ Greg. Naz. orat. 29.

tris natura, esse profiteamur Filii generationem . Ac nisi Filium a principio simul cum Patre a quo genitus est, fuisse concedamus, Paternæ substantiæ mutationem inducemus: quoniam, cum Pater non esset, posthac evasit Pater . Res enim creatæ, etsi postmodum conditæ sunt, non tamen ex Dei substantia exstiterunt; sed ipsius voluntate & potentia fuerunt productæ ut essent . Nec propterea in Dei naturam cadit mutatio: etenim generatio quidem in hoc consistit, ut ex gignentis substantia proles ejusdem cum gignente substantiæ producat: at creatio & effectio hoc tantum requirit, ut extra, & non ex creantis aut efficientis substantia fiat illud quod creatur aut efficitur, omninoque quantum ad essentiam dissimile sit .

“ Quamobrem in Deo, qui solus a pe-
pensione omni, alteratione, ac mutatione
liber est, semperque eodem modo se habet,
tum generatio, tum creatio, passionis ex-
pers est . Nam cum nec patibilis, nec flu-
xæ naturæ sit; quippe simplex est, nec

C

com-

26 Greg. Naz. orat. 29. & 35

compositus: certe nec passionem nec fluxum, vel in generando, vel in creando subire potest, nec cujusquam opem atque adjumentum desiderat. At generatio quidem initium non habet, sempiternaque est, ut quæ naturæ sit opus, exque ipsius substantia prodeat; ne alioqui ille qui gignit, mutationem tibeat, ac præterea ne Deus prior sit, Deusque posterior, neve accessionem recipiat: creatio autem in Deo, cum sit voluntatis opus, Deo profecto coæterna non est. Haud enim natura comparatur est, ut quod ex nihilo producitur, eandem cum eo quod initio caret, & sempiternum est, æternitatem aut perpetuitatem habeat.

§ Quemadmodum igitur hominis & Dei non eadem est efficiendi ratio; “ quia homo nihil ex nihilo producit; ¶ sed quod efficit ex præexistente, & subiecta materia facit; nec voluntatem duntaxat adhibet, sed prius etiam cogitat, illudque quod facturus est, animo effingit, ac posthac manuum quoque addita opera, laborem & mole

§ *Greg. Naz. orat. 29.* “ *Cyrill. Thes. assert. 7. & 18.* ¶ *Greg. Naz. orat. 29*

molestiam sustinet: nec raro etiam spe sua
labitur, ut cui propositum ex animi volun-
tate non succedat: Deus autem sola vo-
luntate omnia ex nihilo ut essent produxit:
ita nec eodem modo gignunt Deus & ho-
mo. § Deus enim, ut qui temporì non sub-
sit, & principio, passione, ac fluxione om-
ni vacet, " sitque incorporeus, ac solus
ab interitu liber; ita citra tempus quoque,
& principium, & passionem, & fluxum,
& sine ullo congressu gignit, ac nec ini-
tium, nec finem habet incomprehensibilis
ipsius generatio. Atqui citra tempus qui-
dem idcirco gignit, quia ab omni mutatio-
ne alienus est: citra fluxionem autem, quia
impatibilis & incorporeus: citra congressum
vero, tum rursus quia incorporeus, tum
quia unus tantum est Deus, alterius ope-
ra minime indigens: citra finem denique,
& ut nunquam a gignendo quiescat, quod
initii, & temporis, & finis expers sit,
semperque eodem modo se habeat. Nam
quod principio caret, nec finem unquam

C 2

ha-

§ *Cyrill. Thes. assert. 5. 6. & 16.*

" *Greg. Naz. orat. 35.*

habiturum est. Quod autem Dei munere atque gratia sine fine est ac immortale, hoc prorsus principio non caret. § Id quod ex Angelis perspici possit.

Ac proinde sempiternus Deus Verbum suum sine principio ac sine gignit; ne alioqui Deus, cujus natura ac existentia tempus omne superat, in tempore gignat. † At vero perspicuum est hominem dispari modo gignere, ut qui generationi & corruptioni, fluxioni item & multiplicationi subiectus sit, ac corpore vestitus; maremque & foeminam in natura habeat: mas quippe foeminae opem desiderat. Verum propitius nobis sit ille qui omnia excedit, atque omnem mentis aciem & comprehensionem transcendit.

Sancta igitur & Catholica & Apostolica Ecclesia simul & Patrem, simulque unigenitum ipsius Filium docet, ex eo citra tempus, fluxum, & passionem, incomprehensibili quadam ratione ac soli universorum Deo perspecta, genitum: non secus
atque

§ *Iusfra: l. 2. c. 3.* † *Greg. Naz. orat 45*

* *Greg. Nyss. li. 1. Cont. Eun. p. 66*

atque una cum igne lumen est quod ex eo oritur ; † nec prior est ignis , posterius lumen , sed utrumque simul : & quemadmodum lumen quod ex igne semper gignitur , semper in eo est , nec ab eo quoquo modo disjungitur ; ita & Filius gignitur ex Patre , ut nullo modo ab illo separetur , sed semper in eo sit : Verum hoc interest , quod lumen quod ex igne sine separatione gignitur , semperque in eo manet , aliam ab igne propriamque subsistentiam non habet (est enim naturalis ignis qualitas) at vero unigenitus Dei Filius ex Patre inseparabiliter ac sine diremptione genitus , semperque in ipso manens , peculiarem atque a Patre distinctam subsistentiam habet .

Ipse porro & Verbum , & splendor idcirco dicitur , quia citra alterius congressum & passionem & tempus , † & fluxum ullum , ac separationem a Patre genitus est .

Filius autem , ac Paternæ substantiæ figura , quia perfectus est ac subsistens , § exceptaque ingeniti proprietate per omnia

C 3

Pa-

† *Cyrill. Thes. Aff. 5.* † *Athan. Expos. fid.*

* *Greg. or. 136.* § *Greg. Naz. or. 23. 37. & 39.*

Patrem refert atque exprimit . Unigenitus item, quia solus ex solo Patre unice natus est . Neque enim alia generatio est , quæ cum Filii Dei generatione conferri possit: quandoquidem nec alius quoque Dei Filius est . Quamvis enim etiam Spiritus sanctus ex Patre procedat , non tamen generationis modo , sed processionis . Alius autem est hic existentiae modus perinde incomprehensus & ignotus, quemadmodum & Filii generatio . * Quocirca omnia quæ Pater habet , Filii sunt , hoc uno excepto , quod ingenus non est : † quæ quidem vox nec naturæ discrimen , nec dignitatem , sed subsistendi modum indicat . Haud secus atque Adam , qui genitus non est (signum enim Dei est) & Seth qui genitus (filius enim est Adami) & Eva quæ ex Adami costâ proliit , (neque enim ipsa genita est) natura inter se minime differunt (homines enim sunt) sed existendi modo .

Sciendum enim vocem ἀγέννητος, cum scribitur cum unico υ, increatum significare, seu

* Basil. lib. 2. c. 4. cont. Eun.

† Greg. Naz. orat. 36. 37.

seu quod minime factum est : ἀγεννητον autem , cum scribitur cum duplici υυ , id indicare quod non est genitum . Priore ergo significato essentia ab essentia differt . Alia enim est essentia increata ; quam vox ἀγεννητος , cum unico υ , sonat ; alia creata , quam vox γεννητη denotat . Secundo autem significandi genere nullum essentia ab essentia discrimen inducitur . Primum enim cuiusque animantium specie individu-um ἀγεννητου , seu ingenitum est ; non item ἀγεννητον , hoc est minime conditum & factum . A conditore quippe rerum , per ipsius Verbum in ortum producta sunt . At non genita ; cum ante nullum aliud e-iusdem speciei singulare exstaret , ex quo gignerentur .

§ Quantum igitur ad primam significatio-
nem attinet , † singulis tribus sanctæ Dei-
tatis divinissimis personis vox ἀγεννητος con-
venit . † Eiusdem enim substantiæ sunt ,
& increatæ . ¶ Quantum autem ad secun-

C 4. dam

§ Max. Dial. cont. Arian. † Cyrill. Thef.

ass. 1. p. 12. † Greg. Naz. orat. 35.

¶ Ioan. 15. v. 26.

dam, non item: solus enim Pater ingenuitus est. Nec enim ab alia persona habet ut sit. Solus etiam Filius genitus est: ex Patris enim substantia absque initio ullo ac tempore genitus est. Solus denique Spiritus sanctus ex Patris quidem substantia progreditur, non generatione, sed processione. Ita enim a Divina scriptura edocemur: tamen si aliqui generationis ac processionis modus nulla ingenii vi comprehendi possit.

Quin illud quoque nosse interest, paternitatis, filietatis, † & processionis vocabula non a nobis ad beatam Deitatem esse translata, † verum contra illinc nobis communicata, quemadmodum Apostolus ait: § *Propterea flexo genua mea ad Patrem, ex quo omnis Paternitas in celo & in terra est.*

Quod si Patrem Filii principium & majorem esse dicimus, “haudquaquam his verbis eum Filio vel tempore priorem vel natura

† *Cyriil. Thef. ass. 32.* † *Dionys. cap. 1. de div. nom. § Ephes. 3. v. 14.* “*Joan. 14. v. 28.*

tura præstantiorem esse indicamus † (“per ipsum enim fecit sæcula) nec denique alia re quam sola causa; * hoc est quia ex Patre genitus est, non autem Pater ex Filio; & quia pater naturaliter filii causa est: quemadmodum nec ignem ex luce prodire dicimus, verum lucem ex igne. Quocirca cum Patrem Filii principium ac Filio majorem audierimus, id causæ ratione intelligamus. Et ignem sicut non alterius substantiæ esse dicimus, ac rursus lucem alterius; eodem modo nec alterius substantiæ Pater, alterius Filius dici potest; sed unus ejusdemque. § Præterea, sicut ignem per lucem ex eo progredientem lucere dicimus; nec proinde tamen lucem illam ex eo manantem organum quoddam esse ipsi inserviens, sed vim quandam nativam statuimus: pari modo Patrem omnia quæ facit, per Unigenitum suum facere dicimus, non tanquam per servile quoddam organum, sed ut per vim naturalem & substantentem. Insuper quemadmodum ignem il-

C. 5

lu-

“*Hebr.* 1. v. 2. † *Greg. or.* 37. * *Atban. lib.* 1. *cont. Ar.* § *Greg. Naz. orat* 13. 31. & 37.

luminare dicimus, idemque rursus ipsius
 luci tribuimus; § sic omnia quæ Pater facit,
 Filius etiam similiter facit. At vero in hoc
 discrimen situm est, quod lux propriam &
 distinctam ab igne subsistentiam non habet.
 Filius autem perfecta hypostasis est, a Pa-
 ternæ hypostasi inæparabilis, ut superius a
 nobis ostensum est. Neque enim fieri po-
 test ut in rebus creatis imago ulla aut si-
 militudo reperiat, quæ sanctæ Trinitatis
 modum in seipsa citra ullam dissimilitudinis
 notam representet. Quod enim creatum,
 & compositum, & caducum, & mutabile,
 & circumscriptum, & figura præditum, &
 corruptibile est, quo tandem modo superes-
 sentialem essentiam divinam, ab his omni-
 bus liberam, aperte declarabit? Peripicu-
 um autem est res omnes creatas plerumque
 ejusmodi affectionibus obnoxias esse, sicque
 a natura comparatas, ut corruptioni subja-
 ceant.

Eodem etiam modo credimus in Spiritu
 sanctum, Dominum, & vivificantem,
 qui ex Patre procedit, & in Filio conquie-
 scit

scit; qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, † utpote consubstantialis & coæternus; Dei Spiritum, rectum, principalem; sapientiæ, vitæ, & sanctitatis fontem; Dei cum Patre & Filio cum rem habentem, tum nuncupationem; † increatum, plenum, conditorem, continentem omnia ac moderantem, omnium effectorem, omnipotentem, infinitæ potentæ, creatis omnibus imperantem, nulliusque imperio subjacentem; qui deos facit, non deus fit; qui implet, nec impletur; qui participatur, nec participat; sanctificat, nec sanctificatur; Paracletum, hoc est, consolatorem, ut qui universorum admittat obsecrationes: Patri & Filio per omnia similem; ex Patre procedentem; qui per Filium conceditur, & ab omni creatura percipitur; qui per seipsum creat, & rebus omnibus subsistentiam tribuit & sanctitatem, qui in propria subsistit, sive existit, hypostasi; qui a Patre & Filio nec separatur nec digreditur; qui omnia habet quæ Pater & Filius, excepta ingeniti & geniti proprietate

† *Greg. Naz. orat. 37. † Idem orat. 49.*

te . Pater quippe causam non agnoscit ,
 estque ingenitus . Non enim ex quoquam
 est (a seipso enim habet ut sit) nec quid-
 quam eorum quæ habet , ab alio habet ;
 quin potius ipse principium omnibus est &
 causa , tum quod sint , tum quod naturali-
 ter certo modo sint . Filius autem ex Pa-
 tre est generationis modo . Spiritus vero
 sanctus & ipse quoque ex Patre est , non
 gignendi tamen modo , sed procedendi .
 Et quidem generationem inter & proces-
 sionem discrimen intercedere edocti sumus :
 cœterum quis sit hujus distinctionis modus ,
 prorsus nescimus . * Simul porro & Filii ex
 Patre generatio , & Spiritus sancti processio
 est .

** Omnia igitur quæ Filius habet , Spiri-
 tus etiam a Patre habet ; atque adeo hoc
 ipsum quod est . Quod si Pater non est ,
 sane nec Filius est , nec Spiritus . Itidem
 nisi Pater aliquid habet , ne Filius quidem
 illud habeat , nec Spiritus : & propter Pa-
 trem , § id est , quia Pater est , tum Filius ,
 tum

* *Greg. Naz. orat 29.* ** *Idem orat 45.*
 § *Idem. orat. 23.*

rum Spiritus sanctus est . § Rursusque propter Patrem habet Filius quidquid habet , & Spiritus , hoc est , propterea quod Pater hæc habet ; modo tamen , ingeniti , geniti , & processioneis proprietates excipias . In his enim duntaxat personalibus proprietatibus tres sanctæ Trinitatis personæ inter se distinguuntur ; non essentia , sed peculiari cujusque personæ nota indivisim discretæ .

† Porro unumquemque ex his tribus perfectam atque integram subsistentiam habere dicimus , * ne alioqui compositam unam ex tribus imperfectis naturam perfectam intelligamus ; sed unam simplicem substantiam & essentiam omni perfectione superiorem & anteriorem , in tribus perfectis personis noscamus . Quidquid enim ex imperfectis conflatur , necessario compositum est .

“ At ex perfectis hypostasibus compositio fieri non potest . Quo fit ut nec speciem ex hypostasibus singulis , sed in hypostasibus

bus

§ *Greg. Naz. or. 23.* † *Greg. orat. 13.*

§ 29. * *Athan. orat. 5. contra Arian.*

“ *Basil. orat. cont. Sabell. Ar. & Eunom.*

bus singulis dicamus. Imperfecta vero dicimus, quæ specie non servant ejus rei quæ ex ipsis efficitur. Lapis enim, lignum, ferrum per se quidem, si peculiarrem cujusque naturam spectes, perfecta sunt: at respectu domus quæ ex ipsis extracta est, singula imperfecta sunt. Neque enim quidquam horum, si privatim consideretur, domus est.

Quocirca perfectas quidem personas profiteremur: ne in divina natura compositionem intelligamus. "Compositio enim dissidii mater est. At rursus tres personas in se invicem esse dicimus, ne Deorum copiam, & turbam inducamus. Ita per tres personas hoc intelligimus, quod nullus hic compositioni & confutioni locus sit: per id autem quod tres personæ ejusdem substantiæ sunt, & aliæ in aliis; quod etiam eadem voluntas, eadem operatio, eadem vis ac potentia, ac denique idem, ut ita loquar, in illis motus est, hoc agnoscimus: quod nimirum in illis nulla divisio locum habeat, & quod unus sit Deus. Unus quip-

" *Greg. Naz. orat. 29. 34. & 40.*

quippe vere Deus est , Deus , Verbum & Spiritus ejus .

Hoc autem nosse interest , quod aliud sit quoad rem , & aliud ratione ac cogitatione considerari . Enimvero in omnibus creaturis discretio quidem personarum quoad rem consideratur . “ Re quippe ipsa Petrum a Paulo separatum consideramus ; § communitas autem & conjunctio atque unitas , ratione atque cogitatione perspiciuntur . Per mentem enim concipimus Petrum & Paulum ejusdem esse naturæ , naturamque unam communem habere . Nam uterque eorum animal rationale & mortale est & uterque caro est , anima rationali & intelligente prædita . Hæc itaque communis natura ratione consideratur . Neque enim hypostases aliæ in aliis sunt , verum qualibet privatim & sigillatim , hoc est sejunctim consistit ; habetque permulta quibus ab alia persona dirimatur . Nam & loco disjunguntur , & tempore discrepant , sententia quoque dividuntur , & forma sive figura , & habitu , & temperamento , & digni-

“ *Greg. Naz. orat. 37. § Idem. orat. 32.*

gnitate, & instituto vitæ genere, ac denique omnibus aliis proprietatibus, quibus tanquam certis quibusdam notis dignoscuntur. Inprimis autem inter se dissident, quod non alia in alia, sed quæque separatim existunt. Ex quo etiam efficitur, ut duo, & tres, & multi homines dicantur.

Id quod in omnibus quoque conditis rebus animadvertere liceat. § In sacrosancta vero, & substantiam omnem exsuperante, atque ultra res omnes evecta & incomprehensibili Trinitate, contrario modo se res habet. Illic enim communitas quidem & unitas re ipsa consideratur, tum quia personæ coeternæ sunt, tum quia illarum eadem est essentia, facultas, voluntas, sententiæ conspiratio, eadem quoque auctoritas, potentia, bonitas. “ Non dixi similitudinem, sed identitatem, atque unam motionis præfultationem. Una enim est essentia, una bonitas, una potestas, una voluntas, una facultas, una auctoritas; una inquam & eadem, non tres inter se similes

§ *Greg. Naz. orat. 49.* “ *Idem. orat. 40.*

les , sed una plane eademque trium personarum motio . Unaquæque enim ipsarum non minus unitatem habet cum alia , quam ipsa secum . § Unum quippe idemque omnino sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus ; nisi quod Pater ingenitus est , Filius genitus , & Spiritus sanctus processit . “ Quod autem in ea discretum est , cogitatione percipitur . Unum quippe Deum cognoscimus ; in solis proprietatibus , nimirum paternitatis , filiationis , & processionis ; atque quantum ad causam & causatum , ac hypostasis perfectionem , hoc est existendi modum , distinctionem intelligimus . Neque enim distantiam secundum locum , ut apud nos , in Deitate quæ circumscriptionem omnem excludit , admittere licet (sunt enim personæ aliæ in aliis ; non ut inter se confundantur , sed ut cohæreant , juxta eam Domini sententiam : † *Ego in Patre & Pater in me est*) nec voluntatis , aut sententiæ ; aut efficacitatis , aut potentia;

D

tia;

§ *Greg. Naz. orat. 37. Greg. Nyss. Ep. ad Ablab. Idem. orat. 32. “ Basil. Ep. 43. † Joan. 14. v. 11.*

tia; aut alterius cujusquam rei, quæ realem ac omnimodam in nobis distinctionem gignat, discrimen ullum. Quapropter nec tres Deos Patrem & Filium & Spiritum sanctum dicimus; quin potius sanctam Trinitatem unum Deum asserimus: sic videlicet ut Filius & Spiritus sanctus ad unum auctorem referantur; non autem componantur, aut juxta Sabellii contractionem una coalescant ac permisceantur (“ uniantur enim, ut diximus, non ita ut confundantur, sed ut cohæreant; atque sese invicem citra omnem contractionem ac commisionem pervadant) nec extra se invicem sistantur, aut quantum ad essentiam juxta Arii divisionem scindantur. Individia enim in divisis, ut rem breviter enunciem, Divinitas est; ac velut in tribus sibi invicem cohærentibus, nulla loci intercapedine disjunctis, una eademque lucis temperatio atque conjunctio. § Quare cum Deitatem, primamque illam causam, & Monarchiam, atque unam eandemque divi-

nita

“ *Greg. Naz. orat. 29.* *Dionys. cap. 2.*
de div. Nom. § *Greg. Naz. orat. 37.*

nitatis (ut ita dicam) motionem, & voluntatem, eandem essentiam ac potentiam, efficacitatemque, & dominationem intuemur, unum duntaxat sensui nostro observatur. § At vero, cum ea, in quibus Deitas est, vel, si accuratius loquendum est, quæ Deitas est, atque ea quæ ex principe illa causa citra omne temporis spatium, gloriæque discrimen, ac separationem existunt; hoc est personas, consideramus, tria sunt quæ a nobis adorantur. Unus Pater, Pater; idemque principii h. e. causæ expers; (neque enim est ex aliquo) unus Filius, Filius; & ipse non sine principio, hoc est non sine causa est (ex Patre enim est) si tamen a tempore principium sumas, principii quoque expers est (neque enim tempori subest temporum effector) unus denique spiritus; Spiritus sanctus, ex Patre quidem procedens, non tamen filiationis modo, sed processionis; ut neque Pater ab ingeniti proprietate desciverit, quia genuit; neque Filius, a generatione, eo quod ex ingenito natus sit (qui enim hoc

D 2

fieri

§ *Idem orat.* 39. & 29.

fieri posset) nec postremo Spiritus, aut in Patrem, aut in Filium tranſierit, eo quod proceſſerit, & quia Deus ſit: immobilis ſiquidem eſt proprietas. Quoniam enim aliqui modo conſtaret ſibi proprietas, ſi moveretur atque in aliam tranſiret? Nam ſi Filius Pater eſt, Pater ſane proprie non eſt (unus enim proprie eſt Pater) ac ſi Pater Filius eſt, proprie Filius non eſt: unus enim proprie Filius eſt, & unus Spiritus ſanctus.

Hoc porro ſcire operæpretium eſt, nos Patrem ex aliquo eſſe non dicere; ſed iſum Filii Patrem appellamus. Filium item nec cauſam, nec Patrem dicimus; verum potius eum ex Patre eſſe, ac Patris Filium eſſe. Denique Spiritum ſanctum, & ex Patre eſſe, & Patris Spiritum nominamus. †. At vero eum ex Filio eſſe non dicimus, Filii tamen Spiritum vocitamus. § *ſi quis enim Spiritum Chriſti non habet, ait divinus Apoſtolus, hic non eſt ejus* Quia & eum nobis per Filium manifeſtatum eſſe

† *Max. epiſt. ad Marin. § Rom. 8.*

esse & impertiri profiteamur & agnoscimus .
* *Insufflavit enim , inquit , & dixit discipulis suis : Accipite Spiritum sanctum .* § Perinde ut ex sole quidem est cum radius , tum splendor (ipse enim fons est & radii & splendoris) per radium autem nobis splendor communicatur , & ipse est qui nos colustrat , atque a nobis participatur . At Filium denique nec Spiritus esse , nec ex Spiritu dicimus .

* *Joan. 20. v. 22. § Greg. Naz. orat. 37.*

De iis que de Deo dicuntur . CAP. IX.

DEus simplex est , nec compositus . Quod autem ex multis & diversis conflatur compositum est . Quocirca si increatum ac principii expertem esse , si incorporeum , immortale , æternum , bonum , rerum omnium opificem , cœteraque id genus , substantiales Dei differentias dixerimus ; profecto quod ex tam multis conflabitur , non simplex , sed compositum erit ; quod extremæ impietatis fuerit asserere

re. Sic itaque existimandum est, ea omnia quæ de Deo dicuntur, non quid ratione substantiæ sit, significare, sed, aut quid non sit explicare, aut relationem quandam ad aliquid eorum, quæ ab ipso distinguuntur, aut quidpiam eorum quæ naturam aut operationem sequuntur.

Ex omnibus porro nominibus quæ Deo tribuuntur, nullum æque proprium videtur, atque *ἑστίς* (id est, *Qui est*: * quemadmodum ipsemet cum Moyse in monte responderet, ait: † *Dic Filius Israel; Qui est, misit me*. Nam totum esse, velut immensum quoddam ac nullis terminis definitum essentia pelagus complexu suo ipse continet: ut autem Dionysio placet, § primarium ipsius nomen est; bonus: neque enim de Deo dicere licet ipsum prius esse, tum bonum esse.

Secundum nomen est *Θεός*, (id est *Deus*) quæ vox vel a verbo *ἵστημι* ducta est, † quia currat, & omnia circumbeat: vel
ab

* *Greg. Naz. orat. 36. † Exod. 3. v. 14. § Dionys. 2. 3. & 4. cap. de div. Nom. † Gregor. Cyril.*

ab Ἰουδαίου, idest urere: † Deus enim ignis
 consumens est: vel denique ἄπὸ τοῦ Θεοῦ
 Ἰου hoc est, quia omnia contpiciat. Ni-
 hil enim oculos ejus fallere potest, ac re-
 rum omnium inspector est. Omnia enim
 priusquam fierent contuitus est, ante omne
 tempus ea cogitatu complectens; resque o-
 mnes præfinito tempore efficiuntur, pro
 illius, quæ temporis non subest, cogitatio-
 ne cum voluntate conjuncta, quæ quidem
 præfinitio & imago & exemplar est.

Ac prius quidem vocabulum, hoc de-
 mum nobis declarat, quod sit; * at non i-
 tem quid sit, Alterum autem operationem
 indicat. ἀναρχον porro, h. e. principii
 expers, incorruptibile, & increatum, &
 incorporeum, & invisibile, aliaque ejusmo-
 di, quid non sit ostendunt; nempe quod
 non coeperit esse, non intereat, non sit
 creatus, nec sit corpus, nec videri oculis
 possit. Jam vero bonum, & justum, &
 sanctum, aliaque ejusmodi, naturam qui-
 dem comitantur; cæterum essentiam non

D 4 decla
 † *Theos. Assert.* 5 * *Dionys. cap. 5. de*
div. Nom. *Max. in hunc locum.*

declarant . Denique Dominus , Rex , & similia , relationem ad ea quæ ex adverso distinguntur , liquido explicant . Nam & eorum quibus dominatur , Dominus dicitur , eorumque in quos regiam obtinet potestatem Rex nuncupatur ; eorum item quæ facit , opifex audit & conditor ; eorum denique quos pascit , pastor .

De Divina unione & distinctione . CAP. X.

* **H**Æc igitur omnia communiter in tota divinitate accipienda sunt , atque eodem modo , & simpliciter , & individue , omninoque conjunctim : distinctim autem Pater & Filius & Spiritus sanctus ; item quod causa caret , & quod a causa est , ac postremo ingenitum , genitum , & procedens ; quæ quidem non ejusmodi sunt ut naturam denotent , sed mutuam inter se personarum relationem ac existendi modum .

Hæc

* *Dionys. cap. 2. de div. Nom. Greg. Naz. orat. 37. & 35. Greg. Nys. Epist. ad ablab.*

Hæc igitur cum perspecta habemus, atque ex his ad divinam essentiam veluti porrecta manu ducimur, non essentiam ipsam, sed quæ sunt circa essentiam, percipimus: quemadmodum nec si nobis exploratum sit animam incorpoream esse, atque quantitate ac figura vacare, protinus ipsius quoque essentiam cognitam ac comprehensam habuerimus: consimiliter, nec quamvis corpus aliquod, vel candidum, vel atrum esse nobis constet, proinde quoque ipsius essentia comperta nobis est. Porro vera doctrina Deum simplicem esse tradit, atque unam simplicem operationem habere, eamque bonam, & omnia in omnibus operantem; instar solaris radii, quia omnia fovet, atque in singulis, prout quodque naturali aptitudine præditum est, & ita comparatum, ut ipsum excipere possit, vim suam exerit; ab opifice videlicet Deo vim hujusmodi consequutus.

Distincta autem sunt atque discreta ea omnia quæ ad divinam, benignissimamque erga homines Dei Verbi incarnationem

nem pertinent. § In his enim nullæ omnino Patris & Spiritus sancti partes extiterunt, nisi quoad beneplacitum attinet, atque ad ea omni sermone superiora miracula, quæ Deus Verbum nobis similis homo factus, ut incommutabilis Deus, Deique Filius edebat.

§ *Greg. Naz. or. 24. Dionys. cap. 2. de div. Nom.*

De his quæ modo corporeo de Deo dicuntur.

CAP. XI.

* **Q**Uoniam autem plurima de Deo, corporibus affini quadam ratione in sacris literis symbolice ac per figuram dicta reperimus; illud noscimus oportet, fieri non posse, ut nos qui homines sumus, crassaque carne involvimur, divinas illas, & excelsas, immaterialesque divinitatis actiones intelligamus ac sermone complectamur, nisi figuris & imaginibus, signisque naturæ nostræ consentaneis utamur.

Quo-

* *Dionys. cap. 1. de div. Nom. 15. de coel. Hier. Greg. Naz. or. 37.*

Quocirca ea omnia quæ corporea vel paululum ratione de Deo enunciata sunt , figurate dicta sunt , altioremque sensum includunt : quippe cum Deus simplex omnisque figuræ expers existat . Igitur per oculos , & palpebras , vitamque Dei , vim ipsius rerum omnium inspicicem , atque ejusmodi cognitionem intelligamus , quam res nulla fugiat : ut nimirum sensus ministerio perfectior nobis atque certior cognitio accedat . Per aures & auditum ipsius ad ignoscendum propensionem atque in excipiendis precibus nostris benignitatem . Solemus enim per hunc sensum iis qui nobis supplices sunt , mites nos facilesque præbere ; benignius videlicet aurem ipsis admoventes . Per os ac loquutionem , voluntatis ipsius declarationem accipimus . Quippe nos quoque abdita cordis sensa per os & sermonem promimus . Per cibum & potum , promptum nostrum ad voluntatem accessum . Etenim nos quoque necessarium naturæ appetitum explemus per gustus sensum . Per olfactum , vim eam , qua cogitationem ac benevolentiam gratam acceptam

ptamque habet , Siquidem & nos odorum
 fragrantiam per hunc sentum excipimus .
 Per faciem , ipsius per opera demonstratio-
 nem ac ostensionem . Quandoquidem nos
 quoque ex vultu oreque palam dignosci-
 mur . Per manus , actionem illam , qua
 opera sua absolvit . Nam nos etiam utilis-
 sima quæque & præstantissima opera no-
 stris manibus efficimus . Per dexteram , i-
 psius in rebus secundis opem & auxilium ; ex
 eo nempe quod nos in rebus honestioribus ac
 insignioribus , quæque plurimum roboris re-
 quirunt , dextra potius utimur manu . Per
 tactum , certissimam ipsius minutissimarum
 ac occultissimarum rerum explorationem &
 exactionem : ob id scilicet , quod illi quo-
 que , quos contrectamus , nihil in se occul-
 tare queant . Per pedes & incessionem ,
 adventum ipsius & præsentiam , vel ad o-
 pem egentibus ferendam , vel ad hostes ul-
 ciscendos , vel ad rem aliam gerendam :
 quod nimirum nobis quoque hoc pedes
 præstent , ut ad locum aliquem pervenia-
 mus . Per jusjurandum , consilii ejus im-
 mutabilitatem : quod apud nos interposito
 jure-

jurejurando mutua pacta firmentur . § Per iram & furorem , infensam ejus erga malitiam voluntatem ac odium . Nam & nos ea quæ cum voluntate & sententia nostra pugnant odio habentes , in iram prorumpimus . Per oblivionem , somnum & dormitationem , animadversionis in hostes dilationem , temporisque moras in auxilio consueto ferendo iis , quos charos ac necessarios habet . Denique , ut uno verbo dicam , in iis omnibus quæ de Deo corporeo modo enunciantur , abstrusus quidam sensus inest , quo per illa quæ nobis congruunt , ea quæ supra nos sunt edocemur : nisi forte quidpiam de corporeo Dei adventu dictum est . Nam ipse totum hominem salutis nostræ causa suscepit ; hoc est animam intelligentem , & corpus , atque humanæ naturæ proprietates , nec non naturales , nullique reprehensioni obnoxias passiones .

§ *Greg Naz. orat. 37.*

De iisdem rebus , CAP. XII.

E Nimvero hæc ex sacris , ut divinus ait

ait Dionysius Areopagita, § docemur oraculis; quod nempe Deus omnium causa ac origo sit; eorum que sunt, essentia; viventium vita; rationalium ratio; intelligentium, intellectus; ac eorum quidem qui ab eo labuntur, revocatio & erectio; * eorum autem qui id quod nature consentaneum est, corrumpunt & vitiant, renovatio & instauratio; eorum qui profanis quibusdam fluctibus jactantur, sacra stabilitas; stantium tutum præsidium; assurgentium ad ipsum via & manu ductio, qua in altum subvehuntur. † Addam etiam, eorum qui ab ipso facti sunt, Pater. Etenim, si proprie loquamur, Deus pater noster verius est, qui ex nihilo nos produxerit, quam qui nos genuerunt; utpote qui tum ut sint, tum ut gignerent, ipsius munere sunt consecuti. Est insuper & eorum qui ipsam sequuntur, & eo pastore reguntur, pastor; eorum qui illuminantur, coruscatio; eorum qui sacris mysteriis imbuuntur,

ini-
§ Dionys. 1. can. de div. nom. * Inf. lib. 2. c. † Athan. orat. 2. cont. Ar. Cyrill. Thes. assert. 73.

initiationis auspex ; eorum qui Deitate donantur , Deitatis largitor ; dissidentium , pax ; simplicitati studentium , simplicitas ; colentium unitatem , unitas : principii omnis , principium , essentia omni principio sublimius : ac denique oculi sui , id est suæ cognitionis , quantum fas est , ac pro cuiusque captu , benigna communicatio .

Adhuc, de divinis nominibus accuratius .

Deus , incomprehensibilis cum sit , omnino quoque nominari non potest . Cum itaque ipsius essentiam ignoremus , † essentiæ ipsius nomen ne inquiremus . Nomina quippe rerum manifestantia sunt . At Deus qui bonus est , nosque idcirco ex nihilo produxit , ut ipsius bonitatis participes simus , quique cognoscendi vim nobis indidit , sicut essentiam suam nobis non impertivit , sic ne essentiæ quidem suæ cognitionem tribuit . ¶ Neque enim fieri potest ut natura superiorem se naturam plene cognoscat . At si cognitiones sunt earum
re-

† *Greg. Naz. orat. 36. Dionys. cap. I*
¶ *Dionys. I. de div. nom.*

rerum, quæ sunt, quod essentia omni sublimius est, quoniam velim modo cognoscatur? Quare inenarrabili ipsius bonitate factum est, ut ex his quæ nobis familiaria sunt, nominari voluerit; ne alioqui ejus cognitionis prorsus expertes essemus, sed notionem ipsius, quamlibet obscuram, haberemus. Et quidem, quatenus omnem animi comprehensionem superat, nullum ei nomen assignari potest: quatenus autem omnium auctor est, rerumque omnium causas & rationes in se continet, ex omnibus rebus, etiam inter se contrariis, nominatur, velut a luce & tenebris, ab igne & aqua; ut intelligamus, hæc illum secundum essentiam non esse, sed potius supra essentiam esse, nec ullo nomine appellari quidem posse, cæterum ut omnium causam, a cunctis effectis nominari.

Quocirca ex divinis nominibus quædam per negationem dicuntur, quibus essentiam omnem eum superare declaratur; velut cum essentiæ expertis, sine tempore, sine principio, invisibilis dicitur: non quod re ulla inferior sit, aut illi quidquam desit
(ipsi-

ipsius enim sunt omnia, atque ex ipso, & per ipsum sunt, & in ipso constant) sed quia eminenti modo rebus omnibus excelsior est. Non enim quidquam est eorum quæ sunt, sed super omnia. Sunt autem alia quæ per affirmationem efferuntur; ea nimirum quæ de eo dicuntur. ut est omnium rerum causa. Nam velut omnium omnisque essentiæ auctor, & Ens dicitur & essentia: utque omnis rationis & sapientiæ, rationalis & sapientis causa; & ratio dicitur, & rationalis; sapientia item, & sapiens. Eodem modo, & mens dicitur, & intelligens; vita & vivens; potentia & potens; itemque in omnibus aliis rebus. Quinimo ex præstantioribus, quæque propius ad eum accedunt, aptius nuncupabitur. Præstantiora autem sunt, eique propinquiora, quæ materia carent, quam quæ materialia sunt; quæ pura, quam quæ impura; & quæ sancta, quam quæ profana; ut pote quæ ejus aliquid uberius habeant. Itaque affiniori longe ratione Sol & lumen appellabitur, quam tenebræ; & dies, quam nox; vitæque, quam mors; itemque ignis,

& Spiritus, & aqua, ut quæ vivifica sunt, quam terra; ac præ his omnibus, bonitas, quam malitia: quod perinde est ac si dicerem, res potius, quam nihil. Bonum enim existentia est, & existentia causa; malum autem boni sive existentia privatio est. Atque hæc sunt vocabula affirmantia & negantia. Ex utrisque porro suavissima connexio fit: v. g. superessentialis essentia, super divina Deitas, principium omni principio superius, aliaque similia. Sunt etiam quædam, quæ tametsi de Deo affirmando dicuntur, præcellentis tamen negationis vim habent. Quo in genere illud est, cum Deum tenebras appellamus; non quod Deus tenebræ sit, sed quod non sit lux, sed omni luce sublimior existat. † Deus itaque, & mens, & ratio, & spiritus, & sapientia, & potentia dicitur, ut horum auctor, ut materiæ expers, ut omnium artifex & omnipotens. Atque hæc tum communiter de tota Deitate dicuntur (tam quæ affirmando, quam quæ negando efferuntur) tum sigillatim de qualibet sanctæ

† *Dionys. de div. nom. cap. 5.*

Etæ Trinitatis persona, æqualiter, eodemque modo, & nullo defectu. Nam, cum ex tribus personis unam considero, perfectum illam Deum, perfectamque substantiam agnosco, rursus cum tres personas connecto, simulque recenseo, Deum unum perfectum agnosco. Neque enim compositum quoddam est divinitas; sed in tribus perfectis perfectum unum, indivisum, nec compositum. Cum denique mutuum respectum personarum animo verso, illud compertum habeo, Patrem super essentialem solem esse, bonitatis fontem, essentiæ, rationis, sapientiæ, potentiæ, luminis, divinitatis abyssum; occulti in se boni genitricem productricemque scaturiginem. Ipse quippe mens est, rationis abyssus, Verbi genitor, ac per Verbum manifestantis Spiritus productor. Ac, ne multa dicam, non est alia Patri ratio, sapientia, potentia, voluntas præter Filium, qui sola est Patris potentia, rerum omnium creationis primordialis virtus; velut perfecta persona ex perfecta persona genita, quo modo ipse novit, qui Filius est,

diciturque. Ac postremo Spiritus sanctus Patris potentia est, divinitatis recondita declarans, ex Patre per Filium procedens, qua ipse novit ratione; non tamen generationis: quo fit etiam ut Spiritus sanctus omnium creationis consummator existat. Quocirca omnia quæ causæ, patri, fonti, genitori conveniunt, ea Patri soli adscribi debent: quæ autem producto, genito, filio, verbo, primordiali potentiæ, voluntati, sapientiæ quadrant, ea Filio tribuenda sunt: quæ denique producto per processionem, manifestanti, ac perficienti potentiæ, hæc Spiritui sancto. Pater fons est, & auctor, tum Filii, tum Spiritus sancti: solius tamen Filii Pater, ac Spiritus sancti productor. Filius autem, Filius est, Verbum, sapientia, potentia, imago splendor, Patris figura, & ex Patre. At Spiritus sanctus non Patris Filius; sed Spiritus Patris, ut qui ex Patre procedat. Nullus enim impulsus est sine spiritu. Quin Filius quoque Spiritus dicitur, non velut ex ipso, sed per ipsum ex Patre procedens. Solus enim Pater auctor est.

De loco Dei & quod solus Deus incircumscriptus sit. CAP. XIII.

Locus corporeus est terminus continentis, quo continetur id quod continetur: v. g. * aer continet; corpus continetur. Nec tamen totus aer locus est corporis contenti, sed extremitas duntaxat ambientis, quæ totum corpus attingit. Sic plane, quia id quod continet, non est in eo quod continetur.

Est autem etiam spiritualis locus, ubi inteligitur & existit intellectualis natura & incorporea; ubi nimirum præsens est & agit; nec corporeo modo continetur, sed spirituali. Non enim figuram habet, qua corporum more contineatur. Et quidem Deus, ut qui materiæ expers sit, & incircumscriptus, in loco non est. § Ipse enim sui ipsius locus est, omnia implens, ac super omnia existens, omniaque ipse completens. Attamen in loco esse dicitur, Deique appellatur locus, ubi ejus virtus &

E 3

ope-

* *Arist. Lib. 4. Phisic. cap. 4.*

§ *Greg. Naz. orat. 34.*

operatio manifesta sunt . Ipse enim citra ullam permissionem omnia permeat, rebusque omnibus operationem suam imperat, pro uniuscujusque aptitudine ac suscipienda facultate; hoc est tñm naturali, tum voluntaria puritate. Puriora siquidem sunt, quæ materiæ immersa non sunt, quam materialia; & proba atque honesta, quam prava, & cum malitia conjuncta. Ergo Dei locus is dicitur, qui uberoris ipsius operationis & gratiæ particeps est. † Idcirco cœlum sedes ejus est (illic enim sunt angeli, qui faciunt ipsius voluntatem, eumque semper laudibus celebrant) hæc quippe ipsi est requies: terra autem scabellum pedum ejus; in qua per carnem cum hominibus conversatus sit. Pes porro Dei sancta ipsius caro variis locis nominata est. Quin Ecclesia quoque Dei locus dicitur, quia eam ad ipsius canendas laudes, ceu templum quoddam, secrevimus, in quo eum exoremus. Ad eundem modum loca in quibus perspicua fit nobis ipsius operatio, sive per carnem, sive ab-

sque

† *Ijai.* 66. v. 1.

sque corpore, Dei loca dicuntur.

Sciendum autem est Deum partibus carere; ut totus omnino ubique sit, & non pars in patre, more corporum distrahatur. sed totus in omnibus, & totus supra omnia existat.

Angelus autem, etsi non ad modum corporis ita in loco continetur, ut formam & figuram recipiat; in loco tamen esse dicitur, quia spirituali modo adest & agit, prout naturæ suæ consentaneum est; nec a-
libi est: sed ibi intelligibili modo circum-
scribitur, ubi & operatur. Neque enim in diversis locis eodem tempore operari potest. Dei namque solius est ubique simul operari. Nam Angelus quidem ob naturæ pernicitatem, ac quia promte ac celeriter petransit, in diversis locis operatur; at Deus, ut qui ubivis, ac supra omnia sit, eodem temporis momento, una & simplici operatione varie ubique agit.

Porro anima, tota toti corpori divin-
sta est, & non pars parti: nec eo contine-
tur, sed ipsum continet, haud secus ac i-
gnis ferrum; inque illo existens suas ipsa

functiones obit.

Circumscriptum hoc est, quod loco vel tempore vel animi perceptione comprehenditur: † incircum scriptum autem quod nullo horum continetur. Quamobrem solus Deus incircum scriptus est, qui principio & fine careat, atque omnia complectatur, nullatenus ipse comprehensus. Solus enim incomprehensus ipse est, nullis definitis terminis, & a nemine cognitus, qui solus ea vi polleat qua se plene contempletur. Ac Angelus & tempore circum scribitur (incepit enim esse) & loco (tametsi spirituali, ut prædiximus, ratione) & comprehensione. Nam & alii aliorum naturam quodam modo exploratam habent, prorsusque ab opifice definiuntur. Corpora denique & principio circumscribuntur, & fine, locoque corporeo, & comprehensione. Collectanea de Deo Patre & Filio & Spiritu sancto; deque Verbo & Spiritu.

Deus igitur omnino immutabilis & invariabilis est. Omnia enim, quæ in arbitrio ac potestate nostra posita non sunt, præ-

scien-

† *Greg. Naz. orat. 44.*

sciendo præfinivit; singula videlicet suo & convenienti tempore & loco futura. * Quocirca *Pater non judicabit quemquam; sed judicium omne æedit Filio.* Judicabit siquidem Pater & Filius, ut Deus; nec non Spiritus sanctus; at Filius ipse corporaliter ut homo descendet, inque sede majestatis sedebit (descensus enim atque sessio corporis circumscripti sunt) & universum orbem in justitia judicabit.

Omnia a Deo distant; non loco, sed natura. In nobis prudentia sapientia, consilium, ut habitus, accedunt & recedunt: non item in Deo: nam in eo nihil accidit aut excidit: quippe cum mutationis & alterationis expers sit, atque in eo accidens aliquod admittere nefas sit. Bonum enim, Dei essentiam comitatur. Qui Deum semper desiderat, hic ipsum videt: in omnibus enim Deus est. Ab eo siquidem qui est, ea quæ sunt dependent: nec esse aliquid possit, quod esse non habeat in eo qui est. Rebus quidem omnibus immixtus Deus est, ut continens & conservans na-

turam: at Deus Verbum sacrae suae carni personaliter unitus, ac nostrae naturae citra confusionem admistus est.

† Nemo videt Patrem nisi Filius & Spiritus sanctus.

Patris consilium & voluntas, sapientia & virtus est filius. Non enim qualitatem Deo fas est adscribere; ne alioqui compositum asseramus ex substantia & qualitate.

** Filius ex Patre est, & cuncta quae habet, ab ipso habet: § nec a proinde se potest quidquam facere. Neque enim distinctam a Patre operationem habet.

* Quod Deus, qui natura invisibilis est, Per operationes tamen visibilis fiat, ex mundi nobis structura & gubernatione clarum est.

† Imago Patris est Filius, ac Filii, Spiritus; ¶ per quem ille in homine habitans, ad imaginem Dei esse eidem impertit.

Deus est Spiritus sanctus, inter ingenitum & genitum medius, & qui per Filium

Pa-

† *Joan.* 6. v. 46. ** *Joan.* 5. v. 20.

§ *Greg. Naz. or.* 36. * *Sap.* 13. v. 5.

† *Basil. lib.* 5. *cont. Eun.* ¶ *Greg. Naz. or.* 37

Patri connectitur. Spiritus Dei dicitur, Spiritus Christi, mens Christi, Spiritus Domini, Dominus ipse, Spiritus adoptionis, veritatis, libertatis, sapientiae (horum enim omnium efficiens est) omnia essentia replens, omnia conservans: mundum implens per essentiam; cuius tamen potentiam mundus capere non possit.

Deus est aeterna substantia & incommutabilis, rerum creatrix, religiosaque adoranda conscientia est.

Deus & Pater sempiternus est, ingenuus; ut qui ex nullo genitus sit, Filiumque pariter sempiternum genuerit. Deus etiam Filius, qui cum Patre semper existens sine tempore, ac sempiternus, absque fluxione, & individue ex eo genitus sit. Deus quoque Spiritus sanctus, vis sanctificans, subsistens; qui ex Patre absque separatione procedens. ac in Filio quiescens, ejusdem & ipse cum Patre & Filio substantiae sit.

Verbum est, quod cum Patre substantialiter semper est. Rursus verbum est naturalis mentis agitatio, qua movetur,

& intelligit, & cogitat; veluti lux ipsius & splendor existens. Est præterea verbum intimum, quod in eorde tantum eloquimur. Est denique verbum intelligentiæ nuntius, quod scilicet ore profetur. Deus itaque Verbum substantivum est & subsistens; tria vero reliqua animi sunt facultates, nec considerantur in propria subsistentia. Quorum primum, naturalis est mentis fœtus, naturaliter ex ipsa semper ut ex fonte manans: secundum, internum dicitur: tertium, prolatitium.

Eodem modo spiritus variis modis consideratur. Nam hoc nomine appellatur & spiritus sanctus: sed & Spiritus sancti virtutes, dicuntur Spiritus. Spiritus item est Angelus bonus; spiritus dæmon; spiritus anima: ac interdum mens quoque spiritus vocatur. Postremo & ventus & aer, spiritus nuncupantur.

Proprietates, seu attributa divine nature.

INcreatum, & sine principio, immortale, infinitum, æternum, materia vacans.

cans, bonum, opifex, justum, illuminans, immutabile, impatibile, incircumscriptum, incomprehensum, indefinitum, incorporeum, non limitatum, invisibile, cogitatu majus, nullius egeus, merum jus sui & liberum arbitrium, omnium dominans; vivificans, omnipotens, infinitæ potentia, sanctificare, ac communicatu esse, omnia continere & conservare, omnibusque providere; Hæc omnia similia suapte natura habet, non aliunde sumta; sed ipsa rebus a se conditis pro cujusque capacitate bonum omne impertit.

Personarum in se invicem mansio & in-fessio (hæ enim divelli nequeunt, in se invicem circum in-fessionem confusionis expertem servantes: non ut contrahantur & permisceantur, sed ut simul cohæteant) Filius enim in Patre & Spiritu sancto est: † Spiritus item in Patre & Filio: ac denique Pater in filio & Spiritu sancto: sic tamen ut nulla permistio sit, aut confusio. Unus item & idem motus. Una enim & eadem trium personarum profusio, unaque

que motio est: quod, quidem in creata natura perspicui nequit.

Huc accedit quod divina coruscatio & operatio, * quæ una, simplex, & indivisa est, cum pro boni alia aliave ratione in dividuis varia fiat, ac universis ea quæ cujusque propriam naturam constituunt, continentque, distribuat, simplex nihilominus maneat, sicque in rebus divisis multiplicetur, ut interim ea in quæ divisio cadit, ad suam simplicitatem colligat & convertat. Eam enim omnia appetunt, inque ea existunt; ipsaque omnibus rebus pro cujusque natura esse tribuit. Hæc esse est eorum quæ sunt, viventium vita, rationalium ratio, intelligentium intelligentia; cum tamen ipsa, & supra mentem, & supra rationem, & supra vitam, & supra essentiam existat.

Adde quod sine commistione ulla omnia pervadat; cum contra nihil eam possit penetrare: illudque item quod simplici cognitione omnia cognoscat, ac divino suo, omnibusque modis perspicaci & sine

* *Dionys. cap. 5. de div. nom.*

materia oculo, simplicissime tam presentia, quam praterita, & futura prius quam fiant, contueatur: § tum etiam quod nullum in eam peccatum cadat, quodque peccata dimittat, & salutem afferat: ac denique illud, quod possit quidquid vult: non tamen velit quidquid potest. Potest enim mundum perdere, & non vult.

§ *Greg. Naz. orot. 40.*

LIBER SECUNDUS.

De sæculo, seu ævo. CAP. I.

Ipsæ secula fecit, qui ante secula erat: quem divinus David his verbis affatur: * *a sæculo & usque in seculum tu es.* De quo item divinus Apostolus, § *per quem fecit & secula.*

Sciendum itaque, nomen seculi, seu ævi, multipliciter accipi: complura enim significat. † Nam & hominis cujusvis vita seculum dicitur. ¶ Seculum item, tempus mille annorum appellatur.

Ad

* *Psal. 89. v. 2. § Heb. 1. v. 3. † Arist. lib. de cælo. Text. 100, ¶ Math. 12. v. 32.*

Ad hæc seculum nominatur, totum præsentis vitæ curriculum, § & futura illa, ac post resurrectionem immortalis vita. Quin seculum quoque dicitur, non tempus, nec temporis pars ulla solis motu ac cursu definita, sive ex dierum noctiumque serie conflata: sed ille velut temporalis motus, ac spatium, quod una cum iis quæ æterna sunt protenditur. Quod enim iis quæ temporis subsunt tempus est, hoc perpetuis est seculum.

Jam vero septem hujusmundi secula dicuntur; hoc est, a cæli terræque creatione usque ad communem hominum consummationem & resurrectionem. Etenim privata quidem est consummatio, mors cujusque; communis autem, & integra, quam communis omnium resurrectio continget. Octavum porro seculum, ævum futurum est.

† Cæterum ante mundi productionem cum ne Sol quidem esset, qui diem a nocte distingueret, ejusmodi seculum non erat

* *Luc. 29. v. 34. & alibi. § Greg. Naz. orat. 35. 38. 42. † Greg. Naz. orat. 44*

rat quod mensurari posset; sed ille veluti temporalis motus quidam, & intervallum, quod una cum aeternis rebus exporrigeretur. Atque hac quidem ratione unum est seculum, secundum quam Deus etiam *αἰώνιος* & d. *secularis* nuncupatur; imo & seculo antiquior, ut pote qui ipsam seculum ipse fecerit. Deus enim, cum solus principio careat, universorum ipse est, tum seculorum, tum rerum omnium parens. Deum porro dicens, proculdubio & Patrem dico, Filiumque ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, & sanctissimum ejus Spiritum, unum Deum nostrum.

Quod autem seculorum secula dicuntur, ideo fit quod septem hujus mundi secula, multa secula, seu vitas hominum, complectuntur. Atque unum illud seculum secula omnia complexu suo tenet: seculumque seculi, dicitur praesens hoc & futurum. Porro *αἰώνιος*, seu secularis, ac perpetua vita & poena, futuri seculi nullo fine limitata spatia declarant. Neque enim post resurrectionem suam tempori dierum noctiumque numerus constabit: sed unus potius vespe-

ræ expers dies erit (Sole nempe justitiæ pro-
bis hominibus splendide & hilariter illuce-
scente) peccatoribus contra, nox densa &
sempiterna. Quonam pacto igitur cohære-
bit illud mille annorum curriculum, quo
exacto, ut Origenes censuit, in integrum
omnia restituentur? Proinde seculorum o-
mnium unus parens & effector est Deus,
qui etiam cuncta fabricatus est, ac seculis
antiquior existit.

De rerum creatione. CAP. II.

QUoniam igitur bonus, omnique bo-
nitate præstantior Deus, non satis hæ-
buit sua ipsius contemplatione frui; sed
pro nimia bonitate sua quædam esse vo-
luit, † quæ ipsius afficerentur beneficiis,
* ejusque bonitatis participes forent: eam
ob causam ex nihilo producit conditque uni-
versa, tam invisibilla, quam visibilia; at-
que etiam hominem ex aspectabili & non
aspectabili natura conflatum. Porro cogi-
tando creat; cogitatioque illa, verbo com-
plens

† *Greg. Theol. orat. 38. 42.*

* *Dion. cap. 4. de Eccl. Hier.*

Plente & spiritu consummente, consistit.

De Angelis. CAP. III.

Ipsæ Angelorum opifex & conditor est, ut qui eos ex nihilo produxerit, † atque ad imaginem suam creaverit, naturam incorpoream, * velut spiritum quendam aut ignem materia vacuum, quemadmodum divinus David ait: *qui facit Angelos suos spiritus & ministros suos flammam ignis.* quibus eorum levitatem, ardorem, fervorem, penetrabilitatem, & acrimoniam qua Deum desiderant, eique inserviunt, describit, atque indicat eos ad superna ferri, & ab omni materiali cogitatione exemptos esse.

Angelus itaque est substantia intelligens, perpetuo motu, nec non arbitrii libertate prædita, corporis expers, Deo serviens, immortalitatem in natura Dei munere consequuta: cujus formam substantiæ ac definitionem creator solus novit. Quod autem corpore ac materia vacare dicitur, hoc nostri ratione intelligendum est. Alioqui enim quidquid cum Deo confertur, qui solus nul-

F 2

li

† Greg. Naz. or. 38. 42. * Psal. 103. v. 4.

li comparari potest, crassum & materiale invenitur. Sola quippe divina natura vere & materia & corpore vacat.

Est igitur Angelus natura rationalis, intelligens, libera, vertibilis secundum sententiam, sive voluntate mutabilis. Quidquid enim creatum est, mutationi suo sit necesse est: solum autem extra mutationis aleam illud est, quod increatum est. Rursumque id omne quod rationale est, arbitrii quoque libertate præditum est. Angelus itaque ut natura est rationis particeps, & intelligens, liberi est arbitrii; ut creata, mutabilis est, cui liberum sit vel manere in bono, & in eo proficere, vel in malum inflecti.

Pœnitentiæ porro ea ratione minime capax est; † quia incorporeus est. Nam quod homo pœnitentiam consequutus sit, id corporis imbecillitati fuerit adscribendum.

Immortalis est, non quidem natura, sed Dei munere & gratia. Quidquid enim ortum habuit, finem quoque suapte natura habiturum est. Solus siquidem Deus semper

per

† *Nemes, c. 1.*

per est; imo & sempiterno superior. Non enim sub tempore, sed supra tempus est, qui fecit tempora.

Secunda lumina spiritualia, ex primaria illa luce omnisque principii experte, § splendorem habentia; quibus nec lingua opus sit, nec auribus: sed sine ulla prolati sermonis ope mutuo sibi sensa sua communicant & consilia.

† Per Verbum omnes Angeli creati, & sancto Spiritu sanctificationem consummationem acceperunt, ut pro sua quisque dignitate & ordine splendoris gratiæque participes essent.

Circumscripti sunt: nec enim cum in cœlo sunt, in terra versantur; nec cum a Deo in terram mittuntur, remanent in cœlo. Cœterum nec mœnibus, nec foribus, nec repagulis, nec sigillis cohibentur. Non enim certis ullis terminis definiri aut coerciti sunt. Nullis terminis definitos dico; eo quod probis & dignis, quibus eos Deus visendos exhiberi voluerit, non quales existunt appareant, sed in aliam mutati formam, prout videntium obtutus ferre queat.

F 3

Nam

§ *Greg. orat. 38.* † *Greg. orat. 34^a.*

Nam alioqui id solum natura ac proprie nullis definitur terminis, quod increatum est. Quidquid enim est creatum, intra terminos suos a Deo creatore finitur.

Porro aliunde quam a natura sua sententiam habent, † nimirum a Spiritu sancto Dei illustrante gratia, futura prædicunt. Conjungio minime indigent, cum immortales sint.

Jam vero cum mentes sint, in hujusmodi quoque locis sunt, quæ mente intelliguntur: non quod corporeo modo circumscribantur (neque enim more corporum, quoad naturam attinet, figurantur, aut trina dimensione distenti sunt) sed quod ubi se conferant, illic spiritualiter adsint & operentur; nec eodem tempore hic atque illic esse & operari possint.

Ac quoad essentiam quidem æquales ne sint inter se, an dispares, compertum non est: § solus hoc scit, creator illorum Deus, ¶ qui universa explorete novit. Splendoris modo & gradu differunt; sive pro splendore

† *Epit. div. decr. c. 8.* § *Dipnys. de cæl. Hier. c. 3.* ¶ *Greg. Naz. orat. 34.*

doris proportione gradum sint consequuti ;
sive contra pro sedis discrimine splendorem
perceperint . Alii alios illustant , ob ordi-
nis vel naturæ præstantiam . Liquet au-
tem eos qui sublimiores sunt , inferioribus
lumen ac scientiam affundere .

Ad explendam porro Dei voluntatem
fortes & prompti sunt , eaque celeritate præ-
diti , ut ubi Dei nutus iusserit , statim in-
veniantur . Certas etiam quisque terræ par-
tes custodiunt , § nationibus & regionibus
præfident , prout a summo opifice præfecti
sunt : “ res nostras gubernant , ac nobis o-
pem ferunt ; ea plane ratione , ut ex di-
vina voluntate & præscripto supra nos po-
siti , Deum quoque semper circumstent .

Sunt quidem ad malum ægre mobiles ,
non tamen immobiles prorsus : nunc vero
omnino ad illud moveri non possunt , ¶ non
suapte natura , ¶ sed gratia , eaque constan-
tia , qua unico illi bono adhærent .

Deum porro intuentur , ut fert captus

F 4

ipso

§ *Dconys. de cœl. Hier. c. 9.* “ *Greg. Naz. iaid.* ¶ *Greg. orat. 38.* ¶ *Basil. de Spir. c. 16.*

ipforum, eoque cibo aluntur.

Nobis superiores existunt, ut incorporei, atque a corporea passione immunes; non tamen ab omni prorsus passione liberi sunt, quippe quod uni Deo proprium sit.

Transformantur autem in quodcumque Dominus Deus præceperit, atque ita se hominibus conspicuos præbent, eisque divina mysteria aperiunt.

In cælo degunt, unumque hoc munus habent, ut Deum laudent, divinamque voluntatem ejus exsequantur.

Ut autem sanctissimus, sacratissimusque, & in Theologia præstantissimus vir Dionysius Areopagita ait, § Theologia omnis, hec est scriptura sacra, cælestes substantias novem recensuit. Has divinus ille sacrorum Magister, in ter ternos ordines distinxit, quorum primum illum esse dicit, qui Deum semper circumstat, quemque proxime, nulloque medio ei coherere traditum est: nempe senis alis instructorum Seraphim, oculis plenorum Cherubim, ac sanctissimorum Thronorum: secundum

Do²

§ Dionys. c. 6. de cæl. hier.

Dominationum, Virtutum, & Potestatum:
tertium denique ac postremum, Principa-
tum, Archangelorum, ac Angelorum.

Et quidem nonnulli eos ante alias res
conditas factos esse dicunt; § quemadmo-
dum his verbis testatur Gregorius Theo-
logus: *Primum Angelicas & celestes virtu-
tes cogitat, ac cogitatio illa opus existit.*
Alii post primum cœlum conditum, eos
creatos malunt. Quod enim ante hominis
formationem orti sunt, apud omnes constat.
Ego vero in Gregorii Theologi sententiam
manibus ac pedibus eo. Decebat enim pri-
mum creati intelligentem naturam, dein-
de sensibilem, atque ita demum hominem
ex utraque constantem.

Quotquot autem sunt, qui substantiam
ullam, quæcumque tandem illa sit, ab an-
gelis creatam esse contendunt, horum ore
Diabolus loquitur. Cum enim creaturæ
sint, rerum minime conditores sunt. Uni-
versorum vero opifex, provisorque, ac
conservator Deus est; qui solus increatus
existens, in Patre & Filio & Spiritu sancto.

F §

lau-

§ *Greg. Theol. orat. 2.*

laudatur ac glorificatur .

De Diabolo & Dæmonibus . CAP. IV.

EX his Angelicis virtutibus, terrestri
ordinis princeps, cui custodiendæ terræ
cûra a Deo commissâ fuerat, † non natura
malus conditus, sed cum bonus esset,
bonique causa factus esset, atque ejusmodi,
ut ne minimum malitiæ vestigium ex crea-
tore in eo exstaret, splendorem illum ac
honorem, quem creatoris beneficio conse-
quutus erat, non ferens, libera voluntate,
ex eo quod naturæ consentaneum est, in id
quod est contra naturam, immutatus est,
atque adversus opificem suum Deum rebel-
lationis ergo se extulit, ac primus a bono
discedens, malus evasit. Neque enim quid-
quam aliud malum est, nisi boni privatio;
haud secus ac tenebræ nihil aliud sunt nisi
luminis absentia. * Bonum quippe, spiri-
tuale lumen est: velut e contra malum,
spirituales tenebræ. † Lux ergo a creatore
conditus, bonusque factus (*vidit enim Deus*

† *Greg. Niss. or. Catech. c. 6.* * *Dionys.*
cap. 4. de div. nom. † Gen. 1. v. 31.

cuncta quæ facerat, & erant valde bona) libera voluntate tenebræ factus est. Una porro cum ipso avulsa est, seque ruinæ ejus comitem adjunxit, † in numerabilis subjectorum ipsi Angelorum multitudo. Cum itaque ejusdem ac reliqui Angeli naturæ essent, electione propria mali facti sunt, suapte sponte a bono ad malum inflexi.

Quocirca nullam adversus quenquam potestatem habent, nisi quæ ipsis a Deo certis de causis concedatur; quemadmodum accidit in Job. § & porcis illis de quibus in Evangelio fit mentio. ¶ Potestate autem sibi a Deo facta, viribus valent, immutanturque, & transformando se quamlibet voluerint speciem obijciunt.

Ac quidem futura, nec Angeli Dei noverunt, nec dæmones; tamen prædicunt: Angeli nempe, Deo ipsis detegente ac prænuntiare mandante. Quo fit ut quæ ab ipsis prædicuntur, omnia eveniant. Quin & dæmones quoque prædicunt; interdum scilicet, quia ea quæ procul geruntur, cernunt

† *Quest. ad Antioch. q. 10. § Job. 1. v. 12. ¶ Mar. 5. v. 13.*

nunt; interdum sola conjectatione, unde & sæpe mentiuntur, nec fides illis est adhibenda, etiamsi, eo quo diximus modo, sæpe verâ dicant. Quin scripturas quoque intelligunt.

Nulla porro malitia, nullus impurus affectus est, qui ab ipsis excogitatus non sit. Quamvis autem hominem suggestionibus pulsare ipsis permissum sit; * nemini tamen vim inferre possunt (in nobis enim situm est suggestionem, † aut admittere, aut non admittere) ob idque Diabolo & Angelis ejus inextinguibilis ignis paratus est, ac supplicium æternum; illisque item qui ipsum ducem sequuntur.

Sciendum autem illud hominibus mortem præstare, quod lapsus Angelis. § Post lapsum enim nulla ipsis penitentia est, uti nec hominibus post mortem.

* Jambl. de Myst. Sect. 1v. c. xi. † Matt. 25. c. 41. § Nemes. de nat. hom. c. 1.

De Visibili creatura. CAP. V.

Ipsè Deus noster, qui trinus unusque celebra-

lebratur, * *cælum fecit & terram & omnia quæ in eis sunt*: cuncta nimirum ex nihilo producens; partim quidem ex non subjecta materia, ut cælum, terram, aërem, ignem, aquam; partim ex hisce ab eo creatis elementis, velut animantia, stirpes, femina. Hæc enim ex terra, & aqua, aëre, & igne creatoris jussu condita sunt.

* *Psal. 145. v. 6.*

De cælo, CAP. VI.

CŒlum est visibilium invisibiliumque rerum ambitus. Illius enim amplexu, tum intellectuales virtutes, tum omnia sensibilia clauduntur & circumscribuntur. Solum autem supremum numen circumscriptiois expers est, omnia implens, omnia complectens, omnia circumscribens, ut pote omnia exsuperans, omniumque auctor existens.

* Quoniam igitur cælum scriptura dicit,
“ & cælum cæli, & cælos cælorum; se-
que

• *Psal. 113. v. 16.* “ *Psal.*

148. v. 4.

que Paulus ait § esse raptum usque ad tertium cœlum; dicimus, nos in universali creatione cœlum illud fuisse conditum accepisse, quod ex tenui Philosophi, Moyſis sibi placita vendicantes, orbem non stellatum vocant. * Præterea firmamentum Deus cœlum appellavit, quod in medio aquarum fieri jussit; atque ita collocavit, ut aquas quæ sunt supra firmamentum, ab iis quæ sunt sub firmamento, divideret. " Hujus porro naturam divinus Basilii, ¶ instas fumi tenuem ac subtilem esse ait, ex scriptura divina edoctus. Alii autem aqueum, ut quod in medio aquarum positâ sit: alii ex quatuor elementis conflatum docent: ¶ alii denique quintum quoddam corpus diversum ab his quatuor.

Porro quidam cœlum mundum universum cingere, rotundæque figuræ esse, ac supremam undique mundi partem obtinere censuerunt: centrum autem totius illius quod complectitur spatii, infimam mundi

¶ 2. Cor. 12. v. 2. * Gen. 1. v. 8.
 ¶ Hom. 1. in Hexaemeron. " Isai. 40.
 v. 22. ¶ Basil. hom. 1. in Hexaem.

partem esse; ac levia quidem motuique facilia corpora sublimem a creatore sedem accepisse; gravia autem ac deorsum vergentia, inferiorem regionem, quæ media est. Ignis porro levissimum est elementum, quem proinde post cœlum locatum esse ajunt, ætheremque appellant: post hunc, in inferiori loco, aerem. Terram autem & aquam, ut graviora & depressiora corpora: in medietate pendere; ita ut e contra, deorsum terra sit & aqua (aqua porro terram levitate superat, ob idque facilius quam illa movetur) sursum autem in orbem, velut integumentum quoddam, aer, ac undecumque circa aerem, æther, tumque extra hæc omnia, cœlum expansum in orbem.

Orbico autem motu cœlum volvi docent, & ea quæ intra sunt amplecti, ut firma, nec decidua maneant.

Ad hæc septem cœli orbem esse dicunt, quorum alius alio sublimior sit. § Quin etiam subtilissimæ cujusdam substantiæ, fumi instar, illos esse astruunt; singulosque

in

§ *Basil. hom. 3. in Hexaem.*

in singulis orbibus planetas sedem habere. Septem siquidem planetas esse dixerunt, Solem, Lunam, Jovem, Mercurium, Martem, Venerem, Saturnum. Venerem autem illum, modo Luciferum, modo Vesperum vocant. Eos vero planetas ob eam causam appellant, quod contra accælum moveantur. Nam, cum cælum & stellæ reliquæ ab ortu ad occasum motum habeant, hi soli ab occasu ad ortum feruntur. Id quod eo facile dignoscitur, quia Luna singulo quoque vespere aliquantum retrograditur.

Omnes itaque qui rotundum cælum esse censuerunt, æquo intervallo ipsum, tam a superioribus, quam ab obliquis & inferioribus partibus terra abesse ac distare adstruunt. Ab inferioribus autem obliquisque partibus dico, quantum ad sensus nostri judicium attinet. Nam alioqui, ut ex dictis sequitur, cælum undique superiorem locum, terra inferiorem obtinet. Ajunt insuper cælum orbiculatim terram cingere, secumque rapidissimo motu Solem, ac Lunam, & stellas circumferre;

cum

cumque Sol supra terram est, illic diem esse, cum vero sub terra, noctem. Rursumque, cum subtus terram Sol subierit, hic noctem, illic Diem esse.

Alii dimidia tantum parte sphaericæ figuræ cælum esse sibi finxerunt, his di iniloqui Davidis verbis in eam opinionem aducti, † *Extendens cælum sicut pellem*; "quo quidem vocabulo tentorium significatur: beati item Esaia: *Qui statuit cælum velut fornicem*. Tum etiam quia, cum Sol & Luna & stellæ occidunt, * terram ab ocaſu aquilonem versus in orbem peragrant, atque ita rursus ad ortum veniunt. Cœterum quoquo modo hæc se habeant, omnia certe divino jussu facta & stabilita sunt, divinamque voluntatem & consilium pro firmissimo fundamento habent. § *Nam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit & creata sunt, Statuit ea in aeternum & in seculum seculi, præceptum posuit, & non præteribit.*

¶ Itaque cælum cœli, primum

G

illud

† *Psal.* 103. v. 3. " *Isai.* 40. v. 22. * *Chri*
st. *hom.* 14. & 17. *ad hebr.* § *Psal.*

148. v. 5. ¶ *Greg. Nyss.* *de Opif. hom.*

illud cœlum est firmamento superius. Ita duos jam cœlos habes: nam firmamentum quoque cœli nomine Deus appellavit. ¶ Deinde familiare est scripturæ aerem etiam cœlum nuncupare; quod videlicet sursum cernatur. Ait enim, “ *Benedicite omnes volucres cœli; hoc est aeris.* Aer quippe avium regio est, non cœlum. Eo cœlos tres, quos divinus dixit Apostolus. § Quod si septem illos orbes septem esse cœlos interpretari libeat, nihil hoc veram doctrinam labefactabit. Quin ex usu quoque est Hebraicæ linguæ, cœlum plurali numero cœlos vocare. Ac proinde cœlum cœli dicere volens, *cœlos cœlorum* dixit; quo *cœlum cœli* significatur, quod firmamento superius est, aquæ item quæ super cœlos sunt, sive aerem & firmamentum; vel septem firmamenti orbes, vel denique ipsum firmamentum, quod de more Hebraicæ linguæ cœlorum nomine plurali voce nuncupatur, intelligit.

Jam vero, cum omnia quæ ortum habent

¶ *Gen. 1. v. 8.* “ *Dan. 3. v. 89.*

§ *2. Cor. 12. v. 2.* * *Psal. 148. v. 14.*

buerunt, juxta naturæ seriem corruptioni obnoxia sint, † tum ipsi quoque cœli, § tamen divino munere & gratia contineantur & conserventur. * Solus autem Deus suapte natura principio & fine caret: quamobrem etiam dictum est: *Ipsi peribunt, tu autem permanebis.* ¶ Quamquam non proxime interibunt cœli. *Veterascent enim, & sicut opertorium convolventur, & montabuntur: eritque cœlum novum, & terra nova.*

Cœterum multis partibus cœlum terra majus est. Nec vero cœli essentia investiganda est, quippe quam cognitione assequi nequeamus.

Nullus porro cœlos, aut luminaria animata esse arbitretur: “ anima [quippe & sensu carent. Quare cum ait scriptura, † *Latentur cœli, & exultet terra;* his verbis Angelos qui in cœlo, & homines qui in terra sunt, ad lætitiã invitat. Quin profopopœjæ figura uti, & de inanimis pe-

G 2 rinde

† *Basil. hom. 1. & 3. in Hex. § Just. quest. 93.* * *Psal. 101 v. 27.* ¶ *Apoc. 21. v. 1.* “ *Basil. hom. 3. in Hexæm.* ¶ *Psal. 95. v. 111.*

rinde ac de animatis loqui solet scriptura: quo in genere illud est: † *Mare vidit, & fugit: Jordanis conversus est retrorsum.* Et, *Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?* Rursumque montes & colles rogantur, quæ subsultationis causa sit: non secus ac nos dicere solemus, coacta est omnis civitas; non ut ædes, sed ut cives significemus. Huc etiam attinet illud, § *Calienarrant gloriam Dei;* ¶ non quod ejusmodi vocem mittant, quæ corporeis auribus percipiatur: sed quod amplitudine sua opificis potentiam declarent, quorum inspecta pulchritudine, conditorem, tanquam optimum artificem laudibus celebramus.

† *Psal. 117. v. 3.* § *Basil. hom. 1. & 3. in Hex.*

De Luce, igne, luminaribus, Sole, Luna & stellis. CAP. VII.

Ignis unum est ex quatuor elementis, leve, & ceteris altius tendens, urendi simul & illuminandi vim habens, die primo

mo a creatore conditum. Ait enim divina scriptura: † & dixit Deus fiat lux & facta est lux. Neque enim, ut quidam existimant, aliud quidquam est ignis, quam lux. Alii autem elementarem hunc ignem aere superiorem esse ajunt, quem vocant Æthera. In principio igitur, hoc est die primo, creavit Deus lucem, quæ visibilium omnium creaturarum decus & ornamentum est. Etenim si lucem sustuleris, omnia in tenebris jacebunt ignota, ut quæ pulchritudinem suam conspicuam reddere non possint. Vocavit autem Deus lucem Diem: tenebras autem vocavit noctem. § Porro tenebræ substantia ulla non sunt, sed accidens. Neque enim aliud sunt quam lucis absentia. Aer quippe in sua substantia lucem non habet. Quare ipsum hoc quod aer luce careat, Deus vocavit tenebras. Quin ne ipsa quidem aeris substantia tenebræ sunt, sed lucis privatio: quod accidens potius quam substantiam indicat. Nec vero nox prius vocata est, sed dies: ac pro-

G 3

inde

† Gen. 1. v. 3. § Basil. hom. 2. in Hexaem.

inde antiquior dies est, nox posterior. Diem ergo nox sequitur; atque ab unius diei ortu usque ad alium diem, dies unus est cum nocte conjunctus. Ait enim scriptura: † & factum est vespere, & factum est mane. dies unus.

Et quidem tribus primis diebus, luce Dei jussu, tum sese diffundente ¶ tum rursus contrahente, dies & nox existere. At die quarta fecit Deus luminare majus, nempe Solem, ut diei præesset (per ipsum enim dies efficitur; dies quippe est cum Sol supra terram exstat, dieique spatium, cursus ille quem ab ortu ad occasum usque Sol supra terram peragit) atque item luminare minus, hoc est Lunam, & stellas, ut nocti præessent, eique lucem ferrent. Nox porro est cum Sol infra terram est, noctisque spatium est cursus ille, quem Sol ab occasu ad ortum sub terra conficit. Luna igitur, & stellæ constitutæ sunt, ut noctem illustrarent; non quod iterdiu sub terra penitus delitescant (nam tunc quoque stellæ in cælo super terram sunt) sed quia Sol eas,

Lū-

† Gen. 1. v. 5. ¶ Basil. hom. 2. in Hex.

Lunamque, splendoris sui nimia amplitudine operiens, elucere non sinit.

Huiusce luminaribus primigeniam lucem summus ille rerum opifex indidit, † non quod alterius luminis penuria laboraret; sed ne lux illa supervacanea maneret. Luminare siquidem lux ipsa non est, sed lucis conceptaculum.

Inter hæc autem luminaria planetas septem recensent, quos contrario ac cælum motu volvi dicunt; quocirca Planetas, Errantesve stellas, eos appellarunt. Cælum enim ab ortu ad occasum volvi inquirunt; planetas autem ab occasu ad ortum: quos etiam cælum rapidiori suo motu secum circumferat. Septem porro planetarum hæc sunt nomina: Luna. Mercurius, Venus, Sol, Mars, Jupiter, Saturnus. Tradunt insuper, in unoquoque cæli circulo unum ex septem planetis esse.

In primo nempe, id est sublimiori, Saturnum.

In secundo, Jovem.

In tertio, Martem.

G 4

In

† § *Basil. hom. 6. in Hexæm.*

In quarto,	Solem;
In quinto,	Venerem;
In sexto,	Mercurium.
In septimo denique & infimo,	Lunam;

Cursum autem eum sine intermissione tenent, quem eis conditor indixit; & sicut ea fundavit; juxta illud divini Davidis; † *Lunam & stellas quæ tu fundasti*. Nam verbo, *fundasti*, ordinis tenorisque ipsis a Deo concessi firmitatem & constantiam significavit; cum ea statuerit in tempora, & signa; & annos. Per solem enim quatuor tempestates, conversionesve constituuntur: ¶ quarum prima verna est; qua nimirum Deus condidit universa: idque declarant etiamnum flores vere pullulantes. Hæc autem conversio, æquinoctialis dicitur: quippe cum diem duodecim horarum, totidemque, noctem efficiant. Porro illa ex medio solis ortu constituitur, optimaque temperiæ est, sanguinem augens, calidaque & humida, atque inter hyemem & æstatem; hyemem calore & siccitate, æstatem frigiditate & humiditate superansque. Hæc pars a vice-

† *Psal. 8. v. 4. ¶ Basil. hom. 6. in Hexæ-*

Cesimo primo Martii ad vicesimum quartum Junii exporrigitur. Deinde vero Solis ortu ad septentrionales partes altius assurgente, Solstitium æstivum succedit, quod inter ver & autumnum locum medium tenet a vere calorem, ab autumno siccitatem habens. Calida namque, & sicca est æstas, & flavæ bilis incrementum facit. Hujus porro maximus dies quindecim horas complectitur: nox quam brevissima novem horarum spatio definitur. Atque hæc quoque a quarto & vicesimo Junii die, ad quintum & vicesimum Septembris pertinet. Postea Sole rursus ad medium ortum regrediente, autumnalis conversio æstivum excipit, media quodammodo inter frigus & calorem, siccitatemque & humorem, atque inter æstivam & hybernâ tempestatibus interjecta; ab æstiva videlicet siccitatem, ab hyberna frigiditatem habens. Frigida enim & sicca est, atramque bilem augere solet. Atque hæc rursus æquinoctialis conversio dicitur, ut quæ duodecim horarum, tum Diem, tum noctem habeat. Protenditur autem ea a vicesimo quinto Se-

ptembris ad vicesimum quintum Decembris. Tum Sole ad inferiorem demissionemque, hoc est meridionalem ortum, labente, hyemale Solstitium ac tempestas subit; quæ frigida & humida est, media inter autumnalem & vernam qualitate ab illa nimirum frigiditatem, ab hac humiditatem habens. Hæc porro brevissimum diem, novem horarum, longissimam noctem, quindecim habet, ac pituitam auget: atque a Decembris quinto & vicesimo die ad primum & vicesimum usque Martii se porrigit. Sapienter enim a rerum conditore provisum est: ne alioqui a summo frigore, aut calore, aut humiditate, aut siccitate, ad extreme contrariam qualitatem transeuntes, in graves morbos incidamus. Periculosas enim esse repentinas mutationes ratione ipsa docemur.

Ad hunc itaque modum Sol quatuor conversiones, perque eas annum efficit; dies item & noctes constituit: dies, inquam, cum exoritur, & supra terram existit; noctes, cum terræ subit & occidit, sideribusque aliis, Lunæ nimirum, & stel-
lis

lis ut illuceant, concedit.

Ajunt etiam duodecim in cælo signa ex astris esse, animalium nominibus nuncupata, quæ contra, ac Sol, & Luna ceterique errantes moveantur; per eaque signa septem planetas transire. Atqui Sol quidem in unoquoque signo mensem unum perficit, duodecim signa totidem mensibus peragrat. Horum porro signorum nomina hæc sunt, hique eorum menses.

Aries, mense Martio, die 21. Solem excipit.

Taurus, mense Aprili, die 23.

Gemini, mense Majo, die 24.

Cancer, mense Junio, die 24.

Leo, mense Julio, die 25.

Virgo, mense Augusto, die 25.

Libra, mense Septembri, die 25.

Scorpius, mense Octobri, die 25.

Sagittarius, mense Novembri, die 25.

Capricornus, mense Decembri, die 25.

Aquarius, mense Januario, die 25.

Pisces, mense Februario, die 24.

At vero Luna, ut quæ inferiore loco fit,

celeriusque Zodiacum orbem peragret, in singulos menses tota duodecim signa Percurrit. Quemadmodum enim, si intra orbem, aliam quendam orbem facias, interior orbis illo minor invenietur: eodem modo cum Luna inferiorem sedem nacta sit, brevius quoque ipsius curriculum sit, citiusque conficiatur necessum est.

Jam vero Gentiles, per horum siderum, Solis nimirum & Lunæ, ortum & occalum, § concursumque, res omnes gubernari asserunt (in his enim Astrologia versatur) nos contra imbrem quidem ac serenitatem, frigus item & calorem, humorem & siccitatem, ventos denique, atque alia ejusmodi per ea significari non imus inficias: quod vero actionibus nostris omen ullum importent, id pernegamus. Nam cum liberi arbitrii a conditore præditi simus, ¶ hinc efficitur ut actiones nostræ juris nostri sint. Alioqui, si ex siderum motu cuncta facimus, sequitur ut ea quæ facimus, necessitate faciamus. Id porro quod necessitate
fit

§ *Basil. hom. 6. in Hexaem. ¶ Nemes. de nat. hom. c. 36. 36.*

fit, neque virtus, neque vitium est. Quod si nec virtutem, nec vitium habemus, profecto nec laudibus, nec supplicio digni sumus: atque ita iniquus Deus reperietur, dum aliis res secundas, aliis calamitofas tribuit. Imo vero nec gubernabit Deus res conditas, nec eis providebit, si quidem omnia necessitate agantur ac ferantur; supervacaneaue in nobis erit pars rationalis. Nam si nulla actio e nostro arbitrio pendet, frustra consultamus: vis quippe rationis utique consultandi causa nobis concessa est: unde etiam quidquid ratione utitur, arbitrii quoque libertate praeditum est.

Quamobrem hoc dicimus, sidera, nec eorum quæ contingunt, nec ortus eorum quæ nascuntur, nec eorum quæ pereunt, interitus causas esse: verum signa potius pluviarum, aerisque mutationis. Quamquam nec defuturus fortasse est, * qui bellorum ea quoque signa esse dicat, tamen non causas. Quin aer quoque a Sole, & Luna, & astris alia subinde atque alia qualita-

* *Basil. hom. 6. in Hexaem.*

litate affectus, diversa temperamenta, habitusque, & affectiones gignit. Habitus porro inter ea quæ in nostra potestate consistunt, referuntur. Hi quippe sub rationis imperio sunt, ab eaque gubernantur, & immutantur.

Plerumque insuper ex surgunt cometæ, Regum mortem portendentes: qui tamen non ex illis sideribus sunt, quæ in primo rerum ortu procreata fuere: verum Dei jussu sub ipsum tempus constantur, rursusque dissolvuntur. § Quandoquidem ne si-
 dus quidem illud, quod tum, cum Dominus nostri causa pro sua erga homines clementia, ipsorumque salute in carne natus est Magis apparuit, non ex illis stellis erat, quæ mundi initio conditæ fuerunt. Quod quidem perspicuum est, eo quod illa, nunc ab ortu ad occasum, nunc a Septentrione ad Austrum progrediebatur; nunc delitescēbat, nunc se rursus prodebat: quod quidem a siderum ordine & natura dissentaneum est.

Sciendum autem est Luuam a Sole la-
 men

§ *Basil. in Chri. nativ.*

men suum mutuari: non quod Deus in ea inopia versareretur, ut proprium ipsi lumen dare non posset: verum ut concinnitas & ordo rebus conditis imponeretur, aliis videlicet imperantibus, obsequentibus aliis; hincque nos mutuo communicare disceremus, ac subesse; primum quidem Deo rerum opifici & Domino, deinde principibus ab eo constitutis: nec sciscitari, cur hic præsint, ego non; verum omnia quæ Deo ordinante contingunt, grato & æquo animo accipere.

Quod autem Sol & Luna defectum quandoque patiuntur, hinc eorum, * qui res creatas, neglecto creatore, adorant, amentiam arguunt, seque mutationi ac variationi obnoxia esse docent id porro in quod mutatio cadit, Deus esse non potest. Quidquid enim mutabile est, natura sua interitui obnoxium est.

Tum autem Solis defectus accidit, cum Lunæ corpus parietis instar cujusdam interpositi, umbram facit, nec lucem diffundi sinit. Ac proinde quanta Lunaris corporis

* *Eccli. 17. v. 30.*

ris, quo Sol obducitur, inventa magnitudo fuerit, tantum quoque deliquium efficitur. Lunæ autem corpus inferioris magnitudinis esse, minime mirum tibi videatur: nam & Solem nonnulli multis partibus terra majorem esse contendunt: sancti Patres vero, terræ æqualem. Et tamen sæpe numero accidit, ut nubecula, vel colle exiguo, aut pariete occultetur.

At vero Lunæ defectus ex umbra quam terra offundit, efficitur, cum decimaquintam diem attigit cumque ex adverso, in summo utique centro, Sol quidem infra terram, Luna autem supra terram invenitur. Tunc enim terra umbram obducit, nec Solis lumen afferre Lunæ splendorem potest; unde fit ut illa deficiat.

Illud advertendum, Lunam a summo rerum auctore plenam fuisse conditam * five qualis est decimaquinta die. Decebat enim ut perfecta crearetur. Quarta autem die, ut diximus, Sol conditus est; atque ita Luna undecim diebus Solem præcessit. A quarta enim die ad usque decimaquintam

* Sever. Gabal. orat. 3. de opific. mundi.

tam, dies undecim intersunt. Quo etiam fit, ut in singulos annos, duodecim Lunæ menses undecim diebus minores sint, quam duodecim Solis menses. Solis quippe menses dies trecentos sexaginta quinque cum unius quadrante continent, ob idque quarto quoque anno, composito hoc quadrante, dies unus conficitur, qui bissextilis nuncupatur; sicque annus ille trecentos sexaginta sex dies habet; contra Lunares anni trecentorum quinquaginta quatuor dierum spatio finiuntur. Ex quo enim nata, seu innovata Luna est, augetur ad decimam quartam usque diem cum unius semisse & quadrante. Hinc minui incipit usque ad nonam & vicesimam diem cum unius semisse, quo splendoris omnis expers vadit. Ac tum rursus cum Sole copulata renascitur & renovatur; atque in hoc, monumentum fert resurrectionis nostræ. † Quocirca singulis annis undecim dies Soli reddit: unde post tres annos intercalaris mensis ab Hebræis invehitur; qui ob hanc dierum undecim additionem tredecim mensibus constat.

H

Per-

† *Sever. Gabal. lib. 3. de opif. mund.*

Perspicuum autem est, Solem, & Lunam, omniaque sidera composita esse, & mutationi obnoxia: quæ tamen eorum natura sit, prorsus ignoramus. Ac nonnulli ignem ab omni materia, sive pabulo, § sermotum penitus desinere asserunt, idque manifestum esse, eo quod extinctus evanescat. Sunt rursus alii, qui extinctum illum in aerem verti dicunt.

Zodiacus orbis obliquo motu volvitur, inque partes duodecim secatur, quæ signa dicuntur; quodlibet vero signum tres decanos habet, gradus triginta, quilibet autem gradus minutis sexaginta constat. Ita cælum trecentos sexaginta gradus habet: hemisphærium quod super terram est, centum & octoginta gradus continet, totidemque illud, quod subter terram.

Domus Planetarum.

Aries & Scorpius, Martis: Taurus & Libra, Veneris: Gemini & Virgo, Mercurii: Cancer, Lunæ: Leo, Solis: Sagittarius & Pisces, Jovis: Capricornus & Aquarius, Saturni.

Alti

§ *Nemes. c. 5.*

Altitudines.

† Aries, Solis, Taurus, Lunæ, Cancer, Jovis; Virgo, Martis; Libra, Saturni; Capricornus, Mercurii, Pisces veneris.

Figurationes Luna.

In conjunctione Luna esse dicitur, cum eodem quo Sol est gradu: nascens, cum quindecim a Sole gradibus distat: oriens, dum corniculata apparet; quod quidem his contigit, ac tum sexaginta gradibus a Sole distat: semiplena bis conspicitur, cum nonaginta gradibus recessit: bis etiam gibbosa, cum centum & viginti gradibus: lucem vero plenam habens, cum gradibus centum & quinquaginta: plena omnino ac perfecta, cum centum & octoginta gradibus a Sole remota est. Bis idcirco dicimus, quia crescente, ac rursus decrescente id accidit. Porro duobus diebus cum dimidio unum quodque signum Luna emittitur.

† *Vid. Porph. de auro Nymph.*

Aer subtilissimum elementum est, humidum que & calidum; igne quidem gravius, terra tamen & aquis levius, respirationis & vocis causa, coloris expers, hoc est, nullo a natura colore imbutum; nitidum ac pellucidum (lumen enim excipere potest) tribus sensibus nostris inserviens: (ipsius enim beneficio cernimus, audimus, odoramur) caloris item & frigoris, siccitatis & humiditatis capax. Hujus locales motus hi sunt, sursum, deorsum, introrsum, etrorsum dextrorsum, sinistrorsum, ac postremo motus orbicus.

Ex se autem lumen non habet, verum a Sole, Luna, sideribus, & igne collustratur. Atque hoc est quod ait Scriptura: † *& tenebrae erant super faciem abyssi*. Ubi indicare vult aerem minime a se lumen habere, sed diversam esse luminis substantiam.

At ventus est agitatio aeris. † Vel, ventus est aeris fluxus, pro varia locorum ex quibus manat ratione, alia atque alia subinde nomina accipiens.

Quin

† *Gen. 1. v. 3.* † *Sever. Gabal. hom. 1. in Hexaem.*

Quin locus quoque aeris est. Illud enim cuiusvis corporis locus est, quo unumquodque includitur. Quid autem allud corpora continet & ambit, nisi aer? Variæ porro multiplicesque regiones sunt, unde aer agitur; ex quibus etiam duodecim venti (totidem enim omnes sunt) nomen trahunt. Sunt qui aerem nihil aliud esse contendat, nisi ignem extinctum, aut calefactæ aquæ vaporem. † Quamobrem natura quidem sua calidus est; verum ex aquæ & terræ vicinitate frigus contrahit. Ex quo fit, ut inferiores ipsius partes frigidæ sint, superiores, calidæ.

Quod autem ad ventos attinet; ab æstivo ortu flant Cæcias, qui & Mefes. Ab ortu æquinoctiali, Subsolanus; ab ortu hyberno, Eurus. Ab hiberno occasu, Africus; ab æquinoctiali occasu, Favonius; ab æstivo occasu, Corus, qui & Olimpias, & Iapyx dicitur. Tum Auster & Aquilo, qui oppositis inter sese flatibus spirant. Est autem inter Aquilonem & Cæciam interjectus Boreas; inter Eurum & Austrum,

H 3

Phœ-

† *Nemes. de nat. hom. c. 5.*

Phœnix, qui etiam Libonotus appellatur: inter Austrum rursus & Aphricum, Libonotus, qui & Leuconotus: demum inter Aquilonem & Corum, Thascias, seu Cercius, ab his qui versus regionem hanc incolunt, ita nuncupatus.

Gentes autem quæ in orbis finibus sedes habent, hæ sunt. Ad Subsolanum, Bactriani: ad Eorum, Indi: ad Phœnicem, Mare Rubrum, & Æthiopia; ad Libonotum, Garamantes, qui supra Syrtim sunt: ad Aphricum, Æthiopes, & Occidentales Mauri: ad Favonium, Herculis columnæ, & Libyæ ac Europæ initia: ad Corum, Iberia, quæ hodie Hispania vocatur: ad Thasciam, Galli ac finitimæ nationes: ad Aquilonem, Scythæ, qui supra Thasciam sunt: ad Boream, Pontus, Mœotis, & Sarmatæ: ad Cæciam, Mare Caspium, & Sacæ.)

De Aquis. CAP. IX.

A Qua etiam unum est, ex quatuor elementis excellentissimum Dei opus.

* Est autem aqua elementum humidum, & frigidum; grave, ac deorsum vergens, quod facile diffluit. Hujus meminit scriptura divina, cum ait: *Et tenebrae erant super faciem abyssi: & spiritus Domini ferebatur super aquas.* Abyssus quippe nihil aliud est quam ingens quaedam aquae copia, cujus finis adiri nequit. Et quidem in mundi primordiis, aqua super universam superficiem terrae eminebat. Ac primo fecit Deus firmamentum quod aquas, quae sunt supra firmamentum, ab iis quae sub firmamento sunt, medias divideret. Etenim in abyssi aquarum medio Dei jussu firmamentum statutum est. Unde etiam dicente Deo, ut fieret firmamentum, hoc factum est. Verum quid tandem causae fuit, § cur Deus aquam supra firmamentum collocarit? † Plane vehementissimus Solis & ætheris ardor. Proxime enim sub firmamento expansus est æther: Sol quoque, & Luna, & stellæ in firmamento posita sunt. Quare nisi aqua superne collocata esset, præ

H 4

ca-

* Gen. 1. v. 2. § Basil. hom. 2. in Hex.
† Sever. Gabal. orat. 2. de opif. mund.

calore utique firmamentum exarsisset :

¶ Tum jussit Deus ut cogerentur aquæ in congeriem unam . Quod autem congeriem unam dicit Scriptura , non hoc significat , in unum eundemque locum eas confluisse ; statim enim subdit , § *& collectiones aquarum appellavit Maria* : sed potius aquas simul eodem momento a terra secretas fuisse , oratio ostendit . Aquæ ergo in suas congeries coactæ sunt , & apparuit arida . Atque hinc duo illa maria facta sunt , quibus Ægyptus utrinque alluitur (media enim hæc inter duo maria sita est) quibus multa , & diversa æquora constituentur , montesque , & insulæ , & promontoria , & portus , varique sinus , & littora , & ripæ continentur . Littus enim dicitur quod arenosum est : ripa quod saxosum , ac jam inde a continente profundum est . Consimilem in modum ad ortum situm est illud mare quod Indicum dicitur , nec non Boreale , quod Caspium appellatur . Quin paludes quoque hinc collectæ sunt .

Est

¶ *Gen. i. v. 9. § Ibid. v. 10.*

Est autem Oceanus velut amnis quidam terram universam cingens (de quo mihi Scriptura divina loquuta videtur, cum ait: § *Fluvius egrediebatur e Paradiso*) dulcem & potabilem aquam habens. Hic cuique mari aquam subministrat, quæ quidem diuturniorem in eis moram trahens, immotaque consistens, amara efficitur; sole nimirum, ac siphonibus id quod in ea subtilissimum est semper elicientibus: unde etiam conflantur nubes, & imbres formantur, dulcescete per excolationem aqua.

Hic insuper in quatuor principia, sive quatuor flumina dividitur, quorum unum nomen est Phison (hic est Ganges Indiae fluvius) alteri Geon (Nilus hic est, qui ab Æthiopia in Ægyptum dilabatur) tertio, Tigris: quarto, Euphrates. Sunt autem & quamplurimi alii fluvii, qui partim in mare sese effundunt, partim in terra absumuntur. Quo fit, ut terra undique pertusa & cuniculosa sit, ac velut venas quasdam habeat, per quas, exceptis a mari aquis, fontes emittit. Ita fit, ut pro terræ qualitate fon-

H 5

tium

§ *Gen. 2. v. 10.*

tium aqua, alia atque alia existat. Per terram enim aqua marina transcolatur & desecatur, † sicque dulcis evadit. Quod si locus unde fons emanat, amarus aut salus extiterit, talis utique & aqua prorumpet. Plerumque autem accidit, ut aqua angustis quibusdam locis interclusa atque compressa, vi erumpens incalescat; hincque suapte sponte calentes aquae emergunt.

Divino itaque jussu excavata terra, in congeries aquae collectae sunt; * hincque montes extiterunt. Primigeniae itaque aquae praecepit Deus animam viventem educere: quandoquidem futurum erat ut per aquam & Spiritum sanctum, qui in principio ferebatur super aquas, ¶ hominem instauraret. Hanc enim causam affert Basilus. Eduxit igitur tam parva, quam ingentia animantia; ** cete & dracones; pisces per undas labentes, avesque pennatas. Per aves porro, † cum aqua, tum terra, aequae veluti quodam nexu copulantur. Nam ex

† Basil. hom. 4. in Hexaem. * Gen. 1. v. 2. ¶ Basil. hom. 4. in Hexaem. ** Sever. Gabal. orat. 4. de opif. † Basil. hom. 8.

aquis ortæ illæ sunt, & in terra versantur, & volant in aere. Optimum autem elementum est aqua. & ad multos usus commodum; eamque vim habet, ut non corporum modo, sed & animarum, dummodo Spiritus sancti accesserit gratia, spurcitiem eluat.

De Maribus, sive aquoribus.

Æ Gæum mare Hellespontus excipit, ad Abydum & Sestum desinens. Deinde Propontis, quæ ad Chaledonem, & Byzantium terminatur; ubi angusti transitus, seu fauces sunt, a quibus Pontus sumit initium. Mox Mæotis Palus. Rursus ab Europæ & Libyæ initio, Ibericum mare est, ab Herculeis columnis ad Pyrenæum montem excurrent. Post Ligusticum, quod utique ad Hetruriæ fines protenditur. Mox Sardonium, quod supra Sardiniam, ad Libyam Africamve deorsum vergit. Tum Hetruscum, quod ab extremis Liguria finibus incipiens ad Siciliam finem habet. Postea Lybicum, deinde Creticum, Sicu-
lum

lum, Jonicum, & Adriaticum, quod e Siculo mari effunditur, quem Corinthiacum sinum, sive Alcyonium æquor appellant. Quod autem Sunio & Scyllæo mari continetur, Saronicum dicitur. Ab eo Myrtæum, & Icarium, in quo & Cyclades sunt. Tum Carpathium, & Pamphylium, & Ægyptium. Demum supra Icarium, sese Ægæum proxime effundit, Est autem Europæ trajectus a Tanais fluminis ostiis usque ad Herculis Columnas, * stadiorum 609709. Africæ, a Tingæ ad Canobicum ostium, stadiorum 209252. Asiæ denique, a Canobo usque ad Tanaim una cum finibus, stadiorum 4111. Atque ita habitati orbis nostri mare ad stadia 1309072. porrigitur.

§ Vid. Strab. lib. 1.

De Terra, & iis quæ ex ea producuntur.

CAP. X.

Terra unum est ex quatuor elementis, siccum, frigidum, grave, & immortum: primo die ex nihilo productum. *In prin-*

* principio, inquit, creavit Deus cælum & terram. Cuinam autem rei infideat, ac quo fundamento nitatur, nullus mortalium dicere potuit. Sunt autem qui eam super aquas collocatam, & stabilitam esse ajunt, † his videlicet verbis Davidis adducti; *Qui firmavit terram super aquas*. Alii super aërem. § Alius autem sic ait, *Qui appendit terram super nihilum*. Et rursus Divinoloquus David ex persona creatoris, ¶ *Ego*, inquit, *confirmavi columnas ejus*: columnarum nomine vim illam significans, quæ eam continet. Nam quod idem alio loco ait, “*super maria fundavit eam*, nihil aliud indicat, nisi quod aquæ natura terræ undique affasâ sit. Proinde sive eam seipsa, sive aere, sive aquis, sive denique nihilo fulciri concedamus, a pia sententia recedere conveniens non est: quin potius confitendum, omnia in univèrsum conditoris virtute contineri & conservari.

‡ Et quidem in principio, quemadmodum

* Gen. 1. v. 1. † Psal. 35. v. 6.

§ Job. 26. v. 7. ¶ Psal. 74. v. 4.

“ Psal. 23. v. 2. ‡ Gen. 1. v. 2.

dum ait scriptura divina, terra aquis obducebatur, atque indegesta, hoc est, ornatus omnis expers erat. Quamprimum autem præcepit Deus, confestim aquarum conceptacula exstiterunt: ac tum montes esse cœperunt, divinoque jussu terra suum ornatum accepit, herbis videlicet omnis generis & stirpibus decorata; quibus divino imperio vis ea insita est, qua aufererent, alerenturque, & semen ad sui simile generandum producere possent. Quin ad opificis jussu omnis quoque generis animantia, reptilia, feras, & pecora, jumentaque protulit: omnia quidem illa ad tempestivum hominis usum, cœterum alia ad cibum, ut cervos, pecudes, capreas, & reliqua id genus; alia ad ministerium, ut camelos, boves, equos, asinos, cœteraque ejusmodi; alia ad oblectationem, ut simias, & ex avibus, picas & psittacos, & similia: stirpes item & herbas, partim fructiferas & esculentas, partim olfactu suaves & floribus decoras, exhilarandi animi causa concessas, velut rosam, aliasque similes; partim ad morborum medelam. Neque enim aut ani-
mal

mal ullum, aut planta ulla est, cui non
vis aliqua hominibus utilis, a summo rerum
parente indita sit. Nam cum ille, cui om-
nia ante quam fiant explorata sunt, per-
spectum haberet fore, ut homo libera vo-
luntate a divino mandato recederet, cor-
ruptionique addiceretur, idcirco ad com-
modum ipsius usum, cuncta quæ tum in
coelo: tum in terra & in aquis sunt, pro-
creavit.

Et quidem ante prævaricationem, nihil
erat quod hominis imperio subditum non
esset. Princeps quippe constitutus a Deo
fuerat, omnium tam quæ in terra, quam
quæ in aquis degunt. * Quin serpens quoque
hominum familiaris erat, § ut præ cæteris a-
nimantibus ad eum accederet, blandisque
motibus cum illo quasi conversaretur. Hinc
factum est, ut mali auctor Diabolus ipse
opera pessimam primigenis parentibus stru-
em neceret. Terra insuper fructus, quibus
animantia, quæ illi parebant, alerentur,
sponte proferebat. Neque tum imber, ne-
que hyems aut tempestas erat. At post
trans

Basil. hom. de Parad. § Gen. 3. v. 1.

transgressionem, quando † comparatus est
 jumentis insipientibus, & similis factus est
 eis; cum herili violato præcepto, ita se com-
 parasset, ut bruta cupiditas ratione præditiæ
 menti suæ dominaretur, tum subditæ crea-
 turæ ab ipso defecerunt, qui princeps ipsa-
 rum creatus a Deo fuerat; atque eo reda-
 ctus, ut terram de qua sumtus erat, cum
 sudoribus colere jussus sit.

Quamquam, ne nunc quidem ejusmodi
 feræ sunt, ut nulla ex eis utilitas capi queat:
 quippe quæ terrorem homini incutiendo,
 eum ad Dei conditoris agnitionem, ejusque
 opem implorandam adducunt. Insuper post
 spretum mandatum, spina quoque, juxta
 Domini sententiam e terra prodiens, § amœ-
 nitati rosæ conjuncta fuit, quæ reficaret no-
 bis memoriam transgressionis, propter quam
 terra multata fuit, ut spinas & tribulos
 nobis proferret.

Quod autem hæc ita se habeant, hinc
 fides adstruitur quod ea perseverare præstet
 Domini sermo, quem pronuntiavit, ¶ *Cre-*

† *Psal.* 48. v. 14. § *Basil. hom. de Parad.*
 ¶ *Gen.* 1. v. 22. & 28.

scite

multiplicamini, & replete terram.

Nonnullis porro terram esse rotundam placet: aliis cono similem. Multum certe cælo minor est, in ipsius centro instar puncti appensâ. Cœterum ipsa quoque præteribit, & immutabitur. Beatus autem ille est; † qui possidebit terram, quæ mitibus promittitur. * Quæ enim terra sanctos susceptura est, nunquam interibit. ¶ Quis ergo infinitam & incomprehensam creatoris sapientiam digne miretur? Quis bonorum auctori pares ipsius beneficiis grates rependere queat?

(Sunt porro quas novimus, terrarum orbis provinciæ, sive præfecturæ, Europæ quidem triginta & quatuor; Asiæ continentis amplissimæ, provinciæ 48. Canones, quos vocant, duodecim).

† *Math. 5. v. 4.* * *Method. cont.* ¶ *Orig. apud Epiph. her. 64.*

De Paradiso. CAP. XI.

QUoniam autem Deus ex visibili & invisibili natura hominem ad imaginem

nem † ac similitudinem suam velut regem aliquem, totiusque terræ principem, & earum rerum quæ in illa sunt, formaturus erat. Regiam ei quandam prius exstruit, in qua suam sedem collocando, beata & omni felicitate affluentem vitam frueretur. Atque hic ille est divinus Paradisus, qui Dei manibus in Eden confitus est, § voluptatis omnium ac jucunditatis promptuarium (Eden enim, si interpreteris, delicias sonat) In Oriente omni terra sublimior positus fuit, probeque temperatus, ac subtilissimo purissimoque aere undique collustratus, plantis unquam non floridis vernans, suavissimo odore & lumine plenus, elegantiam omnium, quæ quidem in sensum cadat, & pulchritudinis cogitatum superans; divina plane regio, dignumque eo, qui ad Dei imaginem conditus erat, domicilium: in quo nullum rationis expertis animal versabatur; * sed solus homo, opus manuum Dei.

In medio porro hujus, tum vitæ, tum scientiæ arbores Deus plantaverat: scientiæ

† *Greg. Nyss. de opif. hom. c. 2. § Basil. hom. de Parad.* * *Gen. 2. v. 9.*

tia quidem , ut eo obedientia & inobedientia hominis periculum fieret , & utraque explorari & exerceri posset . Unde etiam arbor scientia boni & mali nuncupata est ; vel quia iis qui ex illa edebant , hanc vim afferebat , † ut naturam suam perspectam haberent . ¶ Quod quidem ; ut adultis & perfectis bonum erat ; ita minus perfectis , avidiorique , quam par esset , appetitu praeditis , grave incommodum accersebat ; haud secus ac solidus cibus iis qui adhuc tenera aetate sunt , lacteque opus habent . Nec enim Deus generis nostri auctor , nos sollicitos , & circa multa turbatos , vitae nostrae anxie prospicere atque consulere volebat ; id quod tandem Adamo accidit . Is enim degustato arboris fructu ; nudum se esse intellexit , eaque de causa subligaculum sibi concinnavit . Sumtis enim ficulneae foliis , corpus suum contexit . ¶ Nam illo necdum degustato , *Ambo* (Adam scilicet & Eva) *nudi erant , nec tamen erubescabant* . Tales autem nos Deus esse volebat , omnique per-

I 2

turba-

† *Greg. Naz. orat. 38. & 42. ¶ Method. ap. Epip. har. 64. ¶ Gen. 3. v. 7.*

turbatione vacare: quippe quod animi ab omni libidinis affectu remotissimi argumentum est; ac præterea, ut solitudine omnino carentes, in aliud opus non incumbere-
 remus, nisi quod Angelorum est; nempe ut creatorem perpetuis laudibus celebrare-
 mus, inque ejus contemplatione oblectare-
 mur, cura omni super eum jactata; velut per prophetam David his verbis declaravit:
 § *Facta super Dominum curam tuam, & ipse enutriet.* In Evangeliiis quoque discipulos suos docens, ait: *Ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini.* Ac rursus: *Querite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et ad Martham verba faciens: ¶ *Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima: porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea;* hoc est, ut Domini pedibus assideat, ipsiusque sermones audiat.

At vero arbor vitæ, aut ejusmodi erat,
 ut

§ *Psal. 54. v. 23. * Matt. 6. v. 25.*

¶ *Luc. 10. v. 41.*

ut vitam conferret, § aut qua illi qui digni
esset, nec morti obnoxii, vesci possent.
Nonnulli porro Paradisum sensibilem fuisse
opinati sunt: alii contra spiritalem, & qui
sola mente perciperetur: Mea quidem hæc
sententia est, quod sicut homo sensibili &
spirituali natura constans conditus erat, sic
& ejus sacratissimum templum sensibile si-
mul & spiritale erat, duplicemque exhibe-
bat speciem. Corpore siquidem in divinis-
sima & pulcherrima regione, uti retulimus,
habitabat: animo autem in sublimiori, o-
mnique comparatione præstantiori ac pul-
chriori loco morabatur, hospitem suam
Deum habens pro domo, imo & pro illustri
vestimento, cujus gratia circum vestitus
esset, & cujus contemplatione, quæ sola
dulcissimus fructus est, velut alius quispiam
Angelus, multa cum voluptate frueretur,
eaque pascereur: id quod quidem lignum
vitæ merito appellatum est. Divinæ enim
participationis suavitas vitam nulla morte
interruptam iis, a quibus percipitur, imper-
vit. Atque illud est quod Deus omne li-

E 3

gnum

§ Nemes. cap. 1. de nat. hom.

gnum appellavit, ¶ *Ex omni*, inquit, ligno, quod est in Paradiso, vescentes comedetis, Ipse enim omne illud est, in quo, & per quem omnia constant.

Atqui lignum scientiæ boni & mali multiplicis est speculationis dignotio, § id est propriæ naturæ agnitio: quæ, cum opificis magnificentiam ex sese prædicet, adultis quidem, & in divina contemplatione proVectis bona est, quod ipsis verendum non sit, ne in deterius labantur; quippe cum ex diuturna exercitatione ad hujusce contemplationis habitum quendam pervenerint: haudquaquam vero bona est junioribus adhuc & avidiori, quam par sit, appetitu præditis, quos nimirum, quia non firmiter factis hærent in eo quod præstantius est, nec constanter adhuc in unici boni contemplatione defixi sunt, corporis sui cura ad se retorquere & distrahere consuevit.

Adhunc modum, duplicem fuisse Paradisum opinor, vereque Patres divinitus afflati tradiderunt; tam qui hoc, quam qui illo.

¶ *Gen. 2. v. 16. § Greg. Naz. orat.*

illo modo docuerunt. Quoniam sic etiam intelligi potest omne lignum, † divinae utique potentiae ex rebus conditis parta cognitio, quemadmodum ait Apostolus: § *invisibilia enim ejus a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Omnium porro cogitationum harum atque contemplationum praestantior illa est, quae in nostri, sive compositionis nostrae, consideratione versatur, ut divinus David ait: ¶ *Mirabilis facta est scientia tua ex me, hoc est, ex mei structura*. Coeterum ejusmodi cognitio Adamo, recens condito ac tenero, ob has quas diximus rationes, periculo non carebat.

Quin per lignum vitae intelligere etiam licet, diviniorem illam speculationem, quae ex rebus sensibilibus nascitur, atque ascensum illam, quo per eas ad omnium parentem, conditorem & auctorem assurgimus ex quibus compactum est: quod quidem etiam omne lignum nuncupavit, hoc est, plenum ac indivisum, solamque boni participatio-

I 4

nem

† *Maxim. in script. pag. 10. § Rom. 1. v. 10. ¶ Pful. 138. v. 6.*

nem ferens. Per lignum autem scientiæ boni & mali, cibum sensibilem, & delectabilem, qui, quamvis suavitatis speciem præ se ferat, revera tamen eum a quo percipitur, in mala conjicit. † *Dixit namque Deus: ex omni ligno, quod est in Paradiso, vescendo comedes: quasi dicat, ni fallor, fac ut per creaturas omnes ad me conditorum assurgas, unumque ex omnibus fructum decerpas, me scilicet, qui vera vita sum. Da operam, ut omnia vitæ tibi fructum ferant: atque id age, ut mei participatione in rerum natura consistas. Hac enim ratione immortalis eris. § De ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedatis ex eo. Quacumque enim die comederitis ex eo, morte moriemini.* Ea enim est sensibilis cibi natura, ut id quod subeffluxit repleat, atque in secessum & corruptionem abeat. Nec fieri potest, ut incorruptus maneat, qui sensibili cibo vescitur.

† *Gen. 2. v. 16.* § *Gen. 2. v. 17.*

HOc pacto itaque Deus intelligentem substantiam, puta angelos, cœlestesque omnes ordines creavit, qui intelligentis proculdubio atque incorporeæ naturæ sunt (incorporeæ, inquam, si cum materiæ crassitie comparentur. Nam alioqui solus Deus revera materiæ & corporis expertus est) Hoc item pacto naturam sensibilem condidit, nempe cœlum terramque, & quæ mediam obtinent locum: atque illam quidem, familiarem sibi (familiaris quippe & affinis Deo est rationalis, intellectualisque natura) alteram autem longi sibi no proprus intervallo distantem, § ut quæ sub sensum cadat. Verum quo majoris, ut divinarum rerum interpret Gregorius ait, sapientiæ, munificentiaque circa rerum naturas specimen ederetur, ex utraque quoddam concretum, quod visibilis & invisibilis naturæ tanquam vinculum aliquod esset, constari decebat. Hoc porro verbo *decebat*, nihil aliud indicatur, nisi voluntas opificis. Hæc quippe lex & sanctio est: congruentissima nec quisquam fictori dicturus est

I 5

est

§ *Greg. orat. 38. & 42*

est, cur me fecisti sic? Potest enim pro suo jure figulus ex luto suo varii generis vasa conficere, quo industriæ suæ argumentum præbeat.

Hæc ergo ita se haberent, hominem ex visibili & invisibili natura suis Deus manibus ad imaginem & similitudinem suam condit: sic nempe, ut efficto de terra corpore, animam ratione & intelligentia præditam insufflatione sua ei tribuerit: id quod divinam imaginem appellamus. Quod enim dicitur, *ad imaginem*, hoc vis intelligendi, arbitriique libertas significatur: quod autem *ad similitudinem*, virtutis, quantum fieri potest, expressa similitudo notatur.

Porro corpus & anima simul creata sunt: non autem, uti deliravit Origenes, hæc prius, illud posterius.

Creavit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, tristitiæ & solitudinis expertem, omni virtutum genere decoratum, † omnibus florentem bonis, velut alterum quendam mundum in magno parvum, alium Angelum adoratorem, mi-

† *Greg. Naz.* 38. & 42.

stum, visibilis creaturæ spectatorem, ejus
quæ intelligentia percipitur discipulum, Re-
gem eorum quæ in terra sunt, superno regi
subjectum; terrenum simul & cœlestem,
temporarium & immortalem, qui visu &
mente capi potest, medium inter celsitudi-
nem & humilitatem; spiritum & carnem;
qui per gratiam spiritus sit, & propter su-
perbiam caro; illud ut permaneat, eumque
laudet, cujus beneficiis ornatus fuit; hoc,
ut patiatur, & patiendo admoneatur, cum-
quemagnitudinis causa se extollit, emende-
tur: animal hic, sive in præsentī vita,
certo consilio gubernatum; atque alio,
hoc est, ad futurum ævum migrans; quod-
que mysterii finis est, per mentis ad Deum
conversionem divinitate dotatum; non ut
in divinam substantiam migret, sed ut di-
vinam illustrationem participet.

Quin etiam Deus illum natura a pecca-
to immunem creavit, liberæque voluntatis.
Immunem inquam, a peccato, † non quod
peccati minime capax esset (nemo enim
præter Deum est, qui non peccare queat)
sed

† *Athan. lib. de Inc. con. Apoll.*

sed quod peccati perpetrationem, non in natura, sed in voluntatis electione admissurus esset; id est, cum divinæ gratiæ adjumento perseverare, & in bono proficere posset, ac rursus per arbitrii libertatem a virtute recedere, Deique permissione in vitium labi. Haud enim virtuti deputandum, quod invitis nobis agitur.

Jam vero anima est vivens, simplex, & incorporea substantia, corporis oculorum suapte natura sensum fugiens, immortalis, rationis & intelligentiæ particeps, organis instructo utens corpore, § cui vitam, incrementum, sensum, & gignendi vim tribuat. non aliam a se sejunctam mentem habens (mens quippe nihil aliud est quam subtilissima ipsius pars: quod enim oculus in corpore, hoc mens in anima est) arbitrii libertate, volendique, & agendi facultate prædita: mutabilis, hoc est ejusmodi, quæ voluntatis mutationem subire queat, propterea quod creata sit. Atqui hæc omnia creatoris beneficio secundum naturam consequuta est, a quo nimirum accepit, & ut esset

esset, & hujus naturæ esset.

Incorporea porro, & invisibilia, & figuræ expertia duobus modis intelligimus. Alia enim suamet essentia ejusmodi sunt, alia gratia. Itemque alia suapte natura, alia, si cum materiæ crassitie comparentur. Incorporeum igitur esse, Deo convenit secundum naturam; Angelis autem, & dæmonibus, & animis, secundum gratiam, habitaque ratione ad materiæ crassitiem.

At vero corpus est, id quod triplici dimensione constat; hoc est, quod, & longitudinem, & latitudinem, & profunditatem, sive crassitiem habet. Corpus autem omne ex quatuor elementis compactum est: animantium vero corpora ex quatuor humoribus.

Et quidem sciendum est, quatuor elementa esse; terram nimirum, quæ sicca & frigida est; aquam, quæ frigida & humida; aerem, qui humidus & calidus; ignem, qui calidus & siccus. Ad eundem modum, quatuor humores existere, qui elementis quatuor navita qualitate respondent. Atra quippe bilis, ut pote sicca & frigida, ter-

ra respondet: pituita aquæ; est enim frigida & humida: sanguis, aeri; calidus enim & humidus est: flava denique bilis, igni, ut quæ calida sit, & sicca. Jam fructus elementis; conflantur: humores ex fructibus: animantium vero corpora ex humoribus: atque in eadem ipsa relabuntur. Quid enim ex aliquibus concretum est, hoc in eadem resolvitur.

Illud insuper nosse oportet, hominem, & cum inanimis communicare, & brutorum animantium vitæ participem esse, & cum illis denique, quæ ratione prædita sunt, intelligere. Nam cum rebus inanimis, tum ratione corporis communicat, tum quia ex quatuor elementis concretus est: cum plantis, tum propter ista, tum propter eam vim qua aluntur, augescunt, & seminant, sive gignunt: cum brutis, tum quantum ad hæc omnia, tum præterea quantum ad appetitum, hoc est, iram, & cupiditatem; itemque sensum, & motum impulsivis.

Sensus porro sunt quinque visus, auditus, olfactus, gustus, tactus. Ad motum impulsivis vis ea spectat, qua e loco ad

locum migramus, totumque corpus move-
mus, qua item vocem emittimus, & qua
respiramus. Hæc enim, vel facere, vel
non facere in nobis situm est.

Postremo per rationem, incorporeis na-
turis & rationalibus copulatur, ratiocinan-
do videlicet, atque intelligendo, deque
singulis judicando, & virtutes, adeoque
pietatem, quæ omnium virtutum fastigium
est, consecrando: quo fit, ut homo mun-
dus minor appelletur.

Sciendum quoque est, sectionem, flu-
xionem, * & mutationem solius corporis
propria esse: mutationem autem illam in-
telligo, quæ secundum qualitatem contin-
git, cujusmodi est calefactio & frige-
factio, aliæque id generis: pari modo fluxionem,
eam quæ evacuando fit. Evacuantur enim
sicca & humida, ac spiritus, & suppletione
opus habent: unde fames & sitis naturales
affectiones sunt. Sectio est secretio humo-
rum ab invicem, § & divisio in formam &
materiam.

Rursus ad animam proprie spectant pie-
tas

* *Nemess. c. 1. de nat. hom. § Nemes. ibid*

tas & consideratio. Animæ vero & corpori communes sunt virtutes: cum tamen ad animam referantur, ut pote anima corporis operam adsciscente.

Illud præterea notandum, quod ratio exsuapte natura irrationabilis partis domina sit. Dividuntur quippe animæ facultates in eam quæ rationis particeps, & eam quæ rationis expers est. Ac rursus illa quæ rationis est expers, duas partes habet, quarum altera rationem non audit, id est ei non obsequitur; altera ei paret & obtemperat, Rationis dictamen & imperium spernit vitalis facultas, quæ pulsatrix appellatur, itemque seminatrix, seu generans; vigetans quoque, quæ & vis altrix dicitur, ad quam [augescendi] facultas spectat, quæ & corpora format, & concinnat. Neque enim hæ ratione, sed natura reguntur. Pars autem illa quæ rationem audit, eique obsequitur, in iram & cupiditatem distribuitur. Communi autem nomine pars irrationabilis vocatur illa, in qua passiones & appetitus existunt. Scire interest vim impulsivam ad eam partem quæ rationi subest
per

pertinere .

At vero facultas altrix, generans, arteriæ pulsatricis, ad illam attinet, quæ rationis imperium respuit. Vegetans autem facultas, dicitur illa qua crescimus, & gignimus: vitalis tandem, ea quæ arteriæ inveniuntur .

† Porro facultas nutriendi quadripartitas vires habet, nimirum attrahendi, qua cibis attrahitur, retinendi, qua retinetur, nec confestim excerni sinitur: immutandi, qua alimentum in humores vertitur: excernendi, qua ciborum superflua per secessum egeruntur & expelluntur .

Nec illud quidem prætereundum est, vires eas quæ animanti insunt, partim animanti insunt, partim animales, partim vegetantes, partim vitales esse. Animales quidem, quæ a voluntate proficiscuntur; ut motus impulsions, & sensus. Ad motum vero impulsions pertinet transitio e loco in locum, & illa motio, qua totum corpus movetur, ea item qua vocem imitamus, & qua respiramus. Ut enim hæc

K

facia-

† Nemesii. c. 32. § Idem. ibid.

faciamus, aut non faciamus, in nostra potestate situm est. Vegetantes autem & vitales, hæ sunt, quæ a voluntate non pendunt. Ac vegetantes quidem sunt, nutriendi, augescendi, & seminandi facultates: vitalis autem est pulsuum motrix. Hæ namque, velimus nolimus, munus suum exsequuntur.

Postremo advertendum est, rerum alias bonas esse, alias malas: & quidem bonum expectatum, cupiditatem gignere; præsens autem, voluptatem: eodem rursus modo malum, dum expectatur, timorem afferre; cum adest, mœrorem. In quo illud etiam sciendum, per bonum, hoc loco tam id quod revera bonum est, a nobis intelligi, quam illud quod boni duntaxat speciem habet: perindeque de malo consendum est.

De Voluptatibus . CAP. XIII.

Voluptatum, aliæ animi, aliæ corporis sunt. Voluptates animi sunt eæ omnes, † quibus animus a corpore fruitur: qua-

† *Nemes. c. 18.*

† quales sunt quæ ex disciplinis & contemplatione sentiuntur. Voluptates corporis sunt illæ, quarum corpus una cum anima particeps est, ob idque corporales dicuntur: cuiusmodi sunt, quæ ex cibis & venereis rebus, aliisque id genus capi solent. Nam quæ solius corporis sint, nullæ omnino voluptates reperiri queunt.

Rursus voluptatum aliæ veræ sunt, aliæ falsæ. Atque eæ quæ animi tantummodo sunt, in rerum cognitione & contemplatione consistunt: quæ autem ex corporis commercio, hæ sensibus hauriuntur. Jam earum voluptatum, ad quas corpus adsciscitur, aliæ naturales simul & necessariae sunt, sine quibus vita duci non possit; quo in genere sunt illæ quæ ex cibis quibus quod exhaustum est, repletur, & quæ ex necessariis indumentis percipiuntur. Aliæ item naturales, sed non necessariae, ut venereorum naturalis & legitimus usus. Etsi enim venereæ voluptates ad generis totius conservationem spectant, non tamen eiusmodi sunt, ut iis submotis in virginitate vita transigi nequeat.

K 2

Aliæ

† *Christ. hom. 74. in Joan.*

Aliaꝝ potremo nec necessariaꝝ, nec naturalis, ut ebrietas, petulantia libidinis, ciborum nimia ingurgitatio. Neque enim ejusmodi voluptates ad vitæ nostræ conservacionem, nec ad generis propagationem conducunt; quin officiant. Quamobrem ille, qui Deo acceptam vivendi rationem profiteatur, eas tantum quæ simul necessariaꝝ sunt, & naturales, consecrari debet: illas vero quæ naturales, non tamen necessariaꝝ sunt, posteriori loco habere, nec nisi congruenti tempore, loco, & mensura adhibere. Reliquas demum oportet penitus rejicere.

Honestæ porro voluptates eæ prorsus censendaꝝ sunt, quæ nec cum tristitia junctæ sunt, nec pœnitendi causam afferunt, nec aliud incomodum pariunt, nec modum excedunt, nec denique nos a seriis negotiis admodum abstrahunt, aut servituti mancipant.

De Tristitia. CAP. XIV.

Tristitiæ quatuor species: mœror, molestia, invidentia, * misericordia. Mœ-

ros

* *Nemes c. 19.*

ror est tristitia vocem adimens: molestia
tristitia premens: invidentia, tristitia ob
alterius bona: misericordia denique, tristi-
tia ob res aliorum adversas.

De Timore CAP: XV.

Sed & metus sex sunt genera; segnit-
ties, pudor, verecundia, stupor, ter-
ror, angor. † Segnities est metus impen-
dentis actionis. Pudor, metus ex vitupe-
rationis expectatione: optimusque est hic
affectus. Verecundia, metus ob admis-
sum turpe facinus: at ne hic quidem affectus
extra spem salutis est. Stupor, metus ex im-
mani aliqua re animo objecta. Terror, me-
tus ex infuetæ rei specie contractus. Angor
denique, metus ne vota nostra infeliciter
cedant. Tunc enim angore afficimur, cum
metuimus ne quod aggressi sumus, bene non
succeedat.

† *Nemes. c. 20.*

De Ira. CAP: XVI.

K 3

Ira.

IRa est sanguinis qui cordi affusus est, e-
bullitio, § ex exhalatione, seu fuligine
bilis proveniens: unde *χολή* & Græce ap-
pellatur, & *χολος* idest bilis, & indigna-
tio. Est etiam interdum ira, ulciscendi li-
bido. Nam cum ab aliquo lædimur, aut
lædi nos existimamus, ira commovemur:
ac tunc mistus fit hic affectus ex cupiditate
& ira.

Tres porro iræ sunt species. Excande-
scentia, quæ & *χολή*, & *χολος* dicitur;
μῆνις, item, & *κότος*. Nam cum ira
exoritur, moverique incipit, bilis nuncu-
patur. *μῆνις* autem est bilis diuturnior,
sive acceptæ injuriæ memoria. Unde etiam
hoc nomen nata est ἀπὸ τῆς μνησθῆναι, i.
quod maneat & memoriæ tradatur. *Κο-
τος* denique est ira ulciscendi occasionem
captans, unde & nomen traxit ἀπὸ τῆς κέ-
σθαι, i. e. eo quod animo reposita sit.

Est porro ira rationis satelles, vindex cu-
piditatis. Nam cum rei alicujus desiderio
tenemur, atque ab aliquo cohibemur, tunc
quasi injuria accepta, adversus illum excau-
do

descimus; ratione videlicet eam rem iracundia dignam judicante, in illis utique qui ordinem suum tuentur, ut naturæ ratio postulat.

De vi Imaginatrice CAP. XVII.

Vis imaginandi, irrationabilis animæ partis facultas est, per sensuum organa operans; quæ & sensus dicitur *φανταστικόν* autem, & sensibile illud appellatur, quod sub vim illam & sensum cadit: v. g. visus ipsa vis est cernendi; visibile, quod visui subiicitur; puta, lapis, aut aliquid hujusmodi. Imaginatio porro est affectio irrationabilis animæ ex aliquare, quæ in imaginandi vim cadat, exorta. Phantasma denique, seu visum, est innanis affectio in parte animæ irrationabili, quam nulla res, quæ imaginationi subjiciatur, efficiat. Sedes porro virtutis imaginandi, est anterior cerebri ventriculus.

* *Nemes. c. 6.*

De Sensu. CAP. XVIII.

K 4

SEN-

Sensus est ea animæ vis, quæ res materiales percipit, seu dijudicat. Sensoria autem, organa sunt, sive membra, quorum beneficio & opera sentimus. Sensibilia vero, ea quæ sub sensum cadunt. Sentiendi capax, denique, animal est sensu præditum. Sensus autem quinque sunt, totidemque sensum organa.

Primus sensus est visus. Sensoria ejus, seu organa sentiendi, nervi sunt e cerebro derivati, & oculi. Ac visus quidem primarie colorem percipit, § & una cum colore, corpus coloratum dignoscit, ipsiusque magnitudinem, figuram, locum in quo est, interjectum spacium, & numerum; motum quoque & quietem; asperumne, an læve; planam, an inæquale, accutum, an obtusum; ac denique ipsius compagem & consistentiam, num aquea sit, an terrea; hoc est humida, aut sicca.

Secundus sensus est auditus, quo voces ac soni percipiuntur. Hic autem sensus dignoscit eorum acumen, & gravitatem, levitatem, & asperitatem, & magnitudinem.

Ipsi.

Ipsius organa sunt nervi molles e cerebro ducti, atque aurium structura. Porro ex omnibus animantibus, solus homo, & simia aures non movent.

† Tertius sensus est olfactus; qui quidem naribus vapores ad cerebrum deferentibus efficitur, & ad extremas anteriorum cerebri ventriculorum metas terminatur. Vapores autem sentit, & percipit olfactus. Vaporum porro hoc generalissimum discrimen est, ut alios suaves; alios foetidos, alios denique nec suaves, nec insuaves esse intelligamus. Fit autem odor suavis, cum humores qui corporibus insunt, probe fuerint excocti. Quod si mediocriter duntaxat cocti sint, media quoque erit eorum dispositio. Sin autem infra mediocritatem, aut nulla omnino coctio extiterit, foetidus odor afflabitur.

Quartus sensus est gustus, quo sapes percipiuntur, sive sentiuntur. § Hujus organa sunt, lingua, & praesertim extrema ipsius pars sive cuspis, & palatum (quod nonnulli Graece vocant *ἔσπεριον*, veluti

K 5

ca.

† Nemes. c. 11. § Nemes. c. 9.

caliculum) in quibus nervi illi exporrecti sunt, qui a cerebro deferuntur, partique illi animæ, quæ principatum tenet, quid perceptum fuerit, quive sensus extiterit, referunt. Jam vero saporum qualitates, quæ gustabiles appellantur, hæ sunt, dulcedo, acrimonia, aciditas, acerbitas, austeritas, amaritudo, falsedo, pinguedo, viscositas. Istæ siquidem qualitates gustu dignoscuntur. Ast aqua, quantum ad illas qualitates, saporis omnis expers est: nullam enim qualitatum habet. Acerbitas autem nihil aliud est, nisi intensior quædam & redundans acerbitas.

Quintus sensus tactus est, § qui etiam cunctis animantibus communis est. Existit autem ille, opera nervorum e cerebro in universum corpus effusorum. Ex quo fit, ut totum corpus, atque adeo reliqua sentiendi organa, sensum tactus habeant. Tactui porro subsunt, calidum & frigidum, molle & durum, tenax, ficcum, rigidum, grave, & leve. Hæc enim solo tactu cognoscuntur. Sunt autem tactui & visui communia,

aspe-

asperum & læve ; siccum & humidum ; crassum & tenue , sursum ac deorsum ; locus quoque & magnitudo (si quidem tanta sit , ut uno tactus appulsu comprehendi possit) densum item , & rarum , seu fungosum , atque rotundum , si modo illud exiguum sit ; aliaque itidem nonnullæ figuræ . Quin memoriae quoque & cogitationis adjumento , corpus propinquum sentit , Sic numerum quoque persentiscit , dummodo binarium , aut ternarium non excedat , parvosque hujusmodi numeros , qui manu facile comprehendi possint . Quanquam hos magis visus apprehendit , quam tactus .

Illud sciendum est , Deum idcirco cœtera omnia sensuum organa gemina struxisse , ut , si unum labefactari contigerit , alterum ipsius munus expleat . Duplices enim oculos condidit , duplices aures , duplices narium meatus , & linguas duplices ; quæ in quibusdam animantibus divisæ sunt , ut in anguibus , in aliis autem conjunctæ , ut in homine . Tactum autem toto corpore diffudit , exceptis ossibus , nervis , unguibus , cornibus , pilis , juncturis , & aliis
qui-

quibusdam hujusmodi.

Illud quoque scire alienum non fuerit, visum rectam lineam cernere, auditum & olfactum non rectam duntaxat, sed undecunque objecta sensibilia percipere: tactum vero & gustatum nequaquam recta linea, nec undecunque sentire, sed tum denique, quando sensilibus suis proxime admoventur.

De cogitatione . . . CAP. XIX.

AD eam partem, in qua cogitatio est, generatim pertinent judicia, assensus, impetus ad agendum, & declinationes, ac fuga ab actione. § Speciatim autem considerationes earum rerum quæ intelliguntur, virtutesque & disciplinae, artium rationes, deliberatio, & electio. Quin hæc quoque pars dormientibus nobis eventus futuros vaticinatur; quam quidem unam pythagorici, in hoc Hebræos sequuti, veram divinationem esse censent. Hujus porro organum est medius cerebri ventriculus, spiritu-
sque

§ *Nemes. c. 11.* * *Greg. Nys. de opi. hom. c. 13.*

sque animalis qui in eo est.

De Memoria. CAP. XX.

Vis illa qua meminimus, est memoriæ & recordationis causa & promtuarium. Est enim memoria, species & imago ab aliquo sensu, mentisque actione, quæ actu apparuerit, relicta. † Vel, rei sensu & cogitatione perceptæ conservatio. Etenim cum anima sensibilia per sensuum organa percipit, seu sentit, fit opinio: sin vero, quæ in intelligentiam cadunt, mente cognoscit, fit intellectio. Quocirca, cum earum rerum, quas vel opinione, vel intellectu complexa est, figuras servat, meminisse dicitur.

Illud porro sciendum est, ea quæ sub intelligentiam cadunt, non aliter quam per disciplinam, aut naturalem intelligentis animi notionem percipi posse. Non enim ex sensu: nam sensibilia per sese memoria tenentur: quæ autem intelliguntur, eorum quidem meminimus, si quid eorum didicimus:

† *Nemes. cap. 13.*

mus: cœterum illorum substantiæ memori-
riam nullam habemus.

At vero reminisci tum quispiam dicitur,
cum memoriam per oblivionem oblitteratam
recuperat. Oblivio enim est memoriæ ja-
ctura. Ergo imaginatio materias sensibus
perceptas, cogitationi vel rationi tradit (ea-
dem enim utriusque vocabuli vis est) quas
illa acceptas atque perpensas ad memoriam
transmittit. Memoriæ porro organum &
sedes est posterior cerebri ventriculus, quem
etiam occipitium vocant, & spiritus ani-
malis, qui in eo includitur.

*De verbo, seu sermone interno, & prolati-
tio. CAP. XXI.*

Rursus, animæ pars rationabilis, in in-
ternum atque in prolatitium sermonem
dividitur. Est autem internus animi motus,
qui in patre quæ ratiocinatur, absque ulla
eloquutione efficitur. Ex quo plerumque
fit, ut integram orationem nobiscum taciti
percurramus, nec non in somnis colloqua-
mur. Propter hoc potissimum λογικὸς
id

id est rationales sumus. Nam qui surdi nati sunt, aut morbo aliquo, aut injuria illata, vocis usum amiserunt, nihilominus rationis comportes sunt. At sermo prolatitius in voce & dicendi modis vim suam prodit; ille, inquam, qui linguae & oris ope profertur: unde prolatitius vocatur, estque cogitationis animi nuncius. Per hanc autem *λαλητικὸν*, id est, loquendi facultate praediti, dicimur.

De Passione & actione. CAP. XXII.

Passio multiplicis significationis vocabulum est. Nam & corporis passio dicitur, ut morbi & vulnera; & rursus animi, ut cupiditas & ira. Est autem, ut communiter & in genere dicam, animalis passio, quam sequitur voluptas aut tristitia. Nam passionem dolor sequitur, non autem ipsa passio dolor est. Insensibilia enim patiuntur, nec tamen dolent. Non igitur passio ipsa, sed passionis sensus, est dolor. Hanc porro non contemnendam, h. e. magnam esse oportet, quae sensum feriat.

Passionum autem enim haec definitio est.

Pas-

Passio est sensibilis motus virtutis apperentis ex boni aut mali cuiuspiam imaginatione. Vel alio modo: Passio est irrationabilis motus animæ ob boni vel mali opinionem. Enim vero boni opinio cupiditatem movet; mali autem opinio, iram. At vero in genere & communiter passio sic definitur: Passio est motus ex alio in alio. Actio autem est motus efficax. Efficax porro dicitur, quod ex seipso movetur. Sic nimirum ira, actio quædam est partis irascentis, passio autem est, utriusque animæ partis, & totiusque corporis, cum ad agendum ab ira per vim trahitur. Tunc enim ex alio in alio motus fit: id quod passio nuncupatur.

Quin alio quoque modo actio dicitur passio. Actio enim motus est naturæ consentaneus; passio, motus præter naturam. Hæc igitur ratione actio passionis nomen obtinet, cum motu naturæ repugnantis cietur, sive quis ex seipso moveatur, sive motu impresso ab alio. Ac proinde cordis motus, quo arteriæ pulsantur, naturalis cum sit, actio etiam est: qui vero ex palpitationibus oritur, quia modum excedit, nec est natu-

naturæ consentaneus, passio utique est, non actio.

Nec vero motus omnes, qui in patibili animæ parte excitantur, passionibus vocantur: verum ii duntaxat, qui vehementiores sunt, atque ad sensum usque perveniunt. Leves enim motus, & qui sensu non percipiuntur, passionibus non sunt. Alicujus enim momenti magnitudinem habere passio debet. Unde in passionis definitione additum est, *motus sensibilis*: quia parvi motus, nec sensibiles, passionem non faciunt.

Illud porro notandum duplices esse animæ nostræ vires, alias in cognitione positas, alteras vitales. Vires in cognitione positæ, sunt mens, cogitatio, opinio, imaginatio, sensus. Vitales, seu appetentes, voluntas, & electio. Ut autem dilucidius fiat quod dicimus, age de his facultatibus accuratius differamus: ac primo loco de iis, quæ in cognitione versantur, sermo sit.

Et quidem de imaginatione & sensu factis jam superius dictum est. Per sensum itaque in animo conflatur ea passio, quæ imaginatio nominatur. Ex imaginatione

oritur opinio : tum cogitatio , opinionem
 expendens , vera ne sit , an falsa : tum de-
 mum quod verum est judicat ; ob idque e-
 tiam Grace *δικνοια* , dicitur , *ἐπὶ τῆ
 διονοεῖν* , i. e. ab eo quod considerat &
 discernit . § Demum quod decretum , ve-
 rumque definitum est , intellectus nominatur .

Vel alio modo . Sciendum est , quod
 prima mentis agitatio , cogitatio simplex di-
 citur . Quæ autem rei alicui affixa est ,
ἐννοια , seu mentis notio , appellatur .
 Hæc porro si diutius persistit , atque in a-
 nimo , id quod cogitatum est , impresserit ,
 consideratio nuncupatur . Consideratio in
 eadem re rursus hærens , ac sese probans &
 explorans , prudentia nominatur . Hæc de-
 nique si latius progreditur , ratiocinationem
 facit , quæ internus sermo est , & definitur
 plenissimus animi motus , qui in rationis fa-
 cultate sine ulla vocis emissionem gignitur ;
 ex quo prolatitium ajunt prodire sermonem ,
 qui lingua pronanciatur . Hætenus de ani-
 mæ viribus quæ in cognitione sitæ sunt
 nunc

§ *Max. epist. 1. ad Marin.*

nunc de vitalibus, siue appetentibus dicamus.

Sciendum itaque est, insitam a natura vim eam esse, qua id quod naturæ consentaneum est, appetat, & omnia quæ naturæ essentialiter insunt, tueatur & conserveat: quæ quidem voluntas dicitur. Substantia enim, & esse, & vivere, & mente pariter, ac sensu moveri appetit; quod nempe naturalem entitatem suam plenam & perfectam concupiscat. Unde voluntatem hanc naturalem sic definiunt: † Voluntas est rationalis & vitalis appetitus, ex iis duntaxat quæ naturalia sunt, pendens. Quocirca *Θέλσις* quidem nihil aliud est, quam impletet naturalis, vitalis, ac rationalis appetitus eorum omnium quibus natura consistitur, & simplex facultas. Etenim brutorum appetitus, cum irrationabilis sit, voluntas nequit dici.

At vero *βύλις*, est talis quædam voluntas naturalis; hoc est, naturalis & rationalis cujuscumque rei appetitio. Insita enim est hominis animæ vis secundum ratio-

L 2

tio-

† Max. ad marin & ad Incett. p. 98.

tionem appetendi: proinde, cum hæc naturalis appetitio ad rem aliquam excitatur, *volui*, dicitur. *Volitio* enim, seu voluntatis actus, est rei cujusdam appetitio rationalis & desiderium.

Dicitur autem *βέλους*, tum de iis quæ in nostra potestate sunt, tum de illis quæ in ea non sita sunt: hoc est, de iis quæ fieri possunt, & de illis quæ non possunt, Etenim libidini indulgere, aut pudicitiam colere, aut dormire, aut hujusmodi quidpiam plerumque volumus, quæ quidem omnia in arbitrio nostro sita sunt, ac fieri possunt. Volumus item & reges esse; quod tamen in nobis situm non est. Volumus quoque fortasse nunquam mori, quod quidem fieri nequit.

Voluntas, seu volendi actus finem spectat, non ea quæ sunt ad finem. Ac finis quidem est, id quod actus voluntatis subiectum est v. g. regnare, * bona valetudine esse: ad finem autem, id de quo consultatur; puta modus consequendæ sanitatis, vel regis dignitatis. Voluntatis actum sequi-

† *Max. Dial. cum Byrit. & ep. 1. ad Marin.*

quitur inquisitio & consideratio. Deinde si de rebus quæ in potestate nostra sunt, agitur, consilium existit, seu deliberatio. Est autem consilium appetitus inquirens de rebus agendis; quarum potestas penes nos est. Deliberat enim quispiam, num rem aliquam aggredi debeat, nec ne: tum id quod idoneum magis sit judicat, & judicium dicitur. Postea erga illud afficitur, & amplectitur quod consilium censuit; & tunc *ὑπόμνημα*, i. sententia vocatur. Nam si ita judicet, ut tamen erga illud quod judicatum est, non afficiatur; hoc est, illud minime amplectatur, sententia non dicitur. Jam vero affectionem sequitur electio, quippe quæ nihil est aliud nisi e duabus rebus quæ proponuntur, alterius præ altera susceptio. Dein ad actionem progreditur, & hoc dicitur Impulsus. Tum subinde adepto fine utitur, & tunc Usus appellatur. Post Usum denique appetitus quiescit.

Porro quidem in brutis, protinus ut rei alicujus appetitus nascitur, impulsus quoque ad actionem existit. Eorum siquidem appetitus irrationabilis est, soloque naturali

appetitu aguntur. Quo fit ut brutorum appetitus, † nec voluntas, nec voluntatis actus dici possit. Nam voluntas est appetitus naturalis, rationalis & liber. At in hominibus, ut pote ratione præditis, naturalis appetitus, non tam ducit, quam ducitur; quippe qui libere & cum ratione movetur, quia facultates cognoscendi & vivendi in homine conjunctæ sunt; ac proinde libere appetit, vult, inquirit, considerat, deliberat, judicat, afficitur, eligit, ad agendum prorumpit, agitque in illis rebus quæ naturæ consentaneæ sunt.

Illud vero ignorandum non est, quod in Deo volendi quidem actum dicimus, non autem electionem proprie sumtam. Deus quippe non deliberat: quia ignorantis est consilium inire. § Nemo enim de eo deliberaverit, quod exploratum habet. Quod si deliberatio non nisi ignorantis est, proculdubio nec electio. Quare cum Deus simpliciter omnia norit, in eum non cadit deliberatio.

Quin ne in Christi quidem anima delibe-
ratio

† volitio § Max. ep. 1. ad Marin.

rationem aut electionem ponimus: neque enim ignorantia laborabat. Nam etsi ejusmodi naturam habebat, quam futurorum cognitio fugeret: tamen ob personalem cum Deo Verbo unionem, rerum omnium cognitione pollebat: quod quidem non gratiæ, sed personali, ut dictum est, unioni tribuendum est. Idem enim ipse, & Deus, & homo erat, ac proinde voluntatem, quæ ex sententia est, non habebat. Naturalis quidem & simplex voluntas, quæ in omnibus hominum personis peræque consideratur, ipsi inerat: cæterum sententiam, id est, rem quam vellet, divinæ voluntati contrariam: & a divina sua voluntate alienam sancta ipsius anima non admisit. Sententia quippe una cum personis discrepat, * præterquam in sancta & simplici, compositionisque ac divisionis experte Deitate. Illic enim, quia personæ nulla ratione dirimuntur, nec illud quod in voluntatem cadit, distinguitur. Atque illic quidem, quoniam una eademque est natura,

L 4

una

§ *Max. Dial. cum Pyrrh.* * *Vid. inf. lib.*

3. c. 14.

una quoque est naturalis voluntas. Ac rursus, quia nec personæ divelli possunt, unum quoque voluntatis subiectum est, & una eademque trium personarum motio. In hominibus vero, quoniam una natura est, una etiam est voluntas naturalis. Quoniam rursus disiunctæ personæ sunt, ac loco, & tempore, nec non circa res affectione, aliisque plurimis inter se discrepant, eam ob causam diversæ quoque voluntates sunt, & sententiæ. Verum in Domino nostro Jesu Christo, quoniam diversæ naturæ sunt, diversæ quoque sunt voluntates naturales divinitatis & humanitatis, sive volendi facultates. Sed quia una est persona, unus volens, unum quoque est voluntatis subiectum, unave sententiæ voluntas & arbitraria; humana scilicet voluntate divinæ ipsius voluntati obtemperante, & ea volente, quæ divina ipsius voluntas ipsum volebat velle.

Sciendum autem est, aliud esse θελησιν, aliud βύλησιν, aliud τὸ θελητὸν, aliud τὸ θελητικὸν, & aliud τὸν θελοντα; siquidem θελησις, est ipsa simplex volendi

di facultas. βέλους, est defixa alicui rei voluntas. θελήτων, est voluntatis subiectum, seu illud quod volumus. E. g. movetur appetitus ad cibum: Simplex iste naturalis appetitus, est θέλησις: cibi autem appetitio, βέλους: ipse cibus, τὸ θελήτων: θελητικὸν verò; illud quod facultate volendi præditum est, ut homo: θέλων denique, seu volens, is qui voluntate utitur.

Ad hæc observandum est, θελήματος vocabulo, quandoque voluntatem, seu volendi facultatem significari, ac tum dici voluntatem naturalem; quandoque etiam illud quod volumus, tuncque sententiæ, seu arbitrariam voluntatem appellari.

De actu. CAP. XXIII.

• **N**osse oportet, eas omnes facultates de quibus loquuti sumus, tam illæ quæ in cognitione positæ sunt, & quam quæ vitales & naturales, & quæ artificiosæ, ενεργείας, i. actus, aut operationes ap-

L 5

pel-

* Anast. Sin. in ὁδίγ. ex Greg. Nyss. p. 44. § Clem. Alex. ap. Max. p. 151.

lari. Actus quippe est, naturalis cujusque substantiæ vis & motus. Et rursum, actus naturalis, est innatus uniuscujusque substantiæ motus. Ex quo patet, quarum rerum eadem natura sit, earum actus quoque eosdem esse: quarum vero naturæ diversæ, discrepantes actus esse.

Fieri quidem non potest, ut substantia ulla actu, seu operatione naturali careat. Iterumque actus naturalis est illa vis quæ cujusque natura declaratur. Ac rursus: actus est naturalis, primaque perenni motu prædita intelligentis animæ facultas; hoc est perennis ipsius ratio, naturaliter ex ipsa sine intermissione scaturiens. Vel, actus est vis motioque cujusque substantiæ, quæ caret illud solum quod non est.

Quin actus etiam actiones dicuntur, ut loqui, ambulare, comedere, bibere, & alia ejusmodi. Affectiones quoque naturales plerumque actus nuncupantur, ut fames, sitis, aliaque similia. § Dicitur insuper actus, perfectio potentiæ.

Porro duplici modo aliquid esse dicitur

§ *Max. Dial. cum Pyrrh.*

potentia, & actu. Nam puerum adhuc lactentem potentia Grammaticum dicimus, quia sic comparatus est, ut addiscendo Grammaticæ artis peritus evadat. Rursus, Grammaticum dicimus esse tam potentia, quam actu Grammaticum. Actu nimirum, quia Grammatices artem callet: potentia vero, quia cum docere eam possit, non tamen proficitur: tandem actu Grammaticum dicimus, quum eam docet & exponit.

Quocirca animadvertendum est, secundum hunc modum, esse tum potentiæ, tum actui communem: ad secundo quidem potentiam, priore vero actum importari.

Prima, solaque & vera naturæ operatio, seu actus, est vita quam sponte volumus, § sive rationalis & libera, quaque species humana constituitur. Hanc qui Christo eripiunt, haud assequor quoniam pacto illum Deum hominem factum dicant.

Actus demum est efficax naturæ motio. Efficax porro dicitur illud quod ex seipso movetur.

De
§ *Greg. Nyss. ap. Max. p. 155.*

De Voluntario & non voluntario . CAP. XXIV.

* **Q**Uoniam id quod sponte fit, in actione quadam positum est, & illud quod voluntarium non esse censetur, in quadam etiam actione consistit; multi vero illud quoque quod reapse non est voluntarium, non in patiendō solum, sed etiam in agendō constituunt: omnino scire oportet, actionem esse operationem cum ratione editam. Actiones porro laus sequitur aut vituperium; atque actiones ipsæ, partim cum voluptate, partim cum mœrore fiunt; partimque item agenti acceptæ, partim invisæ sunt: quinimo ex iis quæ acceptæ sunt, aliæ semper arrident, aliæ quandoque duntaxat: id quod de illis etiam quæ sunt, fugiendæ debet intelligi. Rursus actionum aliæ ejusmodi sunt, in quibus veniæ & misericordiæ locus fit; aliæ odio sunt, & supplicio vindicantur. Et quidem quod voluntarium est, omnino vel laudem, vel vituperium meretur, agiturque cum voluptate: insuper actiones, illis qui agunt, vel

sem-

semper acceptæ sunt, vel tum saltem quando fiunt. Contra id quod voluntarium non est, aut venia, aut miseratione dignum est, nec sine mœrore patitur: præterea agenti accepta non est actio, ut pote quam non a seipso perficiat, tametsi per vim ab eo extorqueatur.

Porro non voluntarium, vel per vim fit, vel per ignorantiam. Per vim quidem, dum principium operans, extraneum est; ut cum ab alio, † nihil ejus suasionibus illecti, per vim adigimur: nec nos conatum ullum, aut quidpiam adiumenti afferimus, ut per nosipos, id quod vi exprimitur, faciamus. Hoc autem genus sic definimus: Non voluntarium illud est, cujus principium extrinsecus est, nihil suoapte motu ad actionem conferente illo, cui vis affertur. Per principium autem, causam efficientem significamus. At vero non voluntarium fit per ignorantiam, cum nos ignorantiaë causam non præbemus, § sed casu res ita contingit. Etenim si quispiam ebrius cædem perpetrarit, inscius quidem eam admisit, at non

† *Nemes. c. 30.* § *Nemes. c. 31.*

prorsus invite. Ignorantiæ quippe causam, ebrietatem scilicet, ipse accersivit. Sin quispiam in eum quem consueverat locum sagittas mittens, pratercuntem patrem peremerit, ob inscitiam facinus hoc invite patrasse dicitur.

Non voluntarium igitur duplex cum sit, § alterum propter vim, alterum propter ignorantiam, utriusque voluntarium opponitur. Illud enim voluntarium est, quod nec per vim, nec per ignorantiam efficitur. Quamobrem voluntarium dicitur, cujus principium, sive causa, in ipso est qui agit, ut ipse noscat omnia singulatim, per quæ actio geritur, & in quibus versatur: quæ quidem *singula*, Rhetores circumstantias appellant; puta, quis, hoc est, ille qui fecit: quem, seu eum qui perpeffus est; quid, i. e. hoc quod factum est, ut puta interfecit; quo, scilicet instrumento; ubi, sive quo in loco; quando, id est, quo tempore; quomodo, quove pacto illud egit; quare, seu qua illectus causa.

Scire attinet, quædam esse quæ inter

vo-

voluntaria, * & non voluntaria medium locum obtinent. Quæ quidem, etsi injucunda & molesta sunt, vitandi gravioris mali causa suscipimus; ut cum naufragii metu merces navis in mare projicimus.

Sed illud quoque notandum est, quod pueri & bruta animantia sponte quidem faciunt, sed non ex electione. † Quin ea quoque quæ ira commoti absque prævia deliberatione facimus, voluntarie quidem facimus, cæterum non ex electione. Et cum amicus repente occurrit, libentibus quidem nobis adest, non item eligentibus. Ac denique qui præter spem in thesaurum incidit, sponte quidem incidit; sed non ex electione. Hæc enim omnia, hoc quidem nomine voluntaria sunt, quod ex iis voluptatem capiamus: at non item secundum electionem: quia non deliberando fiunt. Deliberatio porro electionem omnino antecedit necessarium est, quemadmodum superius dictum est.

* *Nemes. c. 30.* † *Nemes. c. 33.*

*De eo quod in nostra potestate situm est, si-
ve de libero arbitrio. CAP. XXV.*

IN disputatione de libero arbitrio, id est,
† de eo quod in potestate nostra situm
est, hæc prima occurrit quæstio, sitne a-
liquid in nostra potestate. multi enim id
negant. Altera, quænam sint ea quæ ar-
bitrii nostri sint, & quorumnam penes nos
sit potestas. Tertia, quidnam causæ sit,
cur nos Deus liberos crearit. A primo i-
taque resumentes, prius ex iis ipsis quæ a-
pud illos pro indubitatis habentur, demon-
stremus quædam in nostra potestate esse
atque hunc in modum agamus.

Eorum omnium quæ fiunt, aut Deum
auctorem esse dicunt, aut necessitatem, aut
fatum, aut naturam, aut fortunam, aut
casum. Cæterum Dei opus est essentia &
providentia; necessitatis, motus illorum quæ
eodem semper modo se habent: fati, ut ea
quæ per ipsum fiunt, necessario contingant;
nam & fatum ipsum necessitatem importat:
naturæ vero, ortus seu generatio, accre-
tio,

tio, corruptio, stirpes, & animantia: fortunæ, ea quæ rara sunt, ac præter expectationem eveniunt. Fortunam quippe definiunt, duarum una incidentium causarum concursus, quæ ab electione principium habentes, aliud quiddam quam quod natura comparatum sit, efficiant: ut cum quis fodiens thesaurum invenit. Neque enim is qui thesaurum condiderat, hoc animo condiderat ut alius inveniret: nec rursus is qui invenit, ea mente fodit, ut thesaurum reperiret: sed ille quidem, ut, cum vellet, thesaurum tolleret; hic autem, ut foveam foderet. Cæterum aliud quidpiam accidit, præter id quod uterque sibi proposuerat. Casui denique ea assignant, quæ inanimis rebus, aut brutis animantibus citra naturam & artem obveniunt. Hæc illorum doctrina est. Cuiam igitur horum ea quæ per homines fiunt, subjiciemus, siquidem homo auctor & principium actionis non sit? Neque Deo turpes ac sceleratas actiones prorsus adscribere fas est, neque necessitati: non enim actio ex genere eorum est, quæ eodem semper modo se habent. Neque i-

tem fato: nequaquam enim contingentium rerum, sed necessario evenientium fatum esse dicunt. At nec naturæ quidem: quia naturæ opera sunt stirpes & animantia. Nec rursus fortunæ: non enim raræ & inopinatæ sunt hominum actiones. Non denique casui: inanimatorum quippe duntaxat, aut brutorum eventus ad casum pertinere censent. Relinquitur itaque eundem ipsum hominem, qui agit & operatur, operum suorum auctorem esse, præditumque adeo arbitrii libertate.

Huc accedit, quod si nullius actionis auctor sit homo, frustra ei deliberandi facultas data est. Quorsum enim deliberatione utatur, si nullius actionis arbitrium penes ipsum sit? Omnis enim deliberatio actionis causa initur. Porro id quo nec præclarior quidquam, nec præstantius in homine est, supervacaneum esse affirmare, extremæ absurditatis est. Ac proinde cum deliberet, actionis causa deliberat. Nulla enim deliberatio est, nisi propter actionem.

EA quæ fiunt, partim potestatis nostræ sunt, partim illius non sunt. * In nostra potestate sita sunt, quæ liberum nobis est facere, vel non facere; hoc est, ea omnia quæ ultro & sponte agimus. (neque enim ea sponte a nobis fieri dicerentur, si actio in nostro arbitrio minime posita esset) uno verbo, ea omnia quæ, vel laudem, vel vituperationem afferunt, & ob quæ leges & consilia dantur. Proprie autem in nostra potestate sunt, quæcunque ad animam pertinent, & de quibus consultamus. Consilium porro circa ea versatur, quæ peræque in utramque partem contingere possunt. Peræque autem contingens illud est, quod & ipsum possumus, & quod ei opponitur: ejus vero electio penes mentem nostram est; hæc enim actionis principium est. In nobis igitur hæc sita sunt, quæ alterutro modo possunt evenire, velut, moveri, & non moveri; incitari, & non incitari; appetere quæ necessaria non sunt, & non appetere; mentiri, & non mentiri; tribuere & non tribuere; gaudere dum convenit, & similiter non gaudere, & ubi non

convenit, cœteraque ejusmodi, in quibus virtutis & vitii munera versantur. Horum enim penes nos libera est potestas. Inter ea quæ peræque in utramque partem contingere possunt, artes numerantur. Penes nos enim est eas colere, & non colere.

Observandum autem est, eorum quæ sub actionem cadunt, electionem quidem semper in nostra potestate esse: * cœterum actionem sæpe impediri certa quadam providentiæ ratione.

* *Nemes. c. 37.*

Quam ob causam libero arbitrio præditi simus. CAP. XXVII.

QUamobrem una cum ratione, arbitrii quoque libertatem accedere dicimus, § (ac creatis rebus mutationem omnino congenitam esse) Quidquid enim creatum est, mutationi quoque subjicitur. Si quidem quorum generatio a mutatione initium duxit, ea quoque mutabilia esse necessarium est. Est autem mutatio, cum
quid

§ *Nemes. c. 41.*

quid ex nihilo producitur, atque ex subje-
cta materia quidpiam aliud efficitur. Et
quidem ea quæ anima carent, itemque bru-
ta animantia juxta corporeos illos, quos
memoravimus, modos immutantur: ratio-
nabilia autem, ratione electionis: nam fa-
cultas rationalis partim in contemplatione,
partim in actione versatur. Quæ in contem-
platione consistit, res ut se habent, consi-
derat. Illa vero in actione posita est, quæ
consultat, & rebus agendis rectam rationem
præscribit. Atqui partem illam quæ con-
templationi vacat, mentem nuncupant; quæ
vero actioni, rationem. Ac rursus, illam
sapientiam, istam prudentiam appel-
lant. Quocirca quisquis consultat, perin-
de consultat, tanquam rerum agendarum pe-
nes ipsum potestas sit, ut quod ex consulta-
tione melius visum fuerit, hoc eligat; &
cum elegerit, exsequatur. Quod cum ita
sit, arbitrii libertas rationi adnexa sit ne-
cesse est. Aut enim rationalis non erit ho-
mo, aut si rationalis, actionum suarum Do-
minus erit. Unde etiam bruta arbitrii liber-
tate carent. A natura enim aguntur magis,

quam agant: ac proinde nec naturali quidem appetitui repugnant, sed quamprimum aliquid appetiverint, in actionem ruunt. Homo contra, cum sit rationis particeps, naturam potius ducit, quam ab ea ducatur. Quo fit, ut etiam cum aliquid appetit, vel appetitum comprimere queat si velit, vel illi obsequi. Quod etiam in causa est cur bruta animantia nec laudentur, nec vituperentur; homo contra & laude afficiatur, & vituperio.

Sciendum est, Angelos, utpote ratione præditos, liberi arbitrii esse, ac qua ratione creati sunt, mutationi quoque obnoxios esse. Idque liquido monstravit Diabolus, qui, cum a Creatore bonus conditus esset, libera potestate mali inventor exstitit, virtutesque insuper illæ, quæ una cum ipso a Deo defecerunt, puta dæmones, cum reliqua Angelorum agmina in bono persistenterint.

De iis quæ in nostra potestate posita non sunt.

CAP. XXVIII.

Eorum autem, quæ in nostro arbitrio
mi-

minime sita sunt, alia ex iis quæ arbitrii nostri sunt, originem seu causam habent, quales sunt actionum nostrarum retributiones, tum in præsentibus, tum in futuro ævo: alia vero omnia ex Dei voluntate pendent. Etenim rerum omnium ortus a Deo est; at corruptio ob nostram malitiam ad nostram simul & utilitatem invecata fuit. † *Deus quippe mortem non fecit, nec delectatur in perditione viventium: quin potius per hominem, id est per Adami transgressionem, mors, & reliqua item supplicia inflicta sunt. Cætera autem omnia in Deum referri debent. Nam & ortus noster ad creatricem ejus potentiam spectat; incolumitas, ad conservatricem; gubernatio & salus, ad virtutem omnibus providendi; ipsa denique sempiternorum ipsa bonorum possessio, quæ illos manet, qui id quod naturæ consentaneum est, (cujus nempe causa conditi sumus) factum rectumque custodierint, ipsius bonitati adscribenda est. Quoniam vero nonnulli Providentiam negant, age nunc de ea differamus paucis.*

De Providentia . CAP. XXIX.

Providentia itaque est procuratio, qua Deus fungitur erga res quæ sunt. Accursus: providentia est voluntas Dei, § per quam res omnes convenienti ratione reguntur. Si autem Dei voluntas providentia est, omnia proculdubio quæ providentia fiunt, pulcherrime, diversissimeque fieri necesse est, atque ita ut meliori modo profus existere non possint. Eundem enim, & rerum effectorem, & provisorum esse oportet: quia non convenit, † nec consentaneum est, alterum rerum opificem esse, alterum qui his prospiciat. Sic quippe in imbecillitate uterque omnino versaretur: ille nimirum efficiendi, hic procurandi. Quocirca Deus est, & qui procreavit, & qui procurat: ejusque procreandi, & conservandi, & providendi potentia nihil aliud est, nisi bona ipsius voluntas. * *Omnia enim quæcumque voluit Dominus fecit in celo & in terra: ¶ nec voluntati ejus resistat, ullus est*

§ *Nemes. c. 43.* † *Nemes. c. 42.*

* *Psal. 134. v. 6.* ¶ *Rom. 6. v. 19.*

est. Fieri omnia voluit, & facta sunt. Vult mundum consistere, & consistit, ac quidquid vult, efficitur.

Quod autem Deus rebus provideat, § idque perquam præclare ad hunc modum rectissime quispiam expenderit. Solus Deus natura bonus & sapiens est: qua igitur bonus, providet (neque enim bonus fuerit, qui non provideat. Nam & homines & bruta filiis suis naturali affectu prospiciunt; ac vituperatur, qui non prospicit) qua vero sapiens, optime res procurat.

Quamobrem hæc attente considerantes, omnia nos admirari oportet, omnia laudare, omnia citra curiosam inquisitionem comprobare, quamlibet plerisque iniqua videantur; eo quod videlicet, Dei providentia nec cognosci, nec comprehendi possit, quin cogitationes & actiones nostræ, futura quoque, ipsi soli nota sint. Omnia porro cum dico, de illis loquor quæ in nostra potestate non consistunt: nam quæ potestatis nostræ sunt, non providentiæ, sed libero arbitrio debent adscribi.

M 5 .

Enim

§ *Nemes. c. 44.*

Enim vero quæ providentiæ subsunt, partim ex beneplacito Dei fiunt, partim ex permissione. Beneplacito fiunt ea omnia, quæ citra controversiam bona sunt: permissionis vero multæ species sunt. † Sæpe etenim justum hominem in calamitates finit incidere, ut latentem in eo virtutem aliis prodat; uti Job accidit. § Nonnunquam aliquid iniqui fieri permittit, ut per eam actionem, quæ iniquitatis speciem habet, magnum aliquid & mirandum patretur: sic per crucem hominibus salutem procuravit. Quin alio quoque modo virum pium gravibus incommodis affici paritur; ne a recta conscientia excidat, vel ob potestatem gratiamque divinitus sibi concessam in superbiam prolabatur: ¶ velut in Paulo contigit.

Quin ad alios erudiendos aliquantum quispiam deseritur, ut alii calamitosum ipsius statum intuentes, documentum inde capiant: “ quemadmodum in Lazaro & divite. Sic enim natura comparati sumus, ut, cum aliquos afflictos cernimus, animam

† *Nemes.* c. 44. § *Job.* 1. v. 12. ¶ 2. *Cor.* 12. v. 7. “ *Luc.* 16. v. 19.

num ipsi contrahamus. Ad alterius etiam gloriam, & non ob sua vel parentum delicta aliquis describitur: * ut ille cæcus a nativitate, ad gloriam Filii hominis. Sinitur insuper quispiam ad æmulationis studium in aliorum animis excitandum, grave aliquid perpeti; quo nimirum aucta ejus, qui perpeffus est, gloria, alacriter alii adversa perferant, futuræ gloriæ spe, & futurorum bonorum desiderio adducti; ut in Martyribus evenit. Sinitur denique aliquis in obscœnum facinus interdum proruere, ut hac ratione gravius aliquod vitium depellatur. Exempli grtia: fit aliquis, cui virtutes suæ & recte facta animos attollant: sinit hunc Deus in fornicationem incidere, ut per hujusmodi lapsum imbecillitatem suam agnoscens, deprimatur, accedensque confiteatur Domino.

Illud autem nosse oportet, rerum agendarum electionem quidem in nobis sitam esse, probarum vero actionum finem Dei auxilio adscribendum, secundum præscientiam suam opem justè ferentis

* *Joan. 7. v. 3.*

tis illis, † qui recta conscientia bonum amplectuntur: malorum contra Dei derelictioni, malum hominem secundum præscientiam suam juste deserentis.

Desertionis porro duæ species sunt. Est enim desertio ex certa dispensatione, quæ ad eruditionem nostram vergit. Est rursus alia ex omnimoda reprobatione proficiscens. Quæ certa dispensatione fit, ea est, quæ ad ejus qui patitur, emendationem, salutemque, & gloriam, aut etiam ad alios æmulationis studio excitandos, aut denique ad gloriam Dei confert. Omnimoda autem desertio accidit, cum, nullo remedii genere prætermisso a Deo, stupidus tamen & incuratus propria animi destinatione remanet homo, vel, ut melius loquar, insanabilis; § tuncque extremo exitio traditur, veluti Judas. Propitius sit nobis Deus, & ab ejusmodi nos desertione custodiat.

Sciendum autem est, complures esse divinæ providentiæ modos, qui nec verbis

† *Nemes. c. 37. 40. De his vid. p. 199. ann. 2. § Math. 26. v. 27.*

explicari, nec mente comprehendi possunt.

Ne illud quidem ignorandum, omnes rerum acerbarum impetus, ad salutem eorum qui cum gratiarum actione ipsos excipiunt inveni, ingentemque ipsis utilitatem afferre.

Hoc itidem nosse oportet, Deum primaria & antecedente voluntate velle omnes salvos esse, & regni sui compotes fieri. § Non enim nos ut puniret, condidit; sed quia bonus est, ad hoc ut bonitatis suæ participes essemus. Peccantes porro puniri vult, quia justus est.

Itaque prima illa voluntas, antecedens dicitur & beneplacitum, cujus ipse causa fit: secunda autem, consequens voluntas & permissio, ex nostra causa ortum habens; eaque duplex: altera dispensatione quadam fit & ad salutem erudit; altera a reprobatione proficiscitur, ad absolutam, ut diximus, poenam pertinens. Atque hæc in illis quæ in nostra potestate non sunt.

Eorum vero quæ in nobis sita sunt, bona

§ 1. *Tim. 2. v. 4.*

na quidem primario Deus vult, & secundum beneplacitum; mala autem quæ revera mala sunt, neque primario, neque consequenter vult, sed libero arbitrio permittit. Nam quod vi efficitur, nec rationi convenit, nec virtutis nomen obtinere potest. Deus creatis omnibus providet, & per omnia creata, ut & ipsa plerumque dæmonum opera (§ velut in Job, & porcis liqueæ) beneficiis afficiat & erudiat.

Math. 8. v. 10.

De Præscientia & prædestinatione. CAP. XXX.

Illud scire interest, Deum omnia quidem præscire, sed non omnia præfinire. Præscit enim ea quæ in nostrapoteestate sunt: § at non item ea præfinit. Nec etiam malitiam patrari vult; nec rursus virtuti vim affert. Quocirca divina justitia cum præscientia conjuncta præfinitionem efficit. Deus porro ea quæ nostri arbitrii non sunt, pro sua præscientia præfinit. Etenim juxta ipsam,

omnia
 § *Christ. hom. 12. in epist. ad Ep. Ad. S. Max.*

omnia jam pro eo atque bonitatem & justitiam suam decet, ante definiivit.

Illud quoque sciendum, virtutem naturæ nostræ divinitus inditam esse, Deumque ipsum omnis boni fontem & auctorem esse; † ut citra ipsius opem & auxilium bonum velle nec facere possimus: cœterum nobis liberum esse in virtute perstare, Deumque ad eam vocantem sequi, vel a virtute abscedere, h. e. in vitio hæerere, ac diabolum, qui nulla vi injecta ad illud nos vocat, ducem sequi. Neque enim vitium aliud quidquam est, nisi recessus a bono, veluti tenebræ, recessus a luce. Ac proinde in statu naturæ consentaneo manentes, in virtute sumus: ab eo autem statu, hoc est a virtute deflectentes, in id quod naturæ repugnat, vitiumque labimur.

Pœnitentia est ab eo quod naturæ adversatur, ad id quod ipsi conveniens est, atque a diabolo ad Deum, per piæ vitæ studium, laboresque regressio.

Hunc itaque hominem summus ille opifex masculum condidit, divinam ei gratiam

† *Inf. lib. 3. c. 14.*

tiam suam impertiens, seque per eam ipsi communicans: quo factum est, ut in morem Prophetæ, animantibus, veluti mancipiis sibi datis, herili quadam auctoritate, nomina imposuerit. Nam cum ad imaginem Dei conditus esset, ut ratione, intelligentia, & arbitrii libertate polleret, merito proinde ipsi rerum omnium terrenarum principatus a communi omnium opifice & Domino conceditus est:

Quoniam autem Deus præscientia suam noverat, fore, ut ille impositam sibi legem violaret, atque in corruptionem laberetur, idcirco foeminam ipsi similem, adjutricemque ex ipso procreavit: adjutricem, inquam, ad genus humanum per generationem ex successione conservaretur. Etenim prima formatio factura dicitur, non generatio. Factura enim est prima ea, quæ Deo auctore existit, hominis formatio. Generatio autem, successio est, qua ob mortis sententiam alii ex aliis propagamur.

§ Hunc porro Deus in paradiso tam spiritali, quam corporeo collocarat siquidem in
cor-

corporeo, qui in terra erat, quantum ad corpus degens, spiritaliter cum Angelis versabatur, divinas cogitationes excolens, quibus alebatur: nudus ob simplicitatem, vitamque minime fucatam, atque ad solum creatorem per res ab eo conditas astringens, ipsius contemplationis voluptate jucundissime fruebatur.

Quoniam itaque Deus eum, quantum ad naturam ita exornaverat, ut libera voluntate præditus esset, hanc ei legem saucit, ne de scientiæ ligno gustaret. De quo quidem ligno in capite de Paradiso pro modulo nostro satis diximus. Hoc porro mandatum ei præscribendo pollicitus est fore, ut si animæ dignitatem ita custodisset, ut victoriam rationi conciliaret, & agnito creatore: præceptum ejus observaret, æterna beatitudine frueretur, morteque superior evadens, in omne ævum viveret: sin autem honorem suum minus intelligens, * ac judgmentis insipientibus comparatus, excusso conditoris jugo, sanctissimoque ipsius edicto neglecto, animum corpori subderet,

N

cor-

* *Psal.* 48. v. 13.

corporisque voluptates potiores haberet, morti & corruptioni fieret obnoxius, miseramque vitam trahens, laborandi necessitati subjiceretur. † Neque enim illi tentato nondum, nec explorato immortalitatem adipisci concedat, ne in superbiam, inque diaboli judicium incideret. Nam immortalitas, qua ille præditus erat, effecit, ut postquam libera voluntate lapsus est, immutabilem deinceps, & pœnitentiæ expertem in malo firmitatem habuerit; quemadmodum rursus Angeli post voluntariam virtutis electione in divina gratia in bono ita fixi stabilitique sunt, ut ab eo nullatenus jam dimoveri queant.

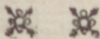
Opus erat igitur ut homo primum exploraretur, quia vir non probatus, nec tentatus, § nullius pretii est; suoque experimento per præcepti observationem perfectus evadens, sic demum pro virtutis præmio immortalitatem consequeretur. Nam cum Deum inter, materiamque media quadam ratione constitutus esset, ita comparatus erat, ut, si quidem mandato paruisset, re-

lieta

† 2. *Tim.* 3. v. 6. § *Eccel.* 34. v. 11.

libra naturali sua erga res creatas necessitudine, Deo arctissima affectione copulatus, immobilem in bono firmitatem accepturus esset: sin autem, divina lege violata, in res materiæ immerfas prolapsus, mentem a Deo auctore suo abstraxisset, corruptionem sibi accerferet, factusque pro impassibili passibilis, & pro immortali mortalis, coniugio fluxaque generatione opus haberet, quo fieret, ut ob vitæ desiderium, delectabilia quidem, velut eam tuentia amplexaretur, eos vero qui hæc sibi eripere studerent, pertinaci odio haberet; atque ita desiderium a Deo ad materiam, & iram ab eo qui salutis nostræ hostis est, ad congeneres suos transferret. Vitus itaque homo est invidentia diaboli, qui, quo livore atque erga bonum odio percitus erat, nos supernis bonis frui non ferebat; cum ipse ad ima propter superbiam corruisset. Quapropter iniecta spe divinitatis, miserum Adamum mendax illexit, subvectumque ad arrogantia suæ cacumen, in eandem ruinæ voraginem deturbavit.

N 2

LIBER TERTIUS.

De divina dispensatione, nostrique solitudine, & de nostra salute. CAP. I.

HOC itaque Dæmonis malorum auctoris assultu deceptum hominem, violatiquè conditoris præcepti reum, & gratia nudatum, † qui exuta qua pollebat apud Deum fiducia, erumnosæ vitæ asperitate, § quam folia ficus significant, obvolutus fuerat, & mortalitatis carnisque crassitie coopertus, ut mortuarum pellium vestitu designatum fuit: qui demum justo Dei iudicio e paradiso exterminatus, inflictâ morte corruptioni factus fuerat obnoxius, hunc nequaquam aspernatus est, misericors ille, qui ei, tum ut esset, tum ut bene esse largitus erat: verum cum multis ante modis castigatum ad meliorem frugem vocasset; ¶ per gemitum scilicet, † & tremorem, ¶ per aquarum illuviem, ac totius ferme gene-

† *Greg. Naz. or. 38. & 12. § Gen. 3. v.*

7. ¶ *Gen. 4. v. 14. † Gen. 6. v. 13.*

¶ *Gen. 11. v. 7.*

neris humani interitum, § per linguarum confusionem ac divisionem, per Angelorum præfecturam, per civitatum conflagationem, per typicos apparentis Dei prospectus, per bella, victorias, clades, signa, & portenta, variasque virtutes, per legem & Prophetas; per quæ omnia id agebatur, ut peccato, quod varie serpendo, hominem mancipaverat, nullumque non mali genus mundo invexerat, † e medio sublato, homini ad beatam vitam reditus pateret: quoniam mors per peccatum introierat in mundum, feræ cujusdam instar immanisque bellæ, hominis vitam infestans, oportebat vero eum, qui Redemptoris munere fueraturus erat, a peccato prorsus alienum esse, nec peccati causa obnoxium morti; insuper roborari instaurarique naturam, & opere ipso erudiri, edoceri que virtutis viam, quæ eum ab interitu revocando, ad æternam vitam duceret, sic itaque tandem ingens suæ erga ipsum benevolentia pelagus ostendit. Ipse enim Conditor ac Dominus pro-

fi-
§ *Gen.* 18. v. 2. & 19. v. 14. † *Sap.* 2
v. 24.

figmento suo luctam suscipit, ipsoque magistram agit opere. Ac quoniam hostis ipse divinitatis hominem pellexerat, ipse vicissim objecta carne velut esca capitur: simulque divinæ, cum bonitatis & sapientiæ, tum justitiæ & potentie specimen editur. Nam bonitas quidem hinc elucet, quod figmenti sui imbecillitatem non despexit, sed lapsi vicem doluit, † eique manus porrexit: justitia item, quod victo homine, non per alium tyranno victoriam extorquet, nec vi hominem a morte eripit; sed quem mors olim propter peccatum servituti suæ addixerat, hunc bonus ille justusque victorem rursus fecit; quodque nulla arte fieri posse videbatur, simile similis opera liberavit: sapientia denique, quod rei perquam difficili congruentissimum exitum invenit. * Etenim Dei ac Patris benevolentia, unigenitus Filius ac Deus, qui in Dei & Patris sinu erat; ille, inquam, ejusdem ac Pater sanctusque Spiritus substantiæ; ille omni ævo antiquior, ille principio carens.

† Greg. Nyss. orat. Catech. c. 20. & seqq.

* Joan. 1. v. 18.

† quique in principio erat, & apud Deum & Patrem, ac Deus erat; ille demum, qui in forma Dei erat, inclinans cœlos descendit: hoc est sublimitatem suam, in quam nulla cadat abjectio, nulla depressione deprimens, in servorum suorum usum se inclinat, ejusmodi plane inclinatione, quæ nec verbis exprimi, nec mente comprehendiqueat (id enim descensus vocabulo significatur) quique Deus perfectus erat, ¶ perfectus homo fit, novorum omnium maxime novum, imo quod unum sub sole novum est, infinitamque Dei potentiam declarat. Quid enim majus, quam Deum hominem fieri? Quocirca Verbum caro absque ulla mutatione de Spiritu sancto, * & sancta Maria semper virgine Deique Genitrice factum est: Deique & hominum mediator existit, solus ille in homines benignissimus, non ex voluntate, aut concupiscentia, aut congressu viri, aut generatione cum voluptate conjuncta, in intermerato virginis utero conceptus, sed de

N 4

Spi-

† *Phil. 2. v. 6.* ¶ *Eccl. 1: v. 10*

* *Alban. de salut. adv. Christi.*

Spiritu facto ac prima illa Adami productione, fitque Patri obediens, ut per id quod simile nobis ex nobis assumfit, inobedientiæ nostræ medicinam, nobisque obedientiæ, sine qua obtineri salus non potest, exemplar sese præbeat.

*Quomodo conceptum sit Verbum, & de divinitate
ejus incarnatione. CAP. II.*

Missus est enim Angelus Domini ad sanctam Mariam virginem, ex Davidico genere oriundam. (*Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster, ex qua Tribu nullus altari præsto fuit*). Quemadmodum Divinus Apostolus tradidit; de qua re accuratius postea differemus. Cui etiam lætum ferens nuntium dixit: ¶ *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quæ cum audisset, turbata est in sermone; aitque Angelus ei. * *Ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Dominum; pariesque filium, & vocabis nomen ejus, Jesum.* Ipse enim
sal-

¶ *Luc. 1. v. 26.* † *Hebr. 7. v. 14.*

* *Math. 1. v. 21.*

salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Unde etiam Jesus, salvatorem, sonat. Hæc porro cum anxie quæreret, Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco? rursus his eam verbis allocutus est Angelus: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Actam ipsa ad eum: Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.

Quocirca ubi primum sancta Virgo assensa est, in eam juxta Domini sermonem, † cujus nuntius Angelus fuerat. Spiritus sanctus supervenit, qui purgavit eam, vimque ei, tum ad suscipiendam Verbi Deitatem, tum ad gignendum suppediavit. Tunc porro in eam obumbravit subsistens vere Dei Altissimi sapientia & virtus; Dei Filius, inquam, ille consubstantialis Patri, divini seminis instar, exque castis purissimisque illius sanguinibus carnem anima rationali & intelligente animatam, consperisionis

N 5

scili-

† *Greg. Naz. orat. 28. & 32. § Basil. in Christ. Nativ.*

scilicet nostræ primitias, ipse sibi compegit non id quidem seminali procreatione, sed conditoris more, per Spiritum sanctum; non ut paulatim per additamenta figura corporis absolveretur, sed uno eodemque momento perficeretur ab ipso Dei Verbo, quod carni factum fuit hypostasis & persona. Neque enim Verbum carni in propria persona jam seorsim exstanti, unitum est; sed in sanctæ Virginis utero, nulla circumscriptione in sua ipse persona immorans, ex castis ipsius perpetuæ Virginis sanguinibus, carnem anima rationali & intelligente præditam substare fecit, humanæ conspersions primitias assumens, Verbum ipsum carni factum hypostasis. § Quamobrem simul atque caro exstitit, simul quoque Dei Verbi exstitit caro, ¶ simul caro animata, rationis particeps & intelligentiæ. Quo fit, ut non hominem Deitate donatum, sed Deum hominem factum dicamus. Nam cum natura Deus perfectus

es

* *Cyrill. Apolog. 5. & 8. Anathem. § Id epist. ad Monach. To. 6. p. 13. ¶ Procl. ep. 2. ad Arm.*

esset, idem ipse natura perfectus homo fuit: & quidem ita ut, nec mutatus natura fuerit, nec imaginariam incarnationis speciem objecerit; sed carni, quam ex sancta Virgine accepit, anima rationali intelligenteque animatæ, inque ipso existentiam natæ, personali modo absque confusione, aut mutatione, aut divisione unitus sit; quin nec Deitatis suæ naturam in carnis suæ substantiam, nec rursus carnis suæ substantiam in Deitatis naturam converterit, nec denique ex divina sua natura, & humana quam assumpsit, naturam unam compositam effecerit.

De duabus naturis, adversus Monophysitas.

CAP. III.

E Nimvero sine conversione ac mutatione unitæ mutuo naturæ sunt, sic videlicet ut nec a sua simplicitate, divina natura desciverit; nec rursus humana, aut in Deitatis naturam conversa, aut in nihilum reducta, aut denique una ex duabus naturis composita natura effecta sit. Siquidem
com-

composita natura, cum neutra illarum naturarum, ex quibus conflata est, consubstantialis esse potest; ut quæ ex aliis aliud facta sit. Exempli gratia: corpus, quod ex quatuor elementis constat, nec ejusdem esse cum igne substantiæ dicitur, nec ignis appellatur, nec aer vocatur, nec aqua, nec terra, nec eandem cum ullo horum substantiam habet. † Quocirca, si post unionem Christus, ut hæreticis placet, unius compositæ naturæ existit, ex simplici natura incompositam versus est. Ita nec Patri, cujus simplex natura est, consubstantialis erit, nec matri, quippe quæ ex deitate & humanitate composita non est; nec item in deitate & humanitate erit, nec Deus nuncupabitur, nec homo, sed Christus duntaxat: erique Christi vocabulum, non personæ ipsius nomen, sed unius, ut illi censent, naturæ.

§ Nos vero Christum haudquaquam unius compositæ naturæ esse prædicamus, neque ex alis aliud, quemadmodum ex anima &

cor-
† Max. ep. ad Joann. enbit. p. 279. § *Id.*
ibid. p. 286.

corpore hominem, aut ex quatuor elementis, corpus, verum ex diversis eadem. Siquidem ex deitate & humanitate eundem Deum perfectum, & hominem perfectum, & esse, & dici, atque ex duabus, & in duabus naturis esse confitemur. Christi porro vocabulum personæ esse dicimus, quod non unimode dicitur, sed duplicem naturam significat. Ipse siquidem seipsum unxit, corpus videlicet suum divinitate sua uniendo, tanquam Deus, unctus autem, ut homo; quandoquidem ipse, & hoc, & illud est. Unctio porro humanitatis est divinitas. † Enimvero si Christus una tantum composita natura præditus, Patri consubstantialis est, erit & Pater compositus, & carni consubstantialis; quod dictu absurdum est, & omni impietate plenum.

Ad hæc, quoniam pacto una eademque natura substantialium differentiarum mutuo pugnantium capax erit? Qui enim fieri potest, ut eadem natura simul, & creata sit, & increata; mortalis, & immortalis; circumscripta, & incircumscripta?

Quod

† *Eulog. ap. Max. To. 2. p. 145.*

Quod si etiam Christum naturæ unius esse dicentes, simplicem hanc esse asserant, aut nudum illum Deum confitebuntur, proque incarnatione meram speciem inducent, aut certe veluti Nestorius, hominem purum. Ubinam ergo illud erit, *in Deitate perfectam, & in humanitate perfectum?* Ecquando Christum duarum esse naturarum dicent, quem post unionem unius tantummodo compositæ naturæ esse pronuntiant? Nam quod unius ante unionem fuerit, cuius profecto perspicuum est.

Verum hoc demum est quod est quod hæreticis errandi causa est, quod naturam & hypostasim esse idem statuunt. Etsi vero unam hominum esse naturam dicimus, § at non anima & corpore spectatis; cum fieri non possit, * ut corpus & animam simul comparando unius ea esse naturæ affirmemus: sed quia plurimæ hominum hypostases & personæ sunt, eandem omnes rationem naturæ recipiunt. Omnes quippe corpore & anima constant, omnesque, cum

§ Anast. Sinaita in ὁδῶν, c. 9. * Leontius contra Nest. & Eut.

animæ naturam participant, tum corporis substantiam habent, communemque speciem. Quo fit ut plurimarum diversarumque personarum unam naturam dicamus, cum videlicet singulæ personæ duplicem naturam habeant, & in duabus naturis, corporis scilicet & animæ, existare censeantur.

§ At vero in Domino nostro Jesu Christo non potest accipi communis species. † Neque enim fuit, nec est, nec unquam erit alius Christus ex Deitate & humanitate, inque Deitate & humanitate idem perfectus Deus, & perfectus homo. Hinc fit, ut in Domino nostro Jesu Christo natura una dicenda non sit, ut eodem modo de Christo qui ex Deitate & humanitate compositus est, loquamur, veluti de individuo quod corpore & anima constat. Illic siquidem individuum est; at Christus nequaquam est individuum: neque enim Christitatis, ut ita dicam, speciem ejusmodi habet, de qua prædicetur. Ac proinde ex duabus naturis perfectis, h. e. divina & humana, unio-

§ *Leontius cont. Sev. & Eutych. † Max. loc. cit. p. 277.*

unionem esse factam dicimus, non ad modum conspersionis, nec per confusionem, vel commixtionem, aut temperationem, quemadmodum ille numinis ira immissus Dioscorus, Eutyches item, & Severus, quique impiæ eorum classis sunt, asseruerunt: nec personalem, aut secundum relationem, aut in ratione dignitatis, aut in una voluuntatis conspiratione, aut honoris aut nominis æqualitate, aut eadem ac promiscua nuncupatione, aut benevolentia positam, ut Deo invisus Nestorius, Diodorusque, & Mopsuestiensis Theodorus, cum diabolica sua caterva censuerunt: sed per compositionem, hoc est, secundum hypostasim, sine ulla conversione, nec confusione, nec mutatione, nec divisione, nec distantia, § inque duabus perfectis naturis unam Filii Dei & incarnati personam confitemur; unam dicentes divinitatis ipsius & humanitatis hypostasim, duas autem positionem naturas in ipso incolumes servari confitentes: non ita tamen ut utramque harum seorsim ponamus, verum in una

com-

§ *Procl. ep. 2. ad Arm.*

Composita persona inter se copulatas. Substantiali enim esse hanc unionem dicimus, hoc est, veram & non imaginariam. † Substantiali autem, non quod duæ naturæ unam compositam naturam effecerint; * sed quod in unam Filii Dei compositam hypostasim inter se unitæ sint. Quinimo substantiali earum differentiam integram & incolumem servari statuimus. Nam creatum mansit quod creatum est, & increatum, quod increatum; quod mortale est, mortale permansit, & immortale quod immortale; circumscriptum, quod circumscriptum; incircumscriptum, quod incircumscriptum; visibile, quod visibile; & invisibile, quod invisibile: § unum quidem horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis.

Verbum porro, quia ipsius sunt, quæ sanctæ ejus carnis sunt, ea quæ humanitati conveniunt, sibi vendicat, & vicissim carni, quæ sua sunt, impertit; illo nimirum alternæ communicationis modo, ob mutuum inter se partium commutationem, unio-

O

nem

† *Greg. Naz. hom. 4. Videbis ad c. 65. Diale. § Leo papa epist. 10. c. 4.*

unionemve hypostaticam, & quia unus idemque erat, qui & divina & humana, *in utraque forma cum alterius communione ageret*. § Eo porro nomine Dominus ipse gloriæ crucifixus dicitur, quamvis alioqui divina ipsius natura minime passa sit: ¶ & rursus, Filius hominis ante passionem in cœlo esse dictus est, veluti Dominus ipse asseruit. Erat enim ille idem Dominus gloriæ, qui etiam natura & vere Filius hominis, h. e. homo existebat. Atqui ipsius tum miracula, tum supplicia esse agnoscimus, etsi ratione alterius naturæ miracula edebat, & alterius ratione idem ipse supplicia perferebat. Scimus enim, ut unam ipsius hypostasim, ita substantialem harum differentiam incolumem servari. Quo autem pacto salva erit differentia, non servatis illis quæ mutuo discrepant. Differentia siquidem est earum rerum quæ diversæ sunt. Qua igitur ratione Christi naturæ inter se differunt, hoc est essentiæ ratione, hac cum extremis conjungi dicimus, puta quantum

* *Leo ibid.* § *Cor. 2. v. 8.* ¶ *Joan. 5. v. 13.*

ad Deitatem quidem attinet, cum Patre & Spiritu sancto, quantum vero ad humanitatem, cum matre, & nobis. Idem quippe quoad divinitatem Patri & Spiritui sancto consubstantialis est; quoad vero humanitatem, tum matri, tum cæteris hominibus. Qua ratione vero ejus naturæ mutuo copulantur, eum, tum a Patre & Spiritu sancto, tum a matre & reliquis hominibus differre dicimus. Ipsius enim naturæ per hypostasim copulantur, ut quæ unam compositam hypostasim habeant, cujus ratione tum a Patre & Spiritu sancto, tum a matre & nobis differt.

De modo mutua communicationis proprietatum. CAP. IV.

QUOD porro aliud sit substantia, & aliud hypostasis, multoties a nobis dictum est: quodque, substantia sive essentia, communem speciem, ejusdemque speciei personas complectentem significet, ut Deus, homo; persona autem ac hypostasis individuum denotet, puta Patrem, Filium, & Spi-

Spiritum sanctum, Petrum, Paulum. Quamobrem observandum est, quod divinitatis & humanitatis nomen, substantias sive naturas significat: at nomen Deus ac hominum de natura usurpatur, ut cum dicimus Deus est substantia incomprehensa, &, unus est Deus; tum etiam de personis, quatenus illud quod particularius est, ejus nomen suscipit quod est generalius, ut cum Scriptura dicit: † *Propterea unxit te Deus, Deus tuus.* Vides enim hic Patrem & Filium designari. Et rursus cum ait: § *Homo quidam erat in terra Ausitide:* solum enim Job indicare voluit.

Ergo in Domino nostro Jesu Christo, quoniam duas quidem naturas, at unam duntaxat personam ex utraque compositam agnoscimus, cum naturas consideramus, divinitatem & humanitatem appellamus; cum vero personam ex naturis compositam, interdum ab utroque Christum nominamus, Deumque simul & hominem, & Deum incarnatum; interdum rursus ab una parte Deum solum, & Dei Filium, hominemque

† *Psal. 44. v. 8.* § *Job. 1. v. 1.*

que solum, atque hominis filium; ac rursus aliquando, a sublimibus duntaxat, aliquando item ab humilibus tantum. † Unus enim est, qui & hoc & illud peræque est, quorum alterum ex Patre nullius causa semper existit, alterum autem postea pro sua erga homines benevolentia factus est.

Divinitatem itaque nominantes, ea quæ humanitati propria sunt, ipsi minime assignamus. Non enim passibilem aut creatam Deitatem dicimus. Nec rursus carnî, sive humanitati, ea tribuimus quæ Deitati proprie conveniunt. Neque enim carnem, sive humanitatem, increatam dicimus. At vero cum de persona sermo est, sive ad utraque parte simul, sive ab altera tantum eam appellemus, utriusque naturæ proprietates ipsi imponimus. Etenim Christus (quæ vox utrumque complectitur) & Deus & homo dicitur, & creatus & increatus, & passibilis & impassibilis. Cum jam ab una parte Filius Dei, & Deus nuncupatur, conjunctæ ac una subsistentis naturæ, hoc est carnis, proprietates recipit, ut & Deus passibilis nominetur, & Dominus gloriæ crucifixus dicatur: non qua
Deus

Deus est, sed qua idem ipse simul est homo. Eodemque modo, cum homo & filius hominis appellatur, divinæ essentiæ proprietates & ornamenta suscipit. Puer enim omni ævo antiquior dicitur, & homo initii expers: non id quidem qua ratione puer & homo est, sed qua Deus seculis anterior cum esset, ad extremum factus est puer. Atque hic est jam alternæ communicationis modus, dum unaquæque natura, ea quæ sibi propria sunt; alteri communicat, propterea quod eadem est hypostasis, & obmutuam earum inmeationem. Qua ratione de Christo dicere nobis licet: † *Hic Deus noster in terra visus est, & cum hominibus conversatus est.* Et, hic homo increatus est, & impassibilis, & incircumscriptus.

§ Bar. 3. v. 38.

De numero naturarum. CAP. V.

Coeterum, veluti unam in Divinitate naturam confitemur, tres autem personas vere existentes dicimus; atque ea qui-
dent

† *Leont. in resp. ad argum. Sever.*

dem omnia quæ naturalia essentialiaque sunt, esse simplicia pronunciamus, personarum vero discrimen in solis tribus proprietatibus, scilicet quod unus sine causa sit & Pater, alter a causa & Filius, alter item a causa & procedens, esse positum agnoscimus, ut ab invicem nec excedere, nec disjungi queant; quinimo inter se unitæ sint, aliæque alias citra confusionem pervadant: ut, inquam, eas quidem nulla confusione unitas, quoniam tres sunt, tametsi unitæ; verum & absque sejunctione discretas, (quoniam enim quælibet illarum per se subsistit, sive perfecta hypostasis est, suamque proprietatem, hoc est existentiam modum disparem habet; at essentiam tamen, naturaliumque proprietatum ratione conjunguntur, & eo quod a persona Patris non dividuntur, nec excedunt, idcirco Deus unus, & sunt, & dicuntur) consimili modo in divina & arcana, omnemque mentis aciem & captum exsuperante Dei Verbi & Domini nostri Jesu Christi, unius sanctæ Trinitatis hypostasis incarnatione, duas quidem

dem naturas, divinam scilicet & humanam, una coivisse, & secundum hypostasim unitas esse confitemur, ut una hypostasis & persona ex naturis duabus composita facta fuerit. Integras porro, etiam post unionem, naturas ambas in una composita persona, hoc est in uno Christo, servari dicimus, easque vere esse cum naturalibus ipsarum proprietatibus: quia nimirum citra confusionem unitæ sunt, & rursus citra divisionem distinguuntur & numerantur.

† Et quemadmodum tres sanctæ Trinitatis personæ, § ita sine confusione unitæ sunt, ut tamen sine divisione distinguantur & numerentur; quia nempe numerus nec divisionem, nec disjunctionem, nec alienationem, nec sectionem in ipsis facit (unum quippe Deum, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum novimus) ita quoque Christi naturæ, quamvis invicem unitæ sint, cæterum nulla confusione; & quamlibet aliæ alias permeent, non tamen conversionem & transmutationem alterius in alteram

ad-
 † *Infr. cap. 7. § Basil. epist. 43. & lib. de Spir. sanct. cap. 17.*

admittunt. Utraque enim naturalem proprietatem suam immotam tuetur. Hinc quoque fit ut numerentur, nec tamen numerus divisionem inducat. Unus siquidem Christus est, tam in divinitate, quam in humanitate perfectus. Neque enim numeri ea natura est, ut divisionem aut unionem afferrat, sed quantitatem duntaxat earum rerum quæ in numerum cadunt, significat, sive illæ unitæ sint, sive divisæ: unitæ quidem, ut quod quinquaginta lapidibus hic paries constet; divisæ autem, ut quod quinquaginta lapides in campo jaceant: ac rursum unitæ, ut quod in carbone duæ naturæ sint, ignis nimirum & ligni; discretæ vero, quod alia ignis natura sit, alia ligni; alio nempe modo hæc copulante, & dividente, non autem numero. Quemadmodum igitur fieri nequit, ut tres divinitatis personas, tametsi inter se junctæ sunt, unam personam dicamus, ne alioqui personarum discrimen confundamus & e medio tollamus, ita nec fieri potest, ut duas Christi naturas secundum hypostasim unitas unam naturam dicamus, ne discrimen earum tol-

lamus & confundamus, atque ad nihilum redigamus.

Quod tota divina natura in una suarum personarum toti humana naturæ unita sit, & non pars parti. CAP. VI.

QUæ communia & universalia sunt, de particularibus sibi subjectis prædicantur. Commune porro quoddam est essentia, ut species; particulare, persona. Particulare, inquam, non quod naturæ partem quandam sibi vendicet, sed quia numero particulare est, ut individuum. Personæ siquidem non natura, sed numero inter se distingui dicuntur. Prædicatur itaque essentia de persona; quoniam in singulis speciei ejusdem personis perfecta est essentia. Quo fit ut personæ inter se non differant, ratione essentiæ, sed accidentium: quæ quidem sunt propriæ & certæ notæ quibus sigillatur hypostasis, non natura. Hypostasis enim definitur, essentia cum accidentibus. Quocirca hypostasis est illud quod habet id quod commune est cum propria

pria sua nota, & insuper ut per sese existat. Essentia quippe per se non subsistit, sed in personis consideratur. Idcirco cum una ex personis patitur; tota essentia, ratione cujus hypostasis hæc patitur, passiva quoque dicitur in una suarum hypostasium: ut tamen non sequatur, personas omnes, quæ ejusdem speciei sunt, una cum persona patiente pati.

Ad hunc itaque modum divinitatis naturam totam in quavis personarum suarum perfecte esse, totam in Patre, totam in Filio, totam in Spiritu sancto confitemur: ob idque & Pater perfectus Deus est, & Filius perfectus Deus, & Spiritus sanctus perfectus Deus. Consimili etiam ratione in incarnatione unius ex sanctæ Trinitatis personis Dei Verbi, totam & integram divinitatis naturam in una suarum personarum, cum tota natura humana unitam fuisse dicimus, ac non partem cum parte. Ait quippe divinus Apostolus: † *In ipsa inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* hoc est in ipsius carne; § & discipulus ejus discipulus Dionysius, ingenti divinarum rerum cognitione

† *Col. 2. v. 9.* § *Dion. de div. nom. c. 2.*

tionem insignis, eam totam in una suarum personarum nobiscum commercium habuisse ait. Nec propterea tamen eo adducemur, ut fateamur omnes sanctæ Trinitatis personas, sive tres, cum omnibus humanæ naturæ personis, secundum hypostasim unitas fuisse. Nam nec Pater, nec Spiritus sanctus ulla omnino ratione incarnationi Dei Verbi communicarunt, nisi benignissima voluntate. Verum toti humanæ naturæ totam Deitatis substantiam unitam fuisse asserimus. Neque enim Deus Verbum quidquam eorum, quæ cum nos initio rerum fingeret, § naturæ nostræ inseruit, non assumptum omisit: * sed omnia assumpsit, puta corpus & animam intelligentem rationabilemque, ¶ cum eorum proprietatibus. Animal enim, quod alterutrius est expertis, ne quidem homo est. Totum quippe me totus assumpsit, ac totus toti unitus est, ut toti salutem afferret. Nam alioqui non potuit sanari, quod assumptum non fuit.

Er-

§ Athan. de salut. adv. Christ. * Greg. Naz. ep. 1. ad Cled. & or. 1. ¶ Cyrill. in cop. 8. Joan.

Ergo Dei Verbum per intermediam mentem carni unitum est, § interjectam scilicet inter Dei puritatem & carnis crassitiam. † Mens etenim corporis & animæ principatum gerit, quin ipsa pars est animæ purissima: ac mentis quoque principatum tenet Deus; cæterum Christi mens, ubi a præstantiori finitur, principatus sui præbet argumenta. Verum superatur, obsequiturque illi quod præstantius est, ea agens, quæ divina voluntas concedit ut agat.

Porro mens unitæ sibi secundum hypostasim Deitatis sedes, facta est, velut nimirum & caro, non contubernalis, * quemadmodum impie fingitur ab hæreticis, cum ajunt, unus modius non capit duos, de rebus a materia remotis ad instar corporum judicantes. Quoniam autem pacto Christus dicatur Deus perfectus, & homo perfectus, patrique & nobis consubstantialis, si divinæ Patruæ pars, humanæ naturæ parti in eo unita est?

Dicimus autem naturam nostram a mortuis

§ *Greg. orat. 1. 33. & 51. † Inf. c. 18.*
* *Greg. ep. 1. ad Clel.*

tuis excitatam esse, & in cœlum ascendisse, atque ad Patris dexteram sedisse; † non quod omnes hominum personæ una resurrexerint, & ad dexteram Patris consederint, sed quod toti naturæ nostræ in Christi persona hoc contigerit. Ait enim divinus Apostolus: *§ conresuscitavit nos & consedere fecit in Christo.*

Quia hoc dicimus, unionem ex communibus essentiis esse factam. Omnis enim essentia personis, quæ sub ipsa continentur, communis est: nec inveniri possit ulla singularis, ac propria natura, sive essentia. Nam alioqui easdem personas simul ejusdem esse, ac diversæ essentiæ dicere oporteret, ac sanctam Trinitatem ratione Deitatis simul & consubstantialem esse, & disparis substantiæ. Ex quo perspicuum est, eandem naturam in quavis personarum considerari. Et cum, juxta beatos viros Athanasium & Cyrillum, Verbi naturam incarnatam esse pronuntiamus, divinitatem carnivinitam esse dicimus. Quam ob causam non possumus dicere, Verbi naturam passam esse.

† Athan. de salut. adv. § Eph. 2. v. 6.

esse. Non enim in eo divinitas passa est. At naturam humanam, personas hominum haudquaquam inveniendos, in Christo passam esse dicimus, itemque Christum in humana natura passum esse confitemur. Quamobrem, cum *Verbi naturam* dicimus, Verbum ipsum significamus. Verbum porro & substantiæ communitatem habet, & personæ proprietatem.

De una Dei Verbi composita persona.

CAP. VII.

DIvinam itaque Dei Verbi hypostasim dicimus ante omnia existere, extra tempus omne & sempiternæ, simplicem nec compositam, increatam, incorpoream, invisibilem, a contactu alienam, & incircumscripam, omnia habentem, quæ Pater habet, quia ejusdem cum eo substantiæ est, & sola generationis ratione & relatione a Patris hypostasi discreta; perfectam item, nec unquam a persona Patris sejunctam: cæterum in novissimis diebus Verbum, paterno sinu non relicto, sine circumscrip-
ptio-

ptione in sanctæ Virginis utero habitasse absque semine, & incomprehensa, qua ipse novit ratione, fecisseque, ut caro ex sancta Virgine assumpta, in sua seculis antiquiore hypostasi subsisteret.

Et tum quidem in omnibus & super omnia erat, cum in sanctæ Dei Genitricis utero agebat; at in eo specialius incarnationem operando. Incarnatus itaque est, assumens conspersionis nostræ primitias, carnem scilicet anima rationali & intelligente animatam, ita ut ipsa Verbi hypostasis, hypostasis etiam carnis facta fuerit, & Verbi persona, quæ ante simplex erat, composita evaserit: composita, inquam, ex duabus naturis perfectis, divinitate nimirum & humanitate; feratque certam illam discriminantemque divinæ Verbi filiationis proprietatem, qua a Patre & spiritu sancto secernitur, tum certas discriminantesque proprietates carnis, quibus a matre & reliquis hominibus discrepat: imo divinæ naturæ proprietates gerat, quarum ratione Patri & Spiritui sancto unitus est, itemque humanæ naturæ proprias notas, quarum ra-
tio

tionem & matri, & nobis unitus est. Quia etiam hoc nomine, tum a Patre & Spiritu, tum a matre & nobis differt, quod idem simul Deus & homo est. Hanc enim maxime peculiarem Christi personæ proprietatem esse agnoscimus.

Quocirca, etiam post humanitatem assumptam, unum Dei Filium ipsum confitemur, eundemque Filium hominis, unum Christum, unum Dominum, unum unigenitum Filium, ac Dei Verbum, Jesum Dominum nostrum, duplicem ipsius generationem venerantes; alteram ex Patre ante sæcula, causa omni, & tempore, & natura sublimiorem; alteram extremis temporibus, nostri causa, nostri instar, ac supra nos; nostri causa, inquam, ut nobis salutem afferret: nostri instar, quia homo ex muliere, ac consueto partus tempore editus est: supra nos denique, quia non ex femine, sed de Spiritu sancto, sanctaque Virgine Maria, quod quidem pariendi lege eminentius est. Non ut eum Deum prædicemus nostra nudum humanitate, aut rursus solum hominem, divinitate spoliatum

† aut denique alium & alium; sed unum eundemque Deum simul & hominem, Deum perfectum, & hominem perfectum, totum Deum, & totum hominem: totum Deum, una cum ipsius carne, & totum hominem, etiam adjuncta ipsius præcellissima Deitate. Porro cum Deum perfectum, & perfectum hominem dicimus, naturarum plenitudinem, ut nihil in eis desideretur; declaramus: cum vero totum Deum, & totum hominem, individuum personæ singularitatem ostendimus.

Quinimo unam Dei Verbi naturam incarnatam confitemur; per id quod *incarnatam* dicimus, carnis substantiam significantes, § secundum beatum Cyrillum. Ac proinde incarnatum est Verbum, nec tamen a natura sua materiæ experte non defecit; totumque incarnatum est, & totum incircumscriptum manet. Suscepto corpore minuitur, & contrahitur; divinitate vero

† *Exposit. fidei a Patrib. Nic. cont. Patri. Samos. 3. p. Conc. Ephes. § In commonit. ad Eulog. & Epist. 2. ad success. Sup. c. 6. & inf. cap. 11.*

circumscriptionem respuit. Neque enim ipsius caro una cum divinitate, quæ circumscribi nequit, Deus se porrigit & extendit.

Porro totus est perfectus Deus, at non in totum Deus (neque enim solum Deus, sed etiam homo) totusque item homo perfectus, verum non in totum homo. † Non enim duntaxat homo, sed etiam Deus. *Totum* quippe naturam declarat; *totus* autem personam: non secus atque *aliud* naturam indicat, *alius* personam.

Sciendum est autem, quod quamvis Domini nostri naturas se mutuo permeare dicamus, § attamen huiusmodi permeationem a natura divina fieri constat; quippe quæ pro libitu suo omnia pervadit, nihil ipsam pervadente. Quin suas quidem dotes carni impertit, cum ipsa interim impassibilis, & carnis affectionum exfors maneat. Cum enim sol multiplicis virtutis suæ nos participes faciat, ut tamen in rerum nostrarum partem minime veniat, quanto minus solis opifex & Dominus.

Ad eos qui sciscitantur : An ad continuum quantitatem , vel ad discretam Domini naturæ reducantur . CAP. VIII,

QUOD si quis de Domini naturis percontetur , ad continuum ne quantitatem , an ad discretam referantur , § sic respondebimus : Domini naturas , neque corpus unum esse , nec superficiem unam , neque lineam unam , neque tempus , neque locum , ut ad continuum quantitatem reducantur. Hæc enim sunt , quæ continue quanta censentur.

Sciendum porro est , ea in numerum cadere quæ inter se distinguuntur ; nec numerari ea posse inter quæ nulla distinctio est : sed quatenus distinguuntur , eatenus numerari . e . g . Petrus & Paulus , qua ratione uniti sunt , non numerantur ; nam , cum secundum essentiam copulentur , dici non possunt duæ naturæ : at vero , cum ratione personæ differant , duæ proinde personæ dicuntur . Ex quo patet , numerum iis convenire , quæ inter se differunt ; & quatenus differunt , quæ inter se differunt , hætenus

quo-

§ *Leontius de Sectis art. 3.*

quoque ea numerari.

Quocirca Domini naturæ, quantum ad personam attinet, absque confusione unitæ sunt; quantum autem ad differentie rationem, absque divisione distinguuntur. Ac quidem qua ratione unitæ sunt, minime numerantur (neque enim duas quantum ad personam dicimus esse Christi naturas) qua autem citra divisionem distinctæ sunt, numerantur. Duæ enim Christi naturæ sunt, distinctionis ratione & modo: nam quia ratione personæ unitæ sunt, & invicem se pervadunt, citra confusionem ununtur, suam naturalem differentiam ambæ retinentes. Quare, cum distinctionis modo, ejusque sola ratione numerentur, ad discretam quantitatem redigentur.

Quapropter unus est Christus, Deus perfectus, & homo perfectus, † cui unam eandemque adorationem cum Patre & Spiritu, non exclusâ immaculata ejus carne adhibemus. Neque enim adorandam esse carnem ejus negamus: quippe quæ adoratur in una Verbi persona, quæ quidem ipsi persona
&

† *Cyrill. in def. & Athan. cont. Theod.*

& hypostasis facta est. Qua in re non creaturæ servimus; non enim illam, ceu nudam carnem adoramus, sed velut Divinitati unitam: & quia duæ ipsius naturæ ad unam Dei Verbi personam reducuntur, unamque subsistentiam. Carbonem tangere ob ignem cum ligno conjunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unitam carni divinitatem adoro. Non quartam Trinitati personam intersero: absit; sed unam Dei Verbi, carnisque ipsius personam confiteor. Trinitas quippe etiam post Verbi incarnationem Trinitas mansit.

Ad eos qui sciscitantur, utrum ad continuam quantitatem, vel ad discretam, duæ naturæ referatur.

Domini naturæ, nec unum corpus sunt, nec superficies una, nec linea, nec locus, nec tempus, ut ad continuam quantitatem reducantur. Ist hæc enim sunt, quæ numerantur. At Domini naturæ citra confusionem ullam secundum hypostasim inter se unitæ sunt, ac citra divisionem discretæ.

rae

ratione nimirum & modo discriminis utriusque. Et quidem, qua ratione unitæ sunt, non numerantur, neque duas esse personas Christi naturas dicimus, aut duo secundum hypostasim. Quæ vero ratione indivisim distinguuntur, hæc numerantur. Duæ siquidem naturæ sunt, ratione & modo discriminis. Cum enim inter se secundum hypostasim uniantur, seseque mutuo pervadant, citra confusionem copulantur; ita ut altera in alteram non mutetur, sed tuum utraque discrimen naturale etiam post unionem conservet. Nam quod creatum est, creatum mansit, & quod increatum, increatum. Quare, cum differentiarum modo, eoque solo numerentur, ad discretam quantitatem reducendæ sunt. Neque enim fieri possit, ut quæ nullatenus inter se discrepant, numerentur: sed qua ratione quædam differunt, ea quoque numerari solent. e. g. Petrus & Paulus quatenus simul uniantur, numeram respuunt; quia, cum essentialiter uniantur, duæ naturæ nec sunt, nec dicuntur: quatenus vero personaliter inter se discrepant, duæ personæ dicuntur. Ex

quo perspicuum fit, differentiam esse causam numeri.

Ad illud quod quaeritur, sit ne ulla natura quæ substantia careat, responsio. CAP. IX.

QUAMVIS enim nulla sit natura, quæ substantia careat, nec ulla substantia, quæ personæ expers existat, (quippe & cum substantia, & natura in subsistentiis considerentur & personis) at non idcirco necesse est, ut naturæ illæ, quæ secundum hypostasim inter se unitæ sunt, suam singulæ hypostasim habeant. § Fieri enim potest, ut in unam personam convenientes, nec substantia careant; nec rursus separatam ac propriam substantiam habeant, sed ambæ unam & eandem. Nam, cum una & eadem Verbi persona ambarum naturarum persona existerit, nec utramvis harum substantia carere finit, nec rursus eas diversam inter se substantiam habere concedit, nec demum ut nunc hujus, nunc illius, persona sit, sed utriusque semper citra divisionem & separationem hypostasis existit: sic

§ *Leont. de sect. ant. 7.*

lic nimirum ut non in partes secetur ac dividatur, sui que partem huic, partemque illi tribuat, sed tota hujus, ac tota illius indivise, atque in totum sit. Neque enim ut seorsim subsisteret, Dei Verbi caro condita est, aut præter Dei Verbi personam alia facta fuit persona: sed cum in ea subsisteret, facta est potius *ἐνυπόστατος*, i. e. in alio substans, quam seorsim in seipsa substans hypostasis. Quamobrem nec caret substantia, nec alteram in Trinitate personam inducit.

De hymno Trisagio. CAP. X.

§ QUæ cum ita sint, appendicem illam, quam Petrus Cnaphæus, seu Fullo, Trisagio hymno adjecit, impiam esse statuimus, ut quæ quartam inducat personam, ac Dei Filium, vim illam nimirum Patris vere subsistentem, seorsim collocet, & seorsim rursus eum, qui cruci affixus est, ac si ab illo *Forti* diversus esset, vel Trinitatem sanctam passioni obnoxiam opinetur

P 5

tur

§ *Dam. epist. ad Ford. Archim.*

tur, Patremque ac Spiritum sanctum in crucem agat. Procul sit blasphemia hæc & adulterina nugacitas. Nos quippe illud, *Sanctus Deus* de Patre accipimus: non quod ipsi soli divinitatis assignemus nomen. Nam & Filium, & Spiritum sanctum Deum agnoscimus. Itidem illud, *Sanctus fortis*, Filio tribuimus: non quod Patrem & Spiritum sanctum virtute spoliemus. Ac denique illud, *Sanctus immortalis*, Spiritui sancto adscribimus, non ut Patrem & Filium ab immortalitate excludamus, sed ut in unaquaque persona omnia divina nomina simpliciter & absolute sumamus, divinum scilicet Apostolum imitantes, cujus hæc verba sunt; † *Nobis autem unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos ex ipso; & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum; & unus Spiritus sanctus, in quo omnia, & nos in ipso.* § Itemque Gregorium illum Theologum ad
 “ hunc modum loquentem: „ Nobis autem
 “ unus Deus Pater, ex quo omnia, & u-
 “ nus Dominus Jesus Christus, per quem
 omnia

† 1. Cor. 8. v. 5. § orat. 39.

omnia, & unus Spiritus sanctus, in quo
omnia: his voculis, *ex quo, per quem,*
& *in quo*, non scindentibus naturas (ne-
que enim alioqui præpositiones illæ, aut
nominum ordines unquam mutarentur)
verum unius ac inconfusæ naturæ proprie-
tates exprimentibus. Idque liquet ex eo
quod rursus in unum colliguntur, si modo
quispiam illud apud Apostolum haud ne-
gligenter legat: † *ex ipso, & per ipsum,*
& *in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula*
seculorum. Amen.

§ Nam quod non de Filio duntaxat, sed
de sancta Trinitate dictus sit ter sanctus
hymnus, testantur divinus sacerque Atha-
nasiaus, Basilius, & Gregorius, ac totus
Patrum a Deo afflatorum chorus; nempe
quod sancta illa Seraphim per trinam San-
ctitatem, tres superessentialis divinitatis
personas nobis indicent; per unam autem
dominationem, unam divinæ Trinitatis sub-
stantiam, imperiumque declarent. Ais
quippe * Gregorius Theologus: Sic porro
San

§ *Rom. 11. v. 35. § Vid. epist. ad Jordan.*
* *Orat. 42.*

“ Sancta sanctorum, quæ etiam a Seraphim
 “ obteguntur, ac tribus sanctificationibus
 “ celebrantur, in unam dominationem &
 “ divinitatem conveniunt; id quod & alius
 “ quispiam majorum nostrorum pulcherri-
 “ me ac sublimissime edisseruit.

Jam vero narrant Ecclesiasticæ Historiæ
 scriptores, cum plebs Constantinopolitana,
 Proclo Archiepiscopum agente, § minaci
 quadam immissa divinitus tempestate con-
 terra, suplex Deo preces adhiberet, † pue-
 rum quendam e plebe in sublime raptum,
 Anglis quibusdam magistris Trisagium
 hunc hymnum didicisse, *Sanctus Deus,*
Sanctus fortis, Sanctus immortalis, misere-
re nobis. Cumque loco suo puer redditus,
 id quod didicerat; retulisset, multitudinem
 universam hymnum hunc cecinisse, atque
 hoc pacto imminentem calamitatem quie-
 visse. Qui in sancto magnoque, & univer-
 sali quarto illo Concilio, quod Chalcedo-
 ne coactum est, ita cantatus fuisse hic hy-
 mnus traditur; quemadmodum in sanctæ
 hujus

§ *Felix. 3. & alii epist. ad Patro. Fullo.*
The oph. a. l. an. 5930.

hujus Synodi actis recitatur. † Quamobrem
rediculum prorsus & ludicrum fuerit, can-
ticum istud Trisagium ab Angelis acceptum,
ingruentiumque malorum depulsione fir-
matum, quod conferta sanctorum Patrum
Synodus comprobavit, quin & Seraphim
pridem cecinerant, velut quo tres deitatis
personæ exprimerentur, Cnaphei iniqua o-
pinatione, quasi ille Seraphim antecelle-
ret, pedibus proculcari, aut saltem emen-
dari. Proh insignem arrogantiam, ne di-
cam a mentiam! Nos vero (rumpantur licet
etiam dæmones) ita dicimus, *Sanctus Deus,*
Sanctus fortis, Sanctus immortalis, misere-
re nobis.

† *Conc. Chal. act. I. in fin.*

De natura quæ in specie, & quæ in indi-
viduo consideratur, deque differeantia unio-
nis & incarnationis: & quomodo illud acci-
piendum sit, Unam Dei Verbi naturam
incarnatam. CAP. XI.

Natura, vel sola cogitatione confide-
ratur (neque enim per se subsistit) vel
com-

communiter in omnibus ejusdem speciei personis, ut videlicet eas conjungit; ac tum dicitur in specie considerata natura: aut in totum eadem ipsa cum assumtis accidentibus, in una persona, diciturque in individuo considerata natura, quæ tamen eadem est ac ea quæ in specie consideratur. Itaque Deus Verbum, carnem assumens, nec naturam quæ sola cogitatione conspicitur, accepit (neque enim hoc incarnatio fuerit, sed impostura & incarnationis larva) neque eam quæ in specie conspicitur (non enim personas omnes assumpsit) verum illam demum quæ in individuo est, eandemmet ac ea quæ est in specie (primitias enim nostræ carnis assumpsit) non quæ seorsim in se & individuum prius fuerit, posteaque ab eo assumpta sit, sed quæ in ipsius persona existit. Ipsa enim Dei verbi hypostasis, carni hypostasis existit. Hac porro ratione, † *Verbum caro factum est*, sine ulla conversione; caroque item, Verbum citra mutationem, & Deus, homo. Deus enim est Verbum, & homo, Deus, ob hypostaticam

cam unionem. Idem igitur est Verbi naturam dicere, atque naturam illam quæ in individuo est, Neque enim individuum, id est hypostasim, proprie & solitarie declarat, nec personarum communitatem: verum communem naturam in una ex suis personis consideratam, & inquisitione facta cognitam.

Jam vero aliud est unio, & aliud incarnatio. Unio enim solam conjunctionem indicat; cum quo autem hæc conjunctio facta sit, non item. At incarnatio (quod perinde est, ac si humanationem dicas) cum carne, sive homine, conjunctionem ostendit, veluti & ferri ignitio, unionem cum igne. Sane beatus ipse Cyrillus in secunda ad Successum epistola illud exponens, *unam naturam Dei Verbi incarnatam*, ait: „ Etenim si, cum unam Verbi naturam diximus, protinus tacuissemus, nec *incarnatam* subjunxissemus, sed humanitatis assumptionem, veluti foras exculissemus, probabilitate forsitan aliqua non carisset eorum oratio, cum dissimulanter ita rogarant: si una natura totum est, eccubi tandem illa in hu-

manitate perfectio est; aut quo pacto con-
 sinit nostræ æqualis essentia? Quoniam au-
 tem & in humanitate perfectio, & substan-
 tiæ nostræ declaratio invec̄ta est per id quod
 dixi, *incarnatam*, desinant tandem scipio-
 ne arundineo niti. Hic igitur Verbi na-
 turam pro natura ipsa collocavit. Nam
 si pro persona naturam accepisset, haud
 absurdum fuisset, † id etiam citra hoc vo-
 cabulum, *incarnatam*, enuntiare. § Unam
 enim hypostasim Dei Verbi absolute dicen-
 tes, nequaquam aberramus. Consimili
 etiam in modum Leontius Byzantinus de
 natura hunc locum intellexit, non de per-
 sona. At vero B. Cyrillus in ea apologia,
 qua Theodoretum ad versus secundum ana-
 thematismum suum criminationes refellit,
 ita loquitur: „ Natura Verbi, id est, per-
 sona, quod est Verbum ipsum. * Quare
 Verbi naturam dicere, nec personam so-
 lam. nec personarum communitatem signi-
 ficat, sed communem naturam in Verbi per-
 sona hypostasi integre & perfecte consideratam.

Quant-

† *Sup. c. 6. & 7. § Leont. de sect. ost. 8.*
 * *Cyrill. defens. 2. Anath. cont. Theod.*

Quoniam autem Verbi naturam incarnatam, hoc est carni unitam esse dictum sit: tamen Verbi naturam carne passam ad hunc usque diem non audivimus: verum Christum carne passum didicimus: Ex quo colligitur, non significari personam cum Verbi naturam dicimus. Reliquitur itaque, ut dicamus idem esse incarnatum, quod carni unitum, at Verbum carnem factum esse, idem quod ipsam Verbi personam absque ulla conversione carnis personam factam fuisse. Eodem modo illud quoque dictum est, quod Deus factus sit, & homo Deus (Verbum enim, Deus existens, sine ulla mutatione factus est homo) sed quod Divinitas homo facta sit, aut incarnata, vel humanam naturam induerit, hoc nusquam audivimus. Illud quidem edocti sumus, Divinitatem in una suarum personarum humanitati unitam esse: item traditum est quod Deus formam, hoc est alienam substantiam, nostram nimirum, induerit, (cuilibet enim personæ vox *Deus* tribuitur) at divinitatis vocabulum de persona usurpare non possumus. Nam quod di-

Q

vini-

vinitas Pater solus sit, aut solus Filius, aut solus Spiritus sanctus, nusquam a nobis auditum est. Divinitas enim naturam declarat, Pater autem personam, quemadmodum & humanitas naturam, Petrus vero personam. At vox Deus, & naturæ communitatem significat, & in unaquaque persona æque locum habet, velut & Homo. Deus enim is est, qui divinam habet naturam; & homo, qui humanam.

§ Præter hæc omnia sciendum est, Patrem & Spiritum sanctum nulla ratione carni Verbi communicare, nisi quantum ad miracula attinet, & quantum ad beneplacitum & voluntatem.

§ *Dion. de div. nom. c. 2.*

Quod sancta Virgo Dei Genetrix sit, adversus Nestorianos CAP. XII.

Sanctam porro Virginem Dei proprie & vere genitricem prædicamus. § Sicut enim verus est Deus, qui ex ipsa natus est; ita perinde Dei mater est, quæ verum Deum

§ *Greg. Naz. epist. 1. ad Cledon.*

ex se incarnatum genuit. Deum porro ex ea natum esse natum esse dicimus, non quod Verbi divinitas existendi principium ex ipsa traxerit; sed quia Verbum ipsum, quod ante sæcula citra ullum tempus ex Patre genitum est, ac sine exordio & sempiternè unum cum Patre & Spiritu sancto est, in extremis diebus salutis nostræ causâ, in utero ipsius habitavit, & assumpta carne ex ea genitum est sine sui demutatione, Non enim hominem purum S. Virgo genuit, sed Deum verum, non nudum, sed carne vestitum; nec ita ut corpore de cœlis allato, per eam velut per canalem transierit, † sed ex ipsa carnem ejusdem ac nos substantiæ acceperit, quæ in seipso subsisteret. Nam si corpus e cœlo devectum est, ac non ex natura nostrâ acceptum, quid tandem inhumanatione opus erat? § Etenim Dei Verbum humanitatem idcirco induit, ut ipsamet natura quæ peccaverat, cecideratque, & corrupta erat, tyrannum qui se deceperat, superaret, sicque a corruptione vindicaretur, ut divinus Apostolus ait: * *Quoniam per hominem mors,*

Q 2

⊕

† *Greg. ibid. § Inf. c. 18. 1 Cor. 15. v. 21.*

& per hominem resurrectio mortuorum. Si primum illud vere existit, sane & secundum.

† Etsi autem his verbis utitur § *Primus Adam de terra, terrenus. secundus Adam Dominus de celo*, non innuit, corpus ejus de celo fluxisse; sed eum nudum hominem non esse ostendit. Nam, ut vides, & Adamum, & Dominum, eum appellavit, utrumque simul indicans. Adamus quippe terrigenam sonat. Liquet autem terrigenam esse hominis naturam, ut quæ ex terra efflata sit. Domini autem vocabulum, divinam naturam declarat.

Ac rursus ita loquitur Apostolus: *Misit Deus Filium suum unigenitum factum ex muliere*. Non dixit, *per mulierem*, sed, *ex muliere*. Quocirca significavit, eum ipsum esse unigenitum Dei Filium ac Deum, qui ex Virgine factus est homo: atque item eum ipsum ex Virgine genitum esse, qui Dei Filius ac Deus est. Genitum porro corporeo modo, qua scilicet ratione homo factus est: ita nimirum, ut non in homine prius condito, tanquam in Propheta habitaverit, verum

† 1. Cor. 15. v. 47. § *Greg. Naz. ibid.*

rum ipse substantialiter ac vere factus sit homo; hoc est, in sua hypostasi carnem animationi rationali & intelligente animatam substare fecerit, seipsum illius præbens hypostasim. Hanc enim significationem habet illud, *factum ex muliere*. Nam quo tandem pacto ipsummet Dei Verbum sub lege factum esset, nisi homo ejusdem ac nos substantiæ existisset?

Merito igitur & vere sanctam Mariam, Deiparam appellamus. Hoc enim nomen totum incarnationis mysterium adstruit. Nam, si Dei mater est quæ genuit, profecto Deus est qui ex ipsa genitus est: profecto etiam homo. Nam qui fieri potuisset, ut Deus qui ante secula exstabat, ex muliere nasceretur, nisi homo factus esset? Qui enim filius est hominis, homo etiam ipse sit necessum est. Quod si ille ipse qui ex muliere natus est, Deus est, unus proculdubio atque idem est, qui ex Deo Patre genitus est, quod ad divinam & initii expertem substantiam attinet, quique extremis temporibus ea substantia quæ initium habuit, temporique subjecta est, hoc est, humana, ex

Virgine natus est . Hoc vero unam Domini nostri Jesu personam , duasque naturas & duas generationes significat .

At vero sanctam Virginem neutiquam Christiparam nuncupamus , quia ad abolendum † *Deipara* vocabulum Nestorius , impurus ille & execrandus , animoque Judaeus , illud ignominiae vas , in contemptum ejus quae super creaturam omnem sola vere colenda est , Dei genitricis (dirumpatur licet ille cum patre suo Satana) hoc nominis excogitavit , quod obtruderet . Enimvero Rex David Christus quoque dicitur , & Pontifex Aaron , quippe cum Reges & Sacerdotes ungi solerent : quinimo quivis homo pius , & cui Deus adspiraverit , Christus dici possit , at non perinde natura Deus ; juxta ac exitiabilis ille Nestorius eum qui de Virgine natus est , Diferum ore fremebundo pronuntiavit . Verum hoc absit a nobis , ut cum afflatum a Deo , § *deiferumve* dicamus , vel cogitemus ; imo potius incarnatum Deum . Ipsummet enim Verbum factum est caro , ut

con-

† *Cyrill. epist. ad Mon. § Cyrill. lib. 1. conf. Nest.*

conceptum quidem de Virgine fuerit, Deus vero prodierit cum assumpta natura quam deificarat simul atque producta est. Exinde tria pariter una contigerunt, nimirum quod assumpta sit, quod existerit, quod deificata a Verbo fuerit. Hinc fit ut Virgo sancta. Dei genitrix tum intelligatur, tum appelletur, non modo propter naturam Verbi, sed etiam ob humanitatem deitate donatam, stupendo miraculo patris simul horum & conceptione & existentia, Verbi quidem conceptione, carnis vero, existentia in ipso Verbo. Ipsa namque Dei genitrix supra naturæ leges rerum omnium fictori subministrabat, unde ipse quoque fingeretur, universorumque conditori Deo. ut assumptam humanitatem deitate donans, homo ipse fieret, cum interim unio quæ unita sunt, talia servaret qualia unita essent, hoc est, non divinitatem solum, sed etiam Christi humanitatem; nec illud solum quod supra nos, sed & id quod nostrum est. Non enim cum ante nostri similis exstitisset, postea superior nobis evasit: sed semper a primo ortu utrumque exstitit: quoniam a pri-

mordiis conceptionis in ipso Verbo existentiam habuit. Quocirca, quod assumptum fuit, suapte quidem natura humanum est, Dei autem & divinum supernaturali quodam modo. Quin animatae quidem carnis proprietates habuit: eas enim dispensationis suae ratione Verbum suscepit, quae secundum naturalis motus ordinem vere naturales sunt.

De ambarum naturarum proprietatibus :

CAP. XIII.

EUndem porro Deum Dominum nostrum Jesum Christum, & perfectum Deum, & perfectum hominem praedicantes, hoc profiteamur, eundem & omnia habere, quae Pater habet, excepta ingentis proprietate; & omnia item, quae primus Adam, excepto solum peccato; hoc est, corpus & animam ratione & intelligentia praeditam: quin habere etiam eum, uti duabus naturis consentaneum est, duplices naturarum duarum naturales proprietates; hoc est duas voluntates naturales, divinam nimirum & humanam, duas naturales

rales operationes, divinam & humanam; duas naturales arbitrii libertates, divina & humanam: ac denique sapientiam & scientiam duplicem, divinam & humanam. Nam cum ejusdem ac Pater substantiæ sit, libere vult & agit ut Deus: rursus cum consubstantialis sit nobis, libere item vult & agit, ut homo. Ipsius enim miracula sunt, ipsius quoque passiones.

De Domini nostri Jesu Christi duplici voluntate, arbitriique libertate. CAP. XIV.

QUoniam igitur duæ Christi naturæ sunt, duas proinde ejus naturales voluntates & duas naturales operationes dicimus. Quia vero una duarum naturarum ipsius est hypostasis, unum & eundem esse dicimus naturaliter, qui, juxta eas naturas, ex quibus, & in quibus, & quæ est Christus Deus noster, naturaliter velit & agat: eum autem insuper velle & agere, non divisè, sed conjuncte dicimus. † *Vult enim & agit in utraque forma, cum alterius com-*

Q 5.

mu.

† *Leo epist. 10. ad Flavian.*

munione. § Quorum enim eadem substantia est, * eorum quoque eadem voluntas & actio sit necesse est: quorum autem diversa est, horum etiam diversa voluntas & actio sit, oportet. E contra quorum voluntas & actio eadem est, eorum eadem quoque substantia est: quorum autem dispar voluntas & actio, horum etiam dispar est substantia.

¶ Quocirca in Patre quidem & Filio, & Spiritu sancto, quia eadem voluntas atque actio est, eandem quoque naturam esse agnoscimus. At in divina incarnatione ex actionum & voluntatum discrimine naturarum quoque discrimen agnoscimus, ac naturarum discrimen exploratum habentes, voluntatum etiam & actionum discrimen confitemur. Quemadmodum enim unius & ejusdem Christi naturarum numerus, si pie intelligatur & prædicetur, unum Christum nequaquam dividit; verum incolumem, etiam in unione differentiam naturarum ostendit: ita earum voluntatum & actio-

§ *Max. disp. cum Pyrrho. post. Basil. epist. 80. ¶ Supra lib. 2. c. 22.*

actionum numerus, quæ substantialiter ipsis naturis conveniunt (etenim secundum utramque naturam ita comparatus erat ut salutem nostram vellet & operaretur) divisionem non inducit (absit) sed earum duntaxat etiam in unione conservationem & incolumitatem prodit. Naturales siquidem esse, ac non personales, voluntates & actiones dicimus; hoc est vim ipsam volendi & agendi, per quam volunt & agunt illa quæ volunt & agunt. Si enim personales esse concesserimus, tres sanctæ Trinitatis personas diversæ inter se voluntatis atque actionis necessario dicemus.

Sciendum enim est, non idem esse velle, atque hoc vel illo modo velle. Velle siquidem naturæ est, ut & videre. Omnibus enim hominem hoc convenit. At certo modo velle, † non naturæ est, sed nostri consilii & sententiæ; quemadmodum & certo modo videre, hoc est bene vel male. Non enim omnes homines eodem modo volunt, neque eodem modo vident. Hoc

au-

§ *Max. Dial. cum Pyrrho. † Anast. in
ὁδῶν cap. 6. P. 40.*

autem etiam in actionibus concedemus. Nam certo modo velle, certo modo videre, certo modo agere, modus est quo quis voluntate utitur, nec non videndi atque agendi facultate, quæ soli utenti adest, eumque secundum rationem differentiæ communiter dictæ ab aliis fecernit.

Itaque velle simpliciter, voluntas dicitur, sive facultas volendi, quæ est appetitus rationabilis, & voluntas naturalis: ac certo talique modo velle, sive quod est voluntati subiectum, res illa est quam volumus, & voluntas arbitrii. *Ἰελητικὸν* autem illud est, cui a natura inest vis volendi: ut puta natura divina vim habet volendi, itemque humana. Volens denique est, qui voluntate utitur, sive persona, ut Petrus.

Quoniam igitur unus Christus, unaque itidem ejus persona est, unus etiam proinde est volens, tam divina, quam humana ratione. Rursus, quia duas naturas volendi facultate præditas habet, ut pote rationales (quidquid enim rationale est, illud quoque ad volendum habile est, ac liberum)

id.

§ *Sup. lib. 2. § Max. ibid.*

idcirco duas etiam in eo naturales voluntates dicemus. Idem enim ipse propter utramque naturam volendi facultate pollet; quippe qui eam assumpsit vim volendi quæ nobis a natura est. Et quoniam unus idemque Christus est, qui utriusque naturæ ratione vult, idem proinde voluntatis subiectum in eo dicemus: non quod ea sola vellet, quæ naturaliter uti Deus volebat (neque enim divinitati convenit. ut edere velit, & bibere, aliaque id genus) sed etiam ea quæ naturam humanam constituunt: istud vero non sententiæ contrarietate, sed naturarum proprietate. Tum demum enim naturaliter hæc volebat, cum divina voluntas ipsius ita volebat, & carnem ea quæ sibi propria erant, pati & agere permittebat.

† Quod autem voluntas homini insita natura, hinc perspicuum est. Nam præter divinam tres sunt vitæ species, vegetans, sentiens, ac intelligens. § Vegetantis vero peculiaris est motus ille nutriendi, augescendi & generandi: sentientis, motus impulsionis; rationalis & intelligentis, motus liber. Quare

† *Ratio. § Max. Dial. cum Pyrrho.*

si vegetanti naturaliter inest motus nutriendi; sentiendi vero, motus impulsionis, naturaliter proinde rationali & intelligenti adest motus liberi arbitrii. Arbitrii porro libertas nihil aliud est, quam voluntas. Unde cum Verbum caro animata, & intelligentia arbitriique libertate prædita factum sit, volendi quoque facultate instructum existit.

2. Deinde, ea quæ naturalia sunt disciplina non comparantur. Neque enim quisquam est, qui cogitare discat, aut vivere, aut fame, vel siti laborare, aut dormire. Atqui nec eriam velle discimus, igitur naturale est quod velimus.

3. Et rursus, si in brutis natura ducit ac regit, ducitur autem in homine, ut qui libera potestate per voluntatem moveatur; sequitur, ut homo volendi facultate suapte natura instructus sit.

4. Et rursum, si ad beatæ & superessentialis divinitatis imaginem conditus est homo, profecto cum natura divina libera sit, & virtute volendi suapte natura polleat, homo quoque qui ejus imago est, iisdem a natura

tura præditus erit. Etenim Patres liberum arbitrium voluntatem esse definierunt.

5. Ad hæc insuper, si cunctis hominibus velle inest, § ac non ut quibusdam inest, quibusdam non inest; proculdubio, cum id quod communiter in omnibus consideratur, naturæ notam in subjectis ei individuis exprimat, homo volendi facultatem habet.

6. Ac rursus, si natura nec magis, nec minus recipit; sane cum omnibus peræque velle inest, ac non aliis uberius, aliis parcius, ex natura sua proinde volendi facultate præditus est homo: ex quo efficitur, ut cum homo virtute volendi polleat, ea itidem naturaliter polleat Dominus, non modo qua Deus est, sed etiam qua factus homo. Sicut enim naturam nostram assumpsit, sic & voluntatem nostram ex ordine naturæ assumpsit. Atque hac ratione Patres cum voluntatem nostram in se expressisse ajunt.

7. Si naturalis voluntas non est, certe vel personalis erit, vel contra naturam. Si personalis; ergo Filii voluntas hac ratione &

Pa-

§ *Max. ibid. ex Diadocho.*

Paterna discrepabit, aliaque ab ea erit. Etenim quod personale est, personæ solius exprimendæ vim habet. Sin autem contra naturam est, defectio a natura voluntas erit. Quæ enim naturæ adversa sunt, destruunt ea quæ naturæ conveniunt.

8. Rerum omnium Deus & Pater vult, vel quatenus Pater, vel quatenus Deus. Si quatenus Pater, alia erit ejus voluntas, alia Filii: neque enim Pater Filius est. Sin autem quatenus Deus, certe cum Filius quoque Deus sit, itemque Spiritus sanctus Deus, voluntatem naturæ esse, naturalemve, fatendum est.

9. † Insuper, si quorum voluntas una est, horum etiam, ut Patres senserunt, una est essentia: sane, si una divinitatis Christi atque humanitatis voluntas sit, una quoque & eadem earum substantia erit.

10. Ac rursus, si de Patrum sententia, naturæ discrimen in una voluntate non elucet, necesse est, ut vel unam dicendo voluntatem, naturale discrimen in Christo non di-

Greg. Nyss. cons. apollin. & alii act. 10.
Sext. syn.

dicamus, vel naturarum distinctionem prædicantes, voluntatem unam non statuamus.

II. Ac rursus, si ut in divino Evangelio habetur, § profectus Dominus in partes Tyri & Sidonis: * & ingressus domum, neminem scire voluit, † nec tamen latere potuit; profecto cum divina ipsius voluntas omnia possit, volens vero latere non potuerit, sequitur, ut quatenus homo id voluerit, nec potuerit; atque adeo ut quatenus homo volendi facultatem habuerit.

¶ Ac rursus, cum venisset, inquit, ad locum dixit, sitio. “ Et dederunt ei vinum felle mixtum: ‡ & cum gustasset, noluit bibere. Porro si quatenus Deus siti correptus est, & cum gustasset noluit bibere; ergo etiam quatenus Deus passionibus obnoxius erat: sunt enim, tum sitis, tum gustatio, passionibus. Sin autem non quatenus Deus, nihil profecto causæ dici potest, quin quatenus homo sitivit, utique quate-

R

nus

§ Mar. 7. v. 24. * Max. ibid. † Agatho Pap. epist. syn. in. 6. syn. Ac. 4. ¶ Joan. 19. v. 28. “ Matt. 27. v. 34. ¶ Max. ibid.

nus homo voluntate instructus erat .

13. † Quin beatus quoque Paulus Aposto-
lus, *factus*, inquit, *obediens usque ad mor-
tem, mortem autem crucis*. Atqui obedi-
entia ejus voluntatis, quæ revera est, sub-
jectio est, non ejus quæ non revera volun-
tas est: non enim brutum animal obediens
dicemus, aut inobediens. Porro Domi-
nus Patri factus est obediens, non quatenus
Deus, sed quatenus homo. Nam quatenus
Deus, nec obediens est, nec inobediens.
§ Hæc enim, ut divinus Gregorius ait,
illis conveniunt, quæ potestati subjiciuntur.
Igitur Christus qua homo voluntate prædi-
tus fuit .

Enimvero cum voluntatem naturalem
pronuntiamus, non eam necessitate obstri-
ctam, sed liberam dicimus. Nam quia
rationem comitatur, utique & libera est.
Neque enim divina solum & increata co-
actionem non admittit, sed ne intelligens
quidem & creata. Idque perspicuum est:
quia Deus, cum natura bonus sit, & na-
tura conditor rerum, & natura Deus, ne-
qua-

† *Phil. 2. v. 8.* * *Max. ibid. § Orat. 36.*

quaquam hæc omnia necessitate est. Ec quis enim hanc ei necessitatem induxit?

Sciendum autem est, arbitrii libertatem æquivoce dici, aliterque Deo convenire, aliter Angelis, & aliter hominibus. In Deo enim supereffentiali modo hæc vox accipienda est: † in Angelis, ita ut aggressio habitum comitetur, nec ullam temporis intercapedinem admittat. Nam cum Angelus arbitrii libertatem suapte natura habeat, libere ac sine ullo impedimento ea utitur, ut qui nec ullam ex corpore sentiat repugnantiam, nec quemquam habeat a quo impetatur. In hominibus denique ita, ut habitus tempore anterior aggressione intelligatur. Quamvis enim liberi arbitrii homo sit, eoque ex sua natura polleat; habet tamen etiam diaboli impressionem, & corporis motum. Quare cum propter vim illam diaboli, tum propter corporis pondus, aggressio habitu posterior est.

Itaque si volens Adamus suggrenti scelus assensum præstitit, volensque comedit: ergo prima in nobis voluntas morbum con-

R 2

tra-

† *Maxim. disp. cum Pyrrho.*

traxit. § Quod si voluntas prima morbo subjacuit; neque hanc Verbum incarnatum una cum natura assumpsit; sequitur nos a peccato liberatos non fuisse.

¶ Præterea, si naturæ libertatem ipse condidit, hanc autem non assumpsit; duorum alterum sit necesse est, aut igitur opificium suum velut non bonum reprobavit, aut ejus sanationem nobis invidit, sicque nos plena perfectaque curatione privavit, ac seipsum passioni subjacentem ostendit, qui perfectam salutem afferre noluerit, vel certe nequiverit.

Jam vero fas non est, ut unum aliquid ex duabus conflatum voluntatibus dicamus, quemadmodum ex naturis duabus compositam personam. Primum, quia compositiones eorum sunt quæ subsistunt, non quæ alia, & non propria ratione considerantur. Deinde, si voluntatum & actionum compositionem dicamus, aliarum quoque naturalium proprietatum compositionem necessario fatebimur; hoc est, increati & creati, invisibilis & visibilis, aliorumque id genus. At quonam tandem modo voluntas

ex

† *Max. ibid.*

ex duabus voluntatibus conflata nuncupabitur? Neque enim fieri possit, ut quod compositum est, earum rerum quibus constat, nominibus appelletur. Nam alioqui, illud etiam quod ex naturis compositum est, naturam vocabimus, non personam. Huc accedit, quod si in Christo voluntatem unam compositam dixerimus, voluntate eum a Patre disjungemus. Non enim voluntas Patris composita est. Superest igitur, ut solam Christi personam compositam dicamus, communemque, ut naturis, ita etiam naturalibus proprietatibus.

At vero sententiam & electionem in Domino dicere non possumus, siquidem proprie loqui studeamus. § Sententia enim post ignotæ rei investigationem & deliberationem, consiliumve & iudicium, affectio & dispositio est in id quod decretum fuit. Quam quidem affectionem sequitur electio, quæ alterum præ altero eligit & amplectitur. Atqui Dominus, cum purus homo non esset, verum etiam Deus, omniaque perspecta haberet, nec consideratio-

R 3

ne

§ *Max. Dial. cum Pyrrho.*

ne, nec inquisitione, nec deliberatione egebat, neque etiam iudicio: § quamobrem natura comparatus erat, ut necessitudine quadam bono adhereret, ac rursus a malo averteretur. Sic enim Isaias Propheta ait: † *Antequam sciat puer praeligere mala, eliget bonum: quoniam antequam cognoscet puer bonum & malum, malitiam reproborbit, eligendo bonum.* Hæc vox, antequam hoc indicat, quod non more nostro ex investigatione & deliberatione prævia, sed, ut qui Deus esset, divinoque modo substantiam carni tribueret, cui secundum hypostasim erat unitus, eo ipso quod erat, omniaque norat, suapte natura bonum habebat. Naturales enim virtutes sunt, ac naturaliter & peræque omnibus insunt, etiam si non omnes æqualiter ea quæ naturæ consentanea sunt, operemur. † Ex eo siquidem quod secundum naturam erat, in quod contra naturam est, divini mandati transgressione prolapsi sumus. At Dominus ex eo quod

§ *Basil. in Psal. 44. vel potius in cap. 7. Esai. † Isai. 7. v. 15. ap. Lxx. * Sup. lib. 2. c. 30. † Max. Dial. cum Pyrrho.*

quod est contra naturam, in id quod naturæ consentaneum est, nos revocavit. Hoc enim est, quod his verbis significatur, *ad iuaginem & similitudinem*. Quin piæ vitæ exercitia & labores non excogitata sunt, ut virtutem extrinsecus adscititiam adipiscamur, sed ut adventitium & naturæ inimicum vitium abiciamus; non secus ac ferri rubigine, quæ minime naturalis est, sed ex incuria contrahitur, non sine labore submota, naturalem ferri splendorem perspicuum reddimus.

Sciendum autem, *ὑπόμνης*, h. e. sententiæ nomen variam & multiplicem significationem habere. † Interdum enim adhortationem significat, ut cum ait divinus Apostolus, § *De virginibus præceptum Domini non habeo*, *ὑπόμνης* autem *do*: interdum autem consilium, ut cum dixit Propheta David: * *Super populum tuum malignaverunt consilium*. Quandoque vero decretum, judicialeve sententiam, ut apud Danielelem: “ *a quo exiit impudens hoc de-*

R 4

cre-

† *Max. Dial. cum Pyrrho*. § *1. Cor. 7. v. 25.* * *Psal. 82. v. 4.* “ *Daniel 2. v. 15*

cretum. Nonnunquam denique pro fide aut opinione, aut animi sensu sumitur. Atque, ut paucis dicam, γνώμης vocabulum viginti & octo modis accipiuntur.

De operationibus quæ in Domino nostro Jesu Christo sunt. CAP. XV.

Porro duas etiam in Domino nostro Jesu Christo operationes dicimus. Nam uti Deus Patrique consubstantialis, divinam peræque operationem habebat; & ut factus homo & consubstantialis nobis, humanæ quoque naturæ operationem.

† Atqui sciendum est, aliud esse actum, sive operationem, aliud esse id quod actuosum est, aliud effectum, aliud denique operantem. Actus enim est efficax & substantivus animæ motus. Actuosum est ipsa natura, ex qua operatio proficiscitur. Effectum est illud quod actu efficitur. Tandem operans, ille est qui actu utitur, sive persona. Porro nonnunquam actus ipse effectum dicitur, & vicissim effectum, actus.

† *Sup. lib. 2. c. Max. dial. cum Pyrrho.*

sicut κτισμα, dicitur κτισις, Dicimus enim πᾶσα ἢ κτισις, q. d. *omnis creatio*. ut res creatas significemus.

Observandum etiam est, actum sive actionem, esse motionem, agique potius, quam agere, † juxta atque Gregorius ait in oratione de Spiritu sancto: Si autem est actio, agetur utique, non vero aget; & “ simul atque acta fuerit, desinet. “

Illud etiam est advertendum, vitam quoque actum esse, imo primum animalis actum; quin & totam animalis functionem, sive nutriendi & crescendi virtutem, hoc est vegetatricem, sive motum, qui fit per impulsum, id est sentientem, sive tanquam motum intellectus & liberi arbitrii. Actus autem potentiae perfectio. Cum itaque haec in Christo perspiciamus, fateamur ergo humanam quoque in eo operationem esse.

Actus etiam dicitur ea cogitatio, quae primum in nobis consurgit, est quae simplex, § nullamque habitum in se implicans operatio, mente secum ipsa & occulte sententia sua producente, quibus sublati ne mens qui-

R 5 dem

† Orat. 37. § Anast. Antioch. vid. not.

dem merito dici possit . Dicitur etiam rursus actus , earum rerum quæ animo cogitantur per sermonis prolationem patefactio & explicatio . Hic porro non jam simplex est & omni relatione solutus , quin potius in relatione consideratur , quia ex cogitatione & sermone constat . Habitudo etiam illa quam habet ille qui aliquid agit , ad id quod efficitur , actus est ; ipsaque res quæ fit , actus dicitur . § Atque illud quidem animæ solius est , hoc vero animæ corpore utentis ; aliud corporis anima intelligente animati ; aliud denique ipsum effectum . Mens siquidem , cum prius id quod futurum est considerarit , ita demum per corpus operatur : ac proinde anima principatum tenet . Utitur enim corpore tanquam instrumento , ipsum agens ac moderans . Altera autem est corporis actio ab anima gubernati & impulsæ . Jam vero effectum , quod ad corpus attinet , tactus est , & in manus acceptio , atque ejus quod efficitur , veluti complexus : quod autem ad animam , ejus quod efficitur veluti figuratio & informatio . Ad hunc modum

In Domino quoque nostro Jesu Christo, virtus miraculorum divinitatis ipsius actus erat, § at manuum opera, & velle, & dicere. *volo, mundare*, humanitatis ipsius erat actio: † opus autem, siquidem humanam naturam spectes, panum fractio, quodque leprosus audierit, *volo*; si autem divinam, panum multiplicatio, leprosi mundatio. Utraque enim actione, hoc est animæ & corporis, unam & eandem, cognatam, & æqualem, divinam operationem ostendebat. Sicut enim ipsius naturas inter se unitas, seque invicem pervadentes agnoscimus, nectamen propterea distinctionem earum inficiamur, quin eas numeramus, licet divisionis expertes noscamus; sic & voluntatum & actionum, tum conjunctionem, tum etiam distinctionem agnoscimus, sicque eas numeramus, ut tamen divisionem non inducamus. Ut enim caro, quamvis deitate donata, non tamen naturæ suæ proinde mutationem subiit; eodem modo, licet voluntas & actio divinitate affectæ sint, non tamen a se ipsis suis excefferunt. Unus enim, idemque

§ *Math. 8. v. 3. Joan. 6. v. 11.*

que est, qui & hoc, & illud est; & hoc & illo modo, hoc est, divino & humano, vult & agit.

Cum itaque duæ in Christo naturæ sint, duas quoque in eo actiones dicere necessè est. Quorum enim diversa natura est, horum quoque dispar est actio; ac rursus, quorum diversa est actio, horum etiam dispar natura: & contra, quorum natura eadem est, horum & actio eadem: quorum autem una est actio, * horum etiam, secundum Patres divinatorum sermonum interpretes, una est essentia. Itaque duorum alterum sit oportet, aut unam actionem in Christo dicentes, unam quoque essentiam dicamus; aut, si veritatis studiosi sumus, duasque essentias ex Evangelii & Patrum doctrina confitemur, duas itidem actiones consentanee eas comitantes fateamur. Nam cum divinitatis ratione Patri consubstantialis sit, æqualis quoque quantum ad actionem erit. Ac rursus, cum idem ratione humanitatis nobis sit consubstantialis, par etiam quantum ad operatio-

* *Videsis PP. Loca act. 6.*

Syn.

rationem erit. Ait quippe B. Gregorius
Episcopus Nyssenus: † *Quorum actio una
est, horum prorsus & vis eadem.* Omnis
enim actus & operatio est potentiae perfectio.
Fieri porro nequit, ut increatae & creatae
naturae una sit natura, vis, & operatio.
Quod si unam in Christo actionem dixerimus,
nihil afferri poterit, quin Verbi divinitati
animae intelligentis affectiones, puta metum,
mœrorem, & mortis angores attribuamus.

Si dixerint, equidem sanctos Patres,
cum de Trinitate disputarent, hoc adstruxis-
se, § *quorum una sit essentia, eorum &
unam actionem esse: & quorum dispar sit
essentia, horum quoque disparem esse actio-
nem; sed non æquum esse, ut ea quæ de di-
vinitate dicuntur, ad incarnationem detor-
queamus; his ita respondebimus. ¶ Si de di-
vinitate solum hoc a Patribus dictum est, ac
non etiam post incarnationem Filius eandem
quam Pater actionem habet, ¶ profecto ne
ejusdem cum eo substantiæ erit. At cui tan-
dem*

† *Greg. Nyss. orat. de natura & hyp. Est
etiam inter epist. Basil. 43. § Max. Dial.
cum. Pyrrho. ¶ Max. ibid.*

dem illud assignabimus, § *Pater meus usque modo operatur, & ego operor?* * *Et, qui videt Patrem facientem, hac & Filius similiter facit?* Et, *si mihi non creditis, operibus meis credite?* ¶ *Et, opera quae ego facio ipsa testimonium perhibent de me. Et sicut Pater suscitatur mortuos & vivificat: ita & Filius quos vult, vivificat.* Haec enim omnia, non modo eum, etiam post incarnationem, Patri consubstantialem esse ostendunt, sed & eandem cum illo actionem servare.

2. Ac rursus, si providentia totius universi, non solum ad Patrem & Spiritum sanctum, sed etiam ad Filium, nec non post incarnationem spectat, profecto cum ipsa sit actio, sequitur eum eandem cum Patre actionem habere.

3. Quod si ex editis miraculis Christum ejusdem cum Patre essentiae esse comperimus; Dei vero actiones miracula sunt: oportet ut etiam post incarnationem ejusdem cum Patre actionis sit.

4. Quod si una divinitatis & carnis ipsius actio

§ *Joan. 5. v. 17. & 19.* * *Joan. 10. v. 38. & 25.* ¶ *Joan. 5. v. 21.*

actio est, hæc composita erit, atque ita, aut diversam ille a Patre actionem habebit, aut etiam Patris actio composita erit. Si composita ipsius actio fuerit, iane & natura.

Quod si contendant una cum actione personam induci, tum subjungamus: Si una cum actione persona inducitur, consentaneum vicissim est, ut & una cum persona actio inferatur. § Atque ita fiet, ut sicut tres sunt personæ, sive tres sanctæ Trinitatis hypostases, sic tres quoque actiones sint: aut contra, quemadmodum una est actio, ita una quoque persona, & hypostasis. Atqui SS. Patres hoc una voce docuerunt, ea quæ ejusdem substantiæ sunt, ejusdem quoque actionis esse,

Deinde vero, si persona una cum actione infertur, qui nec unam, nec duas Christi actiones dicendas præscripserunt, proinde neque personam quidem ipsius unam, neque duas dicere præceperunt.

Sed & in candenti gladio, uti tum ignis, tum ferri naturæ servantur, ita & duæ

Max. ibid.

duæ actiones, ¶ & earum effecta. Nam & ferrum secandi, & ignis urendi vim habent; ut sectio quidem actionis ferri opus sit, ultio autem ignis: ac discrimen, tum in ferri ardenti sectione, tum in secta uestione servatur; tametsi post hujusmodi unionem, nec uestio citra sectionem sit, nec sectio sine uestione: nec quia duplex est naturalis actio, duos proinde candentes gladios dicimus; nec rursus, quia unus duntaxat incensus est gladius, ob eam causam substantialem horum distinctionem confundimus. Eodem modo in Christo quoque divinitatis quidem ipsius, divina & omnipotens operatio est: humanitatis autem ipsius, humana & nostræ similis. ¶ Humanæ porro actionis opus id fuit, quod manu puellam tenuerit atque traxerit; divinæ autem, quod eam ad vitam revocaverit. Aliud enim hoc, & aliud illud est; tametsi in Theandrica, seu in Dei simul & hominis actione nequeant disjungi. Quod si, quia una Domini persona sive hypostasis est, una quoque operatio futura est

¶ *Max. lib. de duab. vol. & Dial. cum Pyrrho.* ¶ *Luc. 8. v. 54. Id. ibid.*

est; profecto etiam, eo quod una persona sit, una quoque substantia erit.

Et rursus, si operationem unam in Domino dicamus, aut divinam esse, aut humanam, aut neutram fatebimur. Si divinam, Deum tantummodo ipsum nostram vacuum humanitate asseremus. Si humanam, hominem illum purum impie adstruimus. Si denique nec divinam, nec humanam, ne Deum quidem, nec hominem; nec Patri, nec nobis esse consubstantialem statuemus. Contingit enim ex unione identitas secundum hypostasim, nec ob id tamen naturarum discrimen aufertur. Servata autem naturarum distinctione, plane servabuntur etiam earum operationes. Nulla enim natura est actionis expers.

4. Insuper, si una Christi Domini actio est, § aut creata erit, aut increata; neque enim media alia operatio interjectu est, uti nec natura. Quare si creata est, solam creatam naturam indicabit: si autem increata, solam increatam essentiam exprimet. Nam quæ naturalia sunt,

S

ee

† *Max. ibid.* § *Max. ibid*

ea cum naturis congruant necessaria est. Neque enim fieri potest, ut natura existat quæ minime perfecta sit. Coeterum actio naturæ consentanea, ex iis non est quæ extra sunt. Quod exinde perspicuum fit, quod sine operatione naturæ consentanea, nec esse, nec cognosci ulla natura potest. Ex eo enim quod aliquid agit, naturæ suæ argumentum edit, ab eo quod est minime desciscens.

5. Præterea si una Christi actio est, eadem & divinarum & humanarum rerum erit effectrix. Atqui nulla res est quæ in naturali suo statu manens contraria efficere queat. Neque enim ignis refrigerat & calefacit: neque aqua exsiccat, & humidat. Quoniam pacto igitur ille qui natura Deus est, & natura factus est homo, unica actione tum miracula ediderit, tum passiones obierit.

6. Quod si Christus mentem humanam assumpsit, h. e. animam ratione & intelligentia præditam, cogitavit proculdubio, & semper cogitabit ac proinde quia cogitatio est mentis actio, Christus certe, quatenus homo est, actuosus est, & semper actuosus.

Quia

Quin etiam sapientissimus & magnus ille vir S. Joannes Chrysostomus, in Actorum explanatione, homilia secunda sic loquitur: *Haud quispiam aberraverit, si ipsius quoque passionem actionem appellavit. In eo enim quod omnia perpeffus est, ingens illud atque mirandum opus petravit, mortem destruens, aliisque omnia operans.*

Jam si omnis operatio ita definitur, ut sit naturæ cujuspiam substantialis motus, sicut harum rerum periti tradiderunt, ubinam tandem aliquis naturam immobilem, aut operationis expertem novit? aut ejusmodi operationem invenit, quæ potentia naturalis motus non esset? unam porro naturalem actionem Dei & creaturæ, § nemo prudens concesserit, auctore B. Cyrillo. Nec enim humana natura Lazarum a mortuis excitat; * nec rursus lacrymatur divina potentia (lacrymæ siquidem humanitatis propriæ sunt; veræ illius ac subsistentis vitæ) ¶ sunt tamen utraque his communia, quia una

S. 2

ea-

† Hom. 1. in acta. § Lib. 32. Thef. c. 2
Citatur act. 10. sext. synod. * Joan. 11.
v. 1. ¶ Leo ep. 10.

eademque persona est. Nam unus quidem Christus est, atque una ejus persona, seu hypostasis: cæterum duas naturas habet, divinitatis nimirum & humanitatis suæ. Et quidem claritas naturaliter ex divinitate procedens, utrique substantiæ communis effecta est ob personæ identitatem; & rursus ob carnem, quæ humilia erant, utrique naturæ communia fuere. Unus enim & idem est, qui & hoc & illud est, nempe Deus & homo; ejusdemque sunt, tum quæ divinitati, tum quæ humanitati conveniunt. Etenim divina signa edebat, at non sine carne: caro rursus humilia, at non scorsim a divinitate. Nam & patienti carni conjuncta erat divinitas, impassibilis perseverans, passionesque salutares reddens & perficiens: ac rursus operanti Verbi divinitati mens sancta copulata erat, cogitans & intelligens ea quæ peragebantur.

Ac divinitas quidem corpori prærogativas suas impertiebat; cum interim ipsa corporis dolorum immunis maneret. Non enim, quemadmodum Verbi divinitas per carnem operabatur, ita etiam per divinitatem

tatem caro ipsius perpetiebatur. Divinitatis enim organum caro fuit. Quanquam igitur a prima conceptione nullum omnino inter, utramque formam divisio locum invenit verum unius personæ actiones, quovis tempore editæ sint, utriusque formæ existiterunt; nos tamen ea quæ citra separationem gesta sunt, nullo modo confundimus, sed quid cujusque formæ esset ex operum qualitate cognoscimus.

Quocirca Christus secundum utramque naturam suam operatur, ac in eo utraque natura cum alterius communione operatur: † Verbo nimirum quæ Verbi sunt, cum auctoritate & potentia deitatis efficiente; hoc est regia omnia & quæ principatum decent: corpore autem, quæ sunt corporis exsequente, ad Verbi sibi uniti, cujus etiam proprium factum est, arbitrium. Neque enim suoapte natu ad naturales affectus profliebat, nec rursus molesta refugiebat, ac detrectabat, aut ea quæ externe ingredebant, patiebatur; sed secundum naturæ conditionem movebatur. Verbo volente, cer-

toque consilio permittente ipsum pati & agere quod proprium erat, ut per opera veritati naturæ fides adstrueretur.

Quemadmodum autem supra quam substantia ferat, virgineo partu substantiam induit, ita etiam supra quam ferat humana conditio: § ea quæ hominum sunt agebat; ut cum influxa minimeque stabili aqua terrenis pedibus gradiebatur, non ut terra instar aqua obduresceret, sed ut super excellenti divinitatis potentia ita compararetur, ut nequaquam diffunderet, nec corporeorum pedum gravitati cederet. Non enim humano more humana factitabat, qui non homo solum, verum & Deus esset (unde passiones quoque ipsius vivificæ fuerunt & salutares) nec divina rursus divino modo agebat; quippe qui non Deus tantum, sed insuper homo erat: quamobrem tactu, & sermone, aliisque ejusmodi adminiculis, divina signa patrabat.

Sin autem quis dicat: * non submovendæ humanæ actionis gratia unam in Christo a-

ctio-

§ Dion. cap. 2. de div. nom. & ep. 4.
 * Max. Dial. cum Pyrrho.

tionem dicimus; sed quia humana actio, ut contra divinam actionem distinguitur, dicitur passio, hacque ratione unam in Christo actionem docemus; Reponemus, eade quoque ratione illos qui naturam unam asserunt, non tolendæ humanæ causæ hanc adstruere; sed quia humana natura, cum ex adverso divina natura distinguitur, patibilis dicitur. Absit autem hoc a nobis, ut ad humanam actionem a divina distinguendam, humanum motum passionem appellemus. Nulius enim rei, ut universè dicam, exstantia aut status ex comparatione & collatione cognoscitur, aut definitur. Hoc enim pacto res quæ sunt, sibi mutuo causæ esse invententur. Nam si, quia divinus motus actio est, idcirco efficitur ut humanus passio sit, proculdubio etiam mala erit natura humana, quia divina bonæ est. Et vicissim e contrario, si quia humanus motus passio dicitur, divinus proinde motus actio censetur, ita etiam divina natura bona erit, quia humana mala est: atque ita creaturæ omnes malæ erunt, mentitusque reperietur ille qui dixit: *Et vidit*

Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Dicimus itaque, sanctos Patres pro sub-
jectis sibi considerationibus humanum mo-
tum variis modis appallasse. Eum siquidem
& potentiam, † & operationem, & diffe-
rentiam, & motum, & proprietatem, &
qualitatem, & passionem nominarunt: non
ideo tamen ut illum contra divinum motum
distinguerent; verum potentiam quidem,
ut vis est conservatrix & invariabilis; ope-
rationem autem, ut quæ certa nota rem ex-
primit, & undique absolutam in omnibus
quæ ejusdem speciei sunt, similitudinem
declarat; differentiam vero, ut discriminan-
tem; motum, ut manifestantem; proprie-
tatem, ut constituentem, & quia illi soli,
& non alii insit; qualitatem rursus, ut in-
formantem; passionem denique, quia mo-
vendo fit. Omnia enim, quæ ex Deo, &
post Deum sunt, ea ratione patiuntur, qua
moventur: ut pote quæ non ipsa motio,
nec ipsa virtus sunt. Quare, sicut dictum
est

Gen. 2. v. 31.

† *Maximi responsio, in eod. Dialog.*

est, non ut ex adverso distinguerent, ita nuncuparunt, sed secundum rationem quæ illi ab universorum effectrice causa conditoris more indita fuit unde etiam eam cum divina enuntiantes, actionem apellarunt. † Nam qui dixit: „ Agit enim utraque forma cum alterius communionem, quid aliud fecit, § quam qui dixit: * *Et cum jejunasset quadraginta diebus, postea esurivit.* ¶ (dedit enim naturæ quando voluit, ut quæ sua erant ageret) aut qui diversam in ipso actionem prædicarunt, aut qui duplicem, aut qui aliam atque aliam? Hæc quippe mutatis nominibus seu per antonomasiam actiones duas significant. Nam & nuncus haud raro permutatione nominum indicatur; quemadmodum & dicendo, quod divinum & humanum est. Differentia enim rerum earum est differentia, quæ inter se differunt; quo autem pacto differant, quæ non sunt?

† *Leo epist. 10. § Math. 4. v. 2. Nyss. adlv. Apoll. ¶ Chrysost. hom. in S. Thom. Cyrill. in Joan. 1. 8.*

*Adversus eos qui dicunt, si duplicis naturæ
& actionis est homo, necesse est tres esse in
Christo naturas, totidemque actiones dicere*

CAP. XVI.

QUÏvis homo, cum ex naturis duabus, puta anima & corpore, compositus sit, eaque in seipso invariabilia habeat, duæ subinde naturæ dicetur. Amborum enim proprietates, etiam post unionem retinet. Neque enim corpus immortale est, sed interitui obnoxium; nec anima mortalis, sed immortalis: nec rursus corpus invisibile est, nec anima oculis corporeis conspicere potest: sed hæc quidem rationalis, intelligens, & incorporea est; illud autem crassum, aspectabile, & ratione carens. Non unius autem naturæ sunt ea, quæ essentiarum ratione ex opposito dividuntur: non ergo anima & corpus ejusdem sunt essentiarum.

Ac rursus, si animal rationale, mortale, homo est; omnis autem definitio subjectarum naturas explicat: profecto cum non idem natura sit rationale atque mortale, sequitur ergo ut secundum definitionis suæ normam,

homo non sit unius naturæ.

Quod si quandoque unius naturæ homo esse dicatur, tunc speciei loco naturæ nomen usurpatur: ut dum dicimus, nullæ naturæ differentia hominem ab homine discrepare; imo cum eodem modo omnes homines coagmentati sint, ex anima & corpore compositi, singulique duæ sint naturæ, sub unam proinde definitionem redigi. Neque id a ratione alienum videtur; quippe cum facer Athanasius, in ea Oratione, quam scripsit adversus illos; qui Spiritum sanctum impie deprimebant, unam omnium rerum conditarum, qua sunt conditæ, naturam esse dixerit, ad hunc modum loquens:

“ Quod autem Spiritus sanctus supra res
“ creatas emineat, aliudque sit præter crea-
“ turarum naturam, ac proprius divinitatis,
“ hinc rursus perspicere licet. † Quidquid
enim communiter, & in multis considera-
tur, nec alicui uberius, alicui parcius inest,
essentia nominatur. Quia igitur omnis ho-
mo ex anima & corpore compositus est, ob
eam causam una omnium natura dicitur.

Im

† *Epist. 2. ad Scrap. versus finem.*

In Domini autem persona naturam unam dicere non possumus. Nam & utraque natura proprietatem naturalem, etiam post unionem, retinet; nec Christorum speciem reperire fit. Neque enim alius ex divinitate & humanitate Christus existit, qui idem Deus esset & homo.

Ac rursus: non idem est secundum speciem unum esse, atque unum esse secundum corporis & animæ substantiam. Siquidem unum secundum hominis speciem, exactissimam in omnibus hominibus similitudinem ostendit: at unum secundum animæ & corporis essentiam, ipsum illorum esse interimit, eaque prorsus in nihilum redigit. Aut enim alterum in alterius essentiam migrabit, aut ex aliis aliud efficietur, ac sic ambo mutabuntur, aut intra metas suas consistentia duas naturas constituent. Non enim quantum ad essentiam attinet, idem sunt corpus & res incorporea. Quocirca necesse non est, ut, qui unam in homine essentiam dicimus, non propterea quod eadem qualitas sit animæ & corporis, sed propter exactissimam individuorum quæ ad eandem speciem refe-

referuntur æqualitatem, unam quoque in Christo, ubi species ejusmodi nulla est, qua multæ personæ contineantur, dicamus naturam.

Huc accedit, quod omnis compositio ex his quæ proxime componuntur, constare dicitur. Non enim domum ex aqua & terra, sed ex lateribus & lignis constructam esse dicimus. Alias dicendum foret hominem ex quinque ut minimum naturis constare esse; nempe ex quatuor elementis & anima. Sic & in Domino nostro Jesu Christo, non partium partes spectamus, sed quæ proxime composita sunt; hoc est divinitatem & humanitatem.

Deinde vero, si, quia hominem duabus naturis constare dicimus, tres proinde in Christo naturas dicere cogemur, vos quoque qui ex duabus naturis hominem esse dicatis, Christum ex tribus naturis compositum esse itidem asseretis. Quod etiam de actionibus dicendum erit: § consentanea enim naturæ actio sit oportet. Quod autem homo duplicis naturæ dicatur & sit, testis est

§ *Epist. I. ad Cledon.*

est Gregorius Theologus: “†) Duæ enim,
 “ inquit, naturæ sunt, Deus & homo:
 “ quandoquidem duæ quoque anima & cor-
 “ pus. Ac rursus in Oratione de Baptismo
 “ hæc ait: “ Cum autem duplici natura con-
 “ stemus, anima nimirum & corpore, alte-
 “ ra quidem visibili, altera autem invisibili,
 “ duplex quoque est baptismus, nempe per
 “ aquam & spiritum.

† Orat. 4. non longe a princip.

*De eo quod carnis Domini natura & volun-
 tas deificata sit. CAP. XVII.*

Illud autem scire operæ pretium est,
 quod Domini caro deificata sit, ejusdem-
 que deitatis confors, quin & Deus esse di-
 citur (sic enim Gregorius Theologus loqui-
 tur) † „ quorum alterum deitate donavit,
 “ * alterum deitate donatum est, & , auda-
 “ ter dicam, ejusdem deitatis confors. Quod-
 “ que & id quod unxit, homo factum sit,
 & Deus, id quod unctum est. Non ob na-
 tu;

† Greg. orat. 42. * Id. orat. 39. Max.
 lib. de quab. vol. apud Euthi

naturæ immutationem, aut conversionem, aut alterationem, aut confusionem ista dicuntur. Nec enim hæc verba naturæ mutationem ullam significant, sed potius dispensationis unionem, seu secundum hypostasin, quatenus ita Deo conjuncta est, ut ab eo divelli non possit: atque ob id etiam quod naturæ inter se vicissim inmeent, veluti ferri quoque dicimus ignitionem. Velut enim humanationem citra mutationem & conversionem confitemur; sic item carnis deificationem factam esse sentemus. Neque enim quia Verbum caro factum est, propterea e divinitatis suæ gradibus, divinisque illi competentibus dotibus excessit: nec rursus caro deificata, a natura sua vel naturalibus suis proprietatibus descivit. § Nam post unionem, tam naturæ inconfusæ, tum earum illææsæ proprietates sunt. Caro autem Domini divinarum actionum opibus affluxit, ob sincerissimam illam cum Verbo unionem, quæ est secundum hypostasin: sic tamen ut proprietatum naturalium naturam nullam pertulerit. Non enim proprie

vā

§ *Max. epist. ad Nicandr.*

vi, sed ob unitum sibi Verbum divina patrat; Verbo nimirum vim suam per illam exerente. Nam & candens ferrum eo non urit, quod urendi vi a natura polleat, sed quod ex conjunctione cum igne vim eam contraxerit.

Itaque eadem caro suapte natura mortalis erat, & ob hypostaticam cum Verbo unionem, vitam conferebat. † Consimili modo voluntatis quoque deificationem docemus, § non quod naturalis motio immutata fuerit, sed quod divinæ ipsius ac præpotenti voluntati unita sit, Dei que facti hominis voluntas evaserit. Quo etiam factum est, ut cum latere vellet, id ex se non potuerit: quia nempe Deo Verbo placebat, ut vere sibi inesse humanæ voluntatis infirmitatem ostenderet. Rursumque volendo leprosi mundationem patravit, propter unionem cum divina voluntate.

Sciendum autem est, naturæ & voluntatis deificatione, perquam liquido & expresse duas naturas & voluntates declarari.

Si-

† *Greg. Naz. orat. 25. P. 595. § Mar. 7. v. 24. * Math. 8. v. 3.*

Sicut enim ignitio, non rei ignitæ naturam in ignis naturam mutat, verum & id quod ignitum est, & id quod ignitum fecit, ostendit: nec unius tantum, sed duorum index est: sic etiam deificatio non unam compositam naturam facit, sed duas, unionemque secundum hypostasim. Ait quippe Theologus Gregorius: „§ Quorum alterum deificavit, alterum deificatum est. Dicendo enim, *Quorum*, & *alterum*, atque *alterum* duas profecto res indicavit.

§ *Greg. Naz. orat. 42.*

Iterum de duplici voluntate, arbitriique libertate; mente item, scientiaque & sapientia duplici. CAP. XVIII.

QUandoquidem Christum perfectum Deum ac perfectum hominem dicimus, plane omnia quæ tum Patri, tum matri naturalia sunt, ei tribuamus. Homo quippe factus est, ut quod victum fuerat vinceret. Haud enim ejus imbecillitatis erat ille, qui omnia potest, quin omnipotenti sua virtute hominem ex tyranni domi-

natu eripere valeret. Verum tyrannus querelæ occasionem habuisset, si postquam hominem ipse vicerat, illata vi a Deo spoliatus esset. Quocirca Deus pro sua misericordia, & erga homines benevolentia, homo fit, quo simile similis opera instaret.

Quod autem homo sit animal ratione & intelligentia præditum, nemo ierit inficias. Quinam igitur factus est homo, si carnem inanimatam, aut expertem mentis animam suscepit? Hoc enim nequaquam homo est. Quid vero rursus ex assumpta ab eo humanitate emolumentum ad nos rediit, si illi qui primario contraxit labem, salus allata non est; neque id æstum fuit, ut per conjunctionem cum divinitate innovaretur, & robur obtineret? * Nam curatum non fuit, quod assumptum non est; quapropter totum hominem assumpsit, illamque a deo ipsius partem quæ præstantissima erat, & obnoxia morbo fuerat, ut toti salutem largiretur. Nulla porro mens usquam fuerit, quæ sapientia & cognitione destituta sit. Nam si iners & sine motu, nulla prorsus ratione existit.

Ita

* *Greg. Naz. ad Cledon.*

Itaque Deus Verbum, id quod ad sui imaginem erat instaurare volens, factus est homo. Quid vero illud fuit quod esset ad imaginem, † præterquam mens? Itane omissio potiori, quod deterius erat assumpsit? Mens siquidem in Dei & carnis meditullio est: carnis nimirum, ut contubernalis; Dei autem, ut imago. Mens itaque menti jungitur, atque inter Dei puritatem & carnis crassitiam intercedit. Nam si Dominus animam mente vacuam assumpsit, bruti utique animam assumpsit.

Quod si Evangelista *Verbum carnem factum fuisse* dixit, § sciendum est in sacra Scriptura animam nonnunquam hominem appellari, ut in illo loco, * *in septuaginta quinque animabus ingressus est Jacob in Ægyptum*. Nonnunquam item carnem, ut est illud: ¶ *Videbit omnis caro salutare Dei*. Ac proinde Dominus, non caro in anima, nec mente vacua, sed homo factus est. Aie

T 2

quip-

*Greg. Naz. Carm. senar. adv. Apollin. epist. ad Cled. & alibi. § Gen. 46. v. 27. ap. Lxx. act. 7. v. 14. * Isai. 40. v. 15. ¶ Luc. 3. v. 6.*

quippe ipse: § *Quid me cadis, hominem qui veritatem locutus sum vobis?* Assumpsit igitur carnem anima rationali & intelligente animatam, quæque, sicut carnis principatum tenebat, ita rursus divinitati parebat, ab ea que regebatur.

Atqui ille quidem naturaliter, & ut Deus, & ut homo, habebat ut vellet: cœterum divinam ipsius voluntatem humana sequebatur, eique subdita erat, ut quæ propria sententia non moveretur, verum ea demum vellet, quæ divina ejus voluntas ipsam volebat velle. Permittente siquidem divina voluntate, naturaliter ea quæ sibi propria erant patiebatur. Etenim cum mortem detrectaret, hanc divina ipsius voluntate ita ferente & concedente, naturaliter detrectabat, atque in mortis agoniâ erat. Rursus divina ipsius voluntate volente, ut humana voluntas mortem amplectereretur, voluntaria ipsi passio fuit. Non enim quæ Deus duntaxat morti se sponte tradidit, sed etiam quatenus homo. Unde nobis etiam
ani-

§ *Joan. 8. v. 14. & 18. v. 23. † Sophron. epist. synod.*

animi audaciam aduersus mortem comparavit. Ita quippe ante salutiferam passionem suam loquitur: † *Pater si fieri potest, transeat a me calix iste.* § Illud porro constat, quod ut homo calicem bibiturus erat: non enim ut Deus. ¶ Quare tanquam homo calicem transire vult. Hæc autem verba a naturali metu, & imbecillitate profecta sunt. *Veruntamen*: inquit, *non mea voluntas fuit,* hoc est, qua ratione diversæ a te sum substantiæ: *sed tua,* hoc est mea, quatenus eadem mihi ac tibi substantia est. Quæ quidem iterum fortis animi verba sunt. Etenim anima Domini, qui benigna sua voluntate homo vere factus erat, cum naturalem infirmitatem ante experta esset, percepto doloris sensu ex corporis disjunctione, divina rursus voluntate corroborata, aduersus mortem audaciam concipit. Nam quia & totus Deus erat cum sua humanitate, & totus homo cum sua divinitate, ipse tanquam

T 3

homo

† *Math. 26. v. 39.* § *Luc. 22. v. 42.*

¶ *Locus sæpe ab Athanasio, Nazianz. & Chrysostomo, expositus & cit. act. 10. sæc. synodi.*

homo in se & per se id quod humanum erat, Deo & Patri subjecit, & Patri factus obediens, præstantissimam sese nobis formam & exemplum præbuit.

Libere porro volebat tum divinæ, tum humanæ voluntatis ratione. Omni quippe naturæ rationali libera voluntas a natura insita est. Quorsum enim alioqui partem rationalem habebit, si non libere ratiocinatur? Nam naturalem quidem appetitum summus opifex brutis etiam indidit, quo ad suæ naturæ conservationem necessitate ducuntur. Cum enim ratione careant, ducere non possunt, verum naturali ducuntur appetitu. Ex quo fit, ut simul atque appetitus oritur, statim ad agendum profiliant. Neque enim ratione aut consilio, aut consideratione, aut judicio utuntur, Ac proinde nec velut virtuti studentia laudantur, ac beata censentur; nec tanquam malum agentia plectuntur. Natura vero rationalis, habet quidem naturalem appetitum, qui moveatur; ejusmodi tamen, ut in iis quæ naturæ consentaneam rectitudinem servant, a ratione gubernetur ac componatur. Rationis enim præ-

præcellentia hæc est, liberæ potestatis voluntas: quam quidem naturalem motum in substantia rationali dicimus. Eaque de causa & cum virtutem colit, laudem obtinet, ac beata prædicatur; & cum se vitio dedit, punitur.

† Ergo volebat quidem Domini anima libere excitata; † sed eâ libere demum volebat, quæ divina ipsius voluntas velle eam volebat. Non enim Verbi nutu caro movebatur, juxta ac Moses & Sancti omnes divino nutu movebantur: verum idem ipse, cum & Deus & homo esset, tum divina, tum humana voluntate volebat. Ob eam causam non consilio ac sententia, sed naturalis potius facultatis ratione, duæ Domini voluntates inter se dissidebant. Est enim divina ejus voluntas, principii ex-pers, omnisque rei effectrix erat, ut pote comitem potentiam habens, & pati nescia. At humana ipsius voluntas, tum ipsa in tempore initium habuit, tum eas passionès sustinuit, quæ naturales & innocuæ erant.

T. 4

Ag

† *Max. Dial. cum Pyrrho.* † *Greg. Naz. op. ad Cled.*

Ac natura quidem omnipotens non erat ;
 ut autem Dei Verbi vere ac naturalis facta
 erat , nihil quoque ipsa non poterat .

De Theandrica , seu de virili actione .

§ CUM B. Dionysius Christum novam
 quamdam Theandricam , seu Dei
 simul & viri , actionem nobiscum obisse
 dicit , non ut naturales actiones tollat , unam
 ex humana & divinales actiones tollat , unam
 ex humana & divina actionem conflata
 docet (ad hunc enim modum unam quo-
 que novam naturam ex divina & humana
 affectam diceremus ; quia quorum actio
 una est , horum etiam , ut sentiunt Patres ,
 una est essentia) verum ita loquitur , † ut
 novum illud & arcanum modum , quo na-
 turales Christi actiones se explicant , arca-
 no illi mutæ naturarum ipsius immeatio-
 nis modo congruentem , humanum item
 vitæ genus novum & admirabile , inque
 rerum natura incognitum ; ac denique alter-
 næ

§ *Dionys. epist. 4. † Max. Dial. cum
 Pyrrho .*

re illius communicationis, quæ ex ineffabili unitione oritur, rationem indicaret. † Non enim aut se junctas actiones, aut naturas divisim operari dicimus, sed conjunctim utramque cum alterius communione illud quod quæque proprium habet agere. Neque enim humana humanitas efficiebat, cum purus homo non esset; nec rursus divina divino duntaxat modo, quandoquidem non solum Deus erat, sed Deus simul & homo. Nam uti naturarum tum unionem, tum naturalem distinctionem habemus, ita etiam naturalium voluntatum & operationum.

Itaque sciendum est, in Domino nostro Jesu Christo nos interdum, tanquam de duabus naturis sermonem habere, interdum tanquam de una persona: atque hoc & illud ad eundem sensum refertur. Nam & duæ naturæ unus Christus est; & unus Christus, duæ naturæ. Itaque dicere, agit Christus secundum utramque naturam, perinde est, ac cum dicimus, agit utraque natura in Christo cum alterius communione. Quare di-

T 5

vine

† *Leo epist. 10. ad Flav.*

vina quidem natura eo nomine cum carne operante communicat, quod caro divinæ voluntatis beneplacito, quæ ipsi propria sunt, pati & agere sinatur, quodque carnis actio prorsus salutifera sit; id quod non humanæ, sed divinæ potius actionis est. At caro vicissim cum operante Verbi divinitate communicabat, tum quia per corpus veluti per instrumentum quoddam, divinas actiones efficiebat; tum quia unus idemque erat, qui & divino simul, & humano modo operabatur.

Scire autem attinet, sanctam quoque ipsius mentem naturales suas actiones exsequi. Nam & se Dei mentem esse, atque ab omnibus rebus conditis adorari cogitat & agnoscit, ac eorum quæ in terra gessit & pertulit, recordatur. Cæterum cum operante Verbi deitate, qua cuncta reguntur & gubernantur, communicat, omnia intelligens, cognoscens, & administrans, non ut simplex & nuda mens hominis, sed ut quæ Deo secundum hypostasim unita sit, Dei que mens existat.

Nihil igitur aliud theandrica actio declarat

rat, quam quod Deo facto viro, hoc est, incarnato, humana quæque ipsius actio divina erat, sive deificata, nec divinæ ipsius operationis expers: rursusque divina ipsius actio humanæ ipsius actionis exfors non erat; verum utraque una cum altera considerabatur. § Porro modus hic loquendi *περιφρασις* dicitur, quando quis duo quædam una dictione complectitur. Quemadmodum enim igniti gladii incisam unam unctionem, atque iniustam sectionem dicimus, & tamen sectionem distinctam ab unctione esse, nec non alius aliusque naturæ asserimus, ignis nempe unctionem, ac ferri sectionem; ad eundem modum Theandricam unam Christi actionem dicentes, duas amborum ipsius naturarum actiones intelligimus; divinitatis videlicet ipsius, divinam, humanitatis autem, humanam actionem.

§ *Max. Tom. dogm. ad Marin p. 42.*

De naturalibus & inculpatis passionibus.

CAP. XX.

Chri-

Christum porro naturales, minimeque reprehendendas hominis passiones assumptis confitemur. § Nam suscepit totum hominem, & quæcumque hominis sunt, excepto peccato. Neque enim istud naturale est, neque a creatore nobis insitum; verum superferente diabolo in libera nostra voluntate exsurgit, non tamen ut per vim nobis dominetur. Naturales porro & inculpatæ passiones hæ sunt, quæ in arbitrio nostro sitæ non sunt; quæ nimirum in violati præcepti pœnam humanæ vitæ irrepserunt: velut fames, sitis, defatigatio, labor, lacrymæ, interitus, mortis fuga, metus, & agonia, ex qua sudores & sanguinis guttæ; auxilium ob naturæ infirmitatem ab Angelis allatum, aliaque id generis, quæ quidem natura universo hominum generi conveniunt. Omnia igitur assumpsit, ut omnibus sanctitatem conciliaret. Tentatus est, vicitque, ut victoriam nobis pararet, adversariique vincendi vim naturæ conferret: qua videlicet natura jampridem victa, per quos insultus superata fuerat, suo tandem victori victoriam extorqueret.

Coeterum malus ille, extrinsecus, non suggestis cogitationibus Christum adortus est, quemadmodum & Adamum. Nam ne illum quidem per immixtas cogitationes, sed per serpentem impetivit. Dominus autem adversarii conatum propulsavit, & instar fumi discussit: ut quæ ipsum invaserunt passiones, atque ab eo superatæ sunt, a nobis etiam facile vinci possent, sicque adeo novus Adam veterem salvaret.

Denique naturales passiones nostræ, & secundum naturam in Christo erant, & supra naturam. Etenim secundum naturam in illo ciebantur, cum naturam pati sineret quæ carni erant propria: supra naturam autem, quia in Domino, quæ naturalia erant, voluntatem minime prævertebant. Neque enim coactum quid in eo conspicitur, sed omnia voluntaria. Volens enim fame, volens siti, volens metu, volens morte affectus est.

De ignorantia & servitute. CAP. XXI.

Nosse oportet Christum ignorantem & ser-

servam naturam assumfisse. Hominis quippe natura Dei conditoris sui serva est, nec futurorum pollet scientia. § Quare si de Gregorii Theologi sententia, id quod videtur ab eo quod mente percipitur, distraheris, serva & ignorans caro dicitur. Verum ob personæ identitatem atque indivulsam unionem, Domini anima futurorum cognitione, ut & reliquis mirabilibus locupletata est. Velut enim hominum caro suapte natura secundum hypostasim vivifica non est; Domini autem caro Deo Verbo unita, non quidem a naturali mortalitate exempta fuit, sed tamen ob hypostaticam cum Verbo unionem vivifica facta est, nec dicere fas est, eam, vel non vivificam fuisse vel non semper esse: sic humana natura, suapte quidem essentia futurorum notitiam non habet; at Domini anima ob unionem cum ipso Deo Verbo & hypostasis identitatem, ut reliquorum miraculorum potestate, sic etiam futurarum rerum, ut dixi, cognitione deitata fuit.

Illud quoque sciendum est, eum ne servum

§ *Greg. Naz. orat. 36.*

Vnum quidem dicere non posse: servitutis enim & dominationis vocabula non naturas, sed quæ ad aliquid referuntur, indicant, ut paterhitatis & filiationis voces. Hæc enim non essentiam, sed relationem declarant. Sicut ergo de ignorantia a nobis dictum est, si exilibus cogitationibus, hoc est subtilibus animi considerationibus, id quod creatum est, ¶ ab increato se junxeris, servilis est caro, nisi Dei Verbo copulata esset. At cum semel secundum hypostasim unita sit, quonam pacto serva erit? Cum enim Christus unus sit, sui ipsius profecto & servus & Dominus esse non potest. Hæc enim non ex iis sunt quæ absolute dicuntur, sed quæ relatione ad alterum. Cujusnam igitur servus erit? Patrisne? Ergo non omnia quæ habet Pater, Filii quoque sunt. Siquidem Patris servus est, sui autem ipsius minime. Quonam autem modo de nobis, qui per eum adoptati sumus, Apostolus ait; ¶ *Itaque jam non est servus, sed filius*, siquidem ipse servus existat? Ex quo patet eum appellatione sola dici ser-

¶ Greg. Naz. orat. 24. ¶ Gal. 4, v. 7.

servum, cum hoc minime sit, verum nostri causa servi formam suscepit, servusque nobiscum sit vocatus. Nam cum ab omni passione immunis esset, nostri causa passionibus servivit, salutisque nostræ ministerio perfundus est. Illi autem qui servum eum dicunt, unum Christum ad instar Nestorii in duos dividant. At nos herum ipsum dicimus, omniumque creaturarum Dominum, unum Christum, eundem simul Deum atque hominem, & qui sciat omnia. ¶ *In ipso enim sunt omnes thesauri sapientia & scientia absconditi.*

¶ Col. 2. v. 3.

De profectu. CAP. XXII.

• **P**roficere autem sapientia & ætate & gratia idcirco dicitur, quod ætate quidem cresceret; ¶ per ætatis autem augmentum, sapientiam quæ in se erat, in lucem proferret; ac propterea quod hominum in sapientia & gratia progressum, par-

• *Luc. 2. v. 52. ¶ Greg. Naz. orat. 20. Id. orat. 36.*

ternæque voluntatis expletionem, hoc est, hominum in Deum fidem atque salutem, profectum suum duceret, ubique quod nostrum erat sibi vindicans. Qui autem sic eum sapientia & gratia profecisse ajunt, tanquam horum incrementum acciperet, non a primo carnis ortu factam esse unionem asserunt, nec unionem secundum hypostasim tuentur; verum vanissimo Nestorio potius auscultantes, unionem quandam secundum affectionem & respectum, ac nudam inhabitationem prodigiöse fingunt, † *nescientes nec quæ dicunt, nec de quibus affirmant.* Nam si caro a primo statim ortu vere Deo unita est; imo potius in ipso existit, & identitatem secundum hypostasim cum eo habuit; qui fieri potuit, ut non omnibus prorsus sapientiæ gratiæque dotibus affluerit? Non quidem ut gratiam participaret, nec per gratiam in communionem eorum quæ verbi erant veniret; quin potius ob unionem illam secundum hypostasim, cum humana divinaque unius Christi propria facta essent, quippe qui Deus simul homoque

U

erat

† 1. *Tim.* 1. v. 7.

erat, gratiam & sapientiam, & bonorum omnium plenitudinem fontis instar mundo profuderit.

De Timore. CAP. XXIII.

Timoris nomen duplicem habet intellectum. * Est enim timor naturalis, quando anima se jungi non vult a corpore ob naturalem affectionem & necessitudinem, qui ex ipsomet ortu ab opifice ei insita est, qua fit ut naturaliter pertimescat, angatur, & mortem recuset. Cujus timoris hæc definitio est: Timor naturalis est vis sibi esse vindicandi eum contractione. Nam quia cuncta ex nihilo a conditore rerum producta sunt, idcirco naturaliter esse appetunt, haudquaquam vero non esse. His autem a natura proprium est, ut in ea ferantur, quorum ope consistunt. Quocirca Dei quoque Filius, cum factus esset, homo, hunc appetitum habuit; suam quidem erga illa quæ naturam constituunt propensionem ostendens, tum cibi potusque, & fo-

mini

* *Max. Dial. cum Pyrrho.*

mi cupiditate, tum facto horum ex naturæ legibus periculo; in iis autem quæ interitum pariunt, fugam prætendens, ut passionis tempore mortis timore voluntarie compressionem admiserit. Quanquam enim naturæ lege fiebant, quæ fiebant; at non ut in nobis vi & necessario. Ea siquidem quæ natura erant, sponte & labens suscipit. Ac proinde metus hic, & trepidatio, pavorque, naturalis & inculcata, nec subiecta peccato affectio est.

Et rursus aliud timoris genus, quod ex cogitationum defectione & diffidentia, exque eo quod quis mortis horam ignoret, exsurgit: ut cum noctu, oborto aliquo strepitu, timore afficimur: qui quidem timor non naturalis est, sicque definitur: Timor non naturalis, est improvisa animi contractio. Hunc porro timorem Dominus non assumpsit. Quapropter nunquam timuit, nisi passionis tempore: etsi alioqui certo consilio sæpe se subduxit. Non enim tempus ignorabat.

Quod autem vere timuerit, § testis est

U 2

S.

§ *Orat. adv. Apollin.*

S. Athanasius in oratione adversus Apollinarianum his verbis, „ Ob eam causam dicebat Dominus: *nunc anima mea turbata est*. Quod autem ait, *nunc*, idem est ac, cum voluit. Attamen id quod erat ostendit. Non enim illud quod non erat, ac si adesset, nominavit: perinde scilicet ac si in speciem duntaxat fierent ea quæ dicebantur. Natura enim ac vere omnia fiebant. Ac post alia. § Nullo autem modo divinitas passionem recipit sine corpore quod patiatur, nec sine anima quæ tristetur ac turbetur, turbationem mororemque ostendit: neque anxiosa est, & exorat mente nequaquam anxiosa & exorante. Etenim quamvis non victæ naturæ consternatione ista contingerent, attamen facta sunt ut quis esset palam innotesceret. Quod autem non naturæ succumbentis ignavia contingerent, quæ fiebant, hinc linquet quod haud invitus ea sustinuerit.

§ *Id. orat. de salut. adv. Christi. versus sinem.*

De Domini oratione. CAP. XXIV.

O Ratio est ascentus mentis in Deum: aut eorum quæ consentanea sunt postulatione a Deo. Qui ergo fiebat ut Dominus in Lazari suscitatione ac passionis tempore oraret? neque enim sancta ipsius mens elevatione in Deum egebat, quippe quæ semel Deo secundum hypostasim unita esset: nec rursus ei opus erat, ut quidquam a postularet (unus enim est Christus) verum quia personam nostram sustinebat, id quod nostrum erat in seipso exprimens, se nobis exemplum præbuit, docendo nos a Deo postulare & mentes ad illum erigere, perque sanctam mentem suam ascentum nobis ad Deum muniendo. † Quemadmodum enim passiones tolerabat, ut nobis adversus eas victoriam compararet: eodem modo ideo precatus est, ut nobis sicut dicebam, ascentum ad Deum sterneret, & pro nobis, velut Joanni aiebat, justitiam omnem impleret, nosque cum Patre reconciliaret: sic etiam ut eum seu principium & causam sui

U 3

ho-

† Greg. Naz. orat. 36.

honore afficeret, seque Deo minime advertari commonstraret. Nam quando Lazari causa dicebat: § *Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis: ¶ sed propter populum qui circumstat, † ut credant quia tu misisti*; annon cuivis perspicuum est, eum non alia de causa his verbis usum esse, nisi ut Patrem, tanquam sui principium & causam honoraret, seque Deo nequaquam advertari ostenderet.

* Rursum cum ita loquebatur: *Pater si possibile est, transeat a me calix iste. " Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tuiannon quisvis liquido perspicit, eum idcirco sic esse loquutum, ut nos Dei solius opem in tentationibus implorare, divinamque voluntatem nostræ anteponeere doceret: insuper ut ostenderet, ea quæ nostræ naturæ erant, vere sua fecisse, duasque voluntates, naturales quidem illas, naturisque ipsius*

con-

† *Math. 3. v. 15. § Joan. 11. v. 42. ¶ Greg. Naz. orat. 42. † Chrys. hom. 63. in Joan. * Math. 26. v. 39. Chrys. in eod. in cap. 26. " Math. v. 39.*

congruentes, cœterum nequaquam contrarias vere habuisse. *Pater*, inquit tanquam ejusdem cum ipso substantiæ, *si possibile est*; non velut ignoraret ita loquens (ecquid enim Deo impossibile esse queant?) verum ut nos exinde voluntati nostræ divinam anteferre disceremus. Hoc enim solummodo impossibile est, quod Deus non vult, nec permittit. *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*. Tanquam Deus, eandem cum Patre voluntatem habet: & velut autem homo, humanitatis voluntatem naturaliter ostendit. Hæc enim naturaliter mortem refugit.

† At vero illud, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* quia personam nostram gerebat pronuntiavit. Neque enim Deum suum Patrem dixisset, nisi id quod sub aspectum cadit, ab eo quod intellectu capiebarur, subtili mentis imaginatione discretum fuisset. ¶ Nec rursus a sua unquam divinitate desertus fuit; sed nos eramus derelicti illi & contemti. Quomodo

U 4

brem

§ *Greg. orat. 36.* † *Math. 27. v. 46.*

¶ *Greg. Nyss. orat. 36.*

brem personam assumens hæc deprecatus
est.

De appropriatione seu vindicatione.

CAP. XXV.

SCire oportet duplicem esse vindicationem, unam naturalem & substantialem, alteram personalem & secundum respectum. At naturalis quidem & substantialis est, qua Deus pro sua erga homines benevolentia, tum naturam nostram, tum omnia naturalia suscepit, natura & vere factus homo, & ea expertus, quæ in naturam nostram cadunt. quæ vero personalis est, & secundum respectum, tunc locum habet, cum quis affectione quadam, miseratione puta, vel dilectione alterius personam gerit, pro eo sermones nihil ad se attinentes illius vice proferens. Quo quidem vindicationis genere Dominus, tum maledictionem, tum derelictionem nostram, aliaque ejusmodi quæ naturalia non sunt, sua ipse
fecit

• *Max. ad Marin. in solut. 1. dubit. Theod. Greg. Naz. orat. 36.*

fecit: non ut ipse hoc esset, aut unquam
existit; sed quia personam nostram subiens,
in nostrum ordinem se adscriberet. Quo
sensu sumitur illud, † *Factus est pro nobis
maledictum.*

† *Gal. 3. v. 13.*

*De Corporis Domini passione, ipsiusque divi-
nitatis impassibilitate. CAP. XXVI.*

Ipsum igitur Dei Verbum omnia carne
pertulit, divina interim ac sola impassi-
bili ipsius natura ab omni perpeffione im-
muni persistente. Nam cum unus idemque
Christus, qui ex divinitate & humanitate
compositus est, inque divinitate & huma-
nitate existit, vere pateretur, pars quidem
illa, quæ naturali sua conditione hoc habe-
bat, ut pati posset, patiebatur; cæterum
ea, quæ impassibilis erat, haud simul pa-
tiebatur. Nam anima quidem, passibilis
cum sit, tametsi inciso corpore ipsa mini-
me incidatur, una tamen cum corpore do-
lorem persentit: at deitas quia impassibilis
est, nihil potiebatur commercio corporis.

Illud porro sciendum, quod Deum quidem carne passum dicimus; divinitatem autem carne passam, aut Deum per carnem passum, non item. † Sicut enim, si sole arbori lucente securis arborem unciderit, sol tamen nihil læsus manet; a fortiori, impassibilis Verbi divinitas carni secundum hypostasim unita, patiente carne incolumis mansit. Et quemadmodum, si quis aquam ignito ferro infundat, id quod ita comparatum est, ut ab aqua afficiatur, h. e. ignis, ab aqua exstinguatur; ferrum autem omnis injuriæ expertum manet (non enim a natura id habet ut ab aqua labefactetur) multo magis certe divinitas quæ sola ab omni perpeffione remota est, patiente carne nullam ipse passionem admittit: quamvis alioqui ab illa inseparabilis esset. Non enim necesse est exempla esse rebus prorsus similia, ac hujusmodi, ut nihil omnino desideretur; quandoquidem in exemplis, tum id quod simile est, tum id quod diversum est, perspicere oportet, eo quod exempla sint. Nam quod omni ex parte simile est, ea ipsa res est, non exemplum

† *Athan. lib. de salut. adven. Christi.*

plum, idque potissimum in Deo. Neque enim fieri potest, ut exemplum omnino simile reperiatur, sive cum de Deo, sive cum de Incarnatione sermo habetur.

Quod Verbi divinitas ab anima & corpore inseparabilis manserit, etiam in Domini morte: & quod una interim persona persisterit. CAP. XXVII.

CUM Dominus noster Jesus Christus ab omni peccati labe purus esset † (*Non enim peccatum fecit, qui peccatum tollit mundi; § nec dolus inventus est in ore ejus*) morti nequaquam subjectus erat: siquidem per peccatum mors introivit in mundum. * Moritur itaque, mortem salutis nostrae causa suscipiens, ac seipsum Patri pro nobis hostiam offerens. In eum enim deliqueramus, ei-que proinde redemptionis nostrae pretium pendendum erat, ut hoc pacto a condemnatione liberaremur. Absit enim, ut Domini sanguis oblatus tyranno fuerit. Accedit

† *Isai. 53. v. 9. Joan. 1. v. 29. § Rom. 5. v. 12. * Greg. Naz. orat. 42.*

Accedit itaque mors, corporisque escam a^o vide deglutiens, divinitatis homo transfigitur: atque degustato infante ac vivifico corpore, ipsa interit, omnes quos olim absorpserat, evomens. Velut enim tenebræ inducta luce submoventur, ita corruptio vitæ appulsu depellitur: omnibusque accidit vita, corruptori autem, interitus.

Quamvis igitur Christus ut homo mortem obierit, sanctaque ipsius anima ab immaculato corpore distracta sit; divinitas tamen a neutro, h. e. nec ab anima, nec a corpore quoquo modo sejuncta est: neque propterea persona una in duas divisa fuit. Siquidem & corpus & anima simul ab initio in Verbi persona existentiam habuerunt; ac licet in morte divulsa sint, utrumque tamen eorum unam Verbi personam qua subsisteret, semper habuit. Quamobrem una eademque Verbi hypostasis, tum Verbi, tum animæ, tum corporis erat hypostasis. Neque enim unquam aut anima, aut corpus peculiorem atque a Verbi subsistentia distinctam subsistentiam habuit; verum una semper fuit Verbi hypostasis & subsistentia, nec unquam du-

duplex. Idcirco una quoque semper Christi persona fuit. Tametsi enim quoad locum anima a corpore sejuncta erat; hypostatice nihilominus per Verbum uniebatur.

De corruptione & corruptela. CAP. XXVIII.

Corruptionis vocabulis duplex est significatio. Nam & pro humanis hisce perfectionibus usurpatur, nempe fame, siti, lassitudine, clavorum perforatione, morte, seu animæ a corpore separatione, aliisque id genus. † Quo quidem sensu corruptioni obnoxium fuisse Domini corpus dicimus. Hæc enim omnia sponte suscepit. Ac rursus corruptionis vox perfectam corporis in elementa ex quibus compositum est, dissolutionem extinctionemque significat; quæ etiam a plerisque διαφθορά hoc est interitus appellatur. Quod quidem corruptionis genus Domini corpus expertum non fuit, ut ait David Propheta: § *Quoniam non dereliques animam meam in inferno, nec dabis*

san-
† *Leont. de sez. act. 10. & dial. cont.*
Aphthartodoc. § Psal. 15. v. 10.

sanctum tuum videre corruptionem.

Quotcirca de priore corruptionis significatione, incorruptibile ante resurrectionem fuisse Domini corpus, ad instar vesani illius Juliani & Gajani, asserere impium est. Nam si incorruptibile erat, non certe ejusdem nobiscum substantiæ fuit: quin & hominum tantum opinione, ac non vere ea contigerint, quæ contigisse Evangelistæ memorant, fames, sitis, clavi, lateris vulnus, mors. † Quæ si opinione duntaxat existerunt, § illusio igitur ac mera larva erat humanitatis assumptæ mysterium, atque adeo opinione ac non vere factus erit homo; & opinione ac non vere salus nobis allata erit: quod absit; & qui talia affirmant, a salute prorsus excidant. Nos vero salutem veram consequuti sumus & consequemur. Cæterum secunda corruptionis significatione, incorruptibile corpus Domini confitemur, quemadmodum sancti Patres nobis tradiderunt. Quin secundum priorem hunc quoque sensum post Salvatoris resurrectionem.

† 1. Cor. v. 53. § Anast. sinait. in *ōdnyā*
p. 293.

nem incorruptibile item corpus ipsius dicimus. Nam & corpori nostro Dominus resurrectionem, ac subinde incorruptionem per corpus suum donavit, ut qui & resurrectionis & incorruptionis, & impassibilitatis primitiæ nobis factus sit. ¶ *Oportet* ait divinus Apostolus, *corruptibile hoc induere incorruptionem.*

¶ *Phil. 2. v. 10.*

De descensu ad inferos. CAP. XXIX.

* **O**B id porro deificata anima ad inferos descendit, ¶ ut quemadmodum his qui in terra versabantur, “justitiæ Sol ortus erat, ita etiam illis qui subtus terram, in tenebris & umbra mortis sedebant, illuceret: ac sicut iis qui in terra erant, pacem, captivis remissionem, cæcis visum evangelizaverat; atque illis quidem qui crediderant salutis auctor exstiterat, incredulos autem infidelitatis arguerat; sic etiam eis, qui in inferno erant: ¶ *Ut ipsi omne genu flecteretur, caelestis*

* *Mal. 4. v. 2. ¶ Isai. 9. v. 2. Isai. 61. v. 1. “ Luc. 4. v. 19. ¶ 1. Petr. 3. v. 19.*

lestium, terrestrium & infernorum. Hoc pacto, solutis illis, qui ab omni ævo victi tenebantur, ipse rursus a morte ad vitam rediit, viam nobis ad resurrectionem sternens.

LIBER QUARTUS.

Dei iis qua resurrectionem sequuta sunt.

CAP. I.

Postquam autem Christus a morte resurrexit, omnes quidem ægrotudines exiit; puta corruptionem, famem, sitim, somnum, lassitudinem, aliaque id generis. ¶ Nam etsi post resurrectionem cibum gustavit, non tamen id naturæ lege contigit: neque enim fame laboravit; sed certa dispensatione, ut fidem faceret, se vere ad vitam redisse, eandemque esse carnem quæ cum mortua fuisset, revixerat. Cæterum nullam naturæ partem abiecit, non corpus, non animam. Quin potius & corpus & animam ratione & intellectu, volendique &

& agendi facultate præditam habuit, sicque in cœlum ascendit, atque ad Patris dexteram sedet, divino humanoque modo salutem nostram volens: divino quidem qua rebus omnibus providet, eas conservans & gubernans; humano autem conversationem, suam, quam in terris gessit, mentem recolens, videntisque & sciens se ab omni creatura rationali adorari. Sanctæ etenim ipsius animæ compertum est, tum quod Deo Verbo secundum hypostasim unita sit, tum quod una cum eo adoretur, uti Dei anima, ac non ut simpliciter anima. Quin hoc quoque ipsum quod e terra in cœlum ascendit, ac denuo descensurus est, actiones sunt corporis circumscripti. § *Sic enim, inquit, rursus veniet ad vos, quemadmodum vidistis eum euntem in calum.*

§ *Act. I. v. II.*

De sessione ad dexteram Patris. CAP. II.

Porro Christum ad dexteram Dei & Patris sedere corporaliter dicimus: nec proinde loci inlar esse Patris dexteram affirma-

X

mus

mus. * Qui enim fieri possit, ut qui circum-
 scriptionis est expers, † loco definitam
 dexteram habeat? Dextra enim & sinistra
 iis demum conveniunt, quæ loco circum-
 scribuntur. Quocirca per Paternæ dextræ
 vocabulum significamus Divinitatis hono-
 rem & gloriam, in qua cum Dei Filius,
 tanquam Deus Patrique consubstantialis, an-
 te sæcula esset, ad extremum caro factus cor-
 poreo quoque modo confidet, in eandem
 nimirum gloriam adscita ipsius carne. Una
 enim eademque cum sua carne adoratione ab
 omnibus creatis rebus colitur.

• *Athan. Fun. q. 45. ad Ant. † Basil. lib. de Spir. S. c. 6.*

*Adversus eos qui ita objiciunt: Si due na-
 turae Christus est, aut creaturam colitis,
 naturam creatam adorando, aut alteram
 naturam dicitis adorandam, alteram non
 adorandam.*

CAP. III.

DEi Filium simul cum Patre & Spiritu
 sancto adoramus, corpore quidem nu-
 dum antequam humanitatem assumpsisset,
 hunc

nunc autem eundem incarnatum hominem-
que factum; cum eo quod Deus est. Ac
proinde ipsius caro suapte quidem natura, si
subtili quadam consideratione id quod visi-
bile est, § ab eo quod ratione tantum intel-
ligitur: distinxeris, nequaquam adoranda
est, † ut pote creata, & cum Deo Verbo
unita sit, propter ipsum & in ipso adora-
tur. Quemadmodum enim Rex, & nu-
dus, & vestibus indutus adoratur; ac pur-
pura quidem velut simplex purpura calca-
tur & projicitur; postquam autem in Re-
gium indumentum adhibita est, tum ho-
nore & gloria afficitur, eaque conditione
est, ut qui eam indecore tractarit, morte
plerumque mulctetur: velut etiam simplex
lignum, ¶ non sic comparatum est ut tangi
non possit, coeterum ubi admoto igne car-
bo evasit, non quidem suapte vi, sed ob-
adjunctum ignem, nec proprius adiri, nec
tangi omnino potest: non quod ea ligni
natura sit, ut propriorem ad se accessum
non ferat; sed quod jam carbo sit, seu li-
gnum

X 2

§ *Athan. lib. 1. cont. Apol. epist. ad Adelp-
ph. † Epiphani Ancor. § 1. ¶ Sup. lib. 3. c. 8.*

gnum accessum: ad eundem quoque modum
 caro suapte quidem natura nequaquam est
 adoranda: sed cum in incarnato Verbo ado-
 ratur, non quidem propter seipsam, sed
 propter Deum Verbum, quod secundum
 hypostasim ipsi copulatum est. Neque e-
 nim fatemur nudam simplicem carnem ado-
 rari, verum Dei carnem, sive Deum in-
 carnatum.

*Cur Dei Filius, non Pater, aut Spiritus
 sanctus, homo factus sit: quidque factus ho-
 mo praestiterit.* CAP. IV.

Pater, Pater est, & non Filius: Filius,
 Filius est, & non Pater: § Spiritus san-
 ctus, Spiritus, ac non Pater, nec Filius.
 Proprietas enim immobilis est: quoniam e-
 nim alio modo proprietas maneret, si mo-
 veretur exque aliam aliam transfiret? Ob eam
 causam Dei Filius, hominis filius fit, ut pro-
 prietati immobilitas sua constet. Nam cum
 Dei Filius esset, factus est hominis filius,
 ex sancta Virgine carnem sumens, nec pro-
 pterea ab ea proprietate quæ Filium decet
 § *Greg. orat. 39.* ex-

excedens.

Hanc porro Dei Filius ut homo fieret causam habuit, ut id rursus homini beneficium afferret, cujus gratia illum a principio condiderat. Siquidem dum ad imaginem suam, intellectu & libertate præditum effinxerat; nec non ad similitudinem suam, id est, omni virtutum genere perfectum, quantum quidem humanæ naturæ consequi datum esset. Hæ quippe divinæ naturæ veluti notæ sunt, nempe cura ac solitudine vacare, simplicitate, bonitate, sapientia, & justitiam pollere, atque ab omni vitio liberum esse. Porro cum hominem in eo statu constituisset, ut se ipsi communicaret (* eum etenim fecerat, ut corruptella obnoxius non esset) per sui communicationem ad incorruptionem eum subvehebat. Quoniam autem per mandati violationem imaginis divinæ ductibus & characteribus obscuratis ac deletis, in malitiam provoluti, divina communicatione orbati sumus ¶ (*namque societas luci ad tenebras*) atque a vita

X 3

ex-

* Sap. 2. v. 3. ¶ 1. Cor.

6. v. 14.

exclusi, § in mortis interitum incidimus: quoniam, inquam, præstantius illud, quod nobis impertitus erat, minime custodivimus; idcirco ejus quod deterius est, nostræ scilicet naturæ, particeps ipse fit, ut per se quidem & in se imaginis similitudini- que decorem instauret, nos vero virtutibus ornatam agendæ vitæ rationem, per se nobis facile ad eam iter muniens, edoceat, ac per vitæ communicationem ab interitu vindicet, factus ipse primitiæ nostræ resurrectionis, atque innovato vase quod obtrium & inutile redditum fuerat, nos demum ad sui cognitionem vocante Deo, a diaboli tyrannide ereptos, corroboret, & per patientiam & humilitatem ad debellandum vincendumque tyrannum erudiat.

Enimvero cultus dæmonum desit: creatura ex divino cruore sanctitatem contraxit: aræ templaque idolorum diruta sunt: Dei cognitio in animis hominum insita: consubstantialis Trinitas increata colitur divinitas; unus inquam, Deus verus, unives-

fo-

§ *Athan. lib. de incar. Cyril. lib. 1. in Joan.*

forum conditor ac Dominus, virtutes studio sunt: resurrectionis spes per Christi resurrectionem donata est: homines quos in principio constrictos tenebant, demones perhorrescunt: quodque mirificum est, hæc omnia per crucem cruciatusque ac mortem gesta sunt: Evangelium quo Dei cognitio patuit, toto orbe promulgatum est; non bello armisque, & exercitibus adversarios fundens: verum homines pauci, nudi, pauperes, ac literarum rudes, insectationibus ac verberibus afflicti, neci dati, eum qui in crucem actus mortuusque fuerat, prædicantes, doctos & potentes superarunt. Eorum enim comes aderant omnipotens virtus ac potestas Crucifixi. Quin mors ipsa, quæ terrorem maximum olim inferebat, prostrata fuit; & quæ quondam odio & horrore erat, vita jam potior habetur. Hæc Christi adventus præclara facinora: hæc ipsius potentiae indicia luculenta. § Non enim, ut per Moysen, populum unum ex Ægypto ac servili Pharaonis jugo dissectis maris undis liberavit, verum omne potius humanum

X 4

num

§ *Exod. 14. v. 16.*

num genus ex mortis interitu & acerba peccati tyrannide vindicavit: non quidem ad virtutem vi adigens; non terra obruens; non flammis exurens, non peti saxis peccatores jubens, verum mansuetudine ac lenitate homines ad virtutem amplexandam alliciens, atque ita comparans, ut pro ea adipiscenda labore & certamina læti fusciperent. Etenim olim quidem licet cum peccabant pœnas luerent, adhuc tamen peccato mordicus adhærebant, quod instar numinis haberent. At nunc contra pietatis virtutisque causa verbera & cruciatus, mortemque amplectuntur.

Euge Christe, Dei Verbum, sapientia, & potentia, atque omnipotens Deus. Quid tibi nos inopes & egeni pro istis omnibus rependemus? Tua enim sunt omnia. Quin nihil quidquam a nobis exposcis, nisi salutem nostram: cujus tum tu ipse largitor sis, nihilominus pro inenarrabili tua bonitate illis gratiam habes, qui eam consequuntur. Gratias tibi, qui & esse & bene esse nobis concessisti; cumque hinc excidissimus, inexplicabili demissione & indulgentia

dem nos reduxisti.

*Ad eos qui querunt: sitne Christi persona
creata, an increata? CAP. V.*

DEi Verbi persona, ante carnem assumptam simplex erat, nec composita, corporis expers, & increata. Ex quo autem carnem suscepit, carni quoque persona facta est, compositaque evasit ex Divinitate, quam nunquam non habuit, & ex carne quam assumpsit, geritque adeo duplicis naturæ proprietates, ut quæ in duabus naturis noscatur. Quo fit ut una eademque persona & divinitatis ratione increata sit, & creata ratione humanitatis; visibilis simul & invisibilis. Nam alioqui in eas angustias adducemur, ut vel unum eundemque Christum dividamus, duas personas asserendo, vel naturarum distinctionem inficientes, conversionem vel confusionem inducamus.

Quando Christus est appellatus. CAP. VI.

§ **N**on, quemadmodum quidam falso prædicant, mens ante carnem ex Virgine assumptam, Deo Verbo copulata est, jam tum Christi nomen accepit. Commentum enim hoc inter Origenis deliramenta recensetur, qui animas corporibus esse vetustiores docuerit. Nos vero Filium, Deique Verbum, tum demum fuisse Christum vocaturaque esse dicimus, cum sanctæ semperque Virginis uterum inhabitando, § caro citra mutationem ullam factus est, unctaque caro fuit divinitate. † Hæc namque humanitatis unctio existit, ut ait Gregorius Theologus. Sanctissimus item Alexandrinæ præsul Cyrillus Imperatori Theodosio scribens, in hunc modum loquitur:

„ Equidem necessarium esse arbitror, ut
 „ nec Verbum quod ex Deo sine humanita-
 „ te natum est, nec rursus templum, quod
 „ ex muliere partu editum est, si Verbo
 „ unitum non sit, Jesum Christum nuncu-
 „ pemus. Etenim Verbum quod ex Deo
 „ est, non aliter Christus censetur, nisi qua-

§ lib. 2. *περί ἀρχῶν*, cap. 6. * *Oret.* 36.

† *Edis. Paris.* p. 25.

tenus per dispensationis unionem arcano & modo cum humanitate conjunctum fuit. "

† Rursumque ad Imperatrices ita scribit: "

Quidam Christi nomen, Verbo soli, singularimque in se considerato & existenti, "

ut a Patre genitum est, convenire asserunt. "

Nos vero ita sentire & loqui nequaquam edocti sumus. Nam quando Verbum factum est caro, tum primum etiam Christum Jesum nominatum fuisse dicimus. "

Nam quia exultationis oleo, sive Spiritu, a Deo & Patre unctus est, eatenus Christus appellatur, Quod autem unctio in humanitate facta sit, § in dubium nemo revocabit illorum, qui recte sentire consueverunt. "

¶ Quin & Athanasius in oratione de Salutari adventu Christi, sic loquitur: Deus qui ante existabat, quam in carne adveniret, nequaquam homo erat, sed Deus apud Deum, invisibilis & impassibilis. Postquam autem factus est homo, Christi nomen propter carnem accivit sibi; quandoquidem passio & mors nominis hujus consecrata-

festata-

† *Edit. Paris. p. 54. § Hebr. i. v. 6.*

¶ *Orat. de sal. adv. Christi.*

“lectaria sunt.

Quod si in divinis quoque Scripturis dicitur, † *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitiæ, scire attinet, Scripturam sacram præterito tempore pro futuro sæpe uti. Quo in genere illud est: § Posthæc in terra visus est, & cum hominibus conversatus est. Necdum enim visus fuerat Deus, nec cum hominibus versatus fuerat, cum hæc dicebantur. Itemque illud. Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, Nondum enim hæc contingerant,*

† *Psal. 136. v. 8. § Bar. 3. v. 38.*

Ad eos qui sciscitantur, An sancta Dei genitrix duas naturas genuerit, & an duæ naturæ in Cruce pependerit. CAP. VII.

A Γέννητον & γεννητόν, cum unico v. scribuntur, naturæ conveniunt, significantque increatum & creatum: * at ἀγέννητον & γεννητόν, id est ingenitum & genitum, ubi duplici v. effertur, non naturæ, sed personæ conveniunt. Porro divina quidem
na-

* *Sup. lib. 1. c. 9.*

natura, ἀγέννητος est, sive increata: cœtera vero præter ipsam, γεννητὰ, sive facta. Consideratur itaque in divina quidem & increata natura, ingeniti proprietas in Patre (neque enim ille genitus est) generatio autem in Filio (siquidem ex Patre sempiternè natus est) processio denique in Spiritu sancto. In qualibet autem animantium specie, ea quæ sunt primo producta ἀγέννητος quidem, sive ingenita sunt; at non item ἀγέννητα, vel increata. Etenim a summo opifice creata sunt; non autem ex similibus nata. Nam γέννησις, quidem creatio est. At γέννησις, i. generatio, cum de Deo agitur, est consubstantialis Filii ex solo Patre ortus: cum autem de corporibus, consubstantialis personæ ex maris & feminae complexu processus. Ex quo perspicimus, gigni non ad naturam, sed ad personam pertinere. Nam si ad naturam spectaret, haudquaquam in una eademque natura genitum & ingenitum cerneretur. Eam ob rem sancta Dei Genitrix personam genuit in duabus naturis agnitam, divinitatis quidem ratione circa ullum temporis spacium ex Patre genitam.

ad

ad extremum autem in tempore ex ipsa incarnatam; & carne natam.

Sin autem percontatores nostri innuant ac velint eum, qui ex sancta Deipara natus est, duas naturas esse; ita sane dicemus, duæ naturæ est: quippe qui idem ipse Deus & homo est. Id quod etiam de crucifixione, & de resurrectione, & de ascensione dicendum est. Neque enim ista naturæ sint, sed hypostasis. Christus itaque duplici natura constans, ea natura passus est & crucifixus, quæ erat passibilis. Carne enim in cruce pendeat, non divinitate. Alioqui respondeant nobis hoc vicissim rogantibus: Duæne naturæ mortuæ sunt? Minime, inquit. Ergo neque duæ naturæ crucifixæ. Verum genitus est Christus, h. e. Deus Verbum humana natura assumata; carne genitus est, carne cruci affixus, carne passus, carne mortuus, cum impassibilis ipsius divinitas maneret.

*Quomodo Primogenitus dicatur unigenitus
Dei Filius. CAP. VIII.*

Primogenitus est, qui primus est genitus

rus, sive ille unigenitus sit, sive etiam aliis fratribus natu major. Quocirca si Dei Filius primogenitus quidem, at non item unigenitus diceretur, suspicari utique potuissemus creaturarum primogenitum eum esse, ut qui etiam inter ipsas accenseretur: cum autem, & primogenitus, & unigenitus dicatur, atque utrumque in eo retinendum sit; idcirco, ¶ *primogenitum eum omnis creatura* dicimus, quoniam & ipse ex Deo est, itemque ex Deo existant res creatæ. † Vetum ipse quidem, ut ex Dei ac Patris substantia, solus citra omne tempus genitus, merito unigenitus filius *primogenitus* dicetur, at non primum creatus. Nam res creatæ non ex Patris substantia, sed ipsius voluntate ex nihilo productæ sunt. ¶ *Primogenitus autem in multis fratribus*, siquidem, cum matris etiam unigenitus esset (quoniam æque ac nos participavit carni & sanguini, homogene factus est; nosque etiam per eum filii Dei facti sumus, per ba-

* Vid. apud Greg. Nyss. lib. 3. cont. Eun.

¶ Col. 1. v. 15. § Athan. Expos. fid.

¶ Rom. 8. v. 29.

baptismum scilicet adoptati (ipse natura Dei Filius, inter nos, qui adoptione & gratia in Dei filios cooptati sumus, fratresque ipsius existimus, primogenitus factus est. Eo itaque nomine dicebat, * *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum*. Non dixit, *Patrem nostrum*, sed *Patrem meum*, natura videlicet; & *Patrem vestrum*, gratia. Et, *Deum meum & Deum vestrum*. Non dixit, *Deum nostrum*, sed *Deum meum*; ut subtiliori consideratione id quod visibile est, ab eo quod mente intelligitur, præscindas: & *Deum vestrum*, tanquam rerum omnium opificem & Dominum.

* *Joan. 20. v. 17.*

Ad eos qui quarunt, utrum ad continuam quantitatem, an vero ad discretam due nature referantur. CAP. IX.

DOmini naturæ, nec corpus unum sunt, nec superficies una, nec linea, nec locus, nec tempus, ut ad continuam quantitatem referantur. Hæc enim sunt, quæ sub continuum numerum cadunt. At Do-
mi-

mini naturæ citra omnem confusionem personaliter inter se unitæ sunt, & citra divisionem distinctæ, discriminis nimirum ratione ac modo. Et quidem qua ratione unitæ sunt, a numero aliæ sunt. Neque enim Christi naturas duas esse personas, aut duas quædam quantum ad personam esse dicimus. Quæ autem ratione sine distinctione divise sunt, in numerum cadunt. Duæ enim naturæ sunt, ratione ac modo differentie. Siquidem personaliter inter se unitæ, mutuoque inter se committentes, citra ullam confusionem copulantur: sic tamen, ut altera in alteram minime immutetur, sed suum utraq; naturale discrimen etiam post unionem tueatur atque conseruet. Nam quod creatum est, creatum mansit, & increatum quod increatum. Quare cum solo differentie modo numerentur, ad discretam quantitatem reducendæ sunt. Neque enim fieri potest, ut quæ nulla in re inter se discrepant, numerentur: verum qua ratione dissident, ea quoque numerari consueverunt. Exempli gratia: Petrus & Paulus, quatenus inter se copulantur, numerum

merum respiciunt (: nam cum substantiæ ratione inter se conjungantur, duæ naturæ nec sunt, nec dicuntur:) Quatenus autem personarum ratione inter se differunt, duæ personæ dicuntur. Ex quo perspicuum est numeri causam in differentia sitam esse.

De Fide & Baptismo . CAP. X.

JAm verò unum Bbptismum in remissionem peccatorum & in vitam æternam confitemur . ¶ Baptismus quippe mortem Domini significat . Per baptismum enim cum Domino sepelimur , ut ait divinus Apostolus . Quemadmodum igitur Dominus mortuus est ; sic nos etiam semel baptizari necessarium est : Baptizari , inquam , sicut a Domino dictum est , † *In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti* . Quibus scilicet verbis, Patris & Filii & Spiritus sancti confessionem edocemur . Quocirca qui in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, baptizari , utamque in tribus Deitatis personis

¶ *Rom. 6. v. 4. Col. 2. v. 12.*

† *Matth. 28. v. 19.*

nis naturam edocti, baptismum repetunt, ii, secundum divinum Apostolum, Christum rursus crucifigunt. † *Impossibile enim est, inquit, eos qui semel illuminati sunt & c. rursus ad penitentiam renovare, crucifigentes iterum sibi ipsis Christum, & ostentui habentes.* At qui in sanctam Trinitatem baptizati non sunt, hi denuo baptizentur necesse est. Etsi enim Apostolus dicit, § *In Christum & in mortem ipsius baptizati sumus*; non tamen hoc vult, baptismi invocationem ex his verbis constare debere, verum hoc demum, baptismum mortis Christi figuram præferre. Baptismus siquidem qui trina immersione peragitur, tres dies significat, quibus Dominus tumultu conditus jacuit. * Quare in Christum baptizatum esse nihil aliud indicat, quam in illum credendo salutifera aqua tingi. Fieri non potest, ut in Christum credamus, nisi Patris & Filii & Spiritus sancti confessione imbuti simus. ¶ Christus

Y 2

eum

† *Hebr. 6. v. 4. § Rom. 6. v. 3. * Aug. quest. ad Antioch. q. 94. ¶ Basil. lib. de Sep. 1. cap. 12.*

enim est Filius Dei vivi, quem Pater unxit Spiritu sancto, quemadmodum ait divinus David: † *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitia præ consortibus tuis.* § Isaias quoque ex Domini persona loquens, * *Spiritus Domini super me, propter quem unxit me.* ¶ Enimvero quamnam verborum forma adhibenda esset, Dominus discipulis suis exposuit, “ *Baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Quoniam enim immortalitatis consequendæ causa nos Deus condiderat; ¶ violato autem ejus præcepto, mortis labe, ne perpetuum & immortale malum esset, nos item multaverat, ideo pro sua indulgentia sese servis inclinans, nostrique similis effectus, † passione sua nos a corruptione vindicavit, & ex sancto & immaculato suo latere veniæ fontem nobis emisit: aquam scilicet ad regenerationem, nec non peccati & corruptelæ absterisionem; sanguinem vero in potum

qui

† *Math. 16. v. 6.* § *Act. 10. v. 38.*

* *Psal. 44. v. 3.* ¶ *Isai. 61. v. 1.* “ *Math.*

28. v. 19. ¶ *Method. lib. de resurr.* † *Jean.*

29. v. 43.

qui vitam aeternam procuraret. † Quin hoc quoque mandavit nobis, ut per aquam & spiritum regeneremur, § Spiritu sancto ad aquam accedente, per verbum & orationem. Nam quoniam homo duplici natura constat, anima scilicet & corpore, duplicem proinde nobis purgationem dedit, per aquam nimirum & Spiritum: sic nempe ut Spiritus divinæ imaginis similitudinisque decus in nobis instauraret, aqua vero per Spiritus gratiam a peccato corpus mundaret, atque a corruptione liberum redderet, aqua quidem mortis simulacrum exprimente, Spiritu autem vitæ pignus & arrhabonem largiente.

* Etenim a principio *Spiritus Domini ferebatur super aquas*; ¶ quin & lustrandi virtute præditam esse aquam Scriptura jam olim contestatur. “Noe temporibus Deus mundi peccatum per aquam eluit. Per aquam quisquis immundus erat, lege præcipiente mundabatur, & ita quidem ut & ipsæ vestes aqua essent abluendæ.

Y 3

Elias

† Joann. 3. v. 5. § Greg. orat. 48. * Gen. 2. v. 2. ¶ Gen. 6. “ Levit. 14. v. 10.

† Elias Spiritus gratiam admittam aquis ostendit, tum nimirum cum holocaustum adhibita aqua cremavit. Peneque omnia secundum legem aqua mundantur. Res enim visibiles earum quæ mente percipiuntur signa sunt. Regeneratio porro in animo perficitur. Fides quippe vim eam habet, ut quamvis e rebus creatis simus, per Spiritum nos in Dei filios adoptet, atque ad pristinam fecilitatem velut post limnio revocet.

Quamvis autem peccatorum remissio omnibus per aquæ baptismum detur: Spiritus tamen gratia pro fidei ac præviæ purificationis modo conceditur. Et nunc quidem Spiritus sancti primitias per baptismum accipimus, & regeneratio, alterius nobis vitæ initium, & signaculum, & præsidium, & illuminatio efficitur.

§ Cæterum in id nobis totis viribus est enitendum, ut nos ab obscenis operibus puros atque integros servemus, ne canis instar ad vomitum redeuntes, peccati nosmetipsos de novo servituti mancipemus. Fide

† 3. Reg. 18. v. 32. § Rom. 8. v. 12.

Siquidem sine operibus mortua est, itemque opera, sublata fide. Vera quippe fides per opera comprobatur.

Ob id vero in Sanctam Trinitatem baptizamur, quia quæ baptizantur, ad suum tum constitutionem, tum conservationem, Trinitatis opera indigent: nec fieri potest, ¶ quin tres personæ sibi invicem adfint; quoniam Trinitas nullatenus separabilis est.

Primum baptisma diluvium fuit, quod excindendi peccati causa contigit. " Secundum illud fuit, quod per mare & nubem factum est. ¶ Siquidem nubes, Spiritus; mare, aquæ figuram gerebat. " Tertium legale erat. * Quisquis enim immundus esset, aqua abluebatur, vestes lavabat, atque ita in castra ingrediebatur. Quartum Joannis fuit, rudimentarium videlicet quod illos qui baptizabantur, ad poenitentiam adducebat, ut crederent in Christum

Y 4

stum

§ 2. *Petr. 2. v. 22.* * *Greg. Naz. orat. 40.* ¶ *Atham. ad Serap. de Spir. S.* " *Greg. Theol. orat. 39.* ¶ *Gen. 7. v. 17.* " *1. Cor. 10. v. 2.* * *Lev. 14. & 15.*

stum. ¶ Ego enim, inquit, baptizo vos aqua: qui autem post me veniet, " ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne, " Itaque Joannes ad Spiritum suscipiendam ante per aquam purgabat. Quintum, Domini baptismum, quo ipse baptizatus fuit. Baptizatus est autem, non quod ipse purgatione indigeret; sed meam sibi purgationem adsciscens; ut capita draconum in aquis contereret; ut peccatum obrueret, ac totum veterem Adamum in aqua sepeliret; ut baptismum sanctificaret, ut legem impleret; ut Trinitatis mysterium aperiret; ut semetipsum suscipiendi baptismi formam & exemplum præberet; Baptizamur autem & nos quoque perfecto Domini baptismum. ¶ per aquam videlicet & Spiritum. ¶ Porro Christus idcirco igne baptizare dicitur, quia Spiritus gratiam in ignearum linguarum specie in sanctos Apostolos effudit. quemadmodum Dominus ipse dixerat: *Joannes*

¶ *Math. 3. v. 11.* " *Greg. orat. 40.*
Basil. hom. de bapt. Chris. in Math.
hom. & alii. " *Psal. 73. v. 13.* ¶ *Act. 1.*
v. 5. ¶ *Greg. orat. 40.*

Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto & igne, non post multos hos dies: vel etiam ob castigatorium ignis futuri Baptismum. Sextum baptisma, in poenitentia & lacrymis versatur: † estque sane grave & molestum. § Septimum, est quod sanguinis profusione ac martyro perficitur, * quo & Christus ipse nostri causa defunctus est. Estque illud perquam augustum ac beatum, quod nullis posthac sordibus inquinetur. Octavum, denique & postremum illud est, non jam salutiferum, verum ita malitiam auferens, quando suus jam malitiae & peccato locus non erit, ut tamen sempiternum exerceat ac puniat.

Porro Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba ad Dominum descendit † sicque tum baptismi nostri primitias subindicabat, tum corpus cohonestabat: quoniam & hoc quoque deificationem Deus erat. Adde, quod columba cessasse diluvium olim nunciaverit. Ignis vero specie in sanctos Apostolos descendit, † eo quod Deus esset,

Y 5

Deus

† *Id. ibid.* § *Luc. 12 v. 50.* * *Id. ibid.*

¶ *Id. ibid.* † *Greg. Naz. orat. 39. Id. orat. 44.*

† *Deus enim ignis consumens est.*

At vero oleum idcirco ad baptismum adhibetur, quia unctionem nostram significat, nosque Christos facit, § insuper Dei misericordiam per Spiritum sanctum nobis pollicetur. Nam & columba illis qui incolumes e diluvio evaserant, oleæ ramum præter omnem spem olim attulit.

Joannes imposita divino Domini capiti manu, & cruore proprio baptizatus fuit.

* Cœterum baptismum diutius prorogare non oportet, dum accedentium fidem constantur actiones. Si quis dolo ad baptismum accesserit, tantum abest ut hinc utilitatis quidpiam capiat, ut condemnationem potius acceriat sibi.

† *Act. 2. v. 2. Deut. 4. v. 44. ¶ Gen. 3. v. 11. * Greg. orat. 40.*

De Fide. CAP. XI.

Fides porro duplex est. § *Est enim fides ex auditu. Scripturas namque sacras audiendo, Spiritus sancti doctrinæ credimus.*

Act.

§ *Rom. 10. v. 17.*

Atque hæc fides per omnia illa, quæ a Christo statuta sunt, perficitur: opere videlicet credens, pietatem colens, & ejus qui nos instauravit, præceptis obsequens. Nam qui secundum Ecclesiæ Catholicæ traditionem non credit, vel per flagitiosa opera cum diabolo communicat, hic infidelis est.

Rursus: * *Fides est sperandorum substantia, rerum, argumentum non apparentium: vel est spes minime dubia nec ambigua, qua confidimus fore, ut quæ nobis divinitus promissa sunt, ut quæ postulamus, adipiscamur. Ac prior quidem, nostræ voluntatis est; altera autem inter Spiritus doni censenda est.*

Sciendum est autem, integumentum omne quod a nativitate contraximus, peccatum scilicet, per baptismum circumcidi, nosque spirituales Israelitas ac Dei populum fieri.

* *Hebr. II. v. 1.*

De Cruce, ubi rursus de Fide. CAP. XII.

Vera

S **V** Erbum crucis pereuntibus quidem
 stultitia est: iis autem qui salvi fiunt,
 ¶ id est vobis, Dei virtus est. Nam spiritua-
 lis quidem iudicat omnia: animalis autem
 homo non percipit ea quæ Dei sunt. Stulti-
 tia enim illis est, qui per fidem ea non sus-
 ciipiunt, nec Dei bonitatem & omnipoten-
 tiam considerant; verum res divinas huma-
 nis naturalibusque rationibus investigant.
 Etenim quæ Dei sunt, naturam, & sermo-
 nem, & cogitationem superant. Nam si
 quis animo volvat quonam pacto, & cur
 Deus omnia ex nihilo produxerit, natura-
 libusque rationibus id assequi contendat,
 nequaquam hoc comprehendet. Animalis
 enim & diabolica est huiusmodi scientia.
 Qui vero fide veluti manu ductus, Deum
 bonum, & omnipotentem, & verum, &
 sapientem, & iustum cogitat, * omnia pla-
 na & æquabilia, viamque rectam inveniet.
 “ Nam fieri non potest ut quis sine fide sa-
 lutem consequatur. Fide siquidem tum hu-
 mana omnia, tum spiritualia constant. Ne-
 que

§ 1. Cor. 1. v. 38. ¶ 1. Cor. 2. v. 15.
 * Hebr. 11. v. 6. “ Basil. in Psal. 115.

que enim agricola sine fide arvom profcindit; nec mercator exiguo ligno vectus animam suam furentibus maris undis committit, nec matrimonia contrahuntur, nec denique aliud quidquam eorum quæ vita fert, suscipitur. Fide intelligimus Dei potentia cuncta ex nihilo producta esse. Fide omnia recte gerimus, § tum humana, tum divina. Fides porro est assensus omni curiosa inquisitione vacans.

Quamquam autem omnis Christi actio & miraculorum editio, præclara divina ac mirabilis est: nihil tamen est ex omnibus quod admiratione dignius sit, quam veneranda ipsius crux. Neque enim alia ulla re destructa mors fuit, ¶ primi parentis peccatum extinctum, infernus spoliatus, resurrectio donata, vis tum præsentia, tum mortem ipsam contemnendi nobis concessa, reditus ad antiquam beatitudinem paratus, paradisi patefactæ junuæ, natura nostra ad Dei dexteram collocata, nos denique filii Dei atque hæredes facti, nisi per crucem

Do.

§ *Basil. cit. loc.* ¶ *Cyrill. Hier. catech. I.*

Domini nostri Jesu Christi. § Siquidem hæc omnia crux præstitit. „ *Quicumque enim*, inquit Apostolus, „ *in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Quicumque autem in Christum baptizati sumus, Christum induimus. Christus porro est Dei virtus & sapientia.* En quo pacto Christi mors, sive Crux, subsistenti Dei sapientia & potentia nos vestivit. Dei autem virtus verbum Crucis dicitur, vel quia Dei vis ac potentis, hoc est, victoria adversus mortem, per eam nobis manifestata est; „ vel quia, sicut quatuor extremae crucis partes per medium centrum inter se coherant & constringuntur, ita per Dei potentiam sublimitas & profunditas, longitudo & latitudo, h. e. omnis tam visibilis quam invisibilis creatura, continetur.

Hæc nobis signi loco in fronte data est, haud secus ac circumcisio Israeli. Per hanc nos fideles ab infidelibus distinguimur atque agnoscimur. † Hæc clypeus, armatura

§ *Rom. 6. v. 3. Gal. 3. v. 27. 1. Cor. 1. v. 24. Basil. in cap. 11. Esaiæ.*
 † *Exod. 12. v. 12.*

atque tropæum est adversus diabolum. Hæc signaculum est, ne nos exterminator Angelus tangat, ut Scriptura loquitur. Hæc jacentium erectio est, stantium fulcimentum, infirmorum baculus, ovium virga, resipiscentium adminiculum, proficientium perfectio, anime & corporis salus, malorum omnium depulsio, bonorum omnium causa, peccati extinctio, resurrectionis planta, vitæ æternæ lignum.

Hoc itaque pretiosum sane ac venerabile lignum, in quo se Christus pro nobis hostiam obtulit, uti sanctissimi corporis atque sanguinis tactu sanctificatum, jure debet adorari: claviq; item, & lancea, & indumenta, & sacre ejus mansiones, hoc est, præsepe, specus, salutaris Golgotha, vivificum sepulcrum, Sion Ecclesiarum arx, ac similia, quemadmodum Dei patens David agebat: *§ Introibimus in tabernacul ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.* Quod autem hic Crucem intelligat, argumento est, id quod sequitur: *Surge Domine in requiem tuam.* Comes enim Crucis

cis est resurrectio. Nam si eorum quos diligimus, & domus, & lectus, & vestis, cara nobis sunt quanto magis ea quæ Dei & Salvatoris nostri sunt, per quæ etiam parata nobis est salus.

Quin figuram quoque pretiosæ ac vivificæ Crucis adoramus, quamlibet ex alia materia constructa sit: non quod materiam colamus (hoc avertat Deus) sed figuram, velut qua Christus designatur. Etenim ipse discipulos præmonens, ¶ *Tum*, inquit, *apparebit signum Filii hominis in caelo*, “*crucem* nimirum significans. Ac proinde Resurrectionis Christi nuntius mulieribus dicebat, *Jesum queritis Nazarenum crucifixum*: & Apostolus, † *Nos autem predicamus Christum crucifixum*. Multi enim Christi, & Jesus sunt; at unus duntaxat crucifixus. Non dicit lancea transfixum, sed *crucifixum*. Quocirca crucis signum adorandum nobis est: ubi enim signum fuerit, ibi quoque & ipse erit. Cæterum materia ex qua constat figura crucis, sive aurum si-

¶ *Math. 24. v. 30.* “ *Mar. 16. v. 6.*
 † *1. Cor. 1. v. 23.*

de eximii pretii lapides sint, destructa forte figura, nequaquam adoranda est. Cuncta igitur quæ Deo dicata consecrataque sunt, ita adoramus, ut cultum illorum ad eum referamus.

Lignum vitæ, quod a Deo in Paradiso constitutum est, venerandæ crucis figuram gessit. ¶ Quia enim per lignum morti aditus patuerat, decebat ut per lignum quoque vita & resurrectio donaretur. * Primus Jacob adorans fastigium virgæ Joseph, † crucem designavit: cancellatisque manibus benedicens filios, crucis imaginem perquam aperte delineavit. “ Idem etiam indicarunt, tum virga Mosaica, “ qua veluti cruce percussum est mare, & quæ Israeli salutem ferens, Pharaonem aquis merfit; “ tum manus in crucis formam expansæ, atque Amalecitas in fugam vertentes: † a qua item amara ligno edulcata, § rupesque

Z

vir.

¶ *Gen. 2. v. 3. * Gen. 47. v. 31. apud Lxx. Hebr. 11. v. 12. † Gen. 48. v. 14. “ Auct. qq. ad Antioch. q. 63. “ Exod. 14. v. 16. “ Exod. 17. v. 11. § Exod. 15. v. 25.*

virgæ ope dirupta latices fundens : “ virga Aaroni Sacerdotii dignitatem propter divinum responsum lanciens : “ ereclus tropæi more in ligno serpens veluti mortuus ; “ ligno salutem iis afferente , qui cum fide mortuum hostem cernerent ; sicut Christus in carne peccati nescia ligno confixus fuit . Magnus Moyses inclamat : † *Videbitis vitam vestram in ligno pendentem ob oculos vestros .* Iſaias item : § *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem .* Nos qui crucem adoramus , ad Christi qui cruci affixus est , participationem utinam perveniamus . Amen .

“ *Exod. 17. v. 6.* “ *Num. 17. v. 8.* “ *Num. 21. v. 9.* † *Deut. 28. v. 66.* § *Iſai. 65. v. 2.*

De Adoratione ad Orientem . CAP. XIII.

Non temere , nec sine causa , ad orientem converſi adoramus . Nam , quia ex viſibili ſimul & inviſibili natura , h. e. ſpiritali & ſenſibili conſtamus , duplicem quoque adorationem Creatori adhibemus .
quem

quemadmodum & mente, corporisque labiis canimus, nec non aqua simul & spiritu baptizamur; duplicique modo Domino copulamur, dum Sacramenta, & dum Spiritus gratiam percipimus.

Quoniam igitur Deus spirituale lumen est, ac Christus sol justitiæ, & Oriens in sacris literis appellatur; idcirco pars illa, qua sol oritur, ipsi adorationis ergo assignanda est. Ei siquidem id omne quod bonum fuerit consecrare par est, † a quo quidquid bonum est, bonum efficitur, Quin divinus quoque David his verbis utitur: § *Regna terra cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit super cælum cali ad orientem.* Scriptura dicit: ¶ *Plantaverat Deus Paradisum in Eden ad orientem; in quo posuit hominem, quem formaverat: eumque violato præcepto expulit, atque e regione Paradisi voluptatis habitare fecit, ad occasum.* † Quo fit ut veteris patriæ desiderio,

Z 2

desi-

1. Joann. 1. v. 5. “ Mal. 4. v. 2. “
Zach. 3. v. 8. † Luc. 1. v. 78. § Psal.
67. v. 33. ¶ Gen. 2. v. 8. & 3. v. 23.
† Levit. 16. v. 14.

¶ defixis ad eam oculis, Deum adoremus.
 Sed & Moyſis tabernaculum ad orientem
 velum habebat & propitiatorium: tribus
 quoque Juda, ut præſtantior cæteris ad or-
 tum ſolis caſtrametabatur. In celeberrimo
 illo Salomonis templo porta Domini ad or-
 rientem ſita erat. Quinimo Dominus cum
 in cruce penderet, verſo ad occaſum vultu
 erat: eaque de cauſa ita adoramus, ut in eum
 oculos intendamus. Rurſus cum in cœlum
 reciperetur, verſus orientem ferebatur, ſic-
 que a diſcipulis adoratus fuit, atque ita
 venturus eſt, ſicut eum in cœlum euntem
 conſpexerunt. § Quemadmodum ipſe quo-
 que Dominus dixit: ¶ *Sicut fulgur exit ab
 oriente, & paret uſque in occidentem, ita
 erit & adventus filii hominis.* Quocirca,
 quia ejus adventum expectamus, ad orien-
 tem adoramus. * Eſt autem Apoſtolum hæc
 traditio, in ſacras literas minime relata.
 Complura enim illi nobis tradiderunt, quæ
 ſcriptis conſignata non fuere.

¶ *Num. 2. v. 3. § Act. 2. 11. ¶ Math.*
*24. v. 27. * Basil. lib. de Spir. S. c. 27.*

De sacrosanctis & immaculatis Domini mysteriis. CAP. XIV.

DEus qui bonus, qui undequaque bonus, qui plusquam bonus, imo qui totus bonitas est, propter eximias bonitatis suæ divitias, minime passus est, se solum esse bonum, suamve naturam, cujus nulla res particeps esset, verum & eam ob causam primum intelligentes cœlestesque virtutes, tum deinde mundum hunc qui sub aspectum & sensum cadit, postremo ex intelligente sensibili que substantia hominem creavit. Ac res quidem omnes quas condidit, quatenus sunt, bonitatem ipsius participant, cum ipse universis esse sit, quoniam *in ipso sunt omnia*: non solum quia ex nihilo ea ipse produxit, verum ob id etiam quod ejus actio res a se conditas tuetur & conservat; uberius autem animantia. Nam bonum cum eis communicat, tum quatenus sunt, tum quatenus vitam acceperunt. At vero quæ ratione utuntur, tum

Z 3

ob

• Greg. Naz. orat. 42. "Dion. c. de div. nem." Rom. 11. v. 35.

ob ea quæ modo diximus, tum ob rationem etiam qua pollent, boni participatione copiosius fruuntur. Arctiori etenim quodammodo necessitudine cum eo conjuncti sunt: tametsi alioqui ille incomparabili sublimitate omnia superet.

Atqui homo ratione liberaque voluntate præditus cum esset, hanc acceperat potestatem, ut per suam electionem indefinenter cum Deo conjungeretur, siquidem in bono, hoc est in obedientia Creatoris persistisset. Quoniam vero Creatoris sui violato præcepto, morti & corruptioni obnoxius fuit, idcirco generis nostri productor & opifex, ob misericordiæ suæ viscera, assimilatus est nobis, homo factus sine peccato, nostræque naturæ unitus fuit. * Nam, quia imaginem ipsius, & spiritum quem nobis dederat, minime servavimus, ipse cum paupere infirmaque natura nostra commercium iniiit, quo nos expiaret, atque ad incorruptionis statum translatos, suæ rursum divinitatis redderet participes.

Oportebat enim, ut non solum generis
no-

* *Hebr. 2. v 17.*

nostri primitiæ, sed & quisquis hominum vellet, in illius summi boni participationem veniens denuo nasceretur, novoque subinde cibo, qui hujusmodi nativitati consentaneus esset, enutrius, perfectionis modum attingeret. Quamobrem per suam nativitatem, sive incarnationem, baptismum item, passionem, & resurrectionem, humanum genus a primi parentis peccato, morte quoque ac corruptione liberavit; resurrectionisque factus primitiæ, seipsum viam normamque & exemplar constituit, ut nos quoque vestigiis ejus adhærentes, quod ipse natura est, " hoc adoptione effemus, filii nimirum, & heredes Dei, ipsiusque cohæredes. Nobis itaque secundam, ut dixi, nativitatem dedit; ut quemadmodum ex Adamo procreati, similitudinem ejus contraximus, maledictionemque, & corruptionem hæreditario veluti jure nacti sumus: sic ex ipso geniti, similes ei efficiamur, atque immortalitatis ipsius, benedictionisque, ac gloriæ hæreditatem consequamur.

Z 4

Cœ-

" *Rom. 8. v. 17.*

Cœterum quoniam hic Adam spiritualis est, par erat, ut tum natiuitas spiritualis esset, tum pariter alimonia. Verum quia duplicis naturæ sumus, & compositi, duplicem quoque natiuitatem, atque item compositum cibum esse oportebat. “Quocirca natiuitas quidem nobis per aquam & Spiritum, hoc est, per sanctum baptismum data est: cibus autem, ipse est panis vitæ, Dominus noster Jesus Christus, “qui de cœlo descendit. Nam cum voluntariam mortem nostri causa suscepturus esset, ea nocte qua seipsum tradebat, testamentum novum sanctis suis discipulis & Apostolis, atque per eos universis qui in ipsum crederent, condidit. Itaque in sanctæ & illustri Sion cenaculo, cum vetus Pasche cum discipulis suis manducasset, ¶ testamento veteri expleto, discipulorum pedes lavit; hoc suo utique facto symbolum præbens sancti baptismatis: tum deinde frangens panem, porrexit eis, dicens: ¶ *Accipite & comedite, Hoc est corpus meum,* *quod*

“*Chris. hom. 83. in Math. “Joan. 6. v. 48. ¶ Joan. 3. 5. ¶ Math. 26. v. 26.*

quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Simili quoque modo calicem vino & aqua temperatum accipiens, imperavit eis, dicens: *Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum; hoc facite in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducatis panem hunc, & calicem bibitis mortem Domini annuntiatis, & resurrectionem ejus confitemini, donec veniat.*

† Quamobrem Si sermo Dei vivus est & efficax; § & omnia quaecumque voluit Dominus fecit: * Si dixit fiat lux, facta fuit: fiat firmamentum, & factum est: ¶ Si verbo Domini caeli firmati sunt & spiritu oris ejus omnis virtus eorum: si caelum & terra, aqua & ignis & aer, omnisque eorum ornatus verbo Domini perfecta sunt; quin & nobilissimum hoc animal, quod homo nuncupatur: si denique ipse Deus Verbum pro sua voluntate homo factus est, atque ex sanctae semperque Virginis purissimis & intami-

Z 5

tami.

† Hebr. 4. v. 12. § Psal. 134. v. 6.

* Gen. 1. v. 3. ¶ Psal. 32. v. 6.

taminatis sanguinibus ipse sibi nullo semine carnem compegit, cur deinum panem corpus, vinum item & aquam, sanguinem suum efficiendi potens non sit? “ In principio dixit, *Producat terra herbam virentem*, & ad hanc usque diem, accedente imbre, divino præcepto impulsâ & roborata, fetus suos profert: dixit perinde Deus: *Hoc est corpus meum*; & *hic est sanguis meus*: & *hoc facite in meam commemorationem*: idque omnipotenti ejus præcepto, donec veniat, “ efficitur (ita quippe dictum est, *donec veniat*) per invocationem huicce novæ segeti imbre superveniente; Spiritus sancti nimirum obumbrante virtute. Velut enim quidquid fecit Deus, id Spiritus sancti fecit opera, ita nunc quoque Spiritus sancti operatione facta sunt, quæ naturæ modum excedunt, quæque nisi fide sola, nec capi queunt, nec intelligi. *Quomodo mihi accidet istud*, aiebat Virgo sancta, *quoniam virum non cognosco*? Cui Gabriel Archangelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obrumbabit tibi.*

Tu

Tu quoque nunc quæris, qui panis fiat corpus Christi, ac vinum & aqua, sanguis illius. Ego vero tibi repono, Spiritum sanctum pervenire, & ea facere, quæ sermone conceptumque omnem procul extupearant.

Panis porro vinumque adhibentur, quia, cum Deo explorata sit imbecillitas humana, quæ ut plurimum ea aversetur, "quæ vii minime trita sunt; hinc fit ut pro solita sua erga nos indulgentia, per ea quæ naturæ familiaria sunt, res natura sublimiores efficiat. Et sicut in baptismo, quoniam in more hominum positum est, ut aqua laventur, & unguantur oleo, Spiritus gratiam cum oleo & aqua copulavit, ut lavacrum regenerationis illum faceret. Consimili modo, quia hominum consuetudo fert ut panem edant, vinumque & aquam bibant; idcirco conjuncta cum illis sua divinitate, hæc corpus & sanguinem suum, fecit, uti per usitata & naturæ consentanea, assurgamus ad ea quæ supra naturam sunt.

Cor-

Corpus est divinitati vere unitum, quod ex sancta Vergine ortum habuit, non ut illud quod in celo receptum est, corpus descendat; sed quia panis ipse & vinum in corpus & sanguinem Dei transmutantur. Si requiras, quonam pacto istud fiat, sat tibi sit audire, hoc fieri per Spiritum sanctum; quemadmodum & ex sancta Dei genitrice Dominus sibi ipsi carnem assumpsit, quæ in seipso subsisteret: nec amplius quidquam nobis perspectum est & exploratum, quam quod Dei sermo verax efficaxque est, atque omnia potest; "modus vero investigari prorsus nequit. Illud vero dicere alienum non est, quemadmodum naturaliter panis per comestionem, vinumque & aqua per potionem, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutantur, ut nec corpus fiant aliud a corpore ejus quod prius exstabat: sic panem qui in Prothesi preparatus fuit, vinum item & aquam per Spiritus sancti invocationem & adventum, modo qui naturæ viribus & conditione sublimior est, in Christi corpus & sanguinem

con-

" Nyss. loc. cit.

converti , ut nequaquam duo sint, sed unum & idem .

Quocirca illis qui cum fide digne suscipiunt , in remissionem peccatorum , & vitam æternam cedit, nec non animæ corporisque præsidium ; illis contra qui in incredulitate indigne sumunt , in pœnam & supplicium : haud secus atque Domini mors, credentibus quidem vita & incorruptio est, ad æternæ felicitatis consequutionem ; incredulis vero & iis qui Dominum interfecerunt, ad pœnam & vindictam sempiternam .

Nec vero panis & vinum, Christi corporis & sanguinis figura sunt (absit) sed ipsum Domini corpus Deitate dotatum ; cum ipse Dominus dixerit, *Hoc est*, non figura corporis, sed corpus meum, neque figura sanguinis, sed sanguis meus. “ Et antea Judæis dixerat: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus, verus est potus.* Et rursus: *Qui mandu-*

cat me, vivet.

Quapropter cum omni timore & conscientia pura, fideque non dubia accedamus: & erit omnino nobis sicut credimus, nihil hæsitantes. * Ipsum porro omni animi & corporis puritate veneremur: duplex enim est. § Accedamus ad eum ardenti desiderio, † compositisque in crucis formam manibus, crucifixi corpus suscipiamus, oculos, labia, frontem adhibentes, divinum carbonem sumamus, ut desiderii nostri ignis, accepto carbonis ardore, peccata nostra comburat, & corda illuminet, divinique adeo ignis commercio inardescamus, & in Deos evadamus. " Carbonem vidit Jsaïas: carbo non est simplex lignum, sed igni unitum: sic quoque panis communionis, non simplex est panis, sed divinitati unitus. "' Corpus autem quod divinitati conjunctum est, non una natura est; sed una quidem est corporis, altera, conjunctæ cum iplo divinitatis. Quo fit ut utrumque non sit

* *Cyrill. Hieros. cat. mystag. 5. § Chris. bp. 3. in ep. ad Eph. † Trull. can. 101.*
 "' *Jsaï. 6. v. 2. "' Vid. Basil. ibid.*

sit una natura, sed duæ.

Abrahamum ex alienigenarum stirpe revertentem, Altissimi Dei sacerdos Melchisedech pane ac vino excepit. « Mensa illa mensam hanc mysticam præsignabat; quemadmodum sacerdos ille veri sacerdotis Christi figuram & imaginem gerebat. Ait enim: « † *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* * Panem hunc, propolitionis panes adumbrabant. Hoc purum illud, & incruentum sacrificium est, quod ab ortu solis usque ad occasum sibi oblatum iri Dominus per Prophetam dixit:

Corpus, & sanguis Christi est, in nostrum animi, tum corporis vegetationem cedens, quod nec consumatur, nec corrumpatur, nec in secessum vadat (absit) sed in substantiam nostram & conservationem, omnigenæ labis propulsationem, omniisque spurcitiei deterfionem, ut si adulteratum aurum deprehendat, per explorantem iudicii inflammationem illud purget, ne in futuro seculo cum hoc mundo damnemur. Morbis

« *Gen. 14. v. 5.* « *Levit. 14. v. 5.*

• *Mal. 1. v. 10.* † *Psal. 109.*

bis enim, omnifariis que immixtis calamitatibus expurgat, juxta ac Apostolus ait: *§ Si enim nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Cum judicamur autem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Atque hoc est quod dicit: *Qui enim sumit indigne corpus, & sanguinem Domini, judicium sibi manducat, & bibit.* Per illud vero purgati, cum Domini corpore spiritu ipsius unimur, & Christi corpus efficiamur.

Panis iste delibatio est & primitiæ futuri panis, qui ἐπιβρασιος est? Quæ vox vel futurum, seu qui futuro ævo reservatur, significat, vel quo ad tuendam vitam nostram vescimur. Quamobrem sive hoc, sive illo modo accipiatur, is esse Domini corpus haud absurde dicetur. Caro quippe Domini spiritus vivificus est, ut pote quæ ex vivifico Spiritu concepta sit: quod enim ex spiritu natum est, spiritus est. Quæ tamen non a me dicuntur, † ut corporis naturam submoveam, sed ut illius esse vivificam

§ 1. Cor. 11. v. 31. * Cyrill. loc. cit. † Joan. 6. v. 63.

eam divinamque virtutem ostendam.

Quod si nonnulli panem vinumque, corporis & sanguinis Domini *επιτροπα*, seu imagines figurave vocaverunt, velut divinus Basilius, non hoc post consecrationem dixerunt, sed antequam oblatio ipsa consecraretur, vocem hanc usurparunt.

Nuncupatur participatio, quia per ipsam divinitatis Jesu reddimur participes. Communio item appellatur, & revera est, quia per eam Christo communicamus, ejusque carnem ac divinitatem percipimus, quin etiam aliis alii communicamus ac copulamur. Nam quia ex uno pane participamus, omnes unum Christi corpus, & unus sanguis, aliique aliorum membra efficiamus, dum unius corporis sumus.

Coeterum illud pro viribus cavere nos oportet, ne vel ab haereticis communionem accipiamus, vel illis tribuamus. Dominus siquidem ait: * *Nolite dare sanctum canibus, & nolite projicere margaritas vestras ante porcos; ne eorum & errorem & damnationem contrahamus.* Nam si omni-

J

no

* *Math. 7. v. 6.*

no hoc prestat, ut tum Christo, tum aliis
alii uniamur, extra dubium est omnibus
qui nobiscum percipiunt, animo & volun-
tate nos copulari. Voluntate siquidem,
ac non citra sententiam nostram copula hæc
patratur. † *Omnes enim unum corpus su-
mus, quoniam ex uno pane participamus,*
ut divinus effatur Apostolus.

ΑΥΤΙΤΥΚΑ porro, hoc est exemplaria, fu-
tutorum dicuntur, non quod vere Christi
corpus & sanguis non sint; sed quod nunc
quidem divinitatis Christi per ea participes
efficiamur, tunc autem intelligentia per so-
lum aspectum.

† 1. Cor. 10. v. 17.

*De Genere Domini, deque sancta Dei geni-
trice. CAP. XV.*

QUoniam de sancta, nec digne satis lau-
danda semper Virgine & Dei genitri-
ce Maria pauca jam in antecessum disputavi-
mus, ea exponendo quæ præcipua magis
erant, quemadmodum scilicet vere & pro-
prie Dei genitrix sit & appelletur: modo
super-

superest ut quæ residua sunt expleamus. Ipsa enim quæ ante omne ævum præscientiæ Dei consilio prædestinata erat, variisque Prophetarum imaginibus & sermonibus a Spiritu sancto adumbrata & prænuntiata, præfinitio tandem tempore ex radice Davidis, juxta ac illi promissum erat, orta est. Dictum quippe est: "*Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam; de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.*" Ac rursus: "*Semel juravi in sancto meo, si David mentiar; Semen ejus in æternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo; & sicut luna perfecta in æternum, & testis in celo fidelis.*" § Et Isaias: "*Orietur virga ex Jesse, & flos de radice ejus ascendet.*"

Cœterum quod Joseph ex Davidica tribu originem duxerit, sacratissimi Evangelistæ Matthæus & Lucas liquido demonstrarunt. Verum Matthæus ex Davide per Salomonem Josephum deducit; Lucas autem, per Nathan. At vero sanctæ Virginis

J 2

ge-

" *Psal. 131. v. 11.* " *Psal. 88. v. 36.*

§ *Isai. 11. v. 1.*

matrimonio sibi copulavit. § Verum quem-
admodum prisca illa Anna, cum sterilitatis
morbo laboraret, facto voto, “ per promissio-
nem Samuelem genuit, eodem modo hac
etiam per obsecrationem & promissionem
Dei genitricem a Deo accepit: ut ne in hoc
quoque cuiquam ex illustribus matronis ce-
deret. Itaque gratia (nam hoc sonat Annæ
vocabulum) Dominam parit (id enim Ma-
riæ nomine significatur, quæ vere omnis
creaturæ Domina facta sit, cum Creatoris
mater exsistit) nascitur autem in domo pro-
phetae Joachim, atque ad templum addu-
citur. Tum deinde in domo Dei planta-
ta, & per Spiritum saginata, inſtar olivæ
fructiferæ virtutum omnium domicilium in-
fruitur; * ut quæ abstracta mente ab omni
seculi carnisque cupiditate, animum una
cum corpore Virginem conservasset, veluti
decebat illam, quæ sinu suo conceptura
Deum erat, qui, cum ipse sanctus sit, in
sanctis requiescit. Unde sanctimeniam con-
fectando templum evadit sanctum & admirabi-

† Greg. Nyss orat. in Nativ. Dom. “ Eustat.
in Hextram. * Psal. 51. v. 10.

habilis, Deique altissimi hospitio dignum.

Quoniam autem salutis nostrae hostis virgines observabat, propter Eliae vaticinium, quo dixerat: † *Ecce Virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel (quod interpretaris, nobiscum; Deus)*

§ idcirco ut ille qui sapientes comprehendit in astutia ipsorum, * cum falleret, qui sapientiae nomine semper gloriatur, puella Josepho desponsatur, ¶ novus scilicet Tomus scienti litteras. Hac porro desponsatio, & Virgini custodia, & ei qui virgines observabat, deceptio fuit. At ubi venit plenitudo temporis, Angelus Domini missus ad eam fuit. Domini conceptionem annuntiaturus. Quamobrem Dei Filium, veram illam, subsistentemque Patris virtutem, *non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri*, hoc est non ex congressu & semine, sed ex benigna Patris voluntate, Spiritu sancto simul operante concepit. Hoc pacto & creatori ut crearetur, & fictori ut effin-

J 4 ge-

† *Isai. 7. v. 14.* § *Math. 1. v. 33.*

* *1. Cor. 3. v. 19.* ¶ *Isai. 29. v. 1.*

“ *Joan. 1. v. 13.*

geretur, Deique filio ac Deo ut ex puris & immaculatis ejus carnibus & sanguinibus incarnaretur homoque fieret, subministravit, primæ parentis partes persolvens. Quemadmodum enim illa citra venereum coitum ex Adamo formata est: hæc etiã novum Adam peperit: sic vero, ut hic consuetò more partu ederetur, & supra quam ratio nascendi ferat. Editur enim sine Patre ex muliere, qui ex Patre sine matre natus exstabat. Et quidem quatenus ex muliere, secundum pariendi leges editus est: quatenus autem sine Patre, supra generationis naturam. Ac rursus quatenus consuetò tempore, novem expletis mensibus, & inchoatò decimo, sua partui lex constitit: quatenus autem sine ullo sensus dolore, generationis legem superavit. Quam enim voluptas non anteivit, ne dolor sane in partu sequutus est. Quo spectat illud Prophetæ: † *Antequam parturiret, peperit, & illud rursus: Antequam venisset tempus parturiendi, fugit, ac peperit masculum.*

Ex ea itaque Dei Filius assumpta carne natus

tas est; § non homo Deifer, Deoque afflatus, sed Deus incarnatus; non in Prophetæ morem efficientia inunctus, verum totius ungentis præsentia; ut & illud quod unxit, factum sit homo, & hoc quod unctum est, Deus; non immutatione naturæ, sed unione secundum hypostasim. idem enim ipse & ungens erat, & unctus, ut Deus nimirum seipsum velut hominem ungens. Ecce ergo Dei genitrix non erit, quæ Deum incarnatum ex se genuit? Profecto vere & proprie Dei genitrix est & Domina, omnibusque creatis imperat, quæ ancilla materque simul existit Creatoris. Quemadmodum autem ille qui conceptus fuit, eam quæ conceperat, Virginem servavit; sic nascendo virginitatem illius incolumem custodivit, solus per eam transiens, clauamque conservans. Ac conceptio quidem per auditum facta est: ortus vero per eam partem, per quam exire fetus consuescit; quamlibet aliqui fabulentur illum per genitricis Dei latus editum esse. Neque enim hoc

J 5

ei

§ *Greg. Naz. orat. 36. prope fin. "Exech.*

ei impossibile erat, ut per portam transiret, sigillis ejus nulla parte labefactatis.

Mansit ergo post partum Virgo, quæ semper Virgo mansit, § nulla ad obitum usque suum admissa cum viro consuetudine. Quamvis enim scriptum sit, *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum*; attamen scire interest, primogenitum illum esse qui primus sit procreatus, etiamsi alioqui unigenitus sit. Etenim primogeniti vox declarat quidem primum esse genitum aliquem; non perinde tamen alios posthac esse genitos indicat. Atqui hæc particula, *donec*, ita præscripti temporis terminum significat, ut sequens tempus continuo non excludat. Dominus siquidem dixit: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi*; non veluti consummato seculo sese sit abstracturus: ait quippe Apostolus, & sic semper cum Domino erimus, scilicet post communem resurrectionem.

¶ Enimvero qui fieri potuisset, ut quæ Deum genuerat, & ex eorum quæ sequuntur sunt

§ *Matth. 1. v. 25.* ¶ *1. Thess. 4. v. 26.*

sunt experimento, miraculum noverat, viri complexum admisisset? absit hæc opinio. Nequaquam casti animi fuerit talia cogitare, nedum perpetrare.

Verum beata hæc, atque beneficiis ejusmodi, quæ naturæ modum excedant, cumulata, quos in partu dolores effugerat, passionis tempore sustinuit, materno affectu lacerari sibi viscera sentiens, intimisque cogitationibus veluti gladio discerpta, cum illum quem gignendo Deum esse cognoverat, tanquam sceleratum aliquem morte affici cerneret. Sic porro intelligendum illud est: *Et tuam ipsius animam doloris gladius pertransibit.* Cœterum mœrorem excepit resurrectionis lætitia, * quæ Deum esse illum personabat, qui carne mortem obierat.

* *Luc. 2. v. 35.*

Quis sanctis, ipsorumque reliquiis honos habendus sit. CAP. XV.

SANCTIS, seu Christi amicis, seu Dei filiis ac hæredibus, suus habendus est honos, Joanne Theologo & Evangelista, dicentem

cente: “ Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. “ *Quo- circa jam non sunt servi, sed filii. Quod si filii; & heredes. † Heredes quidem Dei; cohæredes autem Christi.* Dominus quoque in sacris Evangeliiis ad Apostolos ita loquitur: § *Vos amici mei estis. Et, jam non dicam vos servos. ¶ Servus enim nescit quid faciat Dominus ejus.* Ad hæc cum Rex Regum, & Dominus Dominantium, & Deus Deorum. summus ille omnium conditor ac Dominus dicatur, † profecto sancti quoque tum Dii, tum Domini, tum Reges sint necesse est. ¶ *Horum Deus, Deus est, qui tum Dominus, tum Rex est, & appellatur. Ego enim, inquit ad Moysen, sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.* Quin Moyses Deus Pharaonis a Deo constitutus fuit. Deos porro & Reges, & Dominos dico, non natura; sed quia affectibus suis imperando dominandoque, divinx

ima-

“ *Joan. 1. v. 12.* “ *Gal. 4. v. 17.*

† *Rom. 8. v. 17.* § *Joan. 15. v. 14.*

¶ *Apoc. 19. v. 16.* † *Psal. 49. v. 1.*

¶ *Exod. 3. v. 6.* † *Exod. 7. v. 1.*

imaginis similitudinem, secundum quam conditi erant, nullatenus adulteratam servaverunt, (ipsa quippe regis imago: rex quoque dicitur) velut etiam qui libera voluntatis inductione Deo copulati fuerint, eumque hospitia cordis excipientes, id quod ille suapte natura est, hoc ipsi per gratiam evaserint. Quid igitur causæ esse possit: quominus honore illos prosequamur, qui famuli, amique, & Dei filii sunt? § Etenim is honor, qui conservis optimis habetur, propensi erga communem Dominum animi argumentum est.

¶ Hi promptuaria & munda Dei domicilia facta sunt; quia Dominus dicit: *“ Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus. ”* Quod item *justorum animæ in manu Dei sint, nec mors eos attingat*, literis sacris proditum est. ¶ Mors enim Sanctorum somnus potius est quam mors. *“ Laboraverunt enim, in hoc seculo, & vivunt in finem. Et, Pretiosa in conspectu Domini ”*

§ *Basil. orat. in 40. Martyr. ¶ Levit. 6. v. 12. “ 2. Cor. 6. v. 16. “ Sap. 3. v. 1. ¶ Psal. 48. v. 9. “ Psal. 115. v. 15.*

mini, mors Sanctorum ejus. Quid certe pertiosum magis, quam in manu Dei esse? Deus quippe vita & lux est. Ita fit, ut qui in manu Dei sunt, in vita quoque & luce sint.

Quod autem & per mentem in ipsorum quoque corporibus Deus habitaverit, testatur Apostolus; § *Nescitis quod corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, " qui habitat in vobis? ¶ Dominus autem Spiritus est. Et. ¶ Si quis templum Dei violaverit, disperdet eum Deus. Cur ergo animatis Dei templis, vivisque ejus tabernaculis honor non sit adhibendus? Hi dum viverent cum fiducia Deo astiterunt.*

Christus Dominus Sanctorum reliquias velut salutare fontes praeiuit, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, suavissimumque unguentum profluit. "Nec quisquam his fidem detrahat. Nam si aqua in deserto ex aspera & dura rupe, atque ex asini maxilla, » ad sedandam Samsoni sitim, Deo

§ 1. Cor. 3. v. 6. " 2. Cor. 3. v. 7.

¶ 1. Cor. 3. v. 17. ¶ *Aster. hom. in SS.*

Mart. "Exod. 17. v. 6. » *Jud. 15. v. 14.*

Deo ita volente, profiliit, cur incredibile videatur, ex Martyrum reliquiis tuave unguentum scaturire? Minime certe, iis quidem quibus Dei potentia, & honor quo sanctos suos afficit, explorata sunt.

¶ In lege quisquis mortuam tetigerat, immundus consabatur. Verum hi in mortuorum numero habendi non sunt. Ex quo enim ille qui ipsa vita est, & vitæ auctor inter mortuos deputatus est: eos qui cum spe resurrectionis, fideque in ipsum, obdormierunt, nequaquam mortuos appellamus. Qui enim corpus miracula edere queat? Quanam igitur ratione horum opera Dæmones expelluntur, morbi profligantur, ægroti sanantur, cæci visum recipiunt, leprosi mundantur, tentationes ac mœrores discutiuntur, omne datum optimum, iis qui fide non dubia postulant, per eos descendit a Patre luminum. Quid laboris non suscipias, ut patronum nanciscaris, qui te mortali regi offerat, & pro te ad eum verba faciat? Annon igitur ii honorandi, qui totius generis humani patroni sunt, Deoque pro

¶ *Num. 19. v. 11. " Jac. 1. v. 17.*

pro nobis supplices preces adhibent? Honorandi, certe; & quidem ita ut in eorum nomine templa Deo exstruamus, dona offeramus, memorias eorum colamus, atque in iis spiritualiter oblectemur: ea utique letitia, quæ illis arrideat, quibus invitamur ne dum deinereri illos studemus, offendamus potius & iritemus. Quibus enim rebus Deus colitur, iisdem servi quoque ipsius oblectantur. Quibus autem Deus offenditur, iisdem etiam milites offenduntur. Quocirca in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus, ¶ in compunctione quoque, & egenorum miseratione, quibus & Deus potissimum colitur, nos qui fideles sumus, colere sanctos oportet. Statuas eis, & imagines quæ videantur, erigamus: imò virtutes eorum imitando hoc consequamur, ut vivæ ipsorum statuarum imaginesque evadamus. Deiparam ceu vere & proprie Dei genitricem honoremus: Prophetam Joannem, uti Præcursorem & Baptistam, Apostolumque & Martyrem; quandoquidem Dominus dixit, “ *inter natos mulierum non surre-*
xisse

¶ *Eph. 5. v. 19.* “ *Math. 11. v. 11.*

xisse majorem Joanne Baptista : quin & ipse regni primus prædicator exstitit . Apostolus item , velut Domini fratres , qui eum oculis conspexerunt , ipsiusque perpes- sionum ministri fuerunt , quos , inquam , † & Pater , præscivit ac prædestinavit , conformes fieri imaginis Filii sui , “ primum Apostolos , “ secundo Prophetas , tertio pastores atque Doctores . Martyres quoque ex omni classe electos , ut Christi milites , quique ipsius biberint calicem , vivificæ mortis ipsius baptisimo baptizati , tanquam passionum ipsius & gloriæ socios (quorum antesignanus , fuit ille primus Christi Diaconus , & Apostolus , & primus Martyr Stephanus) tum etiam sanctos patres nostros , deigerosque Mona- chos , qui diuturniore ac molestiore con- scientiæ martyrio perfuncti sunt : § qui cir- cuierunt in melotis , in pellibus caprinis , e- gentes , afflicti , angustiiati , in solitudinibus errantes , ¶ in montibus & speluncis & caver- nis terra , quibus dignus non erat mundus .

W

Eos

† *Rom. 8. v. 19. “ 1. Cor. 12. v. 28. “*
Ephes. 4. v. 1. § Hebr. 11. v. 37. ¶
Hebr. 13. v. 7.

Eos denique, qui ante gratiam exstiterunt, Prophetas, Patriarchas, justos, qui Christi adventum prænunciarunt. Horum omnium intuentes conversationem, imitemur fidem, dilectionem, spem, zelum, vitam, passionum tolerantiam, patientiam ad sanguinem usque, ut earundem ac illi gloriæ coronarum consortes & participes efficiemur.

De sanctorum Imaginibus . CAP. XVII.

• **Q**Uoniam autem quidam nos culpant, quod Salvatoris, & Domine nostræ, reliquorumque sanctorum ac Christi fervorem imagines adoramus & veneramur; audiant velim quod Deus ab initio hominem ad imaginem suam fecerit. Qui fit igitur ut alii alios adoremus, nisi quia ad Dei imaginem facti sumus? Nam, ut ille rerum divinarum doctissimus interpres Basilus ait: § *Imaginis honor ad exemplar transit.* Exemplar porro est, id cujus effigies exprimitur, ex quo forma derivatur.

Quam-

• *Gen. 1. v. 26. § Basil. lib. de Spir. sancto cap. 8.*

Quamobrem Mosaicus populus, tabernaculum, quod cœlestium rerum, imo universæ creaturæ imaginem & figuram gerebat, undique pronus adorabat. Ait quippe Deus Moyfi: *§ Vide omnia facito secundum exemplar, quod tibi in monte ostensum est.* ¶ Quid Cherubim illa, quæ propitiatorium obumbrabant, nonne humanarum manuum opera erant? † Quid autem celebratissimum illud delubrum Hierosolymitanum; annon manu atque hominum arte constructum erat?

Divina autem scriptura eos infimulat qui adorant sculptilia; sed & eos qui dæmoniis sacrificant. Atqui Gentiles quidem sacrificabat, sacrificabant vero & Judæi: verum Gentiles dæmoniis; Judæi autem, Deo. Ac proinde Gentilium quidem victima rejiciebatur ac damnabatur: justorum autem sacrificium Deo acceptum erat. *“ Obtulit enim Noë sacrificium: & odoratus est Deus odorem suavitatis, ut qui probæ ipsius voluntatis, atque erga se a moris & studii sua-*

W 2

vi

* Exod. 33. v. 10. § Exod. 25. v. 40.
¶ Heb. 8. v. 5. ¶ Exod. 25. v. 18. † 3.
Reg. 6. v. 1. “ Gen. 8. v. 21.

vitatem comprobaberet . Ita , Gentilium quidem sculptilia quia demonum simulacra erant , improbata atque interdicta sunt .

Præterea quisnam est , qui invisibilis & incorporei , incircumscriptique ac figura vacantis Dei simulacrum effingere queat ? Unde extremæ dementiæ ac impietatis fuerit Deum figurare . Atque hinc est , quod in veteri testamento minime tritus erat imaginum usus . Postquam autem Deus per misericordiæ suæ viscera , nostræ salutis causâ , vere factus est homo , neque jam , uti Abrahamæ , humana specie , neque uti Prophetis , se conspicandum præbuit , sed cum revera homo secundum substantiam existeret , in terris agens cum hominibus est conversatus , miracula edidit , passionem crucemque sustinuit , resurrexit , & assumptus est : ex quo hæc omnia gesta sunt , visaque ab hominibus fuere , literis subinde tum memoriæ alendæ gratia , tum eorum qui his præsentibus non fuerant , edocendorum , mandata sunt ; ut qui ea non viderimus , audiendo atque credendo digni simus qui beati a Domino prædicemur . Verum quia non omnes literas

norunt, nec legendis libris vacant, inde Patribus visum est, ut hæc in imagines, tanquam in commentarium brevius, velut præclara facinora, referrentur. Sæpe sane contingit, ut cum de passione Domini minime cogitamus, conspecta crucifixionis Christi imagine, in salutiferæ passionis memoriam revocemur, & cernui, non materiam, sed eum cujus est imago, adoremus; quemadmodum scilicet nec Evangelici codicis, nec crucis materiam adoramus, verum id quod per hæc exprimitur. Quid enim alioqui discriminis est inter illam crucem quæ Dominum non exprimit, & illam quæ eum repræsentat? Quod etiam de Dei matre sentiendum erit. Etenim is honor, quem ei adhibemus, ad illum refertur, qui ex ipsa carnem sumsit. † Itemque per egregia Sanctorum virorum facinora, ad fortitudinem, & virtutis ipsorum æmulationem & imitationem, nec non in Dei laudes excitamur. Nam, sicut dictum est, ille honor quem conservis optimis præstamus, nostri erga

W 3

com-

† *Basil. in 40. Mart. § Idem de Spir. sancto cap. 18.*

communem Dominum propensi studii argumentum est: quin & imagini habitus honos ad exemplar transfertur. † Est autem hæc traditio ex illis quæ in scripturis minime expressæ sunt: ut ea qua ad orientem versi adoramus; nec non illa qua crucem veneramur, aliæque complures harum similes.

Fertur autem etiam ejusmodi historia quædam; puta cum Abgarus Edessenorum rex pictorem misisset, qui Domini exprimeret effigiem, § neque id pictor ob splendorem ex ejus vultu emicantem assequi posset, Dominum ipsum, admoto divinæ vivificæ quæ faciei suæ pallio, imaginem suam in eo depinxisse, quam ad Abgarum misit, ut hæc pacto desiderio ejus faceret satis.

Quod autem Apostoli plurima nobis sine scriptis tradiderint, testatur ipse Gentium Apostolus Paulus: * *State igitur fratres* (inquit) *& tenete traditiones nostras, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Et ad Corinthios scribens:

Lat

† *Basil. lib. de Spir. sancto cap. 27.*

§ *Evag. lib. hist. c. 27.*

* *2. Thess. 2. v. 14.*

Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, traditiones tenetis.

† 1. Cor. 11. v. 2.

De Scriptura. CAP. XVIII.

UNUS atque idem Deus est, quem tum vetus, tum novum testamentum prædicant, quique in Trinitate laudatur & celebratur; cum Dominus dixerit: † *Non veni solvere legem, sed adimplere.* Ipse enim salutem nostram operatus est, propter quam omnis scriptura & mysterium omne revelata sunt. Ac rursus: § *Scrutamini scripturas: ipse enim testimonium perhibent de me.* Itemque dicente Apostolo: ¶ *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus nostris in prophetis: novissimeque diebus istis loquutus est nobis in Filio.* Quocirca per Spiritum sanctum, & lex, & Prophetæ, & Evangelistæ, & Apostoli, & pastores, & doctores loquuti sunt.

W 4

Om-

† *Math. 5. v. 17.* § *Joan. v. 39.* ¶ *Hebr. 1. v. 1.*

† Omnis igitur *scriptura divinitus inspirata est*, ac prorsus *utilis*, ¶ Quapropter optimum est, summeque animarum salutis conducibile, divinas scripturas scrutari. Velut enim lignum plantatum secus decursus aquarum, sic & anima divinis scripturis irrigata saginatur, fructumque maturum, hoc est rectam fidem, profert, ac perpetuo virentibus foliis, id est, Deo acceptis actionibus, exornatur. Hoc siquidem afferunt *Scripturae sanctae*, ut & ad bonas actiones, & ad puram contemplationem nos componant. In eis namque, tum cohortationem ad omnem virtutem, tum ab omni vitio dissuasionem invenire est. Quamobrem si discendi studiosi fuerimus, multam nobis eruditionem comparabimus: diligentia siquidem, & labore, largientisque Dei beneficio, quidvis conficitur. « Nam qui petit, accipit; & qui quaerit - invenit: & pulsanti, aperietur. Pulsemus igitur ad pulcherrimum illud pomarium scripturarum; illud, inquam, mire fragans, suave, elegantissimum, quod

† 2. *Tim.* 3. v. 16. ¶ *Psal.* 1. v. 3.
 « *Luc.* 11. v. 10.

quod spiritualium divinarumque avium omnigenis garrilibus aures nostras circumsonet, cor nostrum tangat, ac tum mœrore confectum demulceat, tum ira percitum obleniat, æterna illud letitia implens; * quod mentem nostram in dorsum auro rutilans lucidissimumque columbæ imponat, ** cujus fulgentissimis pennis ad unigenitum Filium hæredemque agricolæ vineæ illius intelligibilis subvehatur, & ad Patrem luminum ejus opera adducatur. Cœterum haud negligenter pulsandum nobis est, sed alacri constantique animo, ne pulsando tandem fatigemur. Sic enim demum nobis aperietur. Si semel atque iterum legerimus, nec quæ a nobis lecta erunt, intelligamus, ne animis concidamus: sed persistamus, meditemur, & interrogemus. Ait enim. † *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* § Non enim omnium est scientia. Ex hujus horti fonte perennes ac purissimos lacices salientes in vitam æternam

W 5

nam

* *Psal. 67. v. 14.* ** *Math. 28. v. 38.*

* *Jacob. 1. v. 17.* † *Deut. 32. v. 7.* §

1. Cor. 8. v. 7. ¶ *Juan. 4. v. 14.*

nam hauriamus. Hic, cum inexplebili quadam voluptate ac oblectatione versemur. Ejusmodi enim est scripturarum gratia, ut exhauriri nequeat. "Quinimo si quid utilitatis ex externis auctoribus decerpere possimus, quominus id faciamus nihil vetat; dummodo probi nummularii simus, verum ac purum aurum aggerantes, adulterinum vero repudiantes. Quæ bene ornateque dicta sunt, sic suscipiamus, ut ridicula numina, absurdasque fabulas, canibus projiciamus: ex ipsis enim adversus ipsos roboris plurimum licebit adipisci.

Sciendum porro est, viginti duos libros esse veteris testamenti, totidem nempe quot Hebraicæ linguæ elementa sunt. Hebræis enim duo & viginti elementa sunt; ex quibus quinque duplicantur: adeoque septem & viginti sunt. Duplex enim est litera *Cap*, & *Mem*, & *Nun*, & *Pe*, & *Sade*. Quo fit ut libri quoque eodem modo, duo quidem & viginti numerentur, cæterum septem & viginti reperiantur; quoniam

scilicet
 "Basil. hom. de ea re. "Cyrill. Hierosol.
 vol. 4 † Epiphan. de Pond. & mens.

scilicet quinque duplices sunt. Nam liber Ruth cum libro Judicum jungitur, unusque Hebræis liber censetur. Primus item & secundus Regnorum, unus liber est. Tertius itidem & quartus Regnorum, unus liber. Primus quoque & secundus Paralipomenon, unus liber: ac denique primus & secundus Esdræ, liber unus. Ad hunc modum libri omnes in quatuor Pentateuchos, quinquernionesve compinguntur; cumque alii duo supersint, sic proinde se habent libri in canone recepti. Legales, quinque sunt, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Hic primus quinquernio est, qui Lex etiam appellatur. Sequitur alter quinquernio, eorum quæ ἱστορίαι, nuncupantur, a quibusdam vero Hagiographa. Est autem hujusmodi: Iesus Nave, Judices una cum Ruth, liber unus, Regnorum primus cum secundo, liber unus; tertius item cum quarto, liber unus. Habes secundum quinquernionem. Tertius porro librorum quinquernio versibus constat, nempe liber Job, Psalterium, Proverbia Salomonis, ejusdem Ecclesiastes, & Cantica Cantico-

rum

rum. Quartus quinquennio Prophetarum libros complectitur. Duodecim Prophetæ, liber unus; tum Esaias, Jeremias, Ezechiel, & Daniel. His accedunt uterque Esdræ, qui libro uno continentur & Ester. Panaretus autem (q. d. omnium virtutum promtuarium) id est Sapiencia Salomonis, & Sapiencia Jesu, quam a Syrachii patre Hebraice editam, ipsius nepos Jesus, ac Syrachii filius, Græce postea transtulit. Hi quamvis alioqui præclari & elegantes libri sint, non tamen illis aliis annumerantur, neque in Arca positi erant.

Jam vero novi testamenti libri isti sunt: quatuor Evangelia, nempe secundum Matthæum, Marcum, Lucam, Joannem; Acta Apostolorum, auctore Luca Evangelista. Septem Catholicæ Epistolæ, una Jacobi, duæ Petri, tres Joannis, Judæ una; Pauli Apostoli epistolæ quatuordecim; Joannis Evangelistæ Apocalypsis; Canones denique sanctorum Apostolorum per Clementem concinnati.

De his quæ de Christo dicuntur. CAP. XIX.

EO

Eorum quæ de Christo dicuntur, quadruplex, ut in genere dicam, est modus, Quædam enim ei ante humanitatem assumptam conveniunt; quædam in ipsa unione; quædam post unionem; quædam postremo post resurrectionem. Atque eorum quæ humanitatis assumptione anteriora sunt, sex sunt modi. Alia enim naturæ conjunctionem & consubstantialitatem cum Patre declarant, ut, *“Ego & Pater unum sumus: & illud, “ Qui videt me, videt & Patrem: nec non, “ Cum in forma Dei esset; cæteraque id genus.*

Alia perfectionem indicant, veluti, † *Filius Dei, & * figura substantiæ ejus.* Et illud, § *Magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, & similia.*

Alia mutuam personarum circumincessionem, ut illud; ¶ *Ego in Patre, & Pater in me est: nec non fixamque & insolubilem alterius in altera hæssionem; v. g. ‘ Verbum,*

&

* *Joan. 10. v. 30. Joan. 14. v. 9. “ Phil. 6. v. 6. † Joan. 1. 3. & c. * Hebr. 1. v. 3. § Isai. 9. v. 6. ¶ Joan. 14. v. 10., Cyril. lib. 14.*

& sapientia, & potentia, & splendor. ^c Nam & Verbum in mente (Verbum autem substantivum intelligo) itemque sapientia in sapiente, potentia quoque in potente, & in luce splendor, citra ullum excessum fixa sunt, ex illis profluentia.

Alia ita efferuntur, tanquam de eo qui Patrem auctorem agnoscat, ut illud; *“ Pater major me est. ”* Ab ipso quippe habet tum quod est, tum ea omnia quæ habet. Quod est, inquam, per generationem, non per creationem (cujus generis illud est, ** Ego ex Patre exivi, & venio: & § Ego vivo propter Patrem*) Omnia autem ea quæ habet, non per concessionem, aut documentum, sed ut ex causa, velut cum ait: ¶ *Non potest Filius a se facere quidquam, nisi viderit Patrem ita facientem.* Nam si Pater non est, certe nec Filius. Ex Patre enim est Filius, & in Patre, & una cum Patre, & non post Patrem. Consimili modo, ea quæ facit, ex ipso, & cum ipso facit. Una enim

^c *Ibess. p. 341. “ Joan. 14. v. 28. “*
*Greg. Naz. orat. 36. * Joan. 16. v. 28.*
§ Joan. 6. v. 58. ¶ Joan. 5. v. 19.

& eadem est; eadem, inquam, & non similis, Patris & Filii Spiritus sancti voluntas, operatio, & virtus.

Alia insuper dicuntur, tanquam Patris voluntas opera illius impleatur, non ut per instrumentum aut servum, sed ut per substantivum & subsistens ipsius Verbum, sapientiam, & potentiam: propterea quod unus in Patre & Filio motus consideratur. Sic illud, *Omnia per ipsum facta sunt*. Et illud, *Misit Verbum suum, & sanavit eos*. Ac rursus istud, *Ut cognoscant quia tu me misisti*.

Alia denique prophetico modo; quorum etiam duplex genus est. Quædam enim uti futura dicuntur; velut, § *Manifeste veniet*. Et illud Zachariæ, * *Ecce Rex tuus veniet tibi*. Et quod a Michæa dictum est: ¶ *Ecce Dominus egredietur de loco suo, & descendet, & ascendet super excelsa terra*. Quædam autem, licet futura, dicuntur tamen uti præterita; ut, ¶ *Hic Deus noster: post-*
hec

¶ *Joan. v. 3. " Psal. 106. v. 20. " Joan. 11. v. 42. § Psal. 49. v. 3. * Zach. 9. v. 9. ¶ Mich. 1. v. 3. ¶ Bar. 3. v. 38.*

hæc in terra visus est, & cum hominibus conversatus est. Illud item, Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua. Et illud, " Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis: & similia.

Et quidem ea quæ unionem antecedunt, de ipso quoque post unionem dicuntur: quæ autem unionem sequuntur, ante unionem non item, nisi secundum prophetiam, ut prædiximus. At vero eorum, quæ in unione sunt, triplex est modus. Nam cum a præstantiori patre verba facimus, carnis Deificationem, & in Verbum assumptionem, & superexaltationem, cœteraque id generis dicimus, quo opes illas declaremus, quæ carni ex sua cum sublimissimo Deo Verbo unione, arctissimaque conjunctione accesserunt. Cum autem ab inferiori parte, incarnationem Dei Verbi, humanitatis assumptionem, exinanitionem, paupertatem, & humiliationem dicimus. Hæc enim & similia, ob suam cum humanitate missionem, Verbo ac Deo tribuuntur. Denique cum de utrisque

simul nobis est sermo, unionem, communionem, unctionem, naturalem intimamque coherentiam, conformationem, coeteraque id generis vocabula usurpantur. Ob hunc igitur tertium modum prædicti duo modi dicuntur. Per unionem enim indicatur, quid utrumque ex sua cum eo quod una secum existit, compaginatione & circuminceptione adeptum sit. Etenim ob unionem secundum hypostasim, “ & caro Deificata, ac Deus esse facta, divinitatisque cum Verbo sociata dicitur: “ & rursus Deus Verbum carnem assumpsisse, & homo factus esse dicitur, creatura itidem, & novissimus appellatur: non quod duæ naturæ in unam naturam compositam conversæ sint (fieri enim nequit, † ut in una eademque natura proprietates naturales inter se contrariæ simul existant) sed quia duæ naturæ secundum hypostasim unitæ sunt, mutuamque inter se circa confusionem & immutationem, circuminceptionem habent. Circuminceptio autem, non a carne, sed divinitate profecta

Æ

est

^a *Greg. Naz. orat. 39. “ Isai. 53. v. 3.*
[†] *Supra lib. 3. cap. 2.*

est. Neque enim fieri possit, ut caro divinitatem circumvadat, verum divina natura semel carnem permeando, carni quoque contulit, ut ad se modo quodam ineffabili commearat: quod quidem nos unionem dicimus.

Sciendum autem est, in primo & secundo genere eorum quæ in unione fiunt, reciprocationem considerari. Nam cum de carne sermonem habemus, Deificationem, & assumptionem ad Verbum, super exaltationemque, & unctionem dicimus. Hæc enim a divinitate proficiscuntur, & circa carnem considerantur. Rursus, cum de Verbo loquimur, exinanitionem, incarnationem, humanationem, humiliationem, & similia vocabula adhibemus: quæ quidem, ut diximus, a carne ad Verbum ac Deum transferuntur. Ipse enim istæc sponte sustinuit.

Jam vero eorum quæ unionem sequuta sunt, tres sunt modi. Primus, quo divina natura declaratur, cujusmodi est illud, "Ego in Patre & Pater in me est. Et illud, "Ego & Pater unum sumus. Ac denique

omn-
" Joan. 14. v. 10. " Joas. 10. v. 30.

omnia quæ ante humanitatis assumptionem de eo dicuntur, etiam post assumptam humanitatem dicentur; uno hoc excepto, quod nondum assumerat carnem & carnis naturales proprietates.

Secundus, quo natura humana insinuat; ut illo loco: "*Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem loquutus sum vobis?*" Et in illo: "*Ita exaltari oportet Filium hominis, & alia hujusmodi.*"

Horum porro, quæ humano more de Salvatore Christo prædicantur, ac scripta sunt, sive dicta, sive gesta fuerint, sextuplex est modus. Quædam enim ex illis naturaliter ratione carnis assumptæ facta dictaque sunt; § velut partus ex Virgine, atque ætatis incrementum, & profectus; fames item, & sitis, defatigatio, lacrymæ, tonitrus, clavorum fixura, mors, aliaque similia, quæ naturales & inculpatae passiones sunt. In his enim omnibus est divinæ naturæ cum humana conjunctio; et si corporis ea vere esse creduntur: quippe cum divinitas

Æ 2

ni-

" *Joan. 7. v. 19. & 8. v. 40.* "*Joan. 3. v. 14. § Sap. lib. 3. c. 21. 22. 23.*

nihil horum pertulerit, sed per ea salutem nobis procurarit.

Quædam fingendi modo, ut cum Christus de Lazaro quærit: "*Ubi posuistis eum?*" Cum ad ficulneam pergit, cum se subducit, & cum orat: "*Item cum fingit se longius ire.*" His enim ac similibus neque ut Deus, neque ut homo, opus habebat: ¶ verum humano more hoc prætexebat, quod necessitas atque utilitas exposcebat. E. g. idcirco precabatur, ut se minime Deo adversari ostenderet; ¶ utque Patrem, velut sui causam, honore afficeret. Interrogabat, non quod ignarus esset, sed ut se, cum eo quod Deus manebat, hominem quoque vere esse demonstraret. Hæc denique ipsi causa secedendi erat, ut nos doceret pericula temere non adire, nec nos ipsos ultro prodere.

Quædam rursus dicuntur, per vindicationem, & relationem: ut illud, "*Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?*"

Et

¶ *Joan.* 11. v. 34. ¶ *Mat.* 21. v. 19.

¶ *Mat.* 12. v. 15. ¶ *Joan.* 11. v. 41.

¶ *Luc.* 14. v. 27. ¶ *Greg. Naz. orat.* 36.

¶ *Sup. lib.* 3. c. 24. ¶ *Mat.* 27. v. 46.

Et, “ *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Et illud, “ factus pro nobis maledictum. Item, ¶ Ipse Filius subijcientur ei, qui subjecit ipsi omnia. § Nec enim quatenus Deus, nec quatenus homo, a Patre unquam derelictus fuit, nec peccatum, nec maledictum factus est, nec Patri subjici opus habet. Etenim qua ratione Deus est, æqualis est Patri, non autem adversarius, nec subjectus: qua autem homo, nunquam Patri contumax fuit, ut ei demum subjici necesse sit. Ex quo sequitur eum, nostri assumpta persona, partes nostras suscipiendo, his verbis usum esse. Nos siquidem illi eramus, peccato & maledicto obnoxii, contumaces & refractarii, eoque nomine derelicti.*

“ *Quædam autem, per excogitatam mente præcisionem. „ Nam si ea quæ revera disjungi nequeunt, hoc est, carnem a Verbo, sejunxeris, servus dicitur, & ignarus; quia servæ & ignorantis naturæ erat: ac nisi ca-*

Æ 3

10

“ *2. Cor. 5. v. 2. 1. “ 1. Cor. 15. v. 36.*

¶ *Greg. Naz. ibid. § Greg. Naz. or. 36.*

• *Sup. lib. 3. c. 22.*

ro Deo Verbo fuisset copulata, serva procul dubio & ignorans existisset: vetum ob hypostaticam cum Deo Verbo unionem id habuit, ut nec serva esset, nec ignara. Eadem de causa Patrem Deum suum vocavit.

Quædam vero, ut se nobis manifestaret, nostramque firmaret fidem. Velut cum ait: *Pater clarifica me apud te metipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te.* Etenim ipse quidem & tunc clarificatus erat, & nunc clarificatur: nequaquam vero nobis claritas ejus patefacta comprobataque erat. Huc enim facit quod ab Apostolo dictum est: *Qui definitus est Filius Dei invirute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum.* ¶ Si quidem per miracula resurrectionemque, & sancti Spiritus adventum, mundo declaratum est, atque persuasum, eum Dei Filium esse. Ac illud quoque, *Proficiebat sapientia & gratia.*

Nonnulla postremo ita de eo dicuntur, tan-

¶ *Joan. 17. v. 5.* ¶ *Rom. 1. v. 4.* ¶ *Chrysostom. 1. in Epist. ad Rom. & alii.* ¶ *Lucæ 2. v. 32.*

tanquam Judæorum personam acciverit, se in eorum numerum adscribendo, ut dum Samaritanæ ait: *Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est.*

Tertius modus ille est, quo unæ hypostasis declaratur, atque ambæ simul naturæ ostenduntur. Cujus generis illud est. *« Ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me. Et illud, « vado ad Patrem & jam non videbitis me. Item ¶ Dominum gloriæ nunquam crucifixissent. Illudque tandem, † Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo; aliaque similia.*

Eorum demum quæ resurrectionem sequuntur, quædam divinitati conveniunt, ut, *» Baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Nam hic Filius uti Deus adhibetur. Et illud, » Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consum-*

Æ 4 ma-

*Joan. 4. v. 22. « Joan. 6. v. 58. «
Joan. 16. v. 10. ¶ 1. Cor. 2. v. 8. †
Joan. 3. v. 13. » Mat 28. v. 19. & 20.
» Ibid. v. 9.*

mationem seculi; aliaque id generis. Etenim ut Deus nobiscum est. Alia humanitati conveniunt, ut illud, *Tenuerunt pedes ejus*: Et illud, *Illic me videbunt*; & similia.

Eorum porro quæ post resurrectionem humanitati conveniunt, varii modi sunt. Nonnulla enim vere quidem, non tamen naturali modo, sed certa dispensatione contigerunt, ut videlicet fidem faceret illud ipsum corpus quod supplicio affectum fuerat, veris-
 xisse, quo in genere sunt cicatrices, manducatio, ac potio postquam revixit. Quædam autem vere & pro eo ac naturæ consentaneum est; v. g. de locis in loca citra laborem migrare, ac per januas clausas ingredi. Quædam per simulationem; uti, *Finxit se longius ire*. Quædam rursus utique naturæ congruunt; ut, *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum: & Deum meum & Deum vestrum*. Et illud, *Intraibit Rex gloria*. Item, *Sedet in dextera majestatis in excelsis*. Quædam denique sic accipienda, tanquam in ordinem

^{no}
 * *Luc. 24. v. 27.* * *Joan. 20. v. 17*
 ** *Psal. 23. v. 7.* ¶ *Hebr. 1. v. 3.*

nostrum se adscribat, per mentis præcisionem scilicet; ut illud, *Deum meum & Deum vestrum.*

Quamobrem ea quæ sublimia sunt divinæ naturæ, omnique passione superiori, ac incorporeæ tribui necessum est; quæ autem humilia; humanæ: quæ vero communia, composito; hoc est, uni Christo, qui Deus & homo est. Itemque comperturn habere oportet; utraque unius & ejusdem Domini nostri Jesu Christi esse. Nam quod utriusque proprium est agnoscentes, atque utraque ab uno & eodem geri perspicientes, rectam tenebimus fidem, nec errabimus: “Ex quibus omnibus initarum naturarum discrimen dignoscitur, quoque (ut sacratissimi Cyrilli verbis utar) licet in naturali qualitate non idem sint divinitas & huminitas: unus tamen sit Filius, & Christus, & Dominus: & unus cum sit, una quoque sit ipsius persona; quippe cum ex eo quod naturarum distinctio agnoscat, nullam tamen partitionem unio secundum

A a

hy-

Epist. Apologetica ad Acacium Melitina Episcopum;

hypostasim admittat.

Deum auctorem malorum non esse. CAP. XX.

* **S**Cire illud attinet, moris esse scripturæ, ut Dei permissionem actionem ipsius appellet: "velut cum ait Apostolus in epistola ad Romanos: " *An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, † aliud autem in contumeliam?* Idcirco nimirum, quod ipse & hæc & illa facit. Solus enim ipse universorum opifex est, Haud tamen ipse vel nobilia, vel ignobilia vasa efficit, verum sua cujusque voluntas ac electio. Atque id liquet ex his verbis, quibus idem Apostolus utitur epistola ad Timotheum secunda: § *In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem, sanctificatum & utile Domino, ad omne opus bonum*

pa-
* *Damasc. dial. cont. Mauich. " Rom. 9. v. 21. † Basil. homil. quod Deus non est auctor malorum § 2. Tim. 2. v. 20.*

paratum, Constat autem purgationem voluntate fieri. Si quis enim, inquit, emundaverit se. Atqui confectaria conversio ex adverso respondet: quod si non emundaverit, erit vas in contumeliam, inutile Domino, ac dignum quod confrigatur. Quocirca tum locus hic quem adduximus, tum ille, " *Conclufit Deus omnes in credulitate & iste. Dedit eis Deus spiritum compunctio- nis, oculos ut non videant, & aures non audiant*; hæc, inquam, omnia non ita accipienda sunt, quasi Deus hæc ipse effecerit, sed quod permiserit, tum ob arbitrii libertatem, tum quia bonum ejusmodi naturæ est, ut a vi & coactione liberum sit.

† Scripturæ ergo consuetudo est, ut Dei permissionem vocet, ac si ejus actio & opus esset. * Quin etiam a Deo *mala creari* ait, *nec esse malum in civitate quod non fecerit Dominus*, his verbis Deum malorum auctorem esse minime ostendit: sed quia mali vocabulum anceps est, duplicemque significationem habet. Interdum enim id

A 2 2

quod

† Rom. 11. v. 32. & 8. † *Isai.* 45. v. 7. * *Amos*, 3. v. 6.

quod suapte natura malum est indicat, quod quidem cum virtute ac Dei voluntate pugnat: interdum quod sensui nostro malum ac molestum est; velut afflictiones & immissæ calamitates, quæ quidem opinione nostra malæ sunt, ut quæ dolorem afferant, at revera bonæ. Iis enim qui sagacis animi sunt, ad conversionem & salutem conferunt. Atque harum demum Scriptura Deum auctorem esse commemorat.

Sciendum autem est, harum etiam causam in nobis esse. Etenim ex voluntariis malis oriuntur involuntaria.

Illud item advertendum est, hoc Scripturæ familiare esse, † ut nonnulla, quæ ex eventu dici debebant, ita exprimat, tanquam causam significant. Cujus generis illud est: * *Tibi soli peccavi & malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris.* Non enim qui peccavit eo peccavit, ut Deus victoriam obtineret: nec vero Deus peccato nostro opus habebat, ut ex illo victor appareret, Deus enim citra comparisonem ullam, omnes
prox

† Basil. loc. cit. * Psal. 50. v. 6.

prorsus, atque illos etiam qui non peccant, vincit, ac superat, ut qui rerum conditor sit, incomprehensibilis, & increatus, naturalemque ac non adventitiam gloriam habeat; sed quia nobis peccantibus, nihil injuste agit, cum in fert iram; cumque pœnitentibus ignoscit, vitii nostri ac nequitiae victor ostenditur; non tamen ut nos idcirco peccemus, sed quia ita contingit, Perinde ac si quis, dum ad opus sedet, superveniente amico dicat; idcirco amicus venit, ut nihil hodie operis faciam. Atqui amicus non eo venit, ut nihil ille operis faciat, sed ita eventus tulit. Nam dum in suscipiendo hospite distrahitur, ab opere abstinet. Dicuntur autem hæc eventitia, quoniam res ita eveniunt. Deus porro non solus ipse justus esse vult, sed & omnes quantum fieri potest, ad sui similitudinem accedier.

Non esse duo principia . CAP. XXI.

Quod non sint duo principia, alterum bonum, & alterum malum, hinc no-

bis perspectum fiet. “ Pugnans enim inter se bonum & malum, seque mutuo destrunt: neque alterum in altero, aut cum altero possunt existere. “ Itaque in sua quodque parte universi erunt. Ac primum quidem non modo ab ipsa universitate, sed & ab universi parte utrumque horum circumscribetur.

Deinde quæro, quisnam suam utriusque regionem assignarit? † Neque enim ea amice inter se coisse, aut fedus sanxisse inquit; quandoquidem malum mali nomen amittet, si pacem collat, & cum bono conveniat; nec rursus bonum boni nomen retinebit, si cum malo necessitudinem habeat. Quod si alius quispiam est, qui utrique sedem attribuerit, ille Deus potius erit.

Quin & duorum alterum necesse erit, nempe ut vel se invicem tangant, atque destruant: vel medius quispiam locus sit, ubi nec bonum, nec malum versetur, velut septum quoddam ab altero alterum dirimens

“ *Athan. cont. Gentes.* “ *Ibid. cont. hæretic.* † *Damasc. dial. cont. Manich.*

mens. Ita jam non duo, sed tria principia futura sunt.

Horum item alterum sit oportet, nempe ut vel pacem inter se colant; quod quidem a malo alienum est (non enim malum est, quod pacem servat) vel inter se pugnent, quod itidem a boni natura abhorret (nam quod pugnat, bonum perfecte non est) vel malum quidem pugnet, bonum autem non repugnet: verum a malo corrumpatur, vel in perpetuo mœrore & molestia versetur: quod sane a bono alienum est. Perspicuum igitur est, unum duntaxat esse principium ab omni malo liberum & immune.

At, inquirunt, si res ita se habet, quænam mali origo est? Neque enim fieri potest, ut malum a bono originem traxerit.

“ Respondemus malum nihil aliud esse quam privationem boni, atque ab eo quod naturæ consentaneum est, in id quod naturæ repugnat, deflexionem. “ Nulla res enim suapte natura mala est. Omnia quippe quæ fecit Deus, quatenus existant, valde bona

A a 4 sunt

“ *Basil. hom. Deum non esse caus. malor.*

“ *Gen. 1. v. 32.*

sunt. Quo fit, ut dum ita manent, sicut condita fuere, valde bona sint. At dum sponte ab eo quod naturæ consentaneum, est, abscedunt, atque ad id quod naturæ adversatur, sese conferunt; in malum labuntur.

Atqui sic comparatum est, ut cuncta conditori serviant, illique obediant. Quare cum creaturarum aliqua frenum excutit; contumaxque fit creatori suo; tum denique sui ipsa vitii auctor est. Malum enim non substantia aliqua, neque substantiæ proprietas est. sed accidens; hoc est, ex eo quod naturæ aptissimum est, in id quod naturæ repugnat; voluntaria deflexio; sive peccatum.

Undenam igitur peccatum? Libere nimirum diaboli voluntatis inventum est. est. Ergo diabolus malus? § Certe quatenus conditus est, non est malus, sed bonus. Angelus enim lucidus, ac eximie splendidus ab opifice conditus fuit, arbitriique libertate præditus, ut pote rationalis. Cæterum a virtute quæ naturæ consentanea est;

spont

sponte desciscens, in malitiæ caliginem provolutus est; discedens procul a Deo, qui solus bonus est, ac vitæ & lucis parens: ex ipso enim bonitatem trahit, quidquid est bonum, & quatenus ab ipso voluntate (non enim loco) abscedit, in malo hæret.

Cur Deus eos condiderit, qui peccaturi essent, nec penitentiam acturi. CAP. XXII.

† **D**Eus pro sua bonitate, ea quæ fiunt, ex nihilo producit, præsciensque est futurorum. Itaque nisi existuri essent, ne mali quidem futuri essent, nec prænoscerentur. Eorum enim quæ sunt, cognitiones sunt; eodemque modo, eorum quæ omnino futura sunt, prænotiones. “Priuse nim est, ut aliquid sit: ac tum ut bonum sit, vel malum. Quod si, cum propter Dei bonitatem existuri essent, idcirco eorum ortus impeditus fuisset, quod propria voluntate mali futuri erant, malum certe Dei bonitatem vinceret. Quocirca Deus omnia quæ facit, bona facit: at propria cujusque volun-

A a tate

† *Dam. dial. cont. manich.* “ *Chryf. hom. in epist. ad Rom.*

tate accidit, ut bonus vel malus sit. Ergo cum diceret Dominus, "*Melius erat homini illi, si natus non fuisset*", nequaquam opus suum improbat; sed malitiam illam, quam res a se condita ex propria voluntate & foecordia contraxerat. Nam per voluntatis ignaviam inutile sibi conditoris beneficium reddiderat. Haud secus ac si quis, cum opes & imperium a Rege acceperit, eum qui de se tam bene meritus sit, tyranni more opprimat: quem rex, in potestatem redactum, merito poena afficiet, siquidem ullum a tyrannidis occupandæ proposito abduci non posse conspexerit.

" *Marc. 14. v. 21.*

De Lege Dei & Lege Peccati. CAP. XXIII.

Bonus est Deus, & omni bonitate sublimiori bonaque item est ipsius voluntas. Id demum enim est bonum, quod vult Deus. "Lex autem illud præceptum est, quo hoc edocemur; ut in ipso manentes, in luce versemur. Cujus præcepti transgressio peccatum est. Hoc porro suggerente diabolo

" *1. Joan. 1. v. 7.*

lo, " nobisque nulla vi impressa libere suscipientibus conflatur. Atqui ipsum quoque peccatum Lex appellatur.

Dei itaque lex mentem nostram inscendens, eam ad se trahit, conscientiam nostram exstimulando, quæ & ipsa mentis nostræ Lex dicitur: quinimo maligni suggestio, hoc est Lex peccati, membra carnis inscendens, per eam nos aggreditur. Nam, quia sponte semel Dei legem infregimus, admittæ nequissimi suggestionē, ei deinceps ad nos aditum aperuimus, qui nos ipsi peccato vendiderimus. Quo fit ut corpus nostrum promtè & facile ad illud impellatur. Quocirca ille peccati odor, sensusque, qui in corpore residet, sive concupiscentia, & voluptas, Lex in membris carnis nostræ appellatur.

† Ac proinde lex quidem mentis meæ, id est conscientia, condelectatur legi Dei, sive præcepto. illudque vult. At lex peccati, hoc est suggestio, per eam legem, quæ est in membris meis, sive per corporis, atque illius animæ partis quæ rationis est ex-

Aa 2

pers

“ Rom. 7. v. 23. † Rom. 7. v. 22.

pers, cupiditatem, propensumque, ac motum, repugnat legi mentis meae, hoc est conscientiae, & captivat me (tametsi Dei legem velim & amem, nolimque peccatum, atque illud averfer) ob commissionem nimiarum, ac tum per levorem mollitiemque voluptatis, tum per corporis, & brutae illius, ut dixi, animae partis concupiscentiam me Iudicatur, adducitque ut peccato serviam. “ *At Deus id quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur (lex) per carnem, mittens Filium suum in similitudinem carnis peccati (carnem enim ille assumpsit, peccatum non item) damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur, in iis qui non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum.* “ Nam Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, legique mentis nostrae, adversus eam quae est in membris nostris, vires praestat. Illud siquidem, *Quid oremus sicuti oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus,* * idem est ac si diceret, ipse nos docet quid orandum sit. Ex quo fit, ut
Dei

Dei præcepta nisi per patientiam & orationem impleri non possint.

Adversos Judæos, de Sabbato. CAP. XXIV.

Sabbatum dies septimus vocatus est, & requiem significat. Deus enim eo die, sicut ait Scriptura, “*requievit ab operibus suis*”, ut numerus dierum ad septimum usque progressus, rursus in orbem redeat, atque a primo initium sumat, † Hic porro numerus apud Judæos in honore est: § quippe quem Deus coli præceperit, idque non defunctorie, sed gravissimis etiam pœnis statutis in eos, qui illud transgressa essent. Nec vero temere id ille imperavit: sed certis quibusdam rationibus adductus, quas viri spirituales, mentisque perspicacitate præditi intelligunt.

Quantum autem ego, alioquin imperitus, assequi possum (ut ab inferioribus ac crassioribus incipiam) cum sciret Deus Israeliticum populum pinguem esse, & carnem

Aa 3

ada

“*Gen. 2. v. 2.* “*Exod. 13. v. 12.*

† *Nom. 15. v. 35.* § *Greg. Naz. orat 44.*

addictum, inque res terrenas impense pro-
num, * nec discretionis ullius, hanc legem
sanxit; primum, “ *Ut servus et jumentum
requiescerent*, sicut scriptum est. Etenim
justus miseratur animas jumentorum suorum:
deinde vero, ut ipsi terrenis occupationibus
feriati, ad Deum se colligerent; septimum
nempe diem in psalmis & hymnis & canti-
cis spiritualibus, divinarumque Scripturarum
lectione totum expendentes, atque in Deo
conquiescentes. Nam, quando lex non e-
rat, nec Scriptura divinitus inspirata, ne
sabbatum quidem Deo consecratum erat.
At postquam Scriptura divina per Moysen
data est, § sabbatum quoque Deo dicatum
fuit, ut ejus meditationi vacarent, qui to-
tum vitæ tempus Deo non impendunt, nec
Domino tanquam patri toto desiderio ser-
viunt: sed velut ingrati servi, parvam sal-
tem ac perexiguam vitæ particulam ille im-
pertirent, idque pœnarum & objurgationum,
quæ prævaricatores manent, timore, *Non
enim lex justo posita est, sed injusto*. Argu-
men-

* Deut. 5. v. 14. “ Prov. 12. v. 10. §
Athanas. in Syn. in Exod. c. Tim. 1. v. 9.

mento est, quod primus ipse Moyses totos quadraginta dies, rursusque totidem alios jejunos assistens Deo, proculdubio ipsis quoque sabbatis sese macerabat, cum tamen lex juberet, ne quis se die sabbati affligeret. Quod si hoc ante datam legem gestum fuisse ajunt, § quid de Elia Thesbite sunt dicturi, qui quadraginta dierum iter, semel duntaxat summo cibo; confecit. Etenim ipse non jejunio solum, sed etiam itinere, in horum quadraginta dierum sabbatis sese affligens, sabbatum solvit; neque propterea Deus qui legem tulerat, ei succensuit; quin potius in virtutis primum, illi se in Horeb conspiciendum præbuit. ¶ Quid item de Daniele dicent? Annon tres hebdomadas integras jejunos egit? Quid vero? Numquid non Israelitæ omnes infantem sabbato circumcidunt, si quidem tunc octavum vitæ diem attigerit? † Nonne magnum illud jejunium, quod lege præscriptum est, si in sabbato occurrerit, ob-

A a 4

eunt

Exod. 24. v. 18. “ & 34. v. 28. §
3. Reg. 19. v. 8. ¶ Dan. 10. v. 2. †
Levit. 12. v. 3. & 23. v. 27.

eunt? " Annon itidem Sacerdotes & Levitæ in tabernaculi operis sabbatum violant, nec ob id in culpa sunt. Quin, si jumentum die sabbati in foveam prolabitur, § qui illud extraxerit, criminis est infons; reus verò, qui hoc facere neglexerit. Num cuncti Israelitæ per septiduum arcam Dei ferentes, Hierichuntina mœnia non circumiere, inter quos dies plane sabbatum erat.

Itaque, quemadmodum dixi, ut Deo vacaretur, & vel minima saltem vitæ particula ei tribueretur, † nec non ut servus jumentumque requiescerent, sabbati observatio consulto investita illis fuit, qui cum parvuli adhuc & carnales essent, sub elementis mundi servientes, nihil supra corpus & literam valerent cogitare. ¶ Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum unigenitum, hominem factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret; ut adoptionem fili-

o-
*et Mat. 12. v. 5. & Epiph. her. 30. n. 22.
 & her. n. 82. & seqq. § Athan. hom. Cir-
 eumc. & sab. ¶ Ath. loc. cit. ¶ Gal. 4.
 v. 4.*

filiorum reciperemus. Quotquot enim recepimus eum, dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui in ipsum credimus. Quare non jam sumus servi, sed liberi: non jam sub lege, sed sub gratia: non jam ex parte solum præ metu Domino servimus; sed ad totum tempus ei consecrandum sumus obligati, adeo ut servo illi, iræ, inquam, & cupiditati, quiescere a peccato, Deoque feriatum esse jubeamus; erecta quidem perpetuo versus Deum cupiditate, armata vero contra Dei hostes iracundia: ac jumentum item, corpus nimirum, a peccati servitute dato otio recreamus, & ad intervendum divinis præceptis compellamus.

Hæc sunt quæ spiritualis Christi lex nobis indicit, quam, qui custodiunt, Moisaica lege superiores existunt. † Nam, ex quo venit quod perfectum est, evacuatum est quod ex parte erat; ac scisso per Salvatoris crucem tegumento sive velo legis, sanctoque Spiritu ligneis linguis illucescente, litera obsolevit, corporalia cessarunt, &

A a 5 im-

Joan. 1. v. 12. Gal. 4. v. 7. † 1. Cor. 13. v. 10.

impleta lege servitutis, "lex libertatis nobis donata est. Atqui perfectam humanæ naturæ requiem celebramus, hoc est resurrectionis diem, in qua Dominus Jesus, vitæ auctor & salvator, nos ad promissam illis qui spirituali cultu Deo serviunt, hæreditatem introduxit; in quam nimirum ipse præcursor noster ingressus est, postquam a morte ad vitam rediit, & reseratis patefactisque sibi cœli januis, in Patris dextera secundum corpus consedit, quo illi etiam qui legi Spiritus morem gerunt, deinceps sunt introituri.

§ Quocirca ad nos, qui spiritu, ac non litera incedimus, omnis carnalium rerum abjectio spectat, cultusque spiritualis, & cum Deo conjunctio. Circumcisio quippe, corporeæ voluptatis, rerumque superfluarum ac minime necessariarum est abjectio. Præputium vero nihil aliud est, nisi superflua cutis, membri illius in quo libido cietur. Omnis porro voluptas, quæ nec ex Deo, nec in Deo capitur, voluptatis est superflua portio, cujus figura præputium est

æ Athan. loc. cit. § Athan. cit.

est: Sabbatum autem est requies a peccato. Quamobrem duo hæc unum prorsus sunt, atque ita ambo simul, si ab iis qui spiritu agunt, observentur, ne minimam quidem flagitii notam creant.

Quin illud quoque notandum est, septenario numero præsens omne tempus designari, “ juxta atque sapientissimus Salomon dixit, *dare partem septem, atque etiam octo.* § Et diviniloquus David, cum de octava psalmum ederet, ¶ de futura post resurrectionem instauratione rerum canebat. Quocirca, quando quidem lex die septimo a corporeis rebus cessare præcipiebat, & spiritualibus vacare, vero Israelitæ, eaque mente prædito quæ Deum videat, arcana ratione hoc subindicabat, nunquam id non agendum esse, ut sese Deo offerat, & supra res corporeas adsurgat.

“ *Greg. Naz. orat. 42. § Eccl. 11. v. 2.*
¶ *Psal. 66. & 11.*

De Virginitate. CAP. XXV.

Virginitatem carnales homines culpant, &

& qui voluptati indulgent, testimonii loco dictum hoc obtendunt, *Maledictus omnis qui non suscitavit semen in Israel*: nos vero Dei Verbi qui ex Virgine carnem assumpsit, præsidio freti hoc dicimus virginitatem ab initio in hominum natura consistam fuisse. Etenim homo ex terra virgine effectus fuit. Ex solo item Adamo Eva condita est. Virginitas etiam in Paradiso vigebat. Ait quippe divina Scriptura; *Nudi erant* (Adamus scilicet & Eva) *et non erubescerunt*. Ubi primum a divino mandato recesserunt, *vidos se esse cognoverunt*, & præ pudore *perizonata sibi consuerunt*. Ac Postea quam violato præcepto Adamus audivit: *Terra es, et in terram reverteris*, morsque per transgressionem in mundum introivit, tum demum *Cognovit Adam uxorem suam, et concepit, genuitque*. Itaque ne mors hominum genus obtereret & absumeret, matrimonium investum est: ut per liberorum procreationem genus humanum incolume staret,

At

“ Gen. 30. 1. 7. & 19. “ Greg. Nyss.
de opif. hom. c. 16.

At fortasse dicent: Quid igitur sibi vult, *“Masculum & feminam & c. illudque: Crescite & multiplicamini?”* Cui quæstioni respondebimus, per hæc verba, *“Crescite & multiplicamini,”* non eam omnino propagationem significari, quæ per conjugalem complexum efficitur. Deus enim alio quoque modo genus nostrum propagare poterat, si integrum ipsius mandatum, ad extremum servassent. “At cum pro sua præscientia (ut cui omnia antequam fiant nota sunt) perspectum haberet, fore, ut illi contra quam imperatum erat, facerent, ac morte mulstarentur; hoc ipse antevertens, masculum & feminam creavit, & crescere ac multiplicari iussit. Ergo via cœpta pergamus, ac virginitatis, sive etiam castitatis, dotes videamus.

* Noe, cum arcam ingredi jubere-
tur, atque hoc ei munus imponeretur, ut
mundi semen conservaret, huiusmodi man-
datum accepit. *“Ingredere, inquit, tu, &
filii tui, & uxor tua, & uxores filiorum*

1107

* Gen. 1. v. 27. “Vide sup. lib. 2. c. 39.

* Gen. 7. v. 7.

tuorum. Eos itaque ab uxoribus distraxit; ut castitatis adminiculo pelagus, atque universi illud orbis naufragium effugerent. At vero sedato diluvio, *“Egredere, inquit, tu, & uxor tua & filii, & uxores filiorum tuorum.* En rursus quo pacto propagatio- nis causa matrimonium permissum est. *“E- lias deinde, auriga ille ignem spirans & cœ- lipeta, “ nonne cœlibatum amplexus est, ejusque virtutem evedtio humana condi- tione præstantior comprobavit? Quis cœlos clausit? Quis mortuos suscitavit? * Quis Jordanem divisit? Nonne virgo Elias? An- non Elisæus discipulus ejus, cum paris vir- tutis specimen dedisset, Spiritus gratiam, quam duplicem petierat, consequutus fuit? † Quid tres pueri? Nonne cum virginitatem coluissent, ignem superarunt, hoc per vir- ginitatem adepti, ut ipsorum corpora igne consumi non possent? § Quid Daniele ta- ceam? Cujus corpus virginitate sic obdu- ratum fuerat, ut ferarum dentes ei infigi-
ne-*

*“ Gen. 8. v. 16. “ 4. Reg. 2. v. 11.
“ 3. Reg. 17. v. 1. & 19. * 4. Reg. 2. v. 8.
& 9. † Dan. 3. v. 20. § Dan. 6. & 14.*

nequieverint. ‘ Annon Deus ab Israelitis conspiciendus; ‘ hoc eis præceperat, ut a libidine purum corpus servarent? Nonne sacerdotes seipos castos servabant, quo templi adyta ingrederentur, ac victimas offerrent? Annon denique lex magnum votum castitatem nancupavit?

Legis itaque præceptum sensu magis spirituali accipi debet. Est enim semen spirituale: quod per charitatem & timorem Dei concipitur in animæ utero, parturiente, edenteque spiritum salutis. Sicque etiam intelligendum illud est: ‘ *Beatus qui habet semen in Sion, & propinquos in Hierusalem.*

Quid enim, si ganeo sit, si temulentus, si idolorum cultor, num beatus erit, modo semen in Sion, & affines in Hierusalem habeat? Nemo certe sanæ mentis hoc effuti-erit:

Virginitas Angelicum est vitæ genus, incorporeæ omnis nature peculiaris nota. Neque id dicimus, ut matrimonio detrahamus: absit (nequaquam enim nos fugit Do-
mi-

‘ *Exod. 19. v. 15.* ‘ *Num. 6. v. 2.* ‘
Isai. 31. v. 2.

minum presentia sua nuptiis benedixisse, illumque novimus qui dixit, "*Honorabile connubium, & thorus immaculatus*) "*sed quia nuptiis, quamvis alioqui bonis, præstare virginitatem agnoscimus. Etenim, cum in virtutibus, tum in vitiis altiores atque inferiores gradus existunt. Illud scimus, mortales omnes ex conjugio natos esse, primis generis nostri parentibus exceptis. Nam illi virginitatis soboles sunt, non conjugii figmentum, At cœlibatus Angelorum, ut diximus, vitam imitatur. Ex quò fit, ut quantum Angelus hominem antecellit, tantum virginitas matrimonium superet.*

Quid verò Angelum dico? Christus ipse virginitatis decus est, ut qui non modò ex Patre sine fluxu atque congressu genitus sit, sed etiam nostri instar assumpta carne, † ex virgine sine maritali copula veram absolutissimamque virginitatem in seipso ostenderit. Quapropter hanc quidem ille nullæ nobis lege præscripsit (Non enim, ut ipse

ait
 " *Joan. 2. v. 2.* " *Hebr. 13. v. 4.* †
Mat. 19. v. 11.

ait, *omnes capiunt verbum istud*) verum ipso opere nos illam docuit, nobisque ad eam robur conciliavit. Eccui enim non liquet, virginitatem nunc inter homines vigere?

† Atqui bona quidem est liberorum procreatio, quæ matrimonio suscitatur: bonum item matrimonium propter fornicationes, quas amputat; ac libidinis rabiem, facta legitimæ copulæ copia, in scelestis flagitia insano impetu ruere non sinit. Bonum, inquam, est matrimonium iis quibus deest continentia: at potior est virginitas quæ animi fecunditatem auget, Deoque orationem uti fructum tempestivum offert. § *Honorabile connubium & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros judicabit Deus.*

† 1. Cor. 7. 2. § Hebr. 13. v. 4.

De Circumcisione. CAP. XXVI.

Circumcisio Abrahamæ ante Legem, post benedictiones & promissiones data est.

“ tanquam signum quod eum liberosque ejus,
 ac vernas a Gentibus, “ quibuscum mora-
 batur, discerneret; “ Argumento est, quod
 cum Israelitæ quadraginta annis in deserto
 secum ipsi seorsim versarentur, nec cum ulla
 alia gente commercium haberent, ex iis
 qui in deserto nati sunt, nullus omnino cir-
 cumcisis fuit. At postquam Josue Jorda-
 nem traiecit, tum circumcisi sunt, consti-
 tutaque fuit secunda lex circumcisionis.
 Lex siquidem circumcisionis, quæ tempore
 Abrahæ data fuerat, posthac totis quadra-
 ginta annis in deserto cessavit. Quocirca
 secundo rursus Deus circumcisionis legem
 Josue post transmissum Jordanem dedit:
 quemadmodum scriptum est in libro ejusdem
 Josue filii Nave: § *Eo tempore ait Dominus
 ad Jesum: Fac tibi cultros lapideos ex petra
 durissima, et circumcide secundo filios Isra-
 el. Et post pauca. Quadraginta et duobus
 annis versatus est Israel in solitudine Mad-
 baritide: ob eamque causam incircumcisi erant*

“ Gen. 12. v. 3. “ Ibid. 15. v. 4. & 17. v. 10.

“ Chryf. hom. 39. in Gen. § Jos. 5. v. 2.
 juxta 70. Int.

rant ex ipsis filii multi bellatorum, qui egressi fuerant de terra Ægypti, qui Dei mandatis non paruerant: quibus etiam affirmavit non visuros ipsos terram bonam quam iuraverat patribus eorum daturum se eis, terram lacte & melle manantem. In eorum autem locum filios ipsorum suffecit, quos Jesus circumcidit; eo quod in via circumcisi non essent. Ex quo perspicuum fit, circumcisionem signum fuisse quod Israellem a gentibus quibuscumque versabatur, secerneret.

Ea porro baptismi figura erat. Sicut enim circumcisio non utile aliquod corporis membrum abscindit, sed superfluum excrementum: ita per sanctum baptismum peccatum nobis amputatur. Liquet autem quod peccatum superfluum quoddam sit, & inutilis cupiditas. Neque enim fieri potest: ut quis omnino non concupiscat, aut nullum voluptatis sensum percipiat: verum illud quod in cupiditate & voluptate nulli ului est, hoc est inutilis cupiditas ac voluptas, hoc ipsum peccatum est; quod quidem cir-

B b 2

cum-

Greg. Naz. orat. 40. Athan. de sabb & circ.

cumcidit sanctum baptisma, signi loco venerabilem crucem in nobis fronte præbens, non qua a Gentibus secernamur (omnes enim Gentes baptismum consequutæ sunt, ac crucis signo insignitæ) sed quo fidelis ab infideli in qualibet natione distinguatur. Quocirca circumcisio patefacta veritate inutilis jam figura atque umbra est. Inutile igitur est circumcidi, ac baptismo contrarium. Nam
 “ qui circumciditur universæ legis servanda debitor est. Dominus porro ut legem imple-
 ret, circumcisus fuit; “ atque adeo totam legem implevit, sabbatum quoque servavit, ut legem impleret ac sisteret. Ex quo autem baptizatus est, & Spiritus sanctus hominibus apparuit, in columbæ specie descendens super eum, ex eo tempore spiritalis Dei cultus ac vitæ ratio, cœlorumque regnum prædicari cœperunt.

“ Gal. 5. v. 3. “ Matb. 5. v. 17.

De Antichristo . CAP. XXVII.

Nosse autem operæ pretium est, ventur-
 iura

Juan. 4. v. 2.

rum omnino Antichristum esse. Et quidem
omnis qui non confitetur Dei Filium ac
Deum in carne venisse, & Deum perfe-
ctum esse, atque hominem perfectum, una
cum eo quod Deus erat, effectum esse, is
Antichristus est. Coeterum peculiari ac præ-
cipuo modo Antichristus ille dicitur, qui
sub seculi finem venturus est. « Primum i-
taque oportet prædicari Evangelium apud
omnes Gentes, uti Dominus ait: * ac tum
ille veniet, ut innotescat adversarius Deo
Judæorum animus. Ait enim ad eos Domi-
nus: † *Ego veni in nomine Patris mei, &
non accipitis me: veniet alius in nomine suo,
& illum accipietis.* § Itemque Apostolus:
*Pro eo quod charitatem veritatis non rece-
perunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis
Deus operationem erroris, ut credant men-
dacio: ut judicentur omnes qui non credide-
runt veritati, sed consenserunt iniquitati.*
Ergo Judæi Dominum Jesum Christum, qui

B b 3

Dei

* *Math. 24. v. 14.* « *Iren. lib. 5. c. 25.*

* *Greg. Naz. orat. 47. † Joan. 5. v. 43.*

† *2. Theff. 2. v. 11. Chrys. hom. 4. 12 e-
pist. 2. ad Theff.*

Dei Filius ac Deus erit, minime receperunt: impostorem contra, qui se Deum dicat, recepturi sunt. Nam quod Dei nomen sibi ille sit arrogaturus, Angelus Danielam docens hisce verbis ostendit: *Super Deos enim patrum suorum non intelliget.* Et Apostolus: *Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo iniquitatis, filius perditionis, qui adversatur & extollitur supra omnem qui dicitur Deus, aut colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* * In templo, inquit, Dei, non nostro, sed vetere Judaico. *Non enim nobis, sed Judæis veniet: nec pro Christo, sed adversus Christum: qua etiam de causa Antichristus dicitur.*

Primum ergo Evangelium apud omnes Gentes predicari necesse est: † *Ac tum revelabitur ille iniquus, cujus est adventus secundum operationem Satane, § in omni virtute,*

¶ Dan. 11. v. 37. *2. Thess. 2. v. 3.*

* Iren. loc. cit. *Cyrill. Hieros. catech. 35. Greg. Naz. loc. cit. † Math. 24. v.*

14. § *2. Thess. 2. v. 8.*

& signis, & prodigiis mendacibus; & in omni seductione iniquitatis, iis qui pereunt; quem Dominus interficiet verbo oris sui, & destruet illustratione adventus sui. Non ipse ergo diabolus homo fiet, quia Dominus ratione homo factus est (absit enim istud) verum homo ex fornicatione nascetur, qui omnem Satanæ vim atque afflatum suscipiet. Deus enim futuræ ipsius voluntatis perversitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.

Ex fornicatione itaque, ut diximus, nascetur, & clam educabitur. tum repente insurret, arreptaque tyrannide regnabit. Atque in regni quidem sui, seu tyrannidis potius, primordiis specimen præferet sanctitatis. Cum autem potitus rerum erit, tum Dei Ecclesiam persequetur, suamque omnem malitiam promet, "Veniet autem in signis & prodigiis mendacibus; fictis utique, & non veris; & eos quorum imbecillo parumque firmo fundamento nixa mens erit, seductet, abstrahetque a Deo vivo; "

B b 4

dali-

"Chris. hom. 3. in 2. ep. ad Thessal. " 2.
 Thess. 2. v. 9. Math. 24. v. 24.

dalizentur, si fieri potest, etiam electi.

“ Mittentur autem Enoch & Elias Thesbites, qui Patrum corda in filios, hoc est, Synagogam ad Dominum nostrum Jesum Christum, atque Apostolorum doctrinam convertent: ab eoque trucidabuntur. “ Actum Dominus veniet de cælo, † quemadmodum sancti Apostoli in cælum euntem viderunt; nempe, Deus perfectus, & perfectus homo, cum gloria & potestate, § & hominem iniquitatis, filium perditionis, interficiet spiritu oris sui. Quapropter nihil est, cur quisquam Dominum e terra expectet, verum e cælo, ut ipse nobis certo declaravit.

“ *Mal. 4. v. 5.* “ *Apoc. 11. v. 3.* † *Act. 1. v. 11.* § *2. Theff. 1. v. 8.*

De Resurrectione. CAP. XXVIII.

Porro mortuorum etiam resurrectionem credimus. Erit enim profecto; erit, inquam, mortuorum resurrectio. Resurrectionem autem dicentes, corporum resurrectionem intelligimus. Resurrectio enim est
secun^o

secunda ejus quod cecidit erectio. « Etenim animæ, cum immortales sint, quo tandem pacto resurgant? « Nam cum mortem definiat, animæ a corpore separationem, resurrectio proinde est iterata animæ & corporis conjunctio, secundaque dissoluti & collapsi animalis excitatio. Ipsum itaque corpus quod corrumpitur ac dissolvitur, idemmet resurget incorruptum. Non enim ea imbecillitate est is, qui e terræ pulvere primum illud condidit, ut quod posthac dissolutum erit, atque in terram ex qua sumtum fuerat, secundum opificis sententiam reversum, rursus ad vitam revocare nequeat.

† Enimvero si non est resurrectio, comedamus & bibamus; voluptuosam deliciisque omnibus diffluentem vitam sectemur. Si non est resurrectio, quid tandem est, quo bruta animantia antecellamus? Si non est resurrectio, feras agrestes, quæ vitam mœrore vacuam ducunt, beatas prædicemus. Si non est resurrectio, nec Deus est, nec providentia: sed omnia casu temereque agun-

B b 5 tur

* *Epiphani. in Anchor. n. 89. « Method. cont. Orig. † 1. Cor. 15. v. 32..*

tur & ferentur, Ecce enim justos plurimos videmus egentes, & injuria affectos, omni- que ope hoc in seculo destitutos; peccatores contra & flagitiosos, divitiis, & omni deliciarum genere circumfluentes. Ecquis autem sana mente præditus, hoc æqui judici aut sapientis providentiæ esse existimet? Erit igitur. erit plane resurrectio. Nam, quia Deus justus est, sustinentibus quoque ipsum mercedem persolvat. Ac, siquidem anima sola in virtutis palæstra decertaverit, sola quoque coronam obtinebit; & si sola in voluptatibus sese volutarit, sola quoque merito pœnas luet. At cum nec existentiam inter se discretam habuerint, nec anima, vel virtutem, vel malitiam sine corpore gesserit, merito proinde ambo simul, aut præmiis, aut pœnis afficientur.

Quin divina quoque Scriptura corporum resurrectionem fore testatur, Ait quippe Deus Noe post diluvium: *Quasi olera vi- rentia tradidi vobis omnia; excepto quod carnem cum sanguine anima non comedetis.* ** Vestrum enim sanguinem animarum vestra-*

rum

* Gen. 9. v. 3.

rum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu omnis hominis fratris ejus requiram animam ejus. Qui effuderit sanguinem hominis, pro illius sanguine sanguis ipsius effundetur: ad imaginem quippe Dei hominem feci. Quoniam autem modo sanguinem hominis de manu cunctarum bestiarum requireret, nisi quia corpora hominum, qui moriuntur, ad vitam excitabit? Non enim hominis loco bestiae morientur.

Rursusque ad moysen; *“ Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob. Atqui non est Deus mortuorum Deus, hoc est eorum qui moriuntur, nec amplius futuri sunt; sed vivorum: quorum animae quidem in manu ejus vivunt; corpora autem post resurrectionem reviviscent. Dei quoque parens David Deum sic alloquitur: * Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suam revertentur. En quo pacto de corporibus ei sermo est. Deinde subjungit, Emittes Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terra.*

Esa-

*“ Exod. 3. v. 6. “ Math. 22. v. 32. “ Sap. 3. v. 1. * Psal. 103. v. 29.*

Esaias item : *Resurgent mortui , & ex-
pergiscuntur qui in monumentis sunt . Atqui
constat non animas , sed corpora in monu-
mentis collocari .*

Beatus quoque Ezechiel : *“ Et factum est ,
inquit , cum ego propheta rem , & ecce terra
motus ; “ & accedebant ossa os ad os , unum-
quodque ad juncturam suam . Et vidi : & ec-
ce rursus oborti sunt eis nervi , & carnes e-
nascebantur , & ascendeabant ad eos , & cir-
cumfusa sunt eis pelles de super . Ac postea
docet , quemadmodum spiritus , juxta atque
illis imperatum erat , redierunt .*

Præterea divinus Daniel ait : ** Et in
tempore illo consurget Michael princeps ma-
gnus , qui stat pro filiis populi tui : & erit tem-
pus tribulationis , tribulatio , qualis non fuit ,
ex quo facta est gens in terra , usque ad tem-
pus illud . Et in tempore illo salvabitur popu-
lus tuus , qui inventus fuerit scriptus in libro .
Et multi de his qui dormiunt in terra pulvere ,
evigilabunt , alii in vitam æternam , & alii
in opprobrium & confusionem æternam . Et
in*

*, Esai. 26. v. 9. “ Ezech. 37. v. 7. “ Nyss.
de anim. & resur. post. mad. * Dan. 12. v. 1.*

intelligentes fulgebunt quasi splendor firmamenti, & ex justis plurimis, quasi stelle in secula & ultra fulgebant. Ex his autem verbis, Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt perspicuum est, eum corporum resurrectionem indicare. Neque enim quisquam dixerit, animas in terræ pulvere dormire.

Quin etiam Dominus in sacris Evangeliiis corporum resurrectionem aperte tradidit: *Audient* eum, inquit, *qui in monumentis sunt, vocem Filii Dei: & proceuent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii.* Nemo autem mentis compos, animas in monumentis esse aut versari unquam dixerit.

Ne vero Dominus sermone tantum, sed & opere corporum resurrectionem declaravit, Primum quando quadriduanum, jamque corruptum, & foetentem Lazarum suscitavit. Neque enim animam corpore orbatam, sed corpus cum anima; nec alterum, sed ipsummet quod corruptum erat, excitavit. Quoniam etenim alioqui, modo agnita fuisset,

248

aut fidem invenisset mortui resurrectio, nisi ex certissimis personæ notis ac proprietatibus ea comprobata esset. Verum Lazarum quidem, ut divinitatem suam demonstraret, ac tum suæ, tum nostræ resurrectionis fidem adstrueret, ad vitam ita revocavit, ut eidem rursus esset moriendum. At ipse Dominus perfectæ, nec jam morti subjectæ resurrectionis auspex existit ac primitiæ: eamque ob rem aiebat Apostolus Paulus: “*Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo fides nostra. Adhuc ergo sumus in peccatis nostris. Et, quia Christus resurrexit primitiæ dormientium. Et, Primogenitus ex mortuis. Ac rursus: † Si credimus quod Jesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo. Ita, inquit; quemadmodum nempe Christus resurrexit.*

Quod autem Domini resurrectio, corporis jam incorrupti & animæ conjunctio esset (nam hæc erant quæ fuerant divisa) hinc liquet.

¶ 1. Cor. 15. v. 16. & 23. • Col. 1. v. 18. † 1. Th. 4. v. 15.

quet. Ait enim: *« Solvite templum hoc, & in tribus diebus edificabo illud. Quod autem de corpore suo loqueretur, Evangelista testis locuples est. « Palpate me & videte* (ajebat discipulis suis Dominus, dum existimabant se spiritum videre) *quia ego ipse sum, & non sum mutatus: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. « Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & latus; eaque Thomæ palpana porrexit. Annon hæc ad fidem resurrectioni corporum conciliandam sufficiunt?*

Rursus autem divinus Apostolus ait: *† Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Ac rursus: § Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione; seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur corpus animale, hoc est, crassum & mortale; surget corpus spirituale; ¶ immutabile, impassibile, subtile (hoc enim significat, spl-
ritu-*

*Joan. 2. v. 19. « Luc. 24. v. 38. «
Joan. 20. v. 27. † 1. Cor. 15. v. 3. &
42. § Nyss. citat. ¶ Epiph. her. 64.*

rituale, quale nimirum post resurrectionem Domini corpus erat, cum januis clausis transiret) infatigabile, nec cibo aut somno aut potu indigens. *Erunt enim*, inquit Dominus, *sicut Angeli Dei*. Nec jam nuptiis aut liberorum procreationi locus erit. Ait quippe divinus Apostolus: *« Nostra conversatio in calis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum Jesum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, ut conforme fiat corpori claritatis suae. Quo loco, non mutationem in alteram formam intelligit (absit hoc) verum immutationem potius ex corruptela ad incorruptionis statum.*

At dicet aliquis: ¶ Quomodo mortui resurgent? Proh incredulitatem! Proh dementiam! Qui pulverem in corpus sola voluntate mutavit: ¶ qui exiguam materiae guttam in utero amplificari, variumque ac multiplex corporis organum efficere jussit, an non multo magis id quod fuit ac defluxit, cum voluerit, rursus excitabit? Quae vive corpore venient? Insipiens, si ea est obduratio

« Mar. 12. v. 25. « Phil. 3. v. 20. ¶ 1. Cor. 15. v. 35. ¶ Epiph. Anch. n. 93.

tio tua, ut te Dei verbis fidem adhibere non sinat, operibus saltem ejus crede. Nam tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum gratiam, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult; & unicuique seminum proprium corpus. Contemplare itaque semina in sulcis, non secus atque in sepulchris, defossa. Quisnam igitur radices, & calamus, & folia, & spicas, & subtilissimas aristas inserit? Annon ille universorum opifex? Annon ejus qui omnia fabricatus est, jussio? Ad hunc itaque modum, etiam Dei voluntate ac nutu, mortuorum resurrectionem fore credito. Etenim potentia ipsius voluntatem æquo gradu committatur.

Resurgemus itaque, animis nostris videlicet conjunctis iterum cum corporibus a corruptione jam exutis: atque tremendo Christi tribunali sistemur, ac tum diabolus, ipsiusque dæmones, & ejus homo, hoc est Antichristus, nec non impii flagitiosique homines igni æterno tradentur; igni, inquam,

non qui instar nostri materiae consistet, sed
qualem Deus novit. Qui autem bona eger-
unt, fulgebunt sicut sol cum Angelis in vi-
ta aeterna, cum Domino nostro Jesu Chri-
sto, ut videant semper ac videantur, indefe-
ctibilique inde laetitia fruantur, laudantes
eum cum Patre & sancto Spiritu per infini-
ta saecula saeculorum Amen.

